V. POLTORACKIJ

ÚTON ÉS OTTHON

ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1952

A MŰ EREDETI CÍME

В ДОРОГЕ И ДОМА

ÍRTA

В. ПОЛТОРАЦКИЙ

Az orosz eredeti mű 1950-ben megjelent kiadásából fordította

TÁBOR BÉLA és MÁNDY STEFÁNIA

A fedélrajz Bandl Antal munkája

A HÁBORÚ UTÁN

A béke építői

Tíz évvel ezelőtt az Összszövetségi Mezőgazdasági Kiállításon az élenjáró kolhozok között szerepelt a Genyicseszkij kerület „Sztálin"-kolhoza. Ez a kerület a herszoni területhez tartozik, amelyet akkor még zaporozsjei kerületnek hívtak.

A régi földrajzkönyvekben azt olvashatjuk, hogy ezeket az aszályos sztyepeket — ahol a Sztálin-kolhoz földjei elterülnek — tavasszal dús növényzet borítja, de már május végéig kiég a fű, elszáradnak a virágok, s a sztyep barna, holt pusztasággá változik. Ezen a puszta földön nem terem meg egyetlen fácska, vagy bokor, csupán a forró szelek kószálnak erre, maguk előtt görgetve az ördögszekér szürke gombolyagját.

A szovjet emberek merész elhatározással azt a célt tűzték maguk elé, hogy megváltoztatják a sztyep arculatát. Még a huszas évek elején, nem sokkal a polgárháború befejezése után, egykori vöröskatonák és partizánok mezőgazdasági kommunát alapítottak itt s ebből fejlődött ki később a Sztálinról elnevezett mezőgazdasági szövetkezet.

Hála a kolhozparasztok erőfeszítéseinek, a sztyepen kivirultak a kertek, megtermett a gyapot és az őszi búza hektáronként 16 métermázsa terméshozamot adott.

A mezőgazdasági termelésben elért kiváló eredményeiért a kolhozt Lenin-renddel tüntették ki. E kitüntetés arra serkentette a kolhoz tagjait, hogy még nagyobb magabiztossággal készüljenek az új, nagyobb feladatokra.

Ekkor azonban kitört a háború. Két teljes évig garázdálkodtak Herszon vidékén a hitleristák. Amikor visszavonultak, lerombolták a Sztálin-kolhoz valamennyi gazdasági épületét,

tönkretették az áramfejlesztő telepet, kipusztították a kerteket.

1944 tavaszán a kolhoznak három lova és tizenkét tehene volt. S a 650 udvarban mindössze két tyúk akadt. Ezzel kellett előlről kezdeni mindent. A kolhoz kölcsönt kapott az államtól. Mégis úgy gondolták, hogy hosszú, hosszú évek munkájára van szükség, amíg a Sztálin-kolhoz ismét eléri azt a színvonalat, amelyre közvetlenül a háború előtt emelkedett...

1

1949 március eleje. Tavaszodik Herszon vidékén. A fekete őszi szántás felett alig látható finom pára leng. A fák kérge csillog, a bokrok ágai kifényesedtek. Duzzadoznak már a rügyek is. A juhnyájakat kiterelték a legelőre. A sztyep oly simán terül el itt, mint valami abrosz és rajta a szabályosan sorakozó fehér házacskák felülről nézve, mintha kockacukrok volnának.

A távolból idelátszik a kis „Partizán"-állomás új gabonaraktárának teteje. Mintegy három kilométernyire onnan fekszik a Sztálin-kolhoz központja.

Szép nagy kapu nyílik az udvarra. Belépve a kapun, egy térre érünk. A tér túlsó oldalán helyezkedik el a kolhozvezetőség épülete...

Grigorij Pavlovics Litovcsenko, a Sztálin-kolhoz elnöke, nemrég tért vissza Kievből. Résztvett a mezőgazdasági élmunkások összukrajnai értekezletén, ahol maga is felszólalt és beszélt Nyikita Szergejevics Hruscsovval. Most, midőn a kolhoz ügyeit és a jövő terveket ismerteti, az az emelkedett hangulat árad szavaiból, amely erős és bátor emberek baráti társaságában tölt el bennünket.

— A gazdasági mutatószámok adatai szerint túlléptük a háborúelőtti színvonalat — mondotta. — Az elmúlt évben 242.280 pud gabonát szolgáltattunk be az államnak — vagyis 76.600 puddal többet, mint 1940-ben. Negyedmillió pud gabona egyetlen kolhozból! Gondoljátok csak meg, mit jelentenek ezek a számok.

— Jelenleg 248 lovunk, 860 főből álló szarvasmarha állományunk, körülbelül 7 ezer juhunk, továbbá sertéstenyésztő-

telepünk van, s helyreállítottuk ügetóló-tenyésztőtelepünket. Emellett még azt is figyelembe kell venni, hogy most kevesebb itt a munkáskéz.

— Dehát hogyan győzi így a kolhoz a munkát?

— A gépesítés segítségével — válaszolta Litovcsenko. — De az igazat megvallva, a háborút követő első években elég nehéz dolgunk volt. Két nyáron egymás után aszály sujtott minket. A sztyepből úgy áradt a hőség, mint valami kemencéből. A kutak kiszáradtak, a föld megrepedezett... De a vetést ilyenkor is ápolni kell és ilyenkor is kell építkezni. Az emberek sokszor úgy jöttek haza este a munkából, hogy rossz volt rájuk nézni. De a kolhoz mégsem adta meg magát. Életben maradt! Új életre keltettük a szőlőket, rendbehoztuk a kerteket, helyreállítottuk az állattenyésztőtelepeket, s ismét üzembe helyeztük áramfejlesztőtelepünket, melyet a németek elpusztítottak. Egyébként ez a telep most már kicsi is számunkra. Tízszer ekkora erőműre van szükségünk és fel is fogjuk építeni, még ebben az évben. Feltétlenül!

— A kolhoznak tizenkétezerötszáz hektár földje van: ebből négyezerötszáz hektáron gabonát vetettünk. Őszi búzából átlag 17 métermázsát gyűjtöttünk be hektáronként.

— Lehet-e majd még nagyobb termést elérni?

— Nemcsak lehet, hanem kell is — válaszolta magabiztosan Litovcsenko. — Minden lehetőségünk meg van arra, hogy ne lépésben, hanem ugrásokban haladjunk előre. A mi Varja Rodcsenkónk például a maga parcelláján átlag 30,6 métermázsa őszi „krimka" búzát gyűjtött be hektáronként. Hogyan csinálta ezt? Gondoskodott a hóvisszatartásról. Idejében kultivátorozta az őszi szántást és elvégezte a vetések fejtrágyázását. Egyszóval betartotta az agrotechnikai szabályokat. Hogy képesek lesznek-e majd erre a többiek is? Igen. Ez az első lehetőség.

— Emellett bevezettük a füvesherés földművelést. A vetésforgórendszerben most évelő füveket termesztünk. Az évelő füvek ugyanis felfrissítik a talajt. Ilymódon a föld valósággal megfiatalodik. Ez a körülmény már a közeljövőben hektáronként öt-hat s még több métermázsával növeli a gabona termeshozamát. Ez a második lehetőség.

— Nálunk az aszályos helyeken rendkívül fontos kérdés a nedvesség megtartásáért folyó harc. Jelenleg kolhozunkban

negyvennyolc hektárnyi területen vannak mezővédő erdősávok. Ezen a tavaszon még huszonöt hektárt ültetünk be s terveink szerint jövő tavasszal kolhozunknak már kétszázötvenöt hektár mezővédő erdősávja lesz.

— Idenézzen — és Litovcsenko a kolhozmező nagy térképe felé fordult, amely ott függött dolgozószobája falán. A térképen zöld vonalak hálózata tüntette fel a már meglévő és a leendő ültetvényeket. Délről északra és nyugatról kelet felé húzódnak ezek a sávok. Tölgyfák, akácosok, juharfák tartóztatják fel a forró szeleket, védik a vetéseket.

— Ami a tavaszi ültetvényeket illeti — folytatta ezután — erre a célra már előkészítettünk 160 ezer facsemetét és faiskolát létesítünk, hogy a jövőben el tudjuk látni facsemetékkel egész herszoni sztyepünket. Kolhozunknak már van erdésztechnikusa is: Nagyezsda Gaptar.

Litovcsenko elmosolyodott:

— Erdésztechnikus a sztyepen!... A gyakorlat megmutatta nekünk, hogy a mezővédő erdősávok közelében három, sőt gyakran négy métermázsával nagyobb termést takaríthatunk be. Így tehát a tervezett erdőültetvények jelentős mértékben megnövelik majd gabonatermésünk hozamát. Ez a harmadik lehetőség.

Litovcsenko lelkesedéssel beszélt és szavai nagy szaktudásról tanúskodtak.

— Én magam agronómus vagyok — mondta. — Noha magam is munkás sorból kerültem ide...

Dnyepropetrovszkban született. Ott az egyik gyárban dolgozott. Belépett a Komszomolba. 1930-ban a párt huszonötezer kommunistával és komszomolistával együtt falura küldte. Elment — és végleg ott is maradt. Kolhozparaszt lett belőle. Később elvégezte a mezőgazdasági főiskolát, majd ismét visszatért a kolhozba.

A kolhoz ügye saját ügyévé vált. Most a gazdaság további fejlődésének perspektíváiról, a gépesítésről beszélt.

— Mennyi lehetőség rejlik ebben! A mi kolhozunkban tavasszal már harmincnégy traktor fog dolgozni (tizenöt lóerős traktorokra átszámítva). A szántásnál bevezettük az előhántó használatát. Tudja-e vajjon, hogy ennek a kis ekének az alkalmazása mily nagy jelentőségű a talaj megművelésénél? Máris

három-négy métermázsával több gabonára számíthatunk hektáronként! És végül hatalmas lehetőség rejlik magukban az emberekben — a mi embereinkben.

2

A kolhoz emberei...

A kollektív szocialista munka magas színvonalra emelte a szovjet parasztok életét, rendkívül kedvező feltételeket teremtett alkotó képességeik kibontakozása számára és mérhetetlenül kiszélesítette látókörüket.

A Sztálin-kolhozban egészen egyszerű embereknél szálltam meg. Háziasszonyom, ötven év körüli kolhozparasztasszony, az egyik szántóföldi termelőbrigádban dolgozik. Este benézett hozzánk a szomszédasszony és egymás között arról beszéltek, hogy valamiféle Andrej — a jelekből ítélve soffőr — lusta volt és nem hajtott ki mégegyszer az állomásra az odaérkezett kálisószállítmányokért.

Amikor a szomszédasszony eltávozott, megkérdeztem háziasszonyomat, vajjon elég jól ismerik-e a különböző ásványi műtrágyákat? Ezeket ugyanis igen könnyű összetéveszteni egymással!

— Hogy ismerjük-e? — mondta sértődötten. — Hát valóban azt hiszi, hogy a kálisót összetévesztem valamilyen salétromsavas ammóniával? Hogyan is lehetne kolhozparaszt az, aki ezeket nem tudja megkülönböztetni egymástól! Hiszen mi tanuljuk mindezt. Én is jártam a körbe, pedig már nem vagyok fiatal. Meg aztán gyermekek is vannak a házban. A fiam kijárta a hétosztályos iskolát, a lányom pedig agronómiai tanfolyamot végzett. Másról folyik ám most a szó a családban, mint régen...

Másnap reggel a kolhoz egyik állattenyésztője, Nyikita Nyikitovics Belicsenko megmutatta nekem a kolhoz állattenyésztőtelepeit. Tágas, száraz és világos istállóban sorakoztak a piros-tarka sztyepi szarvasmarhák.

A háború előtt — mondotta Belicsenko — voltak önműködő itatóteknőink, ezek azonban elpusztultak. Most újból üzembe helyezzük őket. Vízvezetékünk van, most várjuk az önműködő itatóteknőket — az kényelmesebb és higiénikusabb.

Megtekintettük a sertésólat, ahol ugyancsak rend és tisztaság uralkodott. Végül pedig Belicsenko megmutatta a kolhoz büszkeségét: az ügetőlovak tenyésztőtelepét.

Az istálló rekeszeiben ott álltak egymás mellett az arányos testalkatú paripák. Szőrük úgy ragyogott, mint a selyem.

— Ez itt — mondta a lovász, egy sötétszínű csődörre mutatva — telivér orlovi. „Vitorla" a neve — „Keringő" és az „Első Hóvihar" fia. Ez a ló megfizethetetlen.

„Vitorla" ránksandított meleg, ibolyaszínű szemével és idegesen mozgatta bársonyos, finom orrcimpáját.

— Ma van nálunk a fedeztetés első napja — közölte Belicsenko. — Innen most elmegyünk arra a telepre, ahol a mesterséges megtermékenyítést végzik. Igen, nálunk alkalmazzák a mesterséges megtermékenyítést, teheneknél, lovaknál és juhoknál egyaránt. Grebeny akadémikus tanácsára vezettük be ezt az eljárást, és nagyon jó eredményeket érünk el vele.

A telepen már folytak az előkészületek. Olyan tisztaság uralkodott itt mindenütt, mint a kórházban. Egy fehérköpenyes asszony vizet melegített, ellenőrizte a hőmérsékletet és csillogó nikkelműszereket készített elő az asztalra. Ugyanott állt a kis mikroszkóp.

— Hát még ez is van itt! — csodálkoztam.

— Mikroszkóp nélkül nem boldogulunk — mondta az asszony, majd Belicsenkóhoz fordulva, így szólt:

— Nyikita Nyikitovics, szőlőcukorról kell gondoskodni. Már csak kevés van belőle.

Közben megjött a mesterséges megtermékenyítést végző szakember, Fjodor Vasziljevics Lahin, egy borotváltarcú, negyven év körüli férfi.

— Borbélynál voltam, borotválkozni — mesélte. — A borbély fel akart frissíteni egy kis kölnivízzel, de én mondtam neki, hogy erről szó sem lehet. Analíziseket fogok végezni és az idegen szagok csak megzavarnának.

Külseje után ítélve felcsernek gondoltam volna Lahint. Belicsenko elmondta nekem, hogy ez a technikus nemrégen még pásztor volt s a kolhoz többi juhászával együtt legeltette az állatokat. Később azután elküldték egy tanfolyamra, ahol

elsajátította az állatok mesterséges megtermékenyítésével kapcsolatos szakismereteket...

Figyeltem, milyen ügyesen és mekkora biztonsággal kezeli Lahin a finom műszereket, milyen otthonosan mozog ebben a laboratóriumi környezetben és azt gondoltam magamban: lám, mi rejlik kolhozparasztjainkban, pásztorainkban!

A Sztálin-kolhozban jelenleg két agronómus, állatorvos, több zootechnikus, vagy ötven traktorista, nyolc kombájnvezető és tíz soffőr van, továbbá gépészek, lakatosok, elektrotechnikusok, ácsok és kőművesek egész sora dolgozik itt. Valamennyien parasztok.

A kolhoznak öt iskolája van, ahol húsz tanító oktat. S a tanítók legnagyobbrésze innen került ki, a kolhoz fiatalságából.

De még azok is, akik nem tartoznak az említett szakemberek sorába, akik egyszerűen mint pásztorok vagy földművesek szerepelnek a kolhoz névjegyzékében — azok is mind újtípusú parasztok...

Marija Gomon, az ötödik brigád egyik kolhozparasztasszonya naplót vezet az őszi vetéssel kapcsolatos megfigyeléseiről. Ebbe a naplóba Marija Gomon nemcsak a vetés, a boronálás, a fejtrágyázás időpontját jegyzi be, hanem feljegyzéseket készít személyes megfigyeléseiről is, továbbá leírja azokat a gondolatait, amelyek az új tudományos felfedezések gyakorlati alkalmazására vonatkozóan merülnek fel benne.

Az egyik öreg kolhozparaszt, Grigorij Guszak, a laboratórium vezetője, levelezésben állt Liszenko akadémikussal.

Beszélgettem a Szivas partján dolgozó kilencedik brigád juhászaival. A főjuhász tisztét Matrjona Pahomenko tölti be; Matrjona Pahomenko a Herszoni Területi Szovjet küldötte. Mint juhász dolgozik három lánya, fia és veje is.

Ezek a juhászok így beszélnek:

— A juhász ma már nem egyszerű pásztor. Állatorvósi ismeretekkel kell rendelkeznie és legalább egy kissé jártasnak kell lennie a technikában is. Úgy bizony! Itt van például egy olyan egyszerű dolog, mint a juhnyírás. Ez nálunk már elektromos gépekkel történik. A mi fiatal juhászaink általában mind elvégezték a hétosztályos iskolát.

Este villanylámpák gyulladtak ki a sztyep fölött. Szombatonként, a szabadnapok előestéjén a kolhoz klubjában filmeket mutatnak be, vagy műkedvelő előadásokat rendeznek, amelyeken a kolhoz zenekara, a kolhoz szavalóművészei és műkedvelő drámai színészei lépnek fel.

De falun ma már hétköznap sem olyan sötétek, szomorúak az esték, mint amilyenekről Csehov írt annakidején.

Herszon vidékén ismerkedtem meg Sura Krivcovval.

Sura harminc éves. Csendes, nyugodttermészetű ember. A falusi életről beszélgettünk és Sura elmondta nekem, hogy ő csak keveset tanulhatott. Hat osztályt végzett mindössze. Azután dolgoznia kellett, mert családi körülményei így alakultak.

— De nagyon szeretek olvasni — mesélte. — Van már saját kis könyvtáram is. Vagy háromszáz könyvet gyűjtöttem össze.

— Mit olvasott az utóbbi időben?

Sura vállat vont és szinte mentegetődzve mondta:

— Tudja, ide hozzánk elég sokára kerülnek el az újdonságok. Nos, hogy mit olvastam? Természetesen Fagyejevet, Polevojt, Kazakevicstól a „Csillag"ot, Vera Panovától a „Fehér vonat"-ot. Különösen tetszett a „Kaukázusi tavasz". Nagyon jó könyv az „Aranycsillag lovagja". És persze, olvastam Tvardovszkijt, Gribacsovot, Maliskint...

Megtudtam azt is, hogy Sura lelkes sakkjátékos.

— Olyan jól esik néha elüldögélni a sakktábla mellett és töprengeni.

— És hogyan játszik?

— A második kategóriába tartozom — válaszolta a sakkozók szaknyelvén Krivcov.

— És vajjon akad itt méltó ellenfél?

— A kovácsunk, Golovko elég erős játékos. Emellett most vorosilovgrádi, groznói, kujbisevi játékosokkal is mérkőzöm.

— Hogyan lehetséges ez?

— Levelezés útján. Vagy talán erről még nem is hallott? A „Sakkjáték a Szovjetunióban" című folyóirat már régen megszervezte az ilyen körmérkőzéseket.

Őszintén megvallva, az első időkben azt hittem, hogy Sura

Krivcov kivételes jelenség a falusi életben. De csakhamar megtudtam, hogy Olimpiada Nyecsipasz, szántóföldi termelőbrigádvezető, az egyik egyszerű kolhozparasztasszony, aki annakidején csupán négy osztályt végzett, most — mialatt itt a falun élt és dolgozott — önállóan készült fel arra, hogy beiratkozhasson a területi mezőgazdasági iskolába. Fel is utazott oda, hogy mint agrotechnikus térjen vissza a kolhozba.

Igen, itt a falun most sok lehetőség nyílik a kulturális fejlődésre. A herszoni sztyepen felgyulladó villanylámpák fénye beragyogja a parasztok új életét.

Késő este volt, amikor végighaladtunk Krivcovval a kolhoz csendes utcáján. Üde tavaszi szél suhogtatta a cseresznyefák ágait. A távolból idehallatszott az áramfejlesztő telep motorjának ütemes kattogása. A sztyep fölött nagy kékfényű csillagok ragyogtak. És útitársam halkan, de mély érzéssel mondta el ezt az ukrán verset:

Dicső munkával
Hazánk üdvére
Vörös zászlónkkal
Megyünk előre
A kommunizmus fénylő csúcsai várnak
Boldogan nézünk a jövőbe...

— Ki írta ezt? — kérdeztem.
— Egy fiatal kolhozparaszt.
— Maga?
— Nem. A bátyám, Vologya — mondta Krivcov.

4

A nyolcadik brigád szakaszán hosszú, széles árkot ástak. A peremét megerősítették betonnal, a fenekét pedig behintették puha, zsíros földdel.

A munkálatokra Nagyezsda Gaptar felügyelt.

— Ez az árok a citruszok számára készül — mondta. — Citromot fogunk termeszteni itt. Így tanácsolták nekünk a mi grúz barátaink...

Ezekről a grúz barátokról bővebben kell beszélnünk.

1939-ben Moszkvában, az Össz-szövetségi Mezőgazdasági Kiállításon a Sztálin-kolhoz elnöke megismerkedett a Grúz Szovjet Szocialista Köztársaság Maharadzev kerületéhez tartozó Srom község kolhozparasztjaival. Ez a kolhoz éppen úgy, mint a Sztálin-kolhoz, gazdagon képviseltette magát a kiállításon. Az ukránok elbeszélgettek grúz ismerőseikkel, érdeklődtek munkájuk és életük felől. A grúzok a maguk részéről ugyancsak élénk érdeklődést tanúsítottak az ukrán kolhoz munkája iránt. Hazatérve a kiállításról, levelezés indult meg közöttük. A levelekből azután kiderült, hogy egyik fél sem éri be a levélváltással. Elhatározták, hogy versenyezni fognak egymással.

A grúz kolhozparasztok meglátogatták herszoni ismerőseiket. Ezek pedig kötelességüknek tartották, hogy felkeressék Srom falut. Így fejlődött ki közöttük a barátság.

Mindkét kolhoz nőtt és erősödött. Ha egyiküknek sikerült valami újat elérnie, sietve közölték barátaikkal és megosztották egymással tapasztalataikat.

Amikor a háború kitört, mindjárt az első mozgósítás alkalmával a Sztálin-kolhoz számos tagja vonult be a hadseregbe, s ilymódon elvesztették a kapcsolatot az otthoniakkal. Nem tudták, vajjon sikerült-e családjuknak evakuálni, vagy ott kellett maradniok a megszállt területen? Nem tudták, mi történt a kolhozzal. Vajjon sikerült-e megmenteni a gépeket és elhajtani az állatokat? Honnan is lehetne megtudni mindezt? Írni kellene — de hová?

Ekkor sokan keresték fel leveleikkel a grúz barátokat. Ezek haladéktalanul válaszoltak és a különböző frontokon szétszórt embereknek segítségére voltak abban, hogy érintkezésbe lépjenek egymással. Előfordult, hogy amikor egy-egy sebesült vöröskatona a Sztálin-artyel kolhozparasztjai közül kikerült a kórházból és betegszabadságot kapott, habozás nélkül Srom községbe utazott. S midőn elvtársai megkérdezték tőle, hova megy, így felelt:

— Az enyéimhez, Grúziába.

Úgy fogadták, mint édes testvérüket. Ápolták és gyógyították. Ott élt „az övéinél", heteken és hónapokon át.

A háború után, amikor a herszoni kolhozparasztokra az a feladat hárult, hogy helyreállítsák gazdaságukat és emellett

még néhány szörnyű aszályos évet kellett elszenvedniök, a grúzok ismét segítettek nekik, ahogy csak tudtak. Kukoricát, gyümölcsöt, bort küldtek barátaiknak és még egy s más meleg holmit a gyermekeknek.

Megindító tanúbizonysága volt ez a népek között kialakult igazi barátságnak...

Fokozatosan új életre kelt a herszoni kolhoz és ezzel párhuzamosan ismét megindult a verseny a herszoni és a grúz barátok között.

Az 1948-as év végén az alábbi levél érkezett Grúziából:

„Tíz évvel ezelőtt — írták — amikor a verseny elkezdődött közöttünk, kolhozunk 260 tonna tealevelet takarított be. Ebben az évben pedig, ugyanekkora területen 590 tonna tealevelet gyűjtöttünk..."

A grúzok beszámoltak sikereikről és kifejezték azt a meggyőződésüket, hogy a Sztálin-kolhoz — noha sokat szenvedett a háborútól — ismét Ukrajna legjobb kolhozainak sorába került. Többek között azt tanácsolták barátainknak, hogy termesszenek citromot Ukrajnában. Útmutatásokat is adtak erre nézve és felajánlották további segítségüket.

Az ukránok meleg, baráti hangon válaszoltak. Megköszönték a tanácsot és azt írták: „Megkezdtük a citromtermesztést. Ez persze új, nehéz feladat, de a mi kolhozunk mindig úttörő munkát végzett."

S a nyolcadik brigád részlegén megásták az árkokat a citruszok részére.

— Itt ugyanúgy fejlődnek majd, mint a melegházban. Télen üvegtetővel fedjük be az árkokat és így megóvjuk a növényeket a hidegtől. Büszkék vagyunk rá, hogy Herszon vidékén mi termesztünk először citromot.

5

Ebben a hatalmas — többször tíz kilométerre elnyúló — artyel-gazdaságban, ahol több mint ezer ember dolgozik, ahol búzát és gyapotot termesztenek, pompás aszkanyijai juhok és telivér orlovi ügetők tenyésznek, ahol a mezőkön 34 traktor és 8 kombájn dolgozik és egyedül a cseresznyetermés évenként 250 ezer rubel jövedelmet hoz — különösen fontos a rend.

Február végén a kolhozvezetőség irodájában megjelentek a brigádvezetők, hogy jelentést tegyenek. Alkalmam volt hát arra, hogy tanúja legyek egy ilyen jelenetnek.

A kilencedik brigádban, amely a gazdasági központtól 45 kilométernyire helyezkedik el, a juhászok levágtak egy juhot. Megállapították, hogy az állat beteg, és nem lehet meggyógyítani, így hát nincs más hátra, le kell ölni. Az állatorvos, akit másnap kihívtak, a levágott juh máján felismerte a betegség okozta elváltozásokat és igazolta, hogy a juhászok helyesen jártak el.

Ezek után a kolhozelnök elé terjesztették a jegyzőkönyvet és az állatorvos bizonyítványát. Neki kellett most a maga hatáskörében jóváhagynia a dolgot. Litovcsenko azonban elutasította:

— Ez nincsen rendjén — mondta. — Én nem írhatom alá. Ha az állatorvos előzetesen vizsgálja meg a juhot és szakvéleményt ad, az egészen más. Itt azonban az történt, hogy a juhászok saját elhatározásukból cselekedtek. Erre pedig senki nem adott nekik felhatalmazást... No és már régen beteg volt ez a juh?

— Nem, valahogy egészen hirtelen betegedett meg.

— És normális, jóltáplált állat volt?

— Hogyne!

— Ú-úgy — nyújtotta a szót Litovcsenko és mégegyszer átfutotta az írást. — Hát ez nagyszerű. És miért nincs benne a jelentésben, hogy mennyi szalonnát olvasztottak ki?

— De hát ennek úgyszólván nem is volt szalonnája, hiszen megbetegedett az állat.

— Szóval régóta beteg volt?

— Hát ha nem is olyan régen, de mégis...

— Értem. Én ezt a jelentést nem írom alá. Vitassátok meg a dolgot a brigádértekezleten, mi pedig itt a vezetőségben csak azután fogjuk kivizsgálni ezt az ügyet.

Amikor a brigádvezetők eltávoztak, megkérdeztem Litovcsenkótól, miért nem akarta aláírni az aktát? Hiszen mindössze egyetlen juhról van szó. Hétezer közül egyetlenegyről! És csakugyan beteg volt. Hát leölték. Ez csak egy csepp a tengerben...

— Első a rend — felelte. — A rend mindennél fontosabb. Az elnök az egész kolhozért felelős. A brigádvezető az egész

brigádért. De ezt a felelősségérzetet mi beoltjuk a kolhoz minden egyes tagjába.

Litovcsenko elmondta nekem, hogy a brigádok minden szombaton termelési értekezletet tartanak. Erre az értekezletre meghívják mindazokat az egyszerű kolhozparasztokat is, akik kiemelkedő munkateljesítményt értek el és azokat is, akik valamiben hibáztak.

— Ez, ha úgy tetszik, valami sajátos becsületbíróság — mondta az elnök. — Kezdetleges formában persze, de rendkívül nagy nevelő értéke van.

Később beszéltem ugyanerről a kérdésről a kolhoz mezőgazdájával is.

— Említek önnek egy példát — mondta. — Múlt nyáron az első brigád kigyomlálta a gyapotföldeket. Kimentem, hogy utánanézzek a munkának és az egyik parcellát nem találtam rendben. „Ki gyomlált itt?" — kérdeztem. — „Akulina Gyidikova". Helyes, felkeresem Akulinát. Ez egy harmincnyolc éves nő, akinek már felnőtt leánya van. „Nos, Gyidikova elvtársnő — mondtam neki — szólalj majd fel a termelési értekezleten és mondd el, hogyan gyomláltál." — „Hallgass ide — válaszolta Gyidikova — helyrehozom. Felkelek korábban és újból végigmegyek az egész parcellán. Csak ne kelljen erről az értekezleten beszélnem." „Ugyan miért?" — „Mert nagyon röstellem. A többiek előtt és a lányom előtt is szégyellem, hogy nem viselkedtem öntudatosan."

— Nálunk az a rend — folytatta a mezőgazda — hogy minden ember felelős tetteiért.

Többek között arról beszélt, hogy minél jobban fejlődik, minél bonyolultabbá válik a gazdaság, annál inkább kifejlődik az egyes ember felelősségérzete is.

— Hiszen maga az ember is jelentősebbé vált most — mondta. — Figyelje csak meg bármelyik brigádvezetőnket. Tucatjával irányítják a bonyolult gépeket, kapcsolatban állnak a laboratóriumokkal s milliós értékű gazdaság van a kezükre bízva.

— De nemcsak a brigádvezetők! Vegyünk egy egyszerű kolhozparasztot... Hajdan arra a kérdésre: „Milyen termés várható?", a parasztok így válaszoltak: „Amilyet majd ád az isten". És most? Kérdezze csak meg akármelyik kolhozparasztot. Azt fogja mondani: „A mi brigádunk ennyit meg ennyit

irányozott elő. És mit jelent ez? Az emberek bátrabban néznek előre.

Csakugyan, a Sztálin-kolhozban tapasztalt eleven, konkrét példák még jobban meggyőzik az embert arról, hogy a szovjet parasztság rendkívül magasra emelkedett és szilárd öntudattal néz a jövő elé. Nemhiába keresnek fel minket a földművesek azokból az országokból, amelyek a demokratikus fejlődés útjára léptek: azért jönnek, hogy tanuljanak a mi kolhozparasztjainktól. Élni tanulnak tőlük!

A kommunisták sok munkát fordítanak az új tulajdonságok kifejlesztésére. A Sztálin-kolhoz pártszervezetének negyvenhárom tagja van. Ezek az artyel legtekintélyesebb emberei. Az ő szavukra hallgat a nép...

6

1949-ben a Sztálin-kolhoz nagy feladatokat tűzött maga elé. Eltekintve attól, hogy az előirányzat szerint több gabonát kellett begyűjteni, mint az előző évben, eltekintve a gyapot vetésterületének kiterjesztésétől, az állatállomány növelésétől s a gazdaság több ágának villamosításától — azt is elhatározták, hogy csaknem teljesen újjáépítik a falut.

A Sztálin-kolhoz 650 portája ugyanis nem egyetlen összefüggő területen, hanem a sztyepen szétszórva helyezkedik el. Minden egyes brigád külön kis telepet alkot. Ezeknek a telepeknek és a kolhoz-hivataloknak a felépítése annakidején olyan elgondolás alapján történt, hogy minden — amint mondani szokták — kéznél legyen. Így például, ha kilépünk a gazdasági központ igazgatósági irodájából — mindjárt ott találjuk mellette a lóistállót, a kovácsműhelyt, a könyvtárt és a klubot.

Most azonban a kolhozparasztoknak már nem felel meg ez az elrendezés.

— Gondolja, hogy ez kultúremberekhez méltó? — kérdezte tőlem elégedetlenül a kolhoziroda takarítónője. — A vezetőség épülete előtt egy kis parkot csináltunk. Nyáron sárga violát, őszirózsát, árvácskát ültetünk ide, és ha húsz lépést tesz az ember — tehénistállóba botlik...

A kolhozparasztok egyhangúan úgy határoztak, hogy át-

építik a majorságot. A központban széles tér lesz, parkkal. A tér körül csoportosulnak majd a legfontosabb épületek: az új kolhoz-mozi, a középiskola, a falu áruháza, a könyvtár, a posta és a kolhozvezetőség épülete. Távolabb sorakoznak a lakóházak. Minden egyes ház előtt kis kert fog virulni. Valamivel messzebb helyezkedik majd el a modern sporttelep.

A ló- és tehénistállókat, továbbá a sertéstenyésztőtelepet és az egyéb gazdasági épületeket áthelyezik a kertek mögé. Ott lesz a kolhoz gazdasági udvara. A központ utcáin tisztaságnak kell lennie.

Egyelőre mindez még csak a tervrajzokon látható és azokban a jegyzékekben jut kifejezésre, amelyek feltüntetik az építkezésekhez szükséges anyagot, pénzt, munkaerőt, elektromos energiát. De az emberek meg vannak győződve arról, hogy a falu újjáépítési terve két év alatt a maga egészében meg fog valósulni.

— Győzik-e majd erővel?

— Győzzük.

Litovcsenko megfogja a ceruzát és egy noteszlapon kiszámítja, hogy mikor milyen összegeket fognak az építkezésekre fordítani, miképpen kell beosztani a munkaerőt, hogy megszervezhessék az építőbrigádot s honnan fogják előteremteni az épületanyagot.

Nem, ez nem a képzelet játéka — ez valóság.

— Az újjáépítést elsősorban a központi telepen akarjuk megvalósítani. Azután majd e köré csoportosítjuk a többi brigád telepeit — mondta az elnök.

A falu körülbelül 400 hektárnyi területet foglal el. Vajjon falu-e ez voltaképpen? Nem, ez a telep most már szocialista sztyep-várossá alakul át!...

Egyik este Andrej Rogyionovics Cimaskónak, egy öreg kolhozparasztnak vendége voltam. Cimasko olyan lelkesedéssel és olyan részletesen beszélt az új faluról, mintha az előirányzott terv máris megvalósult volna.

— Andrej Rogyionovics, maga még vendégfogadót is akar építeni. Vajjon lesz-e itt csakugyan szükség fogadóra? — kérdeztem.

— Már hogyne lenne. Igen gyakran keresik fel a mi kolhozunkat mindenfelől. Vegyük például a szakembereket, akiket tanácskozásra hívunk ki, vagy a területi központból meg-

hívott előadókat, aztán ott van a tervezőmérnök, aki olykor egy hetet is itt tölt, csupa olyan ember, aki nélkülözhetetlen számunkra. Ma már odáig fejlődtünk, hogy ilyen emberek nélkül egyszerűen nem tudunk meglenni: láthatja hát, hogy a vendégfogadóra igenis szükség van.

Andrej Rogyionovics felesége, egy alacsony, jólmegtermett asszony, aki lágy ukrán tájszólással beszél, helyeslően bólint férje szavaira:

— Úgy van, Andrij, úgy van.

Majd mosolyogva teszi hozzá:

— Nem volt azelőtt semmink, még egy viskónk sem. És sötétségben éltünk. Most meg már egyszerre házunk is van, a munkaegységünkért bőséges ellenszolgáltatást kapunk és művelt, okos emberekkel beszélgethetünk. Nekünk most sok minden kell és mindarra, aminek az építését tervbevettük, szükségünk van. Igaz-e, Andrij?

— Igaz, öreg, igaz — helyeselt Andrej Rogyionovics.

S ez így van rendjén. Mindjobban elmosódnak a határok a város és a falu között. A földművesek munkája és életmódja megváltozik. Ami tegnap még felesleges vagy nélkülözhető volt a hagyományos falusi életben, ma már egyszerűen nélkülözhetetlenné válik.

Az élet csak egyre halad előre. És feltartóztathatatlan erővel közeleg az új.

*

Tavasz.

A sötét gesztenyeszínű szántások végtelenbe nyúló térségeiről könnyűszárnyú pacsirta röppent fel a magasba. Felemelkedett a tiszta, azúrszínű levegőbe, függve maradt ott egy finom, ezüstös szálon — és felcsendült az eleven harangocska.

Ó, milyen kedves ez az ének a szántóvetőnek. S mintegy válaszképpen teherautók berregése hallatszik: az őszi vetés fejtrágyázásához szükséges apró istállótrágyával megrakodva robognak a sztyep felé: „Hó, hahó" — hangzik fel újra meg újra. Majd pedig, túlharsogva az ökrök bőgését, pótkocsis, hernyótalpas Diesel-traktor dübörög keresztül a sztyepen. Sőt nem is egy traktor, hanem egész traktor-oszlop. Így zúg, zenél a sztyep le egészen az Azovi-tengerig. S már kigördült a mezőkre a kerekeken járó ház — a traktorosok, gépészek és lakatosok mezei lakása.

A kolhozparasztok kimentek földjükre, hogy elvégezzék a boronálást és az őszi vetés trágyázását. Azon fáradoznak, hogy az idén még több gabonát gyűjtsenek be, mint az elmúlt évben...

Zakatolnak a sztyepen a hatalmas traktorok. Odafenn a magasban a pacsirta ígéző dala cseng. A napsugaraktól felmelegedett kertek fanyar illatot árasztanak. Délben már gőzölögnek a földek.

Este pedig, amikor Aszkanyija-Nova sztyepéin lenyugszik a nap és a gazdasági központ felett kigyulladnak a villanylámpák, a kolhozvezetőség épületében összegyűlnek az emberek. Vállukon tűzött vatta-kabát, a szél és a feketeföld illata, benzin és acélpor szaga száll körülöttük.

Kik ezek az emberek?

Földművesek.

A herszoni sztyepén beköszöntött a tavasz.

7

Nyár végén megint összetalálkoztam Grigorij Pavlovics Litovcsenkóval, a Sztálin-kolhoz elnökével, csakhogy ezúttal nem Herszon vidékén, hanem Moszkvában, a Szövetségek Házának oszlopcsarnokában.

Itt folyt le a Béke Híveinek Összszövetségi Konferenciája. Egymás után jelentek meg az emelvényen az írók, tudósok, közéleti emberek, hogy ők is felemeljék szavukat a béke védelmében, a háborús gyújtogatók ellen.

Egyszerre csak az elnök Grigorij Litovcsenko nevét szólította. A szélcserzett, napbarnított arcú Litovcsenko megjelent az emelvényen.

— Az ukrajnai parasztok millióinak nevében szólok itt — mondotta Litovcsenko, körülhordozva tekintetét a hallgatóságon. — Ezt az összszövetségi konferenciát így nevezzük: a Béke Híveinek Konferenciája. Ám a Szovjetunióban nem akad egyetlen olyan ember sem, aki háborút akarna. Így hát egyenesen azt mondhatjuk, hogy itt, ebben a teremben jelen van a Szovjetuniónak mind a 200 millió polgára — valamennyien a béke szenvedélyes hívei...

E szavakra viharos taps tört ki a teremben. Litovcsenko megvárta, míg elcsendesednek, majd így folytatta:

— Én, mint a kolhozparasztság egyik képviselője, kijelenthetem, hogy azt, amit én itt mondok és érzek, ugyanazt érzi most minden szovjet paraszt, s nem csupán Ukrajnában, hanem a Szovjetunió valamennyi más testvérköztársaságában...

— A mi kolhozparasztjaink megbíztak engem, hogy itt, ezen az emelvényen forduljak a külföldi parasztokhoz és harcra szólítsam őket az egész világ békéjéért. Szervezzenek külföldi paraszttestvéreink hatalmas békemozgalmat, leplezzék le és hiúsítsák meg az új háborúra készülő imperialisták aljas terveit.

— Mi békét akarunk és sikerrel építjük békés életünket. A mi szovjet kormányunknak, a mi szovjet népünknek nincsenek és nem is lehetnek soha olyan tervei, mint amilyeneket az amerikai imperialisták forralnak odaát, akik városok és falvak elpusztítására készülődnek. Mi a természet átaalkításának nagy tervével foglalkozunk, a kolhozokban és szovhozokban folyó társas állattenyésztés fejlesztésére, az elpusztított városok és falvak újjáépítésére dolgozunk ki terveket.

És Litovcsenko lelkes szavakkal számolt be arról, hogy Herszon környékén a kolhozparasztok új falut — sőt tulajdonképpen mezőgazdasági várost — építenek a sztyepen. Lesz parkja, sporttelepe, színháza. Boldog élet otthona lesz ez a város...

— Mi szilárd hittel tekintünk a jövő elé — mondotta. — Ha valamelyik ellenségünk azt gondolná, hogy mi azért törekszünk a békére, mert gyengék vagyunk és félünk ellenségeinktől, azt kegyetlen csalódás éri. A szovjet nép azért akarja a békét, mert békeszerető. Ámde nemcsak békeszerető, hanem erős is. Nagy népünk félelmetes erejét, azt a haragot és dühöt, amellyel minden hivatlan vendég ellen felveszi a harcot, nemegyszer tapasztalhatták a betolakodók. Jól tudjuk, valamennyien hanyatthomlok menekültek földünkről, szétzúzva és megtépázva...

A kolhozparasztok ezekkel a szavakkal küldtek engem Moszkvába: „Mondd meg, Litovcsenko elvtárs, az angol és az amerikai nép képviselőinek, ha ott lesznek a konferencián, hogy figyelmeztessék országuk kormányait: mi nem kérjük,

hanem követeljük a békét s a béke ügyét a szovjet emberek gyáraikban és üzemeikben, kolhozaikban és szovhozaikban, a tudományos kutatóintézetekben és laboratóriumokban döntik el most és mindenkor. Ebben pedig segítségünkre vannak a béke barátai az egész világon."

Nyílt arcáról erő és biztonság sugárzott. A sztyepek embere szólalt meg itt, annak a hatalmas hadseregnek egyszerű katonája, amely az új kommunista életet és a békét építi. Hangjából szilárdság és rendíthetetlen meggyőződés csendült ki. S az emberek feszült figyelemmel hallgatták beszédét.

— Vegyék tudomásul a béke ellenségei, hogy a Szovjetunióban és a népi demokráciákban, s a béke barátaiban az egész világon elég erő és elegendő elszántság van ahhoz, hogy szétzúzzák a háborús gyújtogatókat.

E szavakkal Litovcsenko befejezte beszédét és tapsorkán közepette lelépett az emelvényről. Este együtt üldögéltünk egy padon a Központi Kultúr- és Pihenőparkban.

— Holnap utazom haza — mondta. — Szerettem volna valamivel több időt tölteni itt Moszkvában, de vár engem a kolhoz. Aratás van. Hiszen mi odakinn a mezőkön is a béke nagy ügyéért harcolunk...

Az öreg bójagyújtogató

A háború befejezését követő első nyáron, augusztus közepén, utazást tettem a Volgán.

Páratlanul szép a Volga partvidéke. Legszebb azonban a szamarai könyöknél, ott ahol a Zsiguli-hegyek kezdődnek.

Mintha valami mesebeli folyón úszna velünk a gőzhajó. Aranyos napfényben szikrázik a part sárga fövenye. Zöld bársony borítja a jobbpart meredek lejtőit. A sűrű bozóton itt-ott keresztülcsillannak a Zsiguli-hegyek kékesen sötétlő és fehér mészkősziklái.

Maga a Volga is legszebb színeiben pompázik errefelé: a partok mentén sötétzöld a vize, beljebb pedig, ott, ahol legmélyebb a folyó — égszínkék. Sirályok cikáznak vijjogva a víz felett, s a Mologyeci halmok alatt vitorla siklik el, fehéren, mint a sirály...

A partmenti mezőkön és a Zsiguli-hegyek völgyeiben serényen folyik az aratás. Zúgnak a kaszálógépek, csikorognak a szekerek. Szalmakazlak és keresztekbe rakott kévék tornyosulnak a mezőn. A rétet köröskörül friss szénaboglyák koszorúzzák. A szántóföldeken a kolhozparasztasszonyok színes szoknyái tarkállanak. Egyre gyakrabban találkozunk kifakult katonazubbonyba öltözött férfiakkal, fejükön viharvert sapka.

A munka festői képei egybefonódnak a volgai partvidék természeti szépségeivel, s az egész tájat a szellem elevenségével töltik be.

A markvasi-i kikötőnél piros, sárga, kék, zöld és rózsaszín ruhás asszonyok sereglenek össze a parton. Fehér fejkendők, napbarnított arcok és karok villannak fel a fényben.

A szabad ég alatt hosszú asztalon frissen fejt tej gőzölög a köcsögökben. Amott meg nagy halmokban vérvörös paradicsomok fénylenek, pirospozsgás almák árasztják illatukat. Nagyhasú agyagkorsókban fokhagymától és kaportól illatozó, gyengén sózott uborka savanyodik.

Egy vízhatlan viharkabátba öltözött ősz halász friss halat árul. A hal még él, remegve ficánkol a halász fonott kosarában, s ezüstpikkelyei fel-felgyúlnak a ragyogó napfényben.

Mennyi szín! Nem hiába vonzotta a Volga mindig annyira az orosz tájképfestőket.

Ezen a vidéken, Gorkijtól 934 kilométerre, Jermakovo falu közelében találkoztam Ivan Pavlovics Csenakovval, az öreg bójagyujtogatóval. Kis házikója ott áll beékelődve a Volga jobbpartjának sziklái közé.

Alkonyatkor az öreg Csekanov csónakba ül és kievez a folyóra, hogy meggyújtsa bóján a jelzőfényeket, amelyek utat mutatnak a volgai hajóknak. Egész éjszaka égnek ezek a fények, reggel pedig, napfelkeltekor, az öreg bójagyujtogató ismét kievez a vízre, hogy eloltsa a jelzőlámpákat.

Ha szél kerekedik és háborognak a hullámok, a bójagyujtogató ott virraszt egész éjjel a folyón. Félelmetes a Volga ezeken az éjszakákon. Nem mindenki szánná rá magát, hogy ilyenkor csónakba üljön. Ám Csekanovnak ez a kötelessége. Hiszen bármelyik pillanatban kialudhatnak a lámpák!

Haragosan tombol a folyó. A hullámok letépik a horgonyról a bóják háromszögletű tornyocskáit, s Csekanovnak ilyen-

kor még több a gondja: újra oda kell erősítenie a bójákat a helyükre. Előfordul, hogy az öreg teljes huszonnégy órán át ki sem száll csónakjából...

Csekanov házikója már a hajón szemembe ötlött. A legközelebbi kikötőhelyen kiszálltam, s elindultam visszafelé a parton a kis házikó irányába. Elhatároztam: ha a házigazda nem tagadja meg az éjszakai szállást, ott maradok reggelig.

Dehogy is tagadta meg. Sőt nagyon is szívélyesen fogadott.

Csendes, meleg este volt.

— Milyen csillagos az ég! — mondta Csekanov és fejével a Volga felé intett.

Mint valami sima tükörben, úgy tükröződik a folyó vizén a csillagokkal teleszórt kék égbolt.

Itt ülünk a parton, a ropogó tűz mellett. Az üstben kecsege-halleves gőzölög. A maga módján főzi az öreg — volgai módra.

Mezítláb, kifakult nadrágban, lobogó vászoningben ül a tűz mellett. Bozontos szemöldöke és lelógó gorkiji bajusza van. Tempósan kevergeti a fakanállal az üstben szortyogó levest, olykor pedig mogyoróvesszőt rak a tűzre. Közben az életéről beszél:

— Így éldegélünk itt, kedves öcsém. Immár ötvenhatodik éve. És mindig a Volgán. Először mint matróz hajóztam a vízen, aztán rakodómunkás voltam, és engem tekintettek a részleg vezetőjének. Végül itt eresztettem gyökeret. Elég volt. Ezek már nem azok az évek, kedves öcsém. Kiöregedtem.

Előhúzza fából készült tubákos szelencéjét, szippant egyet, elfintorítja az orrát, mintha tüsszenteni akarna, de odáig nem fejlődik a dolog. Majd újra zsebrevágja a tubákos szelencét és így folytatja:

— Az igazat megvallva, itt is épp elég sok a vesződség. No, ma már csak hagyján. De bezzeg az elmúlt hajózási évadban folyton baj volt. Minden tönkrement errefelé. Még lámpaüveget sem kaptam a bójákra. Törtem a fejem: mitévő legyek? Egyszer aztán fogtam magam és bementem a faluba. „Asszonyok, mondok (merthogy a háború miatt csak fehérnép maradt a faluban), asszonyok, hiszen a Volga a tiétek is. Segítségre volna szükségem." Igen készséges ám az orosz nép.

Kisegítettek a bajból. Hoztam a faluból üveget, kivilágítottam a Volgát és mindjárt könnyebb lett a szívem. De most már nincs baj. Most már egészen jól mennek a dolgok...

— Egy szép napon aztán kiköt itt egy motorcsónak, és felköszöntenek, mintha csak a névnapom volna. „Ivan Pavlovics, mondják, a hajóstársaság megjutalmazza magát, mert olyan bátran dolgozott a háborús időkben." Hát láttak már ilyet?

Az öreg felnevet, ravaszul rámkacsint és megismétli:

— Hát láttak már ilyet? Én pedig mindig azt gondoltam: itt él ez a Csekanov a viskójában, talán azt se tudja senki, hogy a világon van. És most egyszerre — jutalom!...

— Egyszóval te, öcsém, a „Lomonoszov"-val jöttél fentről? Elég jó kis hajócska. Szép kis hajó. Bezzeg a háborúban nem volt mit nézni rajta. Sötétszürkére mázolták be, hogy álcázzák, de most újra visszakapta a színét. Nem is gőzhajók ezek, hanem valóságos hattyúk.

— Hát bizony a multban nekem csak a hajók szereztek örömet — folytatta az öreg. — Az emberekben nem sok gyönyörűségem telt azokban az időkben.

— Mert én, kedves öcsém, ha éppen tudni akarod, már a negyedik háborút éltem át. Láttam könnyek között búcsúzni embereket és láttam a visszatérőket. De egyet mondhatok, Azelőtt úgy volt: ha vissza is tértek a katonák a háborúból, valami bélyeg mindig maradt rajtuk. Mert ha túl is élték a zivatart, mégis mintha valami rozsda emésztette volna őket belülről...

— Kilencszázhúszban egy technikussal dolgoztam. A műszert cipeltem utána. Akkoriban ez a technikus művelt embernek számított. Sokat beszélgettünk vele a világ soráról és ő egyszer azt mondta: „Az a nemzedék, amelyik megjárta a háborút — akár úgy veheted, mintha már el is pusztult volna. Megmérgezte őket a piszimizmus! Ha élnek is, belülről rágja őket a kórság." Nem tudom, igaz-e, de a technikus így mondotta...

— És ma? Nézd meg azokat a katonákat, akik most jöttek vissza, érmekkel, rendjelekkel. Vidámak, elevenek, akár az ördög. A vőm azt mondja, hogy az a méreg ma már nem hat. Dehát akármit is mondasz — megváltozott a nép. Minden sikerül nekik, ámihez hozzányúlnak...

Az öreg egy kis rőzsét dobott a tűzre, megkavargatta a levest, majd belemerítette a kanalat és megkóstolta. Elgondolkodott egy kissé, aztán bejelentette:

— Kész a leveske. Ilyet még nem ettél kedves öcsém. Ha én mondom, elhiheted.

Ott mindjárt a tűz mellett kiterített egy kendőt, kenyeret szelt és — mintegy mellékesen — megjegyezte:

— No de úgy illik ám, hogy halleves előtt az ember leöblítse a torkát egy kupicával.

— Hát ha úgy illik, rajta, hajtsunk fel eggyel!

Vacsora közben Csekanov bevallotta, hogy az örege sokszor próbálta rávenni őt: költözzenek be a faluba és gazdálkodjanak. Ám ő nem adta meg magát:

— Én már a Volga nélkül nem tudok meglenni. Ha otthagynám a Volgát — a lelkemet hagynám ott ...

Egy kissé felhevült az italtól és lassacskán elbeszélte, hogyan él itt a kis kunyóhban. Mesélt arról, milyen derék veje van a faluban, és hogy mennyit járt ez a vő a mi városainkban meg más, idegen városokban, s hány érmet kapott ezért. Azt is elmondta, hogy két unokája szokott idejárni a faluból: Pavluska és Surka.

— Ők is a Volga emberei lesznek, mire felnőnek!

Azután valami vízmérőlécről beszélt az öreg, s részletesen elmagyarázta a szerkezetét. Alattunk méltóságteljesen hömpölygött a Volga. Hallani lehetett, amint a víz időnként nekicsapódik a kis fekete csónaknak, és felhallatszott a lánc csörömpölése, amely a csónakot a cölöphöz erősíti. A folyón egyenletesen világított a bóják fénye. Valahonnan, felülről, a messze távolból egy hajókürt búgása hallatszott.

— A legfontosabb nálunk a vízmérőléc — ismételte Csekanov, — Vízmérőléc nélkül semmire se mennénk. Nem, enélkül egyszerűen lehetetlen volna ...

Elit

1941-ben, késő ősszel menekülők szürke tömegei vonultak Ukrajna országútjain a front irányából kelet felé. Asszonyok, öregek és gyermekek serege, akiknek ereje már-már fogytán volt: eső verte, tűz rémítette és a nyugat felől szün-

telenül fel-felhangzó ágyúk döreje kergette őket. Útközben gyakran jelentek meg fejük fölött a fekete német repülőgépek és lejjebb ereszkedve, lövöldözni kezdtek a menekülőkre. Az emberek elvágódtak a sárban, elrejtőztek az útszéli árkokban és lelapultak a fagyott, jéghideg földre. Az anyák saját testükkel takargatták gyermekeiket. A repülőgépek eltávoztak, s az utakon mindenfelé halottak hevertek, sebesültek sóhajtoztak — az élők pedig felkerekedtek és tovább indultak kelet felé.

A menekülők szomorú áradatában volt egy rendkívül vézna, hatvanévkörüli ember. Sárral fecskendezett, sötét gyapjúkabátja csak kevéssé védte meg a csontigható, erős széltől. Lábán vászoncipőt viselt, amely teljesen széjjelment már az úton, annyira, hogy a jobb cipő talpát dróttal kellett odaerősítenie lábához.

Orrcsiptetője, amelyet befutott a pára, sehogysem akart megmaradni az orrán, minduntalan lecsúszott és leesett s folytonosan igazgatnia kellett vörösrefagyott ujjaival.

Ez az ember kétkerekű talyigát vonszolt maga után. A talyigán batyuk tornyosultak, meg egy fehér zsineggel átkötött, ócska viaszkosvászon bőrönd hevert. Mögötte egy sápadt, beesettarcú, serdülő korban lévő leányka haladt, aki hátulról tolta a kocsit.

Amikor a menekülők elérték az Oszkolt, valaki azt mondotta nekik, hogy a hídnál már megjelentek a német tankok, így hát most lehetetlen az átkelés; néhány kilométernyi kerülőt kell tenniök, hogy eljussanak a révig. Így is cselekedtek.

A rév azonban nem volt sehol. A folyót már jég borította, jóllehet ez a jégkéreg még igen vékony és megbízhatatlan volt.

Az öreg lement a folyóhoz és topogva próbálgatta a jég erejét, majd kijelentette:

— Nem bír el.

— Mitévők legyünk? Itt nem maradhatunk — mondta ijedten a leányka, figyelve az ágyúk távoli moraját.

— Nos, hogy mitévők legyünk? — kérdezte rá az öreg. — Nézd csak, Verocska, itt kell hagynunk a targoncánkat. És ezt is — szemével a talyigán lévő rakomány felé intett — ezt is itt kell hagynunk.

— Dehát a cipőm és az új ruhám! A sötétkék... Apámtól kaptam...

— Ez még mind lesz nekünk — vigasztalta őt az öreg. — Lesz még mindenünk... Nem vihetjük magunkkal. De csomagok nélkül talán átkelhetünk.

— Gyerünk, próbáljuk meg.

— A zsákot mégis csak át szeretném vinni.

— Segítek magának, Tyerentyij Andrejevics.

— Nem, nem kell — hiszen nem nehéz.

Tyerentyij Andrejevics odament a targoncához, kivett a batyuk alól egy kis vászonzsákot és, most már a leánnyal együtt, újból lement a jégre. De hirtelen eszébejutott valami és sietős léptekkel mégegyszer visszatért a kocsihoz, letörte rúdjait s így két vékony bothoz jutott. Az egyiket átnyújtotta útitársának:

— Tudod, így mégis csak biztonságosabb...

Ezzel azután el is indultak. A jég recsegett-ropogott alattuk és ringott, akár a hullámok. Voltak olyan pillanatok, amikor úgy látszott, hogy a jégtakaró nem bírja el terhét és beszakad. Meglehet, Tyerentyij Andrejevics jobban tette volna, ha otthagyja a zsákot, ő azonban az öregemberek csökönyösségével csak cipelte tovább. A folyó közepén le kellett hasalniok és négykézláb kúszva haladtak előre. Fagyott ujjaikból csorgott a vér...

Végül Tyerentyij Andrejevics útitársnőjével együtt partot ért. Felkapaszkodtak a folyómenti buckákra, ahol csupasz fűzbokrok feketéllettek. Ekkor szigorú, parancsoló hangon rájuk kiáltott valaki:

— Állj! Ki vagy?

A bozótból három katona lépett elő.

— A tieitek! — kiáltott fel a leányka boldog, csengő hangon. — Elvtársak, testvérek, hozzátok tartozunk!...

— Majd meglátjuk — mondta bizalmatlanul az egyik idősebb katona és közelebb lépett.

— Mi ez itt nálad, öregapám? Mi van ebben a zsákban?

— Búza.

— Ilyen kapzsi vagy? — álmélkodott a vöröskatona. — Hiszen elmerülhettél volna ezzel a súlyos teherrel. Úgy látszik, öregapám, feltámadtak benned a kistulajdonosi csökevények.

— Menekülők vagytok? — kérdezte a másik katona, alaposan végigmérve őket.

— Azok vagyunk — mondta Vera.

— No, jól van. Dobd el azt a zsákot, öregem. Nyikiforov, adj nekik kenyeret és szalonnát, vagy ami még van. Hiszen ezek már odajutottak, hogy búzaszemmel táplálkoznak.

Az idősebb katona a zsák után nyúlt.

— Ide vele, öregem, ezt majd a lovaknak adjuk.

— Nem, nem — ellenkezett ijedten Tyerentyij Andrejevics — ez lehetetlen. Hiszen ez Elit.

— Hogy micsoda? Miféle Elit? Nézd csak, öregem, ne kertelj. Ki vagy te tulajdonképpen? Hol vannak a személyi irataid? — kérdezte most újból szigorúan és bizalmatlanul a katona.

— Agronómus vagyok — válaszolta Tyerentyij Andrejevics.

— Majd a törzsnél kideritjük, hogy miféle agronómus vagy. Nyikiforov, kísérd oda.

— Elvtársak, ez tévedés — lépett most közbe a leányka, de az idősebb katona félbeszakította.

— Te ne beszélj bele. Hallgass. Az előbb még búza — most már elit. Nekem mindjárt gyanús volt az öreg.

— Figyelj ide, Bobiljev — mondta az a katona, akit Nyikiforovnak neveztek — van ilyen búza. Én tudom. Nálunk a kolhozban...

— Nyikiforov elvtárs, teljesítse a parancsot. Én vagyok itt a rangidős. Megértette?

— Igenis, bekísérem őket.

Nyikiforov elindult a letartóztatokkal a törzs felé és útközben így szólt:

— Nem szabad ezt rossz néven venni Bobiljevtől. Lobbanékony, de igazságos ember. Pedig én ismerem az Elitet. Hallottam róla.

— Ez az elnevezés a francia „elite" szóból származik, ami azt jelenti, hogy — válogatott. Ez itt válogatott búza. Fáradságos munka gyümölcse — magyarázta Tyerentyij Andrejevics. — Ez a mi jövendő gazdagságunk.

— No, már itt is vagyunk — mondta Nyikiforov. A fűzfabokrokon túl kis majorság tárult eléjük. A közelben ágyúk

állottak. Füstölt a kis tábori konyha. Az ágyúk között katonák üldögéltek; mások álltak vagy fel-alá sétáltak. A szélső kunyhónál, az alacsony, nyitott tornác előtt, hátasló állott egy fához kötözve.

— Oda megyünk — mutatott Nyikiforov a tornác felé.

A törzsnél — amely egy tüzérezred parancsnoksága volt — Tyerentyij Andrejevics felindultan mondta el a következő történetet.

Agronómusként dolgozott az egyik kísérleti magtermesztő állomáson, Poltava környékén. Már évek óta foglalkozott a búzafajták keresztezésével. Új fajtát akart kitermeszteni, amely ellenálló a szárazsággal szemben és ugyanakkor jó termést is ad. Egyenként nevelte fel magról a kalászokat és kiválogatta a legjobb növényeket. Úgy gondozta őket, mint anya édes gyermekét és sokéves fáradozását végre siker koronázta. Olyan búzát termesztett ki, amely példátlanul gazdag termést hoz. Két-három év múlva már az ő búzája ringott volna a széles kolhozmezőkön. Ez lett volna aztán a bőség, a boldogság és az öröm!

De ekkor kitört a háború. A rablók fekete tömegei árasztották el Ukrajnát, letiporták a mezőket, felégették a falvakat, elpusztítottak mindent, ami nemes, szép és emberi volt. A kísérleti földek egyik kis parcelláján éppen ebben az évben szökkent először kalászba és már érlelődött Tyerentyij Andrejevics új búzája, az Elit. S ekkor elhatározta, hogy megmenti munkájának gyümölcsét. Összegyűjtötte az új búza termését, hogy magával vigye és elvesse újból, valahol a hátország mélyén s amikor már leverték az ellenséget, az új Elit búza visszatér majd Ukrajnába és az emberek hatalmas termést fognak betakarítani belőle.

— Ezért — mondotta Tyerentyij Andrejevics — ezért hoztam magammal ezt a zsák búzát. Hiszen ez nem az enyém, hanem az egész népé. De azért mégiscsak az enyém is, tudniillik....

— És ez itt a leánya? — kérdezte az ezredparancsnok, s szemével Verocska felé intett.

— Nem, nem vagyunk rokonok. Én diáklány vagyok. Ott voltam gyakorlaton. Úgy határoztam, hogy én is eljövök Tyerentyij Andrejeviccsel.

— Ó, hány ember szenved emiatt az átkozott Hitler

miatt — sóhajtott fel Nyikiforov, aki egész idő alatt ott állt az ajtóban. — Lám, az agronómus elvtársnak is mennyit kellett gyalogolnia, ilyen cipővel... Még nézni is szörnyű ebben a téli hidegben.

Minden szem Tyerentyij Anderejevics vászoncipőjére szegeződött. Az agronómus kényelmetlenül érezte magát, lábát behúzta, hogy elrejtse cipőjét és zavartan mosolygott.

— Semmi az egész. Jó meleg kapca van a lábamon.

— Nyikiforov — mondta az ezredparancsnok — fogd a csajkát és fuss le a konyhára. Adjunk valamit enni vendégeinknek. Te pedig, Olejnyikov, — fordult adjutánsához — hozz az elvtársnak egy pár csizmát. Mondd meg a hadtápparancsnoknak, hogy én küldtelek.

— Hát hogy ti... — motyogta zavartan Tyerentyij Andrejevics.

— Itt nálunk ez a törvény — mosolygott a parancsnok mellett ülő Golubjev, az ezred politikai biztosa.

A politikai biztos a háború előtt egy Volgán-túli falusi iskola igazgatója volt s minthogy állandóan vidéken élt, értett valamit az agronómiához is; ezért különös érdeklődéssel hallgatta Tyerentyij Andrejevics elbeszélését. Megtetszett neki ez az öregember, aki otthagyva mindenét, ily gyötrelmes utat tett meg, hátán egy zsák válogatott búzával, amely nem az övé, hanem valamennyi kolhozparaszté — minden emberé. S tetszett neki az a mély meggyőződés, amellyel az agronómus arról beszélt, hogy ez a búza újból vissza fog térni Ukrajnába...

Amikor Tyerentyij Andrejevics és Vera kipihentek magukat a tüzéreknél és jóllaktak a kitűnő káposztalevessel, Golubjev azt tanácsolta az agronómusnak, hogy utazzék egyenesen a Volgán-túlra, abba a faluba, ahol ő élt, mielőtt a frontra ment.

— Ott nálunk befogadnak téged, Tyerentyij Andrejevics. Annál inkább, mivel a mi agronómusunk szintén a fronton van. Igazán jól tennéd, ha odamennél.

Még levelet is írt a falusi szovjet elnökének, amelyben kérte, intézzék el kedvezően a menekült agronómus ügyét.

Voronyezsig Tyerentyij Andrejevics és Vera a tüzérek egyik autóján utazott, amely éppen a hátország felé vette útját; ott pedig már fel is tudtak szállni a vonatra...

1943-ban, Kiev alatt, a bukrini hídfőnél találkoztam Golubjev politikai biztossal. Akkoriban ő már alezredes volt, egy tüzérdandár helyettes parancsnoka. A pihenők ritka óráiban együtt ültünk nála a fedezékben és ekkor beszélte el nekünk ennek az öreg agronómusnak a történetét, aki egy zsák Elitbúzával a hátán menekült a németek elől.

A háború után újból összehozott a sors Golubjevvel, de most már Moszkvában, ahová leszerelés után utazott. Itt hallottam az Elitről szóló történet folytatását.

— Tyerentyij Andrejevics ott élt minálunk — mesélte Golubjev. — A mi falunkban. Odautazott akkor, letelepedett és igyekezett rábeszélni a falubelieket, hogy próbálkozzanak meg az új búza termesztésével. Egyesek barátságtalanul fogadták a javaslatot. „Mit képzel ez — mondották — a német ott áll Sztálingrád alatt, ő meg kísérletekkel bíbelődik." Csakhogy ezt az embert kemény fából faragták — szilárd jelleme volt. Bebizonyította.

— Azóta ez a búza elterjedt az egész vidéken. Valóban nagy kincs. Tyerentyij Andrejevics pedig csak negyvennégyig maradt nálunk, aztán visszatért Ukrajnába. „Arról ábrándozom — mondta búcsúzóul — hogy rövid három év múlva már Poltava környékén is ezek a boldogságot hozó kalászok susognak..."

— Érdekes öreg — folytatta Golubjev. — Sokszor elgondolom: ime ez az ember fáradságot nem kímélve kitermesztette ezt az elsőrendű búzafajtát. Azokban a nehéz időkben megmentette búzáját a pusztulástól. Ez valóban derék dolog... Tyerentyij Andrejevics azért oly rokonszenves nekem, mert lelkében a mélységes emberi tisztaság magvai vannak elhintve.

Ez, fűzhetem hozzá, ez a nagyszerű elit csak a mi országunkban teremhetett.

A Potudany folyónál

Útközben lepett meg bennünket az éjtszaka. A szűk ösvény fűzfabokrok között kanyargott. Néha-néha úgy látszott, mintha letérnénk róla és a eltévednénk. De Gladisev nem lassította lépteit, magabiztosan haladt és időről-időre figyelmez-

tetett: „Vigyázat, itt árok van". Én mindenütt követtem alakját, amely ott derengett előttem és oly különösnek tűnt a sötétben, talán azért, mert zubbonyának üres balujját a szíj mögé betűzve hordta...

A bozót váratlanul végetért. Meleg nyirkos mocsárszag csapta meg orrunkat és felhangzott mellettünk a békák kórusa.

— Potudanynál vagyunk — mondta Gladisev. — Most felkapaszkodunk a domboldalra és ott meglátja majd azt a házat, ahol először találkoztunk.

Most már én is felismertem ezt a helyet, habár nem jártam erre 1943 januárja óta, amikor a Vörös Hadsereg csapatai, Voronyezstől délre áttörve a németek védelmi vonalát, elfoglalták Korotojokot és visszaszorították az ellenséget Osztrogozs felé.

Csakhogy akkor nem Voronyezs felől közelítettük meg a Potudanyt, hanem Bobrov irányából, ahol az arcvonalparancsnokság állomásozott. Gerendákból ácsolt pallón átkeltünk a Don tulsó partjára és beértünk a harci övezetbe.

Esett a hó. Az út szélén kiégett tankok és ágyúk álltak, amelyeket a visszavonuló németek hagytak hátra. Két, teljesen elpusztult falucska terült el előttünk. Kémények fekete váza meredezett szomorúan a hamudombok alól, s a kertekben almafák üszkös ágai nyújtóztak a komor ég felé.

Itt ismerkedtem meg Gladisevvel. Százada itt harcolt az átkelőhelynél és ütközet után rövid pihenőt kapott, hogy másnap reggel ismét előremehessen.

Sokáig ültünk együtt egy barátságtalan, hideg házban és a háborúról beszélgettünk, a leégett falvakról, arról, hogy itt most száz versztányi körzetben még kakaskukorékolás sem hallatszik. S nemcsak hogy kakaskukorékolást nem hallani, de élő falut sem talál itt az ember, e sebekből vérző, lövészárkokkal felszaggatott, felperzselt földön.

Ezután Gladisev eltűnt a szemem elől. Az ukrajnai harcokban elveszítette balkarját. Leszerelték. S most, két és fél esztendő után egészen véletlenül összetalálkoztunk a vonaton, egymásra ismertünk és megállapítottuk, hogy csaknem végig egy útunk van. Az állomástól együtt mentünk tovább.

Útközben Gladisev arról beszélt, hogyan él itt és menynyit dolgozik.

— Mindenki nyakig van a munkában. Eddig már több mint ötezer házat állítottunk helyre. Bizonyára emlékszik Korotojakra? Teljesen elpusztult. De most már lassanként felépül.

Beszélt a kolhoz új állattenyésztőtelepeiről, a limanovói kerület tavaiban létesített tükörpontytenyészetről, a postarepülőgépekről, amelyek kétszer hetenként felkeresik a falut.

Sűrű, tejfehér köd feküdt a Potudany fölött. A levegőt betöltötte a füvek fűszeres illata. Valahonnan egy motor ütemes zakatolása hallatszott.

Amikor a faluhoz értünk, Gladisev azt mondta:

— Megszállhatna nálam, minek is menne tovább éjnek idején?

Ekkor eszembejutott, hogy Gladisev — mint első találkozásunk alkalmával elbeszélte — kalinyini, valahonnan Rzsov környékéről való. Megkérdeztem hát tőle, miképpen történt, hogy végül is ezen a vidéken telepedett meg?

— Ez mind igaz — válaszolta útitársam. — Csakugyan kalinyini vagyok. Mint zootechnikus dolgoztam ott. Feleségem volt és két gyermekem... — Itt elhallgatott egy pillanatra és felsóhajtott. — Elpusztultak.

— Negyvennégyben Brodi alatt elvesztettem a félkaromat. Sokáig feküdtem kórházban. Amikor onnan kijöttem, hazautaztam. Szomorúan... egy magáramaradt nyomorék... Végül aztán, az elvtársak jóvoltából, ottmaradtam instruktornak. Ellátást és nagyon jó fizetést ígértek. De tudja — nyomasztottak az emlékek. Úgy döntöttem, hogy elutazom. Valami ide húzott engem és eljöttem erre a vidékre. Méghozzá nem is a kerületi tanács földművelési osztályához, hanem egyenesen a faluba.

— És nem volt itt senkije?

— Senkim sem volt. Kivettem egy szobát. Háziasszonyom nagyon derék nő. Özvegyasszony. És két gyermeke van. Itt...

Gladisev lenyomta a kilincset és belökte a kertajtót. Az alacsony ablakban világosság gyulladt és az asszony kijött a tornácra.

— Megérkezett? Már annyira vártuk — mondta meleg, kissé álmos hangon az asszony.

— Vendéget hoztam — szólt Gladisev. — Van számára hely?

— Már hogy ne lenne? Mindjárt készítek vacsorát is.

Én azonban elhárítottam a vacsorára szóló meghívást.

Gladisev kiment a háziasszony után a pitvarba, majd visszatért és mintha zavarban lett volna valami miatt, azt mondta:

— Maga a házban kap szállást, én meg ilyenkor nyáron kinn szoktam aludni.

Fekhelyet készítettek nekem a tiszta szőnyegen és odatettek egy szalmával tömött vánkost.

Másnap Gladisev már korahajnalban felkelt és elment a dolgára, de meghagyta nekem, hogy reggelire visszatér. Én később ébredtem; kimentem a ház elé. Praszkovja Grigorjevna, nem fiatal, de még jóerőben lévő, szorgalmas asszony, homokkal tisztogatott egy kis serpenyőt.

A kis udvart fonott kerítés vette körül. A ház mögött állt az istálló és a tyúkól; ugyanolyan fonott sövényből készült, mint a kerítés, csak be volt tapasztva vályoggal. Megpörkölődött rudak tartották az eresz új szalmatetejét. Az udvaron kotlóstyúk járkált, egy fészekalja apró, sárga pehelygombolyaghoz hasonló kiscsibével.

— Megmaradt a gazdaság — jegyeztem meg.

— Már hogy maradt volna meg? — csapta össze kezét Praszkovja Grigorjevna. — Ó, ha látta volna, mi volt itt. Amikor a Potudanynál harcok folytak, az árokban rejtőztem el gyermekeimmel. Veszélyes volt még csak a fejünket is kidugni onnan. Aztán visszatértünk és amint megpillantottuk otthonunkat, feljajdultunk: az udvar teljesen leégett, a ház elpusztult, csak a kemence állt a helyén. Mit tegyünk?

— Kisírtam magam, aztán azt gondoltam: — De hiszen élnünk kell. „Gyertek — mondtam gyermekeimnek — ásunk egy földkunyhót." A telet átvészeltük a földben, tavasszal aztán vetni kellett. Újabb gondok jöttek. Dolgoztunk látástólvakulásig. És mindent, mindent az asszonyok csináltak. Honnan is vettek ennyi erőt! Ilyen lett a kezünk, már nem bírjuk kiegyenesíteni.

Kinyújtotta munkától érdes, barna kezét és megmutatta tenyerét.

— Egyetlen gondolatunk volt csupán: hát valóban bele kell ebbe nyugodnunk? Hát valóban elképzelhető, hogy ezt nem éljük túl?

Az égvilágon semmink sem volt. Tehenekkel szántottunk, lapátokat használtunk eke helyett, így műveltük meg a gabonaföldeket. Legelőször a kolhoz ügyeihez láttunk hozzá. Csak nézze meg most az állattenyésztőtelepünket, micsoda növendékmarhák tenyésznek ott. S hogy micsoda búza terem a mezőn. Még ránézni is gyönyörűség! És hát építkezni is kellett. Még ácsolni és kályhát felrakni is megtanultunk. Egymagunkban sohasem tudtuk volna mindezt elvégezni, felváltva segítettünk egymásnak. Azután jött Fegya... Fjodor Andrejics — javította ki magát — eljött és segített nekünk. Nagyszerűen ért a gazdasághoz és a gyerekekhez is olyan gyengéd. Ők pedig ösztönösen papának szólítják — mondta Praszkovja Grigorjevna és elpirult.

Együtt reggeliztünk valamennyien a családi asztalnál. Szemmelláthatóan mindenkinek megvolt itt a maga állandó helye. Gladisev jobbján két szőke kislány ült; az egyik hétéves, a másik fiatalabb. Gladisev figyelmesen nézegette őket, időnként mondott nekik valamit és megtörölte a kicsi orrocskáját. Abból, ahogy a gyermekekkel bánt, ahogy Praszkovja Grigorjevnához fordulva, olykor véletlenül elszólta magát és Pasának nevezte őt, s abból a zavarból is, amelyet egy idegen ember jelenlétében tanúsított, látni lehetett, hogy Gladicsev a családhoz tartozik.

Reggeli után megint a háborúról beszélgettünk, visszaemlékeztünk a közös ismerősökre s a városra, ahol összetalálkozott harctéri útunk.

— Ó, ebben a háborúban mindenkinek kijutott a bajból — mondta a háziasszony. — De aztán jött Fjodor Andrejics — s én ránéztem könnybelábadt szemmel: bátyuska, mi eleget szenvedtünk, nem igaz? De mennyit! Hiszen negyvenháromban, amikor itt nálunk folytak a...

— Én meg azt gondoltam, be sem engednek majd a házba egy félkezűt — szakította félbe kissé nyers tréfával Gladisev.

— Hát az meg mit számít, hogy félkezű! — kiáltott fel hevesen az asszony. — Talán bizony valami kocsmai mulatozásnál vesztette el a karját! És hogyha félkezű is — folytatta

hozzámfordulva — nézze csak meg a majorságunkat, amit épített. Hol talál itt a kerületben még egy ilyet? Idejönnek hozzá tanulni az emberek mindenfelől. Ez az igazság!

— Hát igen, lassanként talpraállunk — hagyta helyben Gladisev. — Nem volna kedve kicsit körülnézni a kolhozban?

Kimentünk az utcára. A folyó fölött, a domboldalon hamuszürke tőzegkákával fedett házak sorakoztak. Csak úgy fehérlett az új eresz a tornácokon. A fonott kerítések mögül kikandikáltak a fiatal fák. Az utca végén, a házaktól kissé távolabb húzódott hosszú háztetőivel a kolhoz majorsága.

A mezőkön, a telepeken, a gép- és traktorállomás műhelyeiben serényen dolgoztak az emberek. Elbeszélgettem velük és sok olyan apró részletet tudtam meg az életükről, amelyek önmagukban jelentéktelennek látszanak, de összehasonlítva a multtal, örvendetes és derűs kép bontakozott ki ezekből az apró mozzanatokból.

Elbeszélték nekem, hogyan készülnek a kolhoz áramfejlesztőtelepének felépítésére és elmondták, hogy az egész területen tíz ilyen erőtelep épül. Beszéltek nekem arról az osztrogozsi agronómusról, aki ebben az évben kétszáz tő vörös és fehér rózsát termesztett.

— A gyökerét nálunk nem metszik meg — mondták a kolhozparasztok. — Az osztrogozsi kerületben most nyáron negyvenöt méhest állítottak fel, pedig hát azt hittük, hogy már a méhek is kipusztultak.

Élet áradt a földből, élet remegett minden fűszálban. Új hajtások sarjadtak az elpusztult kertekben...

Abban a házban, amelyben két és fél évvel ezelőtt először találkoztam Gladisevvel, most iskola volt, ugyanúgy, mint a háború előtt. Mellette az iskola parcellája. Az ágyásokban szárba szökkentek a palánták. A sövény mentén sűrűn egymás mellett málnabokrok sorakoznak.

És újból ott jártam a kis ösvényen, a szeszélyesen kanyargó Potudany partján. Osztrogozs körül erdők zöldelnek. Felszántott lejtők húzódnak a Szkupaja Potudany felé. Itt-ott még betemetetlen lövészárkokkal, fémhulladékokkal és szöges drótakadályok rozsdás maradványaival találkoztunk, de mindezt már elborítja a frissen sarjadó fű.

A liget felett megjelent a hatalmas telihold. A nyírfák karcsú törzse ferde, kék árnyékot vetett a hóra; olyan nyílegyenesek voltak ezek az árnyak, mintha valami búzgó tanuló vonalkázta volna őket egy irkalapra. A falu már elcsendesedett és ha valaki végigment az utcán, messzire elhallatszott, amint a könnyű hó meg-megcsikordult csizmája alatt. A kis előkertekben megfagyott a vörösberkenye; bokrain sűrűn csüngtek az ezüstös rojtok.

A gorki-i kolhozparasztok küldöttei éppen most tértek vissza a kerületi választási értekezletről és még mielőtt hazamentek volna, benéztek a vezetőséghez. Itt meleg volt és kellemes hangulat uralkodott. A falon fényképek, táblázatok és diagrammok. A hosszú asztal körül öt ember ült csendesen beszélgetve.

— Nos — kérdezte egyikük a küldöttektől — ott volt a jelöltünk?

— Ott volt — felelte mindnyájuk helyett a kolhoz elnöke, Bujanov és elmondta, miről beszélt ott a gyűlésen a jelöltjük, akit meg akarnak választani a Legfelső Szovjet küldöttei közé.

— Én is felszólaltam — folytatta Bujanov. — Szót kértem és bejelentettem, hogy Gorki falu egyhangúan a kommunisták és pártonkívüliek blokkjára fog szavazni.

— Nagyon helyes — mondta Mihail Vasziljevics Sulgin, egy magas, borotváltfejű ember, a kolhoz könyvelője.

— Én pedig e szavakkal kapcsolatban többek között azt gondoltam magamban: mit is jelent ez — a kommunisták és pártonkívüliek blokkja? — Bujanov körülhordozta okos, átható tekintetét a jelenlévőkön. Rövid szünetet tartott, mint aki töpreng valamin, majd szavait ezzel fejezte be:

— Itt majdnem csupa pártonkívüli gyűlt össze, de ki az, akiben mi legjobban megbízunk? A kommunista párt. Igaz-e?

— Tökéletesen igaz — válaszolta több hang egyszerre.

— És vajjon miért? Azért, mert a párt mindig a népért, a nép érdekeiért küzd. Ami pedig magát az életet illeti, az itt zajlik a szemünk előtt, hogy úgy mondjam, mindnyájan közvetlenül átéljük és tapasztaljuk.

Bujanov nem szokta meg, hogy szónokoljon. Kissé zavartan beszélt, de szavaiból sugárzott a meggyőződés és annak az igazságnak az ereje, amely a tiszta szív mélyéről fakad.

Valóban, mindenki saját szemével láthatta, hogyan fejlődik a falu élete. Ezt mutatták a falon elhelyezett táblázatok és diagrammok is. Itt voltak kifüggesztve azok a mutatószámok, amelyek a Lenin-kolhoz legutóbbi öt évének gazdasági eredményeit tüntetik fel, vagyis éppen a nehéz háborús évekét — s ennek ellenére ezek a táblázatok a színvonal emelkedéséről tanúskodnak. A diagrammok meggyőzően beszélnek arról, hogyan növekedett évről-évre a kolhozföldek termés-hozama. A tizenegy és fél métermázsa búza helyett, amelyet 1940-ben takarítottak be hektáronként, 1945-ben a kolhoz-parasztok már hektáronként huszonöt métermázsa búzát gyűjtöttek be; a burgonyatermés kétszeresére nőtt és most már 232 métermázsát érnek el hektáronként; s még a közönséges káposztából is — amelyet száz év óta termesztenek itt, s amelyből azelőtt legföljebb csak 100 métermázsát gyűjtöttek be — most új, magasterméshozamú káposzta lett, amely hektáronként 460 métermázsa termést ad.

Itt voltak azután az állatállomány növekedéséről tanúskodó számok, továbbá a munkaegységek értékéről szóló adatok. Mindenki jól emlékezett arra, és mindenki személyes tapasztalatból tudta, hogy míg 1940-ben kilenc és fél kilogrammnyi különböző termény és 7 rubelnyi pénz esett egy munkaegységre, addig most egy munkaegységre 21 kilogramm termény és 10 rubel esik...

Sok más mutatószám is bizonyítja a kolhozélet fejlődését, de hiszen e számok nélkül is mindenki látta és ismerte ezt az életet — a maga, a családja, a szomszédja tapasztalatai alapján és amikor Bujanov azt mondta:

— A mi legelső küldöttjelöltünk Sztálin elvtárs. Miért? Azért, mert ő a párt szíve. Sztálin mutatta meg nekünk az utat, és mi követtük őt... — mindenki önkéntelenül visszagondolt a maga életére, a falu életére, hogy valamiképpen érzékelni tudja, mit jelent mindez a változás, mit jelentenek ezek a számok és ezek a tények a falu életében.

— Bizony, ez színigaz — mondta Kosztya Muszatov, egy leszerelt frontharcos, aki nemrég tért haza Gorkiba. — Gondoljatok például a koldusokra: mennyi volt azelőtt! Kopogó

bottal jártak házról-házra és így kéregettek: „Adjatok egy kis alamizsnát, Krisztus nevében!" Valamelyik könyvben olvastam, hogy régebben az írók sohasem írtak a faluról anélkül, hogy ne ábrázolták volna írásaikban a koldusokat. Magam sem emlékszem, hogy valaha is olvastam volna olyan elbeszélést, amelyben nem szerepeltek ilyen kéregetők. Most azonban már nincsenek többé koldusok. Nincsenek.

— A koldusokkal így áll a helyzet — szólt közbe Sulgin és könyvelői szokás szerint odahúzta magához a számológépet. — Nálunk itt a faluban régebben Benderinék koldultak. Ez egy — mondta és a számológépen odébbtolt egy golyót — aztán... Krivonoszovék. Ez kettő...

Sulgin egymásután sorolta fel a családneveket, minden alkalommal odébbfricskázva egy-egy golyót s már túl járt a tizeseken is.

— És mi a helyzet most? Most így áll a dolog — mondta — és valamennyi golyót jobbra tolta. — Újév előtt zabot kellett vásárolni a kolhoz részére. Készpénzzel kellett fizetni. Rendben van. Itt nálunk a bankban, mint tudjátok, tekintélyes összegek állnak rendelkezésre. De már nem volt időnk, hogy elmenjünk a bankba. Pedig nem várhattunk, mert így elmulasztottuk volna a zabvásárt. Ekkor a kolhoztagokhoz fordultunk: „Nem tudna valaki két napra pénzt kölcsönadni?" Az egyik asszony így szólt: „Tessék" — és letett elénk kilenc és fél ezer rubelt...

Sulgin ismét tologatni kezdte a golyócskákat és leszámolta a gépen a kilenc és félezret.

— No és ki ez az asszony? Az egyik kolhozparasztnőnk, Krivonoszova elvtársnő, aki azelőtt, míg magányosan élt — koldus volt.

— Vagy gondoljatok Pjotr Andrejevics Szaveljevre — — mondta egy idősebb, keményarcú kolhozparaszt. — Nagy családja volt, de más semmi. Inségben élt. Ráadásul még a háza is leégett. Testileg-lelkileg tönkrement volna, de a kolhozban aztán rendbejött. Új házat épített magának. Tehénkéje van. Malaca... Hány malaca van?

— Kettő — mondta valaki.

— Tessék... két malaca van. Tyúkjai. Ebben az évben alighanem több, mint ezer munkaegysége lesz. Vagyis csupán pénzben tízezer rubelt kap, és huszonegy tonnát a különféle

terményekből. Ebből aztán meg lehet élni. Van egy kislánya, aki most tért vissza a hadseregből. Ápolónő volt. Úgy ki tudja öltöztetni most, mint valami királynőt.

— No lám... mint egy királynőt! De azért sok minden hiányzik még az életünkből. Gyáripari termékek, például lábbeli, textiláru...

— Ez igaz — mondta Bujanov. — De nem szabad elfelejtenünk, hogy háború volt. Mire összpontosítottuk minden erőnket, négy éven keresztül? Arra, hogy legyőzzük a németeket. Képzeljétek csak el, mennyi mindent kaphatott volna a nép e négy esztendő alatt, ha az iparban és nálunk a mezőgazdaságban tovább folytatódik a békés munka. Most még valóban nehéz. Hiányok vannak. De a párt ismét megmutatja nekünk a gazdasági fejlődés útját és mi biztosak vagyunk benne, hogy boldogulni fogunk.

Bujanov egészen tűzbejött, szeme lelkesen ragyogott.

— Mi itt a kolhozban egyhangúlag elhatároztuk, hogy jó munkával ünnepeljük meg a választásokat. Megegyeztünk abban, hogy a trágyát mielőbb kihordjuk a mezőre, kiválogatjuk a tárolt burgonyát és idejekorán előkészítjük tavaszra a mezőgazdasági felszerelést. Így van-e? És — mint a lapokból tudjuk — az üzemi munkásság is megteszi a maga felajánlásait. S a gép- és traktorállomások szintén. Az egész nép eleget tesz a felhívásnak. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy mi valamennyien helyeseljük a párt felhívását, amely így szól: „Dolgozzunk jobban, hogy jobban élhessünk!" Azt jelenti: bízunk a pártban. Azt jelenti: mi úgy bízunk Sztálin elvtársban, mint a tulajdon édesatyánkban.

— Hol van nálunk Sztálin elvtárs? — kérdezte Kosztya Muszatov, és a mellére mutatott. — Itt a szívünkben. Gondoljunk például arra, mily félelmetes volt annakidején Leningrád alatt rohamra menni. Csak úgy csapkodtak körülöttünk az ellenség golyói. Elvágódtál a földön és azt gondoltad magadban: vége! De egyszerre csak felhangzott a kiáltás: „A hazáért, a nagy Sztálinért!" — és ekkor felpattantál, mintha maga Sztálin öntötte volna beléd erejét. Sztálin elvtárs nevével indultunk rohamra — és győztünk.

— Így van — helyeselt Bujanov. — És most is győzni fogunk. Életünk egyre szebb lesz. Ezekre gondoltam akkor, amikor ma azt mondtam a kerületben, hogy a mi kolhozunk

a kommunisták és pártonkívüliek blokkjára fog szavazni. Mi sajátmagunkra, a szovjet hatalomra, a pártra fogunk szavazni — ezt jelentették az én szavaim...

Még soká és őszintén beszéltek azokról a dolgokról, amelyek nyugtalanították és közelről érintették Gorki valamennyi kolhozparasztját, mindarról, ami abban az időben a többieket is, az egész hatalmas államot érintette...

Később, odakinn az utcán, Mihail Vasziljevics Sulgin megmutatta nekem apja házát és így szólt:

— Itt beszélt Lenin.

— Ebben a házban?

— Igen. A következőképpen történt a dolog. Az apám még valakivel együtt odament hozzá és azt mondta: „Vlagyimir Iljics, mi parasztok valamennyien szeretnénk, ha beszélne nekünk a nemzetközi és a belpolitikai helyzetről." — „Jól van — felelte ő — eljövök." És valóban el is jött, Nagyezsda Konsztantyinovnával együtt. Belépett a házba. Itt már összegyűlt a nép. Vlagyimir Iljics üdvözölt minket, levette sapkáját, felöltőjét letette egy székre és beszélni kezdett. Két óra hosszat beszélt. Lélekzetvisszafojtva hallgattuk. Mintha felnyitotta volna az emberek szemét. Mintha megmutatta volna nekünk az utat: ime, erre kell menni. Természetesen ma már nehezen tudnék szószerint visszaemlékezni erre a beszédre, habár akkor ott álltam közvetlenül Iljics mellett. De annyit mondhatok, hogy olyan világosan, egyszerűen és meggyőződéssel beszélt, mint Sztálin elvtárs. Mert tudja, Sztálin elvtárs sokszor járt már itt nálunk, Gorkiban.

A faluval szemben, egy magaslaton, a fák között oszlopos ház áll, amelyet fényképről már jól ismerünk. Ebben a házban élt és itt halt meg Vlagyimir Iljics. Most az egyik kis ablakban fénysugár világít. Valamikor sokat álldogált ennél az ablaknál Lenin, kitekintve a paraszti földek keskeny sávocskáira, a kunyhók szürke szalmatetejére...

Eljött hozzá ide Sztálin és hosszan beszélgettek. Azon töprengtek, hogyan lehetne megváltoztatni, átalakítani a parasztok nyomorúságos életét és megjelölték azt az utat, amely a ragyogó emberi boldogság felé vezet.

A nép pedig felsorakozott Lenin, Sztálin és a párt mögé, amelyet ők teremtettek és megindult ezen az úton.

Most annak a háznak szomszédságában, ahol Lenin élt, a szovhoz munkásainak klubjában van a választási körzet szavazóhelyisége. Ide jönnek ki Gorki faluból a kolhozparasztok, hogy leadják szavazatukat jelöltjeikre, azokra az emberekre, akiket Lenin és Sztálin pártjának hű fiaiként ismertek meg.

A prohorovkai hídfő

Ha Moszkvában felülünk a harkovi vonatra, Belgorod előtt útba ejtjük a prohorovkai állomást. Az állomástól jobbra, a vasútvonal mentén, nagy mezőség terül el. Itt helyezkednek el Dumnoje, Prelesztnoje és Beregovoje falvak szovhozai és majorságai. Ez a híres prohorovkai hídfő: itt zajlott le 1943 nyarán az az ütközet, amely talán az egész háború legnagyobb tankcsatája volt.

1943-ban magam is szemtanúja, sőt résztvevője voltam ennek az ütközetnek. S most, négy évvel később, ismét eljöttem ide Prohorovkába.

Prohorovkában ezúttal is döntő ütközet zajlott le a szemem előtt. De a csata most a termésért, a gabonáért folyt.

A kerület pártbizottságában mindjárt az első nap ismerősre bukkantam: Jakovlev kapitánnyal találkoztam itt, aki Beregovoje faluban lakik, s annakidején ugyancsak a tankosoknál szolgált.

Vlagyimir Vasziljevics Jakovlev gárdakapitány, mint az egyik páncélos század parancsnoka vett részt a prohorovkai ütközetben. Innen szüntelen harcok közepette végigvonult egész Ukrajnán, egész Románián, ott volt Budapest ostrománál és Prága felszabadításánál. Amikor pedig végetért az európai háború, Jakovlev kapitányt páncélosaival együtt a Távol-Keletre vezényelték: kivette részét a Japán felett aratott győzelemből is.

1946 telén Jakovlev gárdakapitány leszerelt és visszatért szülőfalujába, Beregovojéba. Szomorú kép tárult itt a szeme elé.

Beregovoje a felismerhetetlenségig megváltozott. Hiszen itt, a dombon, azelőtt iskola állott — most nyomát sem találta Jakovlev: felgyújtották a megszállók. A kolhozépület romok-

ban hevert. Helyén most földkunyhók voltak. Az öreg topolyafákat az utolsó szálig kiirtották. Kopár és kietlen az egész falu. Az asszony a lánykákkal idegen emberek házában húzódott meg.

Micsoda örömújjongással fogadták! Egybegyűltek a rokonok, a szomszédok. S amint ilyenkor illik, koccintgatni kezdtek az ünnepi esemény és a boldog viszontlátás örömére. De a második kupica után, amikor kissé megoldódott a nyelvük, lassan előhozakodtak szomorú híreikkel:

— Az a nagy bajunk, Vasziljics, hogy Hitler mindenünket tönkretette. Hogyan is szedhetnénk össze magunkat márólholnapra? — mondta komoran az egyik szomszéd. — Aztán a szárazság. Tavaly egyszerűen kiégett a gabona. Takarmány sincsen.

— Cudarul élünk, cudarul. De hát valahogy majd csak túljutunk ezeken a nehézségeken. Most már te is itt vagy.

— És ugyan mit tehetek én?

— Meg kell ragadni a gyeplőt, Vasziljics. A mi elnökünk egy kicsit gyengécske.

— Nem, nem... Ne kívánjatok már ilyet tőlem, emberek! — tiltakozott Jakovlev.

A kapitány még egy darabig fennmaradt a rokonsággal és a szomszédokkal, elbeszélgettek erről-arról. Azután a vendégek szétszéledtek, a lánykák aludni mentek, az asszony is felcihelődött a kemence padkájára. Jakovlev még sokáig ült ott, súlyos paraszti tenyerét az asztalra támasztva, és mélyen elmerült gondolataiba.

Február elején Prohorovkában akadt dolga. Ellátogatott a kerületi pártbizottságba és a kerületi szovjet végrehajtó bizottságába is. Csupa régi, jó ismerőst talált ott. A kerületi bizottság titkára, Fjodor Tyimofejevics Katunyin volt, aki a háború éveiben ezen a vidéken partizánoskodott, a kerület szovjet elnöke pedig Ignat Nyikolajevics Jefimenko, az egykori agronómus.

Mindketten szívélyesen üdvözölték Jakovlevet szerencsés megérkezése alkalmából. Feszült figyelemmel hallgatták a kapitány elbeszélését arról, hogyan harcolt Magyarországon a Balatonnál, s hogyan ment a Kingan-hegységen keresztül a japánok ellen. Azután ők beszéltek a kapitánynak a kerület életéről. A végén Katunyin egyenesen nekiszegezte a felszólítást:

— Beregovojén segíteni kell.

— Ott van az elnökük — felelte Jakovlev tartózkodón.

— Az elnököt le kell váltani. Így kívánják a kolhozparasztok.

— Majd választanak másikat.

— Téged akarnak jelölni.

— Nem vállalom — mondta határozottan Jakovlev. — Hiszen te tudod, Fjodor Tyimofejevics... Ide nézz! — A kapitány széttárta köpenyét: mellén ott ragyogtak a kitüntetések. — Nem ingyen adták ezeket. Huszonnyolcszor kaptam elismerést Sztálin elvtárstól. Megkérdezheted akár magát Kravcsenko vezérezredest: előfordult-e csak egyszer is, hogy Jakovlev nem hajtott végre valamilyen parancsot? Kinek a zászlóalja verte vissza Budapest alatt a legfélelmetesebb ellentámadást? És most egy kiszáradóban levő kutat akarsz rámbízni? Olyan feladatot, ami felülmúlja erőmet? Hogy azután szégyenszemre letegyenek és azt mondják: „Jakovlev nem tudott megbírkózni feladatával?"

— Neked talán már eleged volt a harcból? Úgy gondolod, hogy most már csak sétálgatni fogsz és a rendjeleidet csillogtatod?

— Nekem nincs szükségem arra, hogy a rendjeleimet csillogtassam — vágott közbe haragosan a kapitány.

— Tehát dolgozni kell. Rendbe kell hozni a kolhoz ügyeit, Vologya. Ez is harc ám, testvér. S még hozzá nem is könnyű. De hiszen te kommunista vagy. És katona. Nos, mit beszéljünk neked, nem vagy gyerek, megértettél.

Amikor Jakovlev hazafelé tartott Beregovojéba, útközben megállt az egyik dombnál. Negyvenháromban itt volt Kravcsenko tábornok parancsnoki állása. A hó alatt még most is látni vélte Jakovlev a beomlott lövészárkok, sáncok, tankcsapdák körvonalait.

A kapitány letért az útról és felkapaszkodott a dombra. Messze belátta innen az egész környéket. Igen, ott fehérlenek a kolhoz dérlepte, alacsony háztetői: ez az a kolhoz, ahol alighanem elnök lesz ő, Jakovlev gárdakapitány. Itt jobbra, az őszi vetések érlelődnek a hótakaró alatt. Az úttól balra sík mező terül el. Itt cukorrépát kell ültetni tavasszal. Utána a tavaszi búza következik...

„Kevés a hó... — gondolta, amikor észrevette a fekete üröm hosszú szárát. — El kell végezni a hóvisszatartást." Tekintete ismét a falura tévedt. A háztetők felett füstfelhők gomolyogtak. „Érdekes volna megtudni, vajjon gyüjtik-e a hamut?"

Így történt. 1947 elején Jakovlevet elnökké választották. A gazdaság, amelynek irányítását most rábízták, nem volt nagy, de annál elmaradottabb, s évről-évre csalódást okozott a kerületnek.

Tavasszal az a feladat várt a kolhozra, hogy gondoskodjék száz hektár őszi rozs fejtrágyázásáról és boronálásáról, elvesse a tavaszi búzát, a cukorrépát, a kölest, a kukoricát. A munka jelentős részét persze a prohovkai gép- és traktorállomás vállalta magára, de még így is nagyon sok maradt a kolhozparasztokra.

Igaerő tekintetében igen rossz volt a helyzet. A lovak alig álltak a lábukon. A bikák lesoványodtak. Nem volt takarmány.

— Hát így állunk, Vasziljics — panaszkodott az öreg marhaápoló. — Ez a tenyészbika olyan volt, mint valami festett kép. Jólesett ránézni. És most girhes, szinte azt hinné az ember, hogy egy csontváz a múzeumból.

Egyben-másban a kerület is segítette Jakovlevet. Adtak neki egy kis szénát, némi olajpogácsát. Az állattenyésztőkkel együtt kidolgozta a takarmány-adagolás tervét; most már szigorúan norma szerint adagolták a takarmányt, hogy tavaszra valamelyest felhizlalják az állatokat.

Ekkor kapta meg a kolhoz a Párt Központi Bizottságának februári plénumán hozott határozatot. Jakovlev ezt a határozatot cselekvési programmjának tekintette.

Amikor a fronton volt, bármilyen parancsot kapott, a konkrét helyzetnek megfelelően nyomban átgondolta, hogyan tudja legjobban végrehajtani. Ugyanígy cselekedett most is, amikor egy kolhoz brigádjainak és munkacsapatainak élén állt: mint a párt egyszerű tagja, azt latolgatta, mit tehet Beregovoje és a falu minden egyes kis munkacsapata, hogy teljesítse a feladatokat, amelyeket a Központi Bizottság tűzött elébük.

Az emberek látták, milyen élénk érdeklődés él benne az ügy iránt, megérezték, hogy olyan ember, akiben meleg szív dobog, s ez őket is felrázta, felelkesítette.

Marija Jevszejeva, a szántóföldi termelőbrigád vezetője — alig húsz éves lány — azt javasolta:

— Nosza, emberek, tegyünk fogadalmat, hogy magasabb terméshozamot érünk el.

— De van-e elég munkáskéz hozzá? Hiszen egy embernek csak két keze van — tétovázott az egyik asszony.

— Ha kevés a kéz, a lelkünket kell beleadni.

— Már magam is gondoltam rá — szólalt meg Varvara Szviridova, egy harminc év körüli asszony, akinek férje elesett a háborúban. — Meg is tanácskoztam a dolgot a sógornőmmel, Darjával, meg Matrjona Szergejevával, Kátya Bicskovával és Natalja Lavrinovával. Vállaljuk, hogy tavaszi búzából kétszer annyit takarítunk be, mint amennyit a terv előír, répából kilencven százalékkal többet, árpából szintén. És versenyre hívjuk ki Marija Gavrilovna Szergejevát.

Ezeket a számokat nem találomra mondta, hanem alapos mérlegelés után. Előbb jól átgondolta, milyen a föld ezeken a parcellákon, milyen a vetőmag, honnan vegye a trágyát — egyszóval mindazt, ami feltétele lehet annak, hogy megnyerje ezt a gabonacsatát.

Abban, ami itt lejátszódott, még Jakovlev számára is sok minden meglepő volt. Mintha most látta volna meg először a kolhoz asszonyait. Csak most látta, mennyit fejlődtek a háború éveiben, milyen jártasságra tettek szert a gazdaság terén. A brigádvezetők maguk vitték el a vetőmagot a kerületi laboratóriumba, hogy ellenőriztessék. A kolhozparasztok nem a kolhoz teheneit, hanem saját teheneiket fogták be, hogy kiszállítsák a trágyát a szántóföldekre. Mindenre gondoltak: hogyan fogják élelmezni szántás idején a traktoristákat, mi lesz a kisgyermekekkel, amikor anyjuk kimegy a mezőre és milyen hengerekkel végezzék el vetés után a cukorrépa hengerlését.

Délfelől már meleg szellők fujdogáltak. A mezők felett átvonuló, fel-felszakadó fehér felhőkön keresztül egyre gyakrabban csillant át az ég türkizkékje. A tó jege is elvesztette fehérségét. Beköszöntött a tavasz.

Április elején érkeztem Beregovojébe. Másnap kezdődött a tavaszi búza vetése. Nem volt elég vetőgép, kézzel szórva is kellett vetni a magot. Öreg, tapasztalt magvetők jöttek ki a mezőre. Pjotr Frolovics apó — akit tréfásan „Bum"-nak nevez-

tek — állt oda elsőnek. Vízzel telt csöbröt tettek eléje. Az öreg nagy buzgalommal megmosta kezét, mint étkezés előtt, vagy mintha valami nagyon fontos szent aktusra készülne, majd megtörölközött és ragyogó arccal munkához látott. A fellazított talajba, amely oly puha volt, mint valami gondosan felrázott tollpárna, kiszórta az első marék nagyszemű, borostyánsárga búzát. Utána haladtak a többiek.

A gép- és traktorállomás traktorokat küldött a beregovojei szántóföldekre. A traktorok éjjel-nappal dolgoztak.

Éjszakánként Jakovlevvel együtt kimentünk a mezőre, hallgattuk a motorok egyenletes zakatolását, s tekintetünkkel követtük a reflektorok fel-felvillanó fényét. Jakovlev bevallotta, hogy úgy érzi, mintha nem is otthon, Beregovojében volna, hanem a fronton, s mintha nem is traktorokat, hanem éjszakai támadásra induló tankokat látna.

Ezekben a napokban a beregovojeiek már pirkadat előtt talpon voltak. A jószágudvaron bátortalanul vibrált a viharlámpák fénye, ökrök horkantottak, vasszerszámok csörömpöltek, hangok hallatszottak: „Hóha-hó!" ... „No, indulhatunk ..."

Tehenekkel boronáltak, sőt helyenként szántottak is. Az emberek késő estig kint voltak a mezőn, és persze ott töltötték a delet is. Csak szürkületkor tértek haza, holtfáradtan.

Mindenütt megindult a gabonacsata. A vetési kampány az egész prohorovkai kerületet megmozgatta. Ezer meg ezer ember vonult ki minden nap a szántóföldekre. Ha valaki ezekben a napokban beszélni akart a kerületi pártbizottság titkárával, vagy a kerületi szovjet végrehajtó bizottságának elnökével, hiába kereste őket irodáikban: csak kint, a szántóföldeken találhatott rájuk. Az irodák üresen álltak, s a látogatók ilyen válaszokat kaptak az ügyeletestől:

— A titkár? Most alighanem Prelesztnojében vagy Dumnojében található. A legvalószínűbb, hogy Dumnojében — ott egy kicsit megkéstek a tavaszi búzával...

A kerületi párttitkár öt-hat kolhozt is felkeresett napjában.

Prohorovkában a kerületi pártbizottságnak és a kerületi szovjet végrehajtó bizottságnak emeletes épületével szemben érdemtáblát állítottak fel. Erre a táblára azoknak a kolhozoknak és brigádoknak neve került, amelyek teljesítették a tavaszi

vetéstervet. Olyan volt ez mint valamilyen törzsjelentés, amely a hadsereg általános támadása idején lerögzíti, meddig nyomultak előre az egyes önálló különítmények.

Amire már sok év óta — beleértve nemcsak a háborús, hanem a háborúelőtti éveket is — nem volt példa: a beregovojei Karl Marx kolhoz neve is ott szerepelt a kolhozok között, amelyek elsőkként fejezték be a vetési munkálatokat.

Persze a kerületben, amint mondani szokták „nem keltett szenzációt" a Karl Marx kolhoz előretörése. Vannak itt más, nagyobb területtel rendelkező kolhozok is, amelyek nagyobbszabású tervekkel dolgoznak, és amelyeknek kolhozparasztjai talán nagyobb felajánlásokat tettek. Ám itt, Beregovojében, amelynek kolhoza mindig az elmaradottak közé számított és amely csak most vette ki igazán először a részét a gabonacsatából, ettől fogva még sokkal világosabban látták, mit jelent ez a súlyos és szívós harc.

Április végén utaztam el Beregovojéból. Még pirkadat előtt indultunk útnak Jakovlevvel, hogy idejében kiérjünk a vonathoz. Fehéres köd burkolta a dombot, ahol egykor Kravcsenko tábornok parancsnoki állása volt. Valami ellenállhatatlan vágy arra késztetett bennünket, hogy felkapaszkodjunk a dombra. Ott álltunk a sánc árkában, kezünket a mellvédre helyezve, amelyet már benőtt a fű, s ujjaink puskatöltények régi, hideg hüvelyeit tapogatták.

Jakovlev, az egykori gárdakapitány, előző este kivitt engem a tavaszi búzával bevetett mezőre. Már kibújtak a földből a finom, rózsaszínű csírák. Jakovlev ujjongva mondta:

— Nézd csak, milyen szépek. Lesz ám gabonánk!

S most itt álltunk a dombon, ahonnan nagyszerű kilátás nyílt az őszi vetések sűrű zöld tábláira, a tavaszi vetések földjeire, a cukorrépa-ültetvényekre és a veteményeskertek sávjaira.

— Megindultunk — mondotta Jakovlev, s hangjából ugyanaz a büszke elégedettség csendült ki, mint a csatatéren, amikor a tankok acélóriásait látta előretörni, hogy minden akadályon keresztülgázolva kivívják a győzelmet. — Most már megindultunk... A vetéssel lassacskán rendbejövünk, az ugart feltörjük és most hozzá kell látnunk az építkezéshez. Jószágudvart és elektromos mellékállomást fogunk építeni.

Éppen kaszálás ideje volt, amikor ellátogattam a Volgához, Kosztroma környékére. Csodálatos ez az északi táj. Mennyi csendes szépség rejlik ezekben a fiatal nyírfaerdőkben, milyen kellemes a séta itt a mezei ösvényeken, az érő gabona közepette. Szellő fut át a szántóföldeken és megsuhogtatja a sűrű kalászokat, mintha szerető anyai kéz simogatná meg gyengéden egy gyermek lágy, szőke haját. A szűk ösvényt virágok szegélyezik. Fehérgalléros kamilla fonódik össze a lóhere fejecskéivel és végigkísér az ösvény mentén egész a mező széléig, ahol a sötétzöld és vöröses színekben tündöklő, üde gombáktól illatozó fenyves kezdődik.

A fenyőerdőn keresztül tisztavizű, jéghideg patakhoz ér az ember, amely mögött ismét mezők terülnek el, s fiatal nyírfák suttognak a szélben.

Éjszakára Gorosinóban szálltam meg. A kis falu a szántóföldek és a nyírfaerdőcskék között terül el. Este künn üldögéltünk a gerendákon a kolhoziroda előtt. Az elnök azon töprengett, hol lehetne a váratlan vendéget kényelmesen elhelyezni és ezzel a kérdéssel fordult hozzám:

— Ne vezessük el önt a moszkvaihoz?

Az ott ülő artyel-őr helyeselte a dolgot, és azt mondta, hogy a moszkvainál kényelmes szállást kaphatok.

— Igen, az lesz a legjobb — határozott végleg az elnök. Odakiáltott egy nyírvesszőn lovagló kisfiúnak:

— Petyaska, vezesd el az elvtársat a moszkvaihoz. Az elnök kéreti, hogy adjanak neki szállást.

Petyaska az egyik kis utcán keresztül egy alacsony faházikóhoz vezetett, amelynek három kéktáblás ablaka volt. A ház előtti kiskertben két fiatal nyírfa állott, karcsún és vidáman, mint két süldőleány. Az udvaron, egy fatönkön negyven év körüli, mezítlábas férfi ült. Távolabb egy nő — szemmellátható an a háziasszony — tehenet fejt.

— Akimics bácsi, az elnök kéreti, hogy adjanak szállást az elvtársnak.

A gazda felállt és elém jött. Alacsony, de erős ember volt. Kifakult és alaposan foltozott katonazubbonyának nyitott gallérjából kilátszott erős, napbarnított nyaka. Csontos arcát ugyancsak barnára égette a nap és így különösen feltűnt rajta a világos, búzaszínű szemöldök.

— Kerüljön beljebb — mondta a gazda és kezet nyújtott. — Ismerkedjünk meg. Nevem Fjodor Akimovics Kadnyikov. Magam is csak épp az imént tértem haza a földekről. A lóherét kaszáljuk. Hazajöttem, lehúztam a csizmámat és leültem, hogy elszívjak egy cigarettát. Az asszony éppen most feji a tehenet, aztán megvacsorázunk. És maga... Merről jött? Moszkvából? Érdekes. Nos, mi újság ott?

Fjodor Akimovics kérdezősködni kezdett, hogyan halad a földalatti vasút új szakaszának építkezése, érdeklődött, hogy vajjon sok személyautó jár-e most Moszkvában, s milyen most a Gorkij-utca? Majd megjegyezte, hogy ekkora városnak már szüksége volna valamivel nagyobb zöld területre.

— És mondja csak, a külügyminiszterek értekezletét a Repülőipari Minisztérium épületében tartották meg? Hol is van ez? Valahogy nem tudok rá visszaemlékezni. Ó, már tudom — a leningrádi műúton. Persze, persze. Nem messze a „Dinamótól". Világos...

Mindebből látható volt, hogy a moszkvai hírek nagyon érdekelték. Már arra gondoltam, hogy ez az ember régebben talán fővárosi lakos volt, aki csak később költözött valamilyen okból falura. Jellegzetes kiejtése azonban — az a-t o-nak mondta — arról tanúskodott, hogy Fjodor Akimovics idevalósi, kosztromakörnyéki ember.

— Maga azelőtt Moszkvában élt?

— Nem, nem laktam ott soha. Mindig itt éltem a parasztok között. Van itt is munka elég. Meg aztán nálunk a nép, hogy úgy mondjam, odanőtt a falujához. Nem úgy, mint a Jaroszlav-környékiek, azok inkább elszegődnek a városba idénymunkára. Régebben is — ki pincérnek ment, ki meg vakolómunkásnak. A mieink nem.

Elmosolyodott.

— Bizonyára azért gondolta, mert moszkvainak hívnak.

— Honnan ered ez a név?

— Nos, ha éppen tudni akarja — hát valóban moszkvai vagyok. Most megvacsorázunk, aztán majd elmagyarázom.

Vacsora után kimentünk az udvarra és rágyújtottunk. Már besötétedett. A mezők fölött az égen nyugodt fénnyel ragyogtak a csillagok. Hűs, harmatos levegő áradt a veteményesker-

tekből. Valahonnan a falu felől fiatalok kacagása hallatszott, harmonika szólt és egy szép női althang merészen igérte:

Én a fehér nyírfát
Rózsává változtatom...

— Énekelnek — mondta Akimovics. — Nappal dolgoznak — este dalolnak. Ó, szép ifjúság...

Lassan leszívta a füstöt. A cigaretta tüze felizzott, majd kialudt a sötétben.

— Nos, hogy miért neveztek el engem moszkvainak? Negyvenegy júliusában behívtak katonának és a frontra kerültem, Moszkva alá. Hadosztályunk éppen a mozsajszki országúton állt. Maga nem volt ott akkoriban? Délen járt? Nem, én egész idő alatt nyugaton harcoltam. Kemény csaták folytak arrafelé. Soha azelőtt nem jártam a fővárosban. Itt nőttem fel ezen a vidéken, mindig a kolhozban dolgoztam. Kosztromában, persze, gyakran megfordultam, s Ivanovóban is akadt dolgom néha, de Moszkvában sohasem voltam. Még amikor a frontra utaztunk, akkor sem a városon keresztül vittek bennünket, hanem megkerültük. De tudja, mikor aztán a német Moszkvához közeledett, azt gondoltam magamban: nincs a világon olyan hely, amely drágább volna számomra Moszkvánál és inkább összetörtem a csontjaimat, semhogy keresztülengedjem ezeket a szörnyetegeket. Azelőtt pártonkívüli voltam, de ott, Moszkva alatt beléptem a pártba. Azt mondtam: mint kommunista akarok az ütközetbe menni. A harc pedig szörnyű volt. Háromszor sebesültem meg ott. Igaz, hogy az első sebesülés nem volt nagyon súlyos. Mukanov elvtárs, a század politikai tisztje így szólt hozzám: „Kadnyikov, menj az egészségügyi osztaghoz". „Nem, feleltem, ezt nem tehetem. Valahogy majd csak rendbejövök itt is, az elvtársaknál." Mert ekkor már valóban úgy éreztem, hogy egyszerűen képtelen volnék otthagyni őket. A politikai tiszt erre azt mondta: „Rendben van, kötözzétek be, hadd maradjon itt." Natasa — így hívták nálunk az ápolónőt, egy kis fekete lányt — bekötözött engem. De nagyon sok vért vesztettem és ettől valamiképpen elszenderülhettem. Egyszercsak látom, a németek már megint támadnak a tankjaikkal. Arcátlanul közelednek. Menetközben lövik az árkokat. Dolgoznak

a géppuskák. Félelmetes látvány. Aztán persze: „Előkészíteni a gránátokat!"... De a tankok már egész közel vannak. Úgy tetszett, hogy az egyik egyenesen felém tart. Megcsapott a belőle áradó forróság. Eh, gondoltam, ha már el kell pusztulnom, akkor te is velem pusztulsz, te csúszómászó féreg. És, hogyan történt, nem tudom, de a fiúk aztán elbeszélték, hogy állítólag teljes erőmből felkiáltottam: „Sztálin elvtársért, Moszkváért!" — és odavágtam gránátomat a hernyótalp alá. Nagyot villámlott a szemem előtt, aztán elvesztettem az eszméletemet.

— A műtőasztalon tértem magamhoz. Szilánk hatolt a bordám mögé, azt távolították el onnan. Nyilvánvalóan a saját gránátomtól sebesültem meg. De a tankot sikerült felrobbantanom. Ekkor kaptam meg a Vörös Csillag rendet. Hadosztályunk, meg kell hagyni, keményen tartotta magát. Megvédtük Moszkvát. És ettől kezdve moszkvainak neveztük egymást. Ez az elnevezés a tábornoktól származott, aki parancsában így beszélt rólunk: a hős moszkvaiak.

— Mikor aztán elérkezett a döntő pillanat és kiűztük a németeket, messzire elkerültünk egymástól. Én például Brandenburgban szereltem le. Ekkor már más csapattestnél szolgáltam. De ha valamelyik régi bajtárssal találkozom és meglátom szalagján, hogy ott harcolt Moszkva alatt, úgy érzem, mintha testvérem volna. „Moszkvai? — kérdezem. „Moszkvai — negyvenegyből... — A mozsajszki fronton harcolt? — Nem, a volokalamszkin"... Nem a mi hadosztályunk, de azért csak moszkvai. Emlékszik, hogyan álltak a volokalamszki fronton Panfilov katonái... Így volt. Csak leszerelésem után kerültem el Moszkvába. Negyvenötben. Két napon át jártamkeltem a városban, utaztam a földalattin, voltam a Kultúrparkban, és háromszor is körüljártam a Kremlt. Csodálatosan szép a mi fővárosunk!

— Aztán hazautaztam és felszólaltam a kolhozparasztok előtt. „Mi, moszkvaiak, mondottam, bátran kiálltunk a hazáért, a szovjet népért. Szétzúztuk az ellenséget és most a munka frontján sem fogunk szégyent vallani. Mi, moszkvaiak..." — És még soká, soká beszéltem nekik tiszta szívből, ahogy az egy bolsevikhoz illik.

— Nos, hát ezért neveztek el moszkvainak...

Fjodor Akimovics ismét rágyújtott. A remegő fény megvilágította finom redőkkel barázdált, öreges arcát.

— Hát csak nevezzenek így — folytatta rövid hallgatás után. — Ez csak hízelgő rámnézve. Nem is fogok soha lemondani erről a megtisztelő címről. Becsülettel őrzöm. Kinek a brigádja áll első helyen a kolhozban? A Moszkvai-brigád. Nálam fegyelem van, az emberek öntudatosak és képzettek, Ami pedig Moszkvát illeti, úgy gondolom, Moszkva többmint egy város, azt mondhatnánk: Moszkva egy eszmét jelent. A Kremlben születő gondolatok fénye szertesugárzik és bevilágít mindent. Még a legtávolabbi vidékekre is eljutnak ezek a fények. És fordítva: az országban születő minden nagyszerű gondolat Moszkva felé törekszik.

Elhallgatott. Végigszívta cigarettáját, majd gondosan elnyomta a végét.

— Elbeszélgettük az időt. Pedig reggel korán kell kelni. Gyerünk aludni.

Nekem a pajtában készítettek fekvőhelyet, a friss illatos széna között. De sokáig nem tudtam elaludni. A fal túlsó oldalán egy tehén horkantott. A résen keresztül láttam, mint virrad meg lassanként keleten és az egyik csillagocska az ég peremén már kezdett beolvadni a sárgásvörös hajnalpírba.

Nem soká aludtam. Az utcáról beszűrődő hangok zajára ébredtem fel. A moszkvai indult brigádjával a rétre.

— Nem akarjuk a hajnalt elmulasztani — mondta. — Oly szép ma a pirkadat.

Valóban derült és üde reggel volt. A falu ébredezett. Kapuk csikordultak, vödrök zörögtek a kutnál és valahol, alighanem a kolhoziroda előtt — megszólalt egy rádió hangszórója: felcsendült Moszkva hívójele.

A besszarábiai sztyepen

1946 nyarán szörnyű aszály volt Besszarábiában. A szántóföldeket teljesen felperzselte a hőség. A gabonafélék és a kukorica vetései tönkrementek. Csak nagynehezen tudtak az emberek keresztülvergődni a télen. Következő tavasszal, április végén, sűrű esőzések indultak meg, s mindenkiben felcsillant a remény: talán ezen a nyáron végre összeszedhetik magukat.

De a május, s utána a június is, száraz és rekkenő volt. Amikor megérkeztem Besszarábiába, a Dnyeszteren túl, egészen a román határig, ismét kiszikkadt, élettelen, szürke sztyepeket találtam. Csupán a szovhozok földjei virultak zöld oázisként ezen a szomorú pusztaságon. Szemmelláthatő volt, hogy itt kitartó harcot vívtak az aszály ellen, s ez a harc nem maradt eredménytelen.

A „Dnyesztervidéki Szovhoz"-ban Grigorij Ignatovics Jevszikovnál, a szovhoz igazatójánál szálltam meg. Jevszikov zömök, testes ukrán. Elbeszélte nekem, hogy gyermekkorában disznópásztor volt Poltava vidékén; azután traktorista lett, majd agronómussá képezte ki magát. A háború után kiküldték ide, a besszarábiai sztyepre, s kinevezték az új nagy szovhoz igazgatójává.

Másnap Jevszikov már kora hajnalban felébresztett és azt indítványozta, hogy menjek ki vele a földekre.

Jevszikov régimódi, csörömpölő tarantászon hajtatott ki, amely elé két ösztövér, alacsony ló volt befogva. A bakon, mint mindig, ezúttal is Ilja ült, az igazgató kocsisa. Valahányszor a tanyán meghallották az igazgató tarantászának zörgését, az emberek megálltak és azt mondták:

— Amott jön Illés próféta a szekerén!*

Ilja, akit koromfeketére égetett a nap, inkább szokásból, mint szükségből, olykor-olykor hangos kurjantással noszogatta a lovakat. Néha megrázta fejét, hogy elhesegessen egy-egy tolakodó bögölyt.

Az út előbb szőlőskertek között vezetett, majd felkapaszkodott egy lankás dombra és beleveszett a zabföldek kékesszürke és fehér tengerébe. A zabvetések egyik felének — mintegy száz hektárnyinak — az volt a rendeltetése, hogy lekaszálják szénának. Itt már dolgoztak is a „lobogreikák",** amelyeket tevék vontattak. Elől nyugodtan és méltóságteljesen lépegetett „Katyenka", az egérszürke nőstényteve. Mögötte oldalvást, kissé távolabb a hátsó lábára sánta „Sztarik" igyekezett lépést tartani vele.

Az igazgató megállt, egy darabig nézte, hogyan dolgoznak az aratók, egy korty vizet kért tőlük, aztán odaszólt a kocsisnak:

* Ilja = Illés

** „Lobogrejka" = kézilesodrású aratógép.

— Hajts tovább, Ilja.

Ilja csettintett nyelvével, és a tarantász tovagördült, sárgás porgomolyagot verve fel maga mögött.

— Hajtsunk a mező másik szélére — javasolta Jevszikov. — Ott most helyeztek üzembe egy rendrakó aratógépet. Saját műhelyünkben készült.

Vagy másfél kilométert kocsizhattunk, amikor az út jobboldalán két férfit pillantottunk meg. Meghatározhatatlan színű, elnyűtt zubbonyt viseltek. Egyikük kis gödröt ásott, a másik pedig a kihányt földben turkált. A közelben még több ilyen kis verem feketéllett.

— Állj meg, Ilko! Forduljunk csak be arra!

Ilja megfordította a lovakat és a tarantász megállt a frissen ásott gödörnél.

— Erőt, egészséget — köszöntötte a két férfit az igazgató és megbökte szürke sportsapkájának ellenzőjét. — Mit ástok?

— Krumplit ásunk ki — felelte a férfi, aki a lapátot tartotta. — Krumplit.

— Miféle krumplit? — kíváncsiskodtam.

— Földimogyorót — világosított fel a kocsis. — Kis gyökérkéket. Kívülről a mogyoróra is hasonlítanak, meg a krumplira is. Csak így, vadon teremnek a sztyepen. Amikor az embereknek nincs mit enniök, így keresnek táplálékot. Ez már régi szokás Besszarábiában.

— Látod — mondta haragosan az igazgató. — Elmégy aranyat ásni, a munkádat meg közben faképnél hagyod. Mi?

— Nem idevalósiak vagyunk — felelték a földimogyorót kereső parasztok.

— Nem arról van szó, hogy hovavalósiak vagytok. Munka mindenütt akad.

Az ásós ember valami érthetetlen választ dünnyögött. A másik hallgatott és meztelen, kicserzett lábának nagy, fekete ujjával buzgón kapirgálta a földet.

— Aztán meg a mi gépeink törnek össze azért, mert ti itt gödröket ástok — folytatta az igazgató.

A mogyorókeresők színlelt álmélkodással néztek körül, mintha most látnák először ezeket a gödröket és azt sem tudnák, honnan kerültek ide ezek a lyukak.

— Majd betemetjük a gödröket.

— No, ha visszajövök, megnézem, hogy csakugyan betemettétek-e?

— Nincs még öntudat az emberekben — mondta Ilja.

— És ugyan miért nem dolgoztok odahaza a gazdaságban?

— Miféle gazdaságban! A vetést elvitte a hőség, minden kiégett. Azért mégis csak kell valamit enni — hangzott a komor válasz.

— Hát ez táplálék? Miért nem mentek a szovhozba? Volna kenyeretek is, tejetek is és megkapnátok a rendes fejadagot.

— És a család?

— A családra is keresnétek.

Semmi válasz.

— Gondoljátok csak meg jól — tanácsolta még egyszer Jevszikov. Aztán a kocsishoz fordult:

— Indíts!

A tarantász újra ott csörömpölt a poros úton. Az út széléről egy megriadt fekete gólya szállt fel és súlyos szárnycsapásokkal átrepült a zabföldekre.

Az igazgató elkomorodott és összeráncolta bozontos szemöldökét. Szigorú, kemény kifejezést öltött jóságos, széles arca.

— Három éve élek itt — mondotta. — Amikor megérkeztem, sivár kép tárult elém. A népet hosszú időn át elnyomták. A parasztok elszegődtek béresnek a földesurakhoz. Persze fillérekért, csaknem ingyen. Még puliszkával sem tudtak jóllakni. Akármilyen bő termést hozott is a föld, a paraszt nyomorúságosan élt. Mert mások élvezték munkája gyümölcsét.

Azóta megváltozott a helyzet. Az emberek földhöz jutottak. Hozzáláttak a kolhozok szervezéséhez. Sokan a szovhozba mentek dolgozni. De nem lehet mindenkit egy csapásra átformálni. Azokon kívül, akik kollektívában dolgoznak, még mindig akadnak ilyen „aranyásók" is. Elpiszmognak a maguk kis gazdaságában és tovább nyomorognak. Az aszály ellen a kisujjukat sem mozdították. Azt gondolják a nyavalyások, hogy senkinek semmi köze hozzájuk, s hogy nem marad számukra más hátra, mint gyökereket kiásni. S akár hiszi, akár nem: még a mi baráti segítségünket is bizalmatlansággal fogadják.

— Én azt gondolom, Grigorij Ignatovics, hogy idővel majd náluk is meglesz a hatása. Egyszer majd csak észre térnek.

— Persze, hogy észre térnek. De az embernek fáj a szíve, ha rájuk néz. Féltik a magányos életüket. A mi szemünkben ez, ha úgy tetszik, ostobaság. Mi már gyermekkorunktól fogva megszoktuk, hogy másképpen érezzünk. Nálunk az ember nem veszhet el és nem érzi magát magányosnak, elhagyottnak.

Jevszikov elhallgatott és mogorván nézett maga elé.

A tarantász körüljárta a zabföldek hullámzó tengerét és végül megállapodott a már lekaszált mezőknél. Csak nemrégiben haladt itt keresztül a rendrakó aratógép.

Ezt a gépet itt, a szovhozban állították össze; egy teljesen üzemképtelenné vált kombájn aratórészét és valamilyen más gép vázát alakították át erre a célra.

— Jól működik! — tört ki az őszinte öröm az igazgatóból. Homlokán kisimultak a redők, arca ismét vidám és fiatalos lett. — Nézd csak, milyen tisztán dolgozik. Egyetlen fogással öt métert visz. Mennyi ideig pepecseltünk volna itt fogatos kaszálógéppel?

Az aratógép valóban jól működött. Messze elmaradva kullogott mögötte az a két tarka, széleshomlokú ökör, amely a fogatosgereblyét vonszolta. Egy huszonöt év körüli legény nógatta az ökröket, de a lomha állatok ügyet sem vetettek a noszogatásra, eszük ágában sem volt, hogy meggyorsítsák lépteiket.

— Állj! — kiáltotta az igazgató. — Az a legény ott hajtsa az ökreit egészen az aratógéphez.

— Gyerünk csak, barátocskám, próbáljuk odaerősíteni azt a gereblyét a géphez. Vedd le róluk a jármot — folytatta, amikor az ökrök odaértek az aratógéphez.

Levették az állatokról a jármot. Az ökrök odébbléptek, közönyösen lengetve farkukat.

A gereblyét odaerősítették az aratógép keretéhez.

— Indíts! — utasította Jevszikov a traktorost.

A gép elindult. A legény most már alig győzte emelni és ismét leengedni a fogatosgereblye fogait. A munka szaporán haladt előre és a rendrakó aratógép mögött garmadában hevert a zab.

— Hadd próbáljam ki — mondta Jevszikov és odaült a gereblyés helyére. Látszott, hogy ez az igazgató fáradhatatlan ember és mindenben részt akar venni maga is.

— Jól megy — mondta végül. — Nagyszerűen megy.

Hőpalackokkal megrakott bricska tűnt fel az úton és megállt a learatott mező mellett. A kocsit egy asszony hajtotta, aki hátrakötött fehér fejkendőt viselt.

— Itt a reggeli! — kiáltotta.

A traktor abbahagyta a munkát és valamennyien reggelizni mentek.

A férfiak másodszor is odanyújtották alumíniumcsészéjüket, hogy még egyszer kapjanak a borscsból és jóízűen ropogtatták hozzá az aranyoshéjú kenyeret. Meginvitálták az igazgatót is:

— Nosza, Ignatovics, tarts velünk.

— Köszönöm — hárította el Jevszikov a meghívást. — Inkább egy kis vízzel kínáljatok meg. Folyton csak iszom, iszom és mégis mindig szomjas vagyok.

— Nem is csoda, ilyen melegben.

— Majd megsül az ember — bólintott Jevszikov.

Az igazgató nagyokat kortyintott a meleg, kissé sós vízből, aztán a gereblyéshez fordult:

— No, barátocskám, hogy megy a munka azzal a géppel?

— Nagyon jól beválik.

— Meghiszem azt, hogy beválik. Mennyi a te napi teljesítménynormád?

A legény megmondta.

— No, ha az ökrökkel dolgozol, örülhetsz, ha estig teljesíted, a gép segítségével pedig négyszeresen túlteljesítheted. Négyszer annyit fogsz keresni. Házas ember vagy?

— Az vagyok — felelte a legény szégyenlős mosollyal.

— Nohát, az asszony is hálás lesz neked, ha többet hozol a házhoz. Ésszel kell ám dolgozni — mondta búcsúzóul az igazgató.

— Jó munkát! — kiáltotta, már a tarantászból. Aztán, mint akinek hirtelen eszébe jutott valami, hozzátette: — Ejnye no, nekem úgy tűnik, hogy a transzportőrnél nem feszül eléggé a szalag. Nézzétek csak jól meg!

— Hova menjünk? — kérdezte a kocsis.

— A majorságba...

A gazdasági központ túlsó oldalán dús kukoricatáblák zöldeltek. Jevszikov mindig különös örömmel látogatott el ide, mert ez a kukorica nemcsak a szovhoznak, hanem az egész kerületnek büszkesége volt. Az itt dolgozó emberek megfogad-

ták, hogy hektáronként 255 pud kukoricát gyűjtenek be. Ezt az ígéretüket Sztálin elvtárshoz írt levelükben is megerősítették az ukrán kolhozparasztok, s a szovhoz munkásai most minden erejüket megfeszítették, hogy betartsák szavukat.

Georgij Homics Baragan, egy feketeszakállas, negyvenöt év körüli férfi volt itt a brigádvezető. Jevszikov elbeszélte nekem, hogy három évvel ezelőtt ezt az embert is az úton látta meg, amint földimogyorót ásott, éppen úgy, mint az a két paraszt, akivel az imént találkoztunk. Szóba elegyedett vele és megtudta, hogy Baragan egész életén át béres volt és semmiféle földje nincs. Ekkor felszólította őt: jöjjön a szovhozba dolgozni.

Baragan ritka szenvedéllyel vetette magát a munkába. A munkához való viszonya most gyökeresen más volt, mint azelőtt: nem mezőgazdasági bérmunkásnak, hanem gazdának tekintette magát. Szinte úgy érezte, hogy mindez az ő birtoka, ő a gazdája a „Dnyesztrvidéki Szovhoz" végtelen mezőségeinek, ültetvényeinek és legelőinek.

Így küzdötte fel magát odáig, hogy egy szép napon brigádvezetővé nevezték ki...

Lehet, hogy Jevszikov azért időzött olyan örömest a kukoricaföldeken, mert nemcsak a kukorica dús, erőteljes hajtásaiban gyönyörködhetett itt, hanem láthatta azt is, hogyan sarjad ki valami új magukban az emberekben.

Dél jócskán elmúlt már, mikor kiértünk ide. A nap észrevehetően nyugat felé hajlott. A hatalmas, négyszögletes mezőségen asszonyok fehér, sárga és piros kendői villogtak a kukoricasorok között. Serényen folyt a második gyomlálás és a vetések ritkítása.

A nedvdús, zöld kukoricaszárak friss hűvösséget árasztottak és így kellemes utunk volt. Az igazgató hirtelen parancsot adott a kocsisnak, hogy álljon meg. Kiugrott a tarantászból, gyors léptekkel végighaladt a kukoricasorok között és ahol a növények túl közel nőttek egymáshoz, itt is, ott is kirántott vagy letört egy-egy szárat.

Kívülálló számára különösnek tűnhetett ez. Hiszen ezeket a növényeket így ültették el. De Jevszikov tapasztalatok alapján cselekedett.

Az igazgató végül felegyenesedett és rosszaló tekintettel hagyta el a kukoricást. Nem messze tőlünk egy kék fejkendő,

majd egy napbarnított arc bukkant fel a zöld áradatból. Jevszikov felismerte Marija Balkant és odament hozzá.

— Jónapot, Marija. Ki dolgozott ott közületek? — kérdezte szigorúan, s arra a táblára mutatott, ahol az imént rendbehozta a hajtásokat.

Marija — egy sovány, barna lány — körültekintett és aggódva kérdezte:

— Mi a baj, Grigorij Ignatovics?

— Hát nálatok így ritkítják a kukoricát?

— Galka dolgozott ott. Még újonc. Mondtam már neki, hogy két bokor között így negyven, úgy meg hatvan centiméter távolságnak kell lennie, de ő sajnálja kihúzni a fölösleges szárakat. Azt mondja: ha már kihajtottak, hadd nőjenek meg.

— Nőjenek meg?! Hát nem érti, hogy a fölösleges hajtások kártékonyak?

— Én mondtam neki — felelte Marija. — Amíg ott áll mellette az ember, mindent úgy csinál, ahogy kell, de mihelyt magára marad, megint csak megsajnálja a hajtásokat.

— No, és nálad hogy megy a munka? — kérdezte az igazgató.

Marija elmosolyodott és nagy, sötét szemét az igazgatóra emelte.

— Nálam jól megy. Nézze csak, Grigorij Ignatovics, már virágzik is. Nemsokára fejtrágyázásra lesz szükség.

A kukorica helyenként már valóban virágzott. Magas, dús, szemgyönyörködtető volt — látszott, hogy nagy gonddal ápolták.

— No és hogy fogunk megbirkózni a fejtrágyázással? — kérdezte gondterhelten az igazgató.

— Majd megbirkózunk vele.

Jevszikov rápillantott Marija sovány alakjára, vékony, napbarnított kezére és elmosolyodott. Nehéz munka előtt állt most ez a lány. A virágzás időszakában minden egyes kukoricatövet két liter trágyalével kell megöntözni. Már pedig hektáronként 30—32 ezer ilyen tő van és minden munkásnőre két-három hektár gondozása vár...

— Szóval megbirkózunk a fejtrágyázással?

— Úgy gondolom, Grigorij Ignatovics, hogy a trágyalét csatornán fogjuk lehajtani, aztán majd onnan vödrökkel visszük a sorokhoz — mondotta Marija.

— Rendben van. Nem láttad a brigádvezetőt?

Kiderült, hogy Baragan délig itt volt, aztán átment egy másik földre. Az igazgató elbúcsúzott a csoportvezetőtől és visszatért a tarantászhoz.

— Indulhatunk, Ilko.

— Haza?

— Dehogyis haza. Nézzünk be előbb a malomba. Van kedve odakocsikázni? — kérdezte felém fordulva. És én, jóllehet reggel óta barangoltam a tikkasztó napsütésben és igen fáradt voltam, azt feleltem:

— Természetesen. Tekintsen az árnyékának.

Ilja csettintett és befordult a lovakkal egy ösvényre, amelyet két oldalt aranysárga, virágzó napraforgók szegélyeztek...

Este Jevszikovnak aktákkal kellett foglalkoznia. Rengeteg levél érkezett: a trösztről, a területi központból, a kerületből. Az igazgató megértette, hogy aktákra feltétlenül szükség van és hogy az akták intézése is hasznos munka, de mint gyakorlati ember, mégsem tudta legyőzni magában az ellenszenvet a „firkálással" szemben.

Alig hogy Grigorij Ignatovics elvégezte hivatali teendőit, megérkeztek az irodába a brigádvezetők, hogy jelentést tegyenek az elmúlt munkanap eredményeiről. Baragan — hajlotthátú, feketeszakállas férfi — közölte, hogy ma a nyugati részlegen volt, ahol hatvan hektár kukoricát később vetettek el, arra számítva, hogy a zöld szárakat majd takarmánynak fogják felhasználni. Mint azonban kiderült, a kukorica könnyen szárba szökkent, megerősödött és most jó termést adhatna. Takarmányról pedig már amúgyis bőségesen gondoskodtak: a sztyep gyomnövényeit használták fel erre a célra.

A szűkszavú Baragan komolyan, szakszerűen indokolta meg javaslatának előnyeit. Balkezének ujjait begörbítve, számolni kezdett:

— Vegyünk csak, mondjuk, százhúsz pudot hektáronként. Helyes? Ez összesen hétezerkétszáz pudot jelent. Hétezerkétszáz pud, Grigorij Ignatovics.

— Már én is gondoltam rá — felelte Jevszikov. — Csakhogy ebben az esetben azonnal hozzá kell látni a gyomláláshoz. Pedig úgyis kevés a munkaerőnk. Lehet szó esetleg vasárnapi önkéntes munkáról? — kérdezte aztán.

— Már hogyne lehetne, a nép szívesen megy. Hiszen nyilvánvaló, milyen haszonnal jár.

Mindjárt latolgatni kezdték, hány embert lehet mozgósítani az önkéntes vasárnapi munkára, hogyan szervezzék meg számukra kint a mezőn az ebédet és miképpen osszák be a munkát. Aztán a brigádvezető, akit látható elégtétellel töltött el, hogy ötlete ilyen élénk visszhangra talált, elbúcsúzott. Azt mondta, hogy most hazamegy.

— Nyugodalmas jóéjszakát, Georgij Homics — köszönt el tőle Jevszikov.

A brigádvezető, már a küszöbnél volt, amikor eszébe jutott valami, s az igazgatóhoz fordult.

— Két új ember jelentkezett ma nálam munkára. Azt mondják, ön küldte őket. Mi legyen velük?

— Miféle két ember?

— Azt mondták, mogyorót ástak a zabföldek mellett és ott találkoztak önnel.

— Ah, persze, persze. No és milyennek találja őket? Megfelelnek?

— Hadd dolgozzanak egy darabig, aztán majd meglátjuk.

— Jól van, dolgozzanak.

Baragan eltávozott. Lassanként a többiek is szétszéledtek.

— Ideje, hogy mi is menjünk — mondta Jevszikov.

Kiléptünk az irodából, de még egy darabig elidőztünk a tornácon. Élvezettel szívtuk magunkba a hűs esti levegőt, amely telítve volt az érett gabona erős illatával.

— De szép volna, ha ez a kettő is megszokná nálunk a munkát és talpraállna. Soha többé nem lenne szükségük arra, hogy földi mogyorót ássanak — szólalt meg hirtelen Jevszikov.

Az utcán csend honolt. Az égen oly ezüstös-tisztán úszott a hold, mintha most fürdött volna meg a Duna vizében.

Egyenletes fénye elöntötte a háztetőket, a tornyot, amelyen magas zászlórúd nyújtózott az ég felé, a kerteket, a dombokat és a síkságokat — a „Dnyesztervidéki Szovhoz" hatalmas mezőit, ahol Grigorij Jevszikov, ez az egyszerű szovjet ember az új életet építette.

— Ha érdekli, hogyan élnek az emberek a csuvas falvakban, üljön gépkocsiba és utazzék el bármelyik kerületbe — mondták nekem Csebokszariban.

Beültem a kocsiba és elindultam.

A soffőr idevalósi, csuvas volt.

— Kitűnően ismerem az utat — mondta. — Ez Kazanyba vezet. Többnyire persze kőburkolat van mindenütt, de helyenként aszfaltozott az út. Tavasszal nagyon kellemes errefelé az utazás, de ilyenkor már sokat esik...

Ámde ennek az őszi tájnak is megvan a maga sajátos szépsége. Fejünk fölött ugyan egész alacsonyan gomolygó felhők úsznak, s finom, könnyű eső szemerkél. De sebaj — a gabonát már betakarították, kicsépelték s a burgonyát is kiszedték a földből.

Feketéllik a talaj, megvolt már az őszi szántás. Dúsan fodrosodik az őszi vetés. A szénakázlak tornyokként sorakoznak a réteken. Odafenn a dombon egy malom szárnyai forognak. Van hát mit őrölni!

Ahogy az ember keresztülhalad a falun, hol egy új háztető, hol egy magas tetőnyereggel ellátott deszkakapu ötlik a szemébe.

A kertekben az ablakok előtt berkenye vöröslik.

Ludak lépkednek kényesen a tó felé.

— Nincs önhittebb állat ezeknél a szárnyasoknál — mondja a soffőr. — Ha egy lúd megy át az úton, tülkölhet az ember, ahogy akar — eszeágába sincs, hogy siessen. Úgy látszik, méltóságán alulinak tartja.

Az utcákon nagy a sár.

— Zsíros a talaj errefelé — magyarázza a soffőr. — Mihelyt esni kezd, mindjárt lekvár lesz a lábunk alatt. Úgy gondolom, már nem sokáig lehetünk meg gyalogjáró nélkül.

Így haladtunk egyre tovább. Már kilencven kilométert tettünk meg Csebokszari óta.

Egy domboldalon húzódnak a „Dinamó"-kolhoz utcái. A falu az országúttól valamivel távolabb fekszik. De az idevalósi emberek mégis azt mondják:

— Mi is kiértünk a nagy útra!

S az élet útját értik rajta...

Valóban így is van. Régen koldusszegény volt ez a csuvas falu. Nyomorúságos kunyhók álltak itt. Nem termett elég gabona, az emberek éheztek. Hogy valahogyan eltengődjenek, egyesek napszámba mentek, mások meg koldulni jártak — „Krisztus nevében".

Most pedig nagy hombárok nőttek ki a földből. A falunak saját malma van. És van vízvezetéke, klubja, szülőotthona, új iskolaépülete, agrotechnikai állomása. Az emberek bőségben élnek.

A „Dinamó"-kolhoz őszi és tavaszi vetésterülete összesen 370 hektárt tesz ki. 1947-ben a kolhozparasztok hektáronként átlag száztizennégy pud gabonát arattak, vagyis körülbelül negyvenezer pudot.

A kolhoznak 130 főből álló szarvasmarhaállománya, sertés- és juh-tenyésztőtelepe, továbbá baromfitelepe van.

A kolhoz elnöke, Ribakov, okos, energikus ember. Igazi gazda. Ő viszi előre a falut és megtanítja az embereket, hogy a jövő felé tekintsenek.

— Azelőtt is megpróbáltunk a jövőbe nézni — mondta nekem a gazdasági vezető — csakhogy akkor, mondjuk ki kertelés nélkül, visszariadtunk tőle. Mit tervez számunkra az úristen — kérdeztük — életet vagy halált? De most már mi magunk tervezünk. Látták a cserjést a falu mellett? — Elhatároztuk, hogy itt kultúr- és pihenőparkot létesítünk. Ott, ahol eddig tőzeget vágtunk, a jövőben tó lesz. S a tóban tükörpontyot akarunk tenyészteni. Miért is ne? Minden kitelik az erőnkből!

S ez a kolhoz nem kivételes jelenség Csuvasföldön. Van még jobb is. Így például Kolcovka! Ez a kolhoz híres az egész Szovjetunióban. Az újságok is írtak róla és nem egyszer mutatták már be filmen. Ezt a kolhozt azonban nem kerestem fel, mert úgy határoztam, hogy a legközönségesebb — hogy úgy mondjam, átlagos — falvakat látogatom meg. És éjszakára ott szálltam meg a kolhozparasztok házában.

A csuvas házakról eszembe jut az, amit egy Krajzsinszkij nevű járási körorvos írt a 900-as években:

„Ha az ember belép egy csuvas kunyhóba, azt se tudja, hogyan szökjék meg onnan minél előbb, különösen akkor, ha egy szabadtűzhelyes parasztházba tévedt, amelynek még

kéménye sincs. Füst, széngáz, áporodott bűz kábítja el a belépőt. Olyan nagy a sár, hogy alig lehet rajta keresztülgázolni."

Az a kunyhó, amelyben én megszálltam, egyáltalában nem hasonlított ehhez. Tágas szoba. A padlót háziszőttesek borítják. Az ablakok között bekeretezett fényképek függnek a falon. A pitvarban a fal mentén széles lócák húzódnak.

A gazda — negyvenév körüli férfi — az asztal mellett ül. Éppen itt van nála a szomszéd. Benézett valami miatt és most itt üldögél. Az Egyesült Nemzetek Szervezete közgyűlésének ülésszakán résztvevő küldötteink álláspontjáról folyik a szó. A házigazdának és a szomszédjának is nagyon tetszettek Visinszkij felszólalásai. Betűről-betűre végigolvassák valamennyit a „Csuvas kommun" című lapban.

Mindketten jártak a határon túl a Szovjet Hadsereggel. A házigazda Bécsben szerelt le, szomszédja pedig megjárta Lengyelországot és Pomerániát.

— Mint tiszt, osztrákoknál voltam beszállásolva és be kell vallanom, hogy ez a társaság nekem nem nagyon tetszett — mondja a gazda. — Tetszetős külsővel akartak érvényesülni. Igen fontos volt nekik, hogy a nyakkendőjük megfelelő színárnyalatú legyen és nagy gonddal igazgatták nadrágjukon a búgot. Virágalakú kendőt tűztek a felső zsebükbe. Egyszóval — igen akkurátus emberek,, de nem lelkesíti őket semmiféle társadalmi eszme. Nem szokták meg, hogy az életet az állam szempontjából nézzék. Azután nagyon érdekli őket minden, ami pénzzel függ össze. Olyasféléket kérdeztek, hogy mennyi fizetése van nálunk egy tábornoknak, mekkora tőkéje lehet valakinek, és így tovább.

— Nálunk az emberek sokkal önállóbban gondolkodnak — bólogatott a szomszéd.

— Természetesen. Vegyük például Tatyána Afanaszjevnát, a mi egyik kolhozparasztnőnket. Ötvennégy éves, de a gyomlálásnál kétszeresen túlteljesítette a normát. És azt gondolja talán, hogy csak a magasabb kereset kedvéért igyekezett ennyire? Szó sincs róla. „Én — mondotta — ígéretet tettem Sztálin elvtársnak."

— Mit csodálkozik ezen? Szovjet asszony. Él benne az eszme és a lelkiismeret.

A beszélgetés elhúzódott. Későre járt az idő, reggel pedig korán kell felkelni. A szomszéd elbúcsúzott és hazament. Mi is lefekvéshez készülődtünk.

*

Tyurlema faluban — amely körülbelül feleúton fekszik Csebokszari és Kazany között — él egy Korenykov nevű öreg tanító, aki naplót vezet a falu életéről. Feljegyzéseinek ezt a címet adta: „Történelmi feljegyzések a falusi életről".

Már régen él Tyurlemában és emlékszik arra az időre, amikor a lakosság többsége még írni-olvasni sem tudott. Most pedig Korenykov felsorolja azoknak a mérnököknek, technikusoknak, orvosoknak, pedagógusoknak és agronómusoknak a nevét, akik annakidején ott, Tyurlemában, nála szerezték meg elemi ismereteiket.

Egyébként ez nem csak Tyurlemában van így.

Nyizsnyije-Kibikszi faluban arról beszélgettünk Mihail Ivanovics Ivanovval, a helyi pártszervezet titkárával, hogy vajjon gyakran utaznak-e a parasztok fel a városba és milyen alkalomból?

— Régen — mondta Ivanov — a mi falunkból egyedül a molnár utazott fel évente kétszer a járási székhelyre. Ezenkívül még négy család járt könyöradományokat gyűjteni. A többiek egész életükben nem jutottak messzebb a szomszéd falunál és sohasem láttak várost.

Ezzel szemben idén csupán a kolhoz megbízásából a következőknek volt dolguk különböző városokban: egy ember Moszkvába utazott, hogy gépkocsit vásároljon a kolhoz részére; kettő Kazanyba ment izzólámpákért és szigetelőért, egy másik pedig üvegért utazott Gorkijba; s végül tizenöt ember fordult meg Csebokszariban, különböző társadalmi ügyek miatt.

Ezek — ismétlem — a kolhoz megbízásából utaztak. De nem beszéltem például még az egyetemi hallgatókról, akik nálunk számszerint tizenketten vannak. S nem beszéltem a tanítókról sem, akik egyébként valamennyien a falubeliek közül kerültek ki.

— Másrészt pedig — folytatta Mihail Ivanovics — azelőtt nem jött el ide hozzánk más a faluba, csak a vidéki csendbiztos, hogy behajtsa a követeléseket, no meg a felvásárlók. És az

idén? Itt járt nálunk egy elektromérnök, hogy felállítsa az áramfejlesztőtelepet, itt járt a Köztársaság Legfelsőbb Szovjetje Elnökségének elnöke, három előadó, egy író, egy rádiótechnikus meg egy színésznő. A többiekre már nem is emlékszem...

•

A Nagy Szovjet Enciklopédia ezt írja: a cári politika erőszakkal alacsony kulturális és gazdasági színvonalon tartotta a csuvas nép dolgozó tömegeit és ezzel a Csuvasföld elnéptelenedését idézte elő. Rohamosan terjedt köztük a tuberkulózis és a trahoma.

Voltak olyan kerületek, ahol a lakosság 75—90%-a betegedett meg trahomában.

Ellátogattam az egyik ilyen kerületbe. Karacsevo faluban szálltam meg, Afanaszij Petrovicsnál, egy öreg felcsernél. Sok szörnyű történetet beszélt el nekem az öreg erről a betegségről. Mit is tehettek volna ellene, hiszen a terület milliós lakosságára mindössze 22 orvos jutott. Miyen más a helyzet most, amikor a köztársaságban 591 orvos, s ezenkívül kétezerötszáz felcser és szülésznő dolgozik!

Az egészségügyi intézmények fejlődésével kapcsolatban Afanaszij Petrovics igen okosan jegyezte meg:

— Gondoljunk csak arra, hogyan is lehetett éhes, rongyos és mezítlábas embereket gyógyítani? Miféle gyógyszer segíthetett volna rajtuk? Sokszor, amikor a saját lelkiismeretünk megnyugtatására recepteket írtunk, azt gondoltuk magunkban: „Ah galambocskám, neked elsősorban több kenyérre, vajra meg tojásra volna szükséged!" De most — talpraállt a nép.

— Keresse fel az „Emety" kolhozt — tanácsolta nekem a felcser.

„Emety" csuvas nyelven álmot jelent.

A falu bejáratánál szalmakazlak tornyosulnak. A cséplés már befejeződött. Teljesítették az állami beszolgáltatást. A kiválogatott magvakat félretették az új vetés számára. A kolhozparasztok munkaegységenként három kilogramm gabonát, három és fél kilogramm burgonyát, fél kilogramm káposztát és ugyanannyi vörösrépát, emellett még borsót, kölest, sárgarépát, mézet és egyéb termékeket kaptak.

Mihail Szemjonov családja 1400 munkaegységért kapott részesedést. Csupán gabonából 260 pud jut rájuk.

Az „Emety" kolhozparasztjai ennél még többet is kaphattak volna: munkaegységenként három kilogramm gabona helyett öt és felet. De úgy határoztak, hogy a kolhoz jövedelmének egy részét az áramfejlesztőtelep felépítésének befejezésére fordítják és bevezetik házaikba a villanyt, hogy az Októberi Szocialista Forradalom harmincadik évfordulójának ünnepén a falu utcáit elárassza a villanylámpák fénye.

Tavaly rossz volt a termés. Sokat kellett küszködni. S ha az emberek úgy gondolkodnának, mint a múltban, akkor az idei gazdag termés minden egyes szemecskéjét félre kellene tenniök a „szűk napokra". Ámde ők önként, saját jószántukból úgy határoztak, hogy a felesleget beruházásokra fordítják, mert most már nem félnek a „szűk napoktól". Szilárdan hiszik, hogy a jövő évben még nagyobb termést fognak begyűjteni.

Egyetlen év sem múlik itt el anélkül, hogy ne kerülne sor valamilyen nagy, alapvetően fontso építkezésre vagy beszerzésre. Hombárokat, nagy marhaistállót építettek, könyvtárat létesítettek és befejeződött az új, hétosztályos középiskola felépítése. Most vezetik be a villanyt. A vándormozi helyét nemsokára állandó filmszínház foglalja el.

A kolhoz áramfejlesztőtelepe már a szomszédos falut is ellátja elektromos árammal. Innen is láthattuk a villanylámpák fényét. És hábár odakünn már hideg ősz volt és unalmas egyhangúsággal, apró cseppekben szemerkélt az eső, lábunk alatt pedig csak úgy fröcsköltek a tócsák, ezek a közeli fények világosságot gyujtottak a lélekben.

Oroszország mélyén

1

Amikor kiutaztunk Kosztroma környékére és Szamjety falu felé vettük utunkat, Grisa, a végrehajtóbizottság gépkocsijának beszédes soffőrje, mutogatni kezdte nekem a nevezetes helyeket.

— Ezt a községet Nyekraszovónak hívják — mondta. — Amott pedig, ahol az az erdőcske kéklik, ott van Vjezsi. Nem

ismeri? De hiszen Vjezsiben élt Maza apó. Ő az, aki megmentette a nyulakat az árvíz idején. Nyikolaj Alekszejevics* ide járt vadászni. Ó, igen, vadászni jött ide, de közben mindent megfigyelt — és papírra vetett. Legtöbbször erre jött, ezen az úton...

Grisa olyan hévvel beszélt Nyekraszov utazásairól és oly meglepő részletekbe bocsátkozott, hogy azt lehetett volna gondolni: nemrég, talán csak egy héttel ezelőtt, még ő maga vitte a költőt a végrehajtóbizottság nyitott kiskocsiján.

A soffőrnek szemmelláthatólag nagy örömöt okozott, hogy a híres költő leírta és megörökítette ezt a kosztromai tájat, amely oly kedves az ő szívének.

— Nem bírta a fővárosok zaját és a szónokok harsogását — folytatta a soffőr — ezért idemenekült Nyikolaj Andrejevics — Oroszország mélyébe, ahogy mondani szokták. Az itteni emberekről írt. Sokan utaztak ám ide hozzánk. Novikov-Priboj is ide járt vadászni. És még valaki — a nevét már elfelejtettem — szóval ez is, éppen úgy, mint most ön, Szamjety faluba utazott ugyanehhez a Praszkovja Andrejevnához. Kosztromában találkozott vele, meg a kolhoz elnökével. Nem gépkocsin utaztak, hanem szánkón. Persze, az elnök hajtott. De a ló makrancos volt, rakoncátlankodott és sehogy sem akart engedelmeskedni. Praszkovja Andrejevna csak nézte, nézte egy darabig, aztán megszólalt: „Hát így kell hajtani? Ide azzal a gyeplővel!..." És maga vette kezébe a gyeplőt. Ettől kezdve a ló engedelmesen folytatta útját.

Praszkovja Andrejevna vendége azután mindent megírt az újságban, szó szerint úgy, ahogy történt: miképpen ragadta meg Praszkovja Andrejevna a gyeplőt, és általában hogyan dolgozik.

Hát ami Praszkovja Andrejevnát illeti, mondhatom, elvtárs: olyan asszony az, akinek senki sem tudja megtagadni az engedelmességet. Ez aztán olyan polgár, akiben valóban van önállóság.

Jelenleg ő a tehenészet árutermelő üzemegységének vezetője. Ez a legjobban működő állattenyésztő kolhoztelep az egész területen. Évenként több mint egymillió rubel jövedel-

* Nyekraszov.

met hoz. Kilencvenhét kosztromai tehenük van és minden tehén közel kétezer liter tejet ad évente.

Praszkovja Andrejevna nemrégiben felszólalt Kosztromában egy értekezleten. „Mi — mondotta — ebben az évben azt a kötelezettséget vállaljuk magunkra: olyan állapotokat teremtünk itt, hogy minden egyes abrakolt tehéntől legalább negyvenegy hektoliter tejet nyerjünk."

Hogy miképpen fogják ezt elérni, nem tudnám megmondani. Nem szakmám az állattenyésztés. Nekem az a dolgom, hogy gépkocsit vezessek. Csak azért jártam náluk a telepen, mert érdekelt. Micsoda tisztaság van ott! A fejőasszonyok meg a borjúgondozónők fehér köpenyt viselnek. A takarmányt itt receptre adják ki, mint a gyógyszert a patikában...

Sok munkát fektetnek bele, de ennek fejében nagy hozamot is érnek el. S az egésznek ő maga, Praszkovja Andrejevna,

2

Praszkovja Andrejevna Malinyina háza ott áll Szamjety falu közepén, nem messze a kolhoz klubjától.

A házban kis konyha van, alacsony orosz kemencével, továbbá egy kis oldalsó szoba és egy világos lakószoba. A falakat furnérkeretes fényképek díszítik.

Ó, ezek a régi, megsárgult falusi fényképek! Az ember mindenhol találkozik velük és könnyen leolvashatja róluk egy parasztcsalád életének egyszerű történetét...

Egy elhalványult, távoli gyermekkor emlékeit őrzi a szobának ez a homályos sarka. Régi családi fényképek. A képeken riadtarcú asszonyokat meg kemény, merev vonású férfiakat látunk. Thonet-széken ülnek. Két kezük, szétfeszített ujjakkal, térdükön nyugszik. A háttérben értelmetlen dekoráció: hatytyúk, ciprusok, holdvilág. Ime, egy pár: magas, szikár legény szűk és rövid, nem az ő termetére szabott ünnepi öltözetben. Mellette fiatal nő fehér menyasszonyi fátyollal. Odasimul a legényhez — nádszál a topolyához. Ez a kép bizonyára az esküvő előtt készült az „ifjú párról". S a vőlegénynek nem volt miben esküdnie. Így hát valamelyik barátjától kölcsönkérte ezt az ünneplő ruhát. Nem hosszú időre. Csak amíg az esküvő lezajlik...

Ott meg egy katona, hetykén félrecsapott sapkával. Mintha csak azt mondaná: nézzétek, micsoda kemény legény vagyok én! De a tekintete szomorú, szomorú... Itt pedig ugyanaz a nő, de fiatalsága már megkopott. Egész gyermeksereg veszi körül. De hogy kerül ide ez a mesterember? Mellény van rajta, s nadrágját városiasan hordja — nem a csizmába türve. Ez alighanem valami nagybácsi, vagy unokaöccs, a családnak egy önállósult tagja, aki nem tudott boldogulni az otthoni földeken és a városba ment szerencsét próbálni. Onnan küldte a hírt: egyelőre élek, de hogy ezután mi lesz — nem tudom.

És végül mégegyszer az előbbi nő. Élete itt már végleg elvirult. S most gyalulatlan fenyőfakoporsóban fekszik itt.

Keserves utat kellett bejárnia az esküvőtől a sírig.

Meglehet, Praszkovja Andrejevnáról is. csak ilyen fényképek készültek volna — az egyik az esküvőjén, a másik a ravatalon — és csupán ez a két kép őrizte volna meg emlékét. De a szovjet rend hatalmas ereje áttörte a paraszti élet régi kereteit. Új sorsot tárnak elénk azok a fényképfelvételek, amelyek most a falusi otthon falain függenek.

Egyébként itt is látható az a fénykép, amellyel a parasztcsaládok története régen kezdődni szokott: a fiatal pár képe az esküvő előtt.

— 1926-ban mentem férjhez — mondotta Praszkovja Andrejevna. — Házasodni házasodtunk, csak azt nem tudtuk, hogy éljünk meg. Én szegény családban nőttem fel. Tizenkét éves koromban már el kellett mennem pesztonkának. Férjemnek sem volt semmije. Nehezen éltünk — minek is részletezzem.

De ime egy másik kép: a kolhoz szervezőiről. Ott van közöttük Praszkovja Andrejevna is. Ez a kép ezerkilencszázharmincból való.

— Valahogyan bátor és talpraesett lettem — magyarázta a háziasszony. — Ahogy megszerveztük a kolhozt, mintha valamennyien felemelkedtünk volna és egyszerre csak kiszélesedett előttünk az út.

Odébb csoportfelvételeket látok: Praszkovja Andrejevna kongresszusokon és konferenciákon, amelyeket Kosztromában rendeztek. Amaz pedig Moszkvában készült, az Össz-szövetségi Mezőgazdasági Kiállításon. Mellette diplomák, díszoklevelek.

— Ezen is Moszkvában fényképeztek le, Benyegyiktov miniszterrel. Meghívtak oda, hogy kitüntessenek az állattenyésztés fejlesztése terén elért sikereimért. Ekkor találkoztam a miniszterrel. Azt mondtam neki:

— A dicséret, Ivan Alekszandrovics, csak a dolgok egyik része, ámde nekünk segítség is kell. Miféle rend ez: a tehénistállót zsindellyel fedni? Tetőfedő palára van szükségünk. Nagy ablakok kellenek — tehát szükségünk van üvegre is. A kolhoz fejlődik, építkezések folynak mindenfelé, de honnan vegyük az anyagot? Ezzel a kérdéssel alaposan foglalkozni kell az illetékeseknek, a legalsó fórumoktól egészen a minisztériumig...

— Itt egy felvétel a Kremlből. Ez akkor készült, amikor megkaptam a Lenin-rendet. Ez pedig egy barátnőm. Főorvos a kosztromai kórházban. Az meg ott egy másik barátnőm, a faluszovjet elnöke nálunk, Szamjetyben...

Ime egy kép ciprusokkal és márványlépcsőkkel. De ez már nem az a szánalmas kulissza, mint azoknak a vásári felvételeknek olcsó dekorációja. Valódi ciprusok és valódi rózsák.

— Ez a kép mult nyáron készült Jesszentukiban; ez itt mellettem a férjem. Mit csodálkozik rajta? Most a kolhozparasztok is üdülhetnek fürdőhelyeken. Csakhogy én nem sok hasznát vettem a pihenésnek — mondta Praszkovja Andrejevna. — Persze a táj gyönyörű — köröskörül mindenütt rózsák — de akárhol jártam, mindig csak arra gondoltam: vajjon mi történik most a telepen? Rendben megy-e minden? S egyre rosszabb kedvem lett...

— Ez a felvétel az egyik pártkonferenciáról való — magyarázta a háziasszony, a következő fényképre mutatva. — Igen, a háború alatt beléptem a pártba. Abban az időben az asszonyokra hárult a gazdaság minden gondja, s így nem maradhattak távol a politikai élettől sem...

A fényképek sorát nagy, újságból kivágott arckép zárja le — alatta rövid életrajz ismerteti Praszkovja Andrejevna egész pályafutását. Itt megismerkedhetünk ennek az életnek minden fontos mozzanatával.

— Hány falut beutaztam, hány gyűlésen szólaltam fel! A magam életéről beszéltem, meg a munkámról és arról, hogyan kell ezután élnünk. Ez a felvétel akkor jelent meg az újságban, amikor megválasztottak az Orosz Szovjet Föderatív Szocialista

Köztársaság Legfelsőbb Szovjetjének küldöttjévé. Azokban a napokban sok mindent alaposan átgondoltam: mintegy felállíttotam életem mérlegét — és végül láttam, hogy tulajdonképpen az állam eredményeit összegeztem.

Szűkszavúan, de szemléletesen beszélnek ezek a falusi fényképek egy szovjet parasztasszony életéről. S mint a nap egyetlen vízcseppben — úgy tükröződik ebben az egyetlen életben a mi nagy hazánk, gazdag és sokrétű élete.

3

Este Praszkovja Andrejevna úti előkészületekkel volt elfoglalva: Moszkvába készült, hogy résztvegyen a Legfelsőbb Szovjet ülésszakán. Átnézte levelekkel teli dossziéit, s jegyzőkönyvecskéjébe feljegyzéseket készített magának. A levelek különböző helyekről, különböző emberektől érkeztek. Sokat kolhozparasztok írtak, egyenetlen, lendületes kézírással, másokat a tanítók, a maguk gondos, szabatos írásával; voltak levelek, amelyeket a területi központból küldtek, és olyanok is, amelyek Moszkvából, a miniszterektől érkeztek.

Sok levelet kap Praszkovja Andrejevna — a legkülönbözőbb dolgokról írnak neki az emberek. Beszámolnak családi gondjaikról és társadalmi problémáikról. Közlik vele terveiket, elgondolásaikat. Segítségét, közreműködését kérik.

Ez a nő — egy kosztromai parasztasszony — vállára vette az emberek gondjait. A falu látóköre kitágult. Praszkovja Andrejevna nemcsak a maga kolhozának állattenyésztőtelepéről gondoskodik; gondja van arra is, hogyan boldogulnak a területen az erdőkitermeléssel, rendelkezésre állnak-e a vetési munkálatokhoz szükséges traktorok valamelyik távoli kerületben és el vannak-e látva tanszerekkel a pedagógiai intézet növendékei...

Sokáig elüldögéltem Praszkovja Andrejevnánál. Arról beszélt, hogy a választók nemcsak levelekkel keresik fel őt, hanem néha még sok-sok kilométer távolságból is ideutaznak, hogy személyesen beszéljenek küldöttükkel és tanácskozzanak vele.

— Én pedig, tudja, úgy érzem, hogy bármilyen ügyben fordulnak is hozzám, mindenre választ kell adnom. De hogyan

is hagyhatnék elintézetlenül bármit is, amivel a nép megbíz? Most, amikor Moszkvába készülök az ülésszakra, jegyzeteket készítek magamnak: az egyik kérdésről a miniszterrel kell tárgyalnom, a másikat a Legfelsőbb Szovjet Elnökségével kell megbeszélnem, a harmadik ügyet megint más hivataloknál kell elindítanom.

Ami pedig a mi kolhozügyeinket illeti, Moszkvába feltétlenül el kell látogatnom Benyegyiktov mezőgazdasági miniszterhez. Meg akarom mondani neki, hogy az élenjárók tapasztalatait szélesebb körben kell terjeszteni. Mi a területünkön tanfolyamokat rendeztünk a kolhozok állattenyésztői számára. Én magam is tartottam ott előadásokat. Nagy az érdeklődés és meg is van az eredmény. Éppen a napokban állapítottam meg, hogy azok, akik elvégezték ezt a tanfolyamot, jobb munkát végeznek. Nézetem szerint tanulás nélkül ma már nem juthatunk előre.

Maga Malinyina nem sokat tanult gyermekkorában. Mindössze három osztályt sikerült elvégeznie az egyházközség iskolájában.

— Ennyi az én egyetemi végzettségem — mondta keserű mosollyal. — Csak később nyílt módom arra, hogy — bizonyos megszakításokkal — önállóan folytassam tanulmányaimat. Sebtében elsajátítottam egy kis matematikát, tanultam számvitelt, némi botanikát és állattant. Persze, történelmet is. A sok munka mellett még most is folytatom a tanulást. Nem, tanulás nélkül ma már nem boldogulunk. Tanulás nélkül az ember még az egyszerű falusi élettől is elmarad — fejezte be mély meggyőződéssel Praszkovja Andrejevna...

Reggel Grisa visszavitt engem Kosztromába.

— Hát maga mikor utazik, Praszkovja Andrejevna? — kérdezte Malinyinától.

— Holnap kell indulnom.

— Szerencsés utat!

Már elhagytuk a falut, az út mentén újra felbukkant a nyekraszovi erdők csipkés kék szegélye, s a távolban megcsillant a kolhozépületek teteje. Már-már úgy látszott, hogy a beszélgetés ismét irodalomtörténeti témákra terelődik, amikor a soffőr egyszerre csak így szólt:

— Ez tehát Kosztroma vidéke. Most láthatta, milyen nép született itt, Oroszország mélyén!

A vlagyimiri Opolje

Vlagyimirtól északnyugatra, a Kljazma mellékfolyói — a Pjeksa és a Nyerl — között terülnek el a vlagyimiri Opolje termékeny sztyepéi. Az Opolje területe több területet ölel fel: a sztavrovit, a vlagyimirit, a szuzdalit, a nyebilovit és a jurjevpolszkit.

Ezt a vidéket „Középorosz Ukrajnának" is szokták nevezni. És valóban, sok minden emélkeztet itt Ukrajnára: a fekete föld, az áttetsző vizű folyók, a meggyeskertek és a sztyepek végtelen térségei. Még a falvakban is szemünkbe ötlik az ismerős, gerendából ácsolt házak között egy-egy téglából épült ház, amely — mint az ukrán házak — kékre és fehérre van festve.

A vlagyimiri Opolje földje igen alkalmas a megművelésre. Régebben, a kolhozok megalakulása előtt, mégis szörnyen elhanyagolt volt ez a vidék. A hivatalos adatok szerint 1919-től 1926-ig a vlagyimiri kormányzóságban a mezőgazdaság átlagos évi hozama nem haladta meg a 140 rubelt parasztportánként. Világos, hogy ilyen jövedelemből nem lehetett megélni és a parasztok inkább elmentek távoli vidékekre, idénymunkára. A nyebilovi kerület például majdnem egész Oroszországot ellátta pásztorokkal, Szuzdal vakolómunkásokkal, a sztavrovi férfiak pedig a szobinszki textilgyárba mentek dolgozni.

Csak a kollektivizálás után lendült fel itt a mezőgazdaság...

Ősi vidék ez. Vlagyimir városa körülbelül 950 éve áll már. S a szántóföldek között megbúvó kis Szuzdal is 925 esztendős. Amikor az ember közeledik errefelé, már több mint húsz kilométerről látja a gabonatáblák fölött emelkedő régi templomok magas tornyait. Itt uralkodott Alekszandr Jaroszlavovics Nyevszkij. Itt áll a zárda, ahol Péter kegyvesztett felesége, Jevdokija Lopuhina töltötte napjait, s e falak mögött van Pozsarszkij vajda sírja. Undolban élt a nagy Szuvorov. Jurjev-Polszkijtól nem messze, Szjimában halt bele borzalmas sebeibe a hős Bagration.

Itt minden kő az ősi mult tanúja.

De ha valaki ma keresztülutazik ezeken a falvakon, sok nagyszerű új jelenséget tapasztal az Opolje életében: mindazt, amit a szocializmus hozott.

1947-ben Praszkovja Voronova, a sznovici-i „Október Zászlaja"-artyel kolhozparasztnője bebizonyította, hogy a vla-

gyimiri területen ugyanakkora terméshozamot lehet elérni, mint Ukrajnában. Az őszi vetésből hektáronként 32,77 métermázsa rozst gyűjtött be. Ezért az eredményért elnyerte a Szocialista Munka Hőse címet.

Egy évvel később el kellett utaznom a sztavrovi kerületbe. Az egyik faluban, útitársam, aki a Vlagyimir-területi Szovjet Végrehajtóbizottságánál dolgozik, felhívta figyelmemet a háztáji telkekre.

— Nézze csak — mondta — mi minden terem itt: hagyma, uborka, paradicsom. Asztalra való nyári ízesítők. És a háztáji telkeken egyáltalában nem is látni embereket. Valamennyien kinn dolgoznak a mezőn. Azelőtt egyes kolhozparasztok egyszerűen nem voltak hajlandók kimozdulni a maguk veteményeskertjéből. Ha a háztáji telkükön kellett dolgozniok, idejük is volt rá és a hátuk sem fájt, de bezzeg, ha a kolhoz földjére hívta őket a brigádvezető, egyszerre ezer kifogást találtak. Ősszel aztán az ilyen kolhozparaszt csodálkozva tárta szét a karját és még fel is háborodott, hogy nálunk alacsony a terméshozam és kevés a munkaegységre eső részesedés. Most azonban már más a helyzet. Az emberek örömmel vállalkoznak a kollektív munkára. Most már elsősorban a kolhozmunkát igyekeznek elvégezni. És szilárd meggyőződésük, hogy a munkaegység teljesértékű lesz. Így is történik majd. Hiszen láthatja, hogyan fejlődik itt a mezőn a gabona...

A falu mellett, lágyan hullámzott az őszi rozs, táblái a messzeségbe nyúltak. Már embermagasságúra nőtt. A kalászok meghajolnak az érett magvak súlya alatt. Az úttól balra sűrűn vöröslik a lóhere, távolabb pedig a hajdinatáblák barnállanak. Abból a látványból, amelyet a szántóföldek nyújtanak, már meg lehet ítélni, milyen gondos, hozzáértő kezek munkálkodnak ezen a földön.

Mindenre képes a kolhozparasztok dolgos, ügyes keze! A vlagyimiri Opolje kerületeiben tizenöt évvel ezelőtt jelent meg először a kaucsuktermő gumipitypang. Milyen sokan mondták akkor, hogy ez teljesen meddő kísérlet, hogy a gumipitypang rendkívül gondos ápolást igényel, de nem lesz belőle semmi haszon és hogy ez a növény a vlagyimiri Opoljén amúgy sem tud meghonosodni. És ime most a jurjev-polszkiji kerületben találkoztam Potyemina kolozparasztnővel, aki 1947-ben

hektáronként 45 kilogramm magot és 18 métermázsa gyökeret gyűjtött be a gumipitypang-ültetvényekről.

— Ez jó termés — mondja szerényen Potyemina — de aztán fellátogattam Moszkvába, a Mezőgazdasági Akadémiára, ahol tanácskoztam Trofim Gyenyiszovics Liszenkóval és arra az eredményre jutottunk, hogy ebben az évben már hektáronként 50 kilogramm magot és 20 métermázsa gyökeret kell tudnunk begyűjteni. Évről évre kísérletezünk és kutatjuk, hogyan érhetünk el jobb eredményt...

Így mondta: kísérletezünk. És annyi öntudat, annyi megfontoltság van minden szavában, hogy az, aki hallgatja őt, önkénytelenül is olyan mély tiszteletet érez iránta, amellyel az új dolgok felfedezőinek adózunk.

Valóban, ez a falusi asszony, aki felutazik Moszkvába, hogy ott az akadémikusokkal tanácskozzék munkájáról, valamiféle hidat ver a tudomány magaslatai és a falusi munka hétköznapi gyakorlata közé. S most ő vezeti számos falusi társnőjét előre ezen hídon...

Sokat hallottam már a vlagyimiri nehéz igáslóról, erről a teljesen új lófajtáról, amelyet itt tenyésztettek ki az Opolje kolhozaiban. Név szerint említették őket: „Garusz"-t, „Granit"-ot... „Granit" nem magas, de rendkívül izmos ló. A legerősebb ló az egész világon. Több mint hatszáz pudnyi terhet képes elszállítani. Turtyino faluban nem messze Szuzdaltól, találkoztam a vlagyimiri fajtának e hírneves példányaival.

Mezei ösvényeken, zabföldek és lóheretáblák között jutottunk el a faluhoz. Amikor egy emelkedésre értünk, hirtelen gyárszerű épületeket pillantottunk meg. Magas, hosszú, fehérre és világoskékre festett, szabályos sorokban elhelyezett épületek ezek. Kerek torony emelkedik a tetők fölé. Köröskörül zöld térség terül el, s a réteken szeszélyes patakocska kanyarog.

Tudtam, hogy errefelé nincsen semmiféle gyár és érdeklődni kezdtem, hogy mi ez itt voltaképpen?

— Ez az „Egységes Munka"-kolhoz marhaistállója — világosítottak fel.

Ezután a kolhozelnök, Mihail Ivanovics Hohrin kíséretében megtekintettük a lóistállókat. A tiszta, tágas rekeszekben ott álltak a hatalmas tenyészállatok: „Dumbr" és „Garusz". Félelmetes állatok voltak — nem is lovak, hanem valóságos hegyek. „Grafinya" nemrég ellett meg, s most gyengéden becézgette

világospej kiscsikaját. Takaros fehér „harisnyái" voltak és ugyanilyen fehér csík húzódott végig a pofáján is, az üstökétől egészen az orrlyukáig.

— Szakasztott az apja — mondta Hohrin. — Remek ló lesz belőle. A kolhoznak jelenleg 80 ilyen pompás lova van. Szépek és felbecsülhetetlenek.

— Hogy tudtak iyen gyönyörű lovakat kitenyészteni?! — tört ki belőlem a meglepetés.

Mihail Ivanovics mosolyogva felelte:

— Nos, ez hosszú történet. Ezt az új fajtát hatvan évvel ezelőtt kezdték kitenyészteni. De a régi viszonyok között, a kolhozok megalakulása előtt, sehogy sem sikerült befejezni ezt a munkát. Bátran mondhatjuk, hogy ezeknek a hatalmas lovaknak a kitenyésztését csak a kolhozrendszer tette lehetővé. Azelőtt például nagy híre volt az „clydesdale"-nek. Micsoda lovak! — álmélkodtak az emberek. Hatalmas ló, valóban. De amolyan melankólikus fajta. Azt mondhatnám: kiforratlan. Az ilyen ló nekünk nem felelt meg. Kitenyésztettük hát a magunk eleven, szívós, életerős lovait. Ilyen a mi vlagyimiri nehéz igáslovunk.

— Eszerint saját szakembereik is vannak?

— Igen, a kolhoz kísérletezői. Nyolc ember dolgozik itt nálunk a lótenyésztőtelepen, de ezek aztán valóban szeretik a munkájukat. Nemrégen össz-oroszországi lótenyésztési értekezletet tartottak itt nálunk a kolhozban. Egy professzor is eljött Moszkvából. Meghallgatta a mi kolhozparasztjainkat és azt mondta: „Abból, amit ti tudtok, tankönyvet kellene írni".

— A tenyésztőtelep nálunk csupán egyik része a sokoldalú artyel-gazdaságnak — folytatta Hohrin — de az elmúlt évben egyedül ebből a telepből 295 ezer rubel jövedelmünk volt — és ravaszul hunyorítva hozzátette: — Nos, ugye érdemes dolgozni?

A gyümölcsöseire is méltán büszke ez a vidék. Ó, a híres vlagyimiri meggy! — Ki ne hallott volna róla? Fejedelmi futárok vágtattak ide ezért a meggyért Párizsból. Vetekszik a világ legédesebb gyümölcseivel.

Hát még a nyevezsinói berkenye? Nyevezsino falucska a nyebilovi kerületben van. Azt beszélik, hogy valamikor a pásztorok hozták el ide ezt a különleges berkenyét. Bogyói édesek és illatosak voltak. Azóta a nyevezsinói berkenye meghono-

sodott a vidéken és az emberek szívesen ültetik el a gyümölcsöskertekben, meg az ablakok alá. A nyevezsinói berkenyéből készítette egy Szmirnov nevű borkereskedő azt a híres berkenyebort, amelynek a jó hangzás kedvéért a „nyezsini" nevet adta. De az ukrajnai Nyezsin városában nem terem és soha nem is termett ilyen berkenye. Ez a berkenye csupán Vlagyimir környékén terem!

Egy időben a vlagyimiri kertészet hanyatlásnak indult. A híres meggyfák kezdtek elsatnyulni. Az almafákat meg a fagy pusztította el. Most azonban a vlagyimiri Opolje dombjainak napsütötte lejtőin ismét kizöldültek a kertek.

— Menjen el csak Szuromnába, Bogoljubovo környékére — tanácsolták nekem. — Micsoda kolhozgyümölcsösök virulnak ott!

— Miért éppen Szuromnába? — vetette ellene a másik. — Talán bizony Dobroje-Szelóban hitványabb gyümölcsöskertek vannak?

— Inkább Sztavrovoba menjen — ajánlotta egy harmadik — ott Ratmirovo faluban Ivanov apó gondozza a kolhoz gyümölcsöseit. Olyan tapasztalt, akár Micsurin. Érmekkel tüntették ki a kiállításokon...

Bármerre is járjon az ember a vlagyimiri sztyepen, szemét mindenütt megörvendeztetik a gyümölcsösök. Ezek jelenleg a vlagyimiri terület 5500 hektárnyi földjét foglalják el, de két év mulva, az ötéves terv végére a gyümölcsösök már 8000 hektárt fognak kitenni.

Újból visszaszerzi régi hírnevét a pompás meggy, a nyebilovi kerületben utazgatva pedig magam is láttam, milyen dúsan virulnak errefelé a berkenyebokrok...

Mindebből azonban egyáltalában nem következik, hogy a vlagyimiri Opolje valamiféle „boldog Arkádia" volna, ahol a gyümölcsök maguktól pottyannak az emberek szájába. A győzelem nem jön magától. Szakadatlan, szívós munkával kell kiharcolni.

A sznovici-i „Október Zászlaja"-kolhoz, amelyben Praszkovja Voronova, a Szocialista Munka Hőse dolgozik, Vlagyimirtól nem messze fekszik. A terület élenjáró kolhozai közé tartozik. Az elmúlt évben az egész területen 250 mezőgazdasági élmunkás részesült kormánykitüntetésben, s ezek közül 35 sznovici-i volt.

1946-ban ennek az artyelnek a kolhozparasztjai megvitatták és elfogadták az artyel mezőgazdaságának fejlesztésére kidolgozott ötéves tervet. Elhatározták, hogy a gabona átlagos terméshozamát 1950-ig hektáronként 18,9 métermázsára, a tejhozamot pedig minden egyes abrakolt tehén után 3 ezer literre növelik, ezenkívül az állatállomány jelentős gyarapítását is előirányozták.

Minden egyes kolhoztag számára kézzelfogható valósággá váltak kolhozuk továbbfejlődésének kilátásai. Ez a körülmény is hozzájárul annak a fordulatnak előidézéséhez, amely a kolhoz egész munkájában bekövetkezett.

Fáradságot nem kímélve gondoskodtak a sznovici-i kolhozparasztok a talaj rendszeres feljavításáról, a vetés fejtrágyázásáról. Betartották az élenjáró agrotechnika minden szabályát, s ennek meg is volt az eredménye: már 1947-ben átlag 18,63 métermázsa gabonát gyűjtöttek be hektáronként, vagyis csaknem annyit, amennyit 1950-re irányoztak elő.

1948 tavaszán Sznoviciban már napirendre került a terv felülvizsgálatának, a mutatószámok növelésének kérdése. A kolhoztagok arra az eredményre jutottak, hogy a gabona terméshozamára vonatkozólag előirányzott mutatószámok alacsonyabbak annál, mint amekkora termést ezen a földön el lehet érni. Kötelezték hát magukat, hogy ebben az évben a kolhoz átlagos terméshozamát legalább 20 métermázsára emelik, az ötéves terv végére pedig hektáronként 25 métermázsás átlagos terméshozamot érnek el.

Amikor Sznoviciba elvetődtem, éppen a szénakaszálás munkájának dandárja volt. A kaszálók már hajnali három órakor elindultak a rétre. Sűrű, zárt sorokban mentek az úton. A réten előre kimérték és kijelölték az emberek földszakaszát, s mindenki ismerte már a maga helyét.

Ekkor eszembe jutott, hogy néhány évvel ezelőtt ugyanezen a helyen, s ugyancsak a legnagyobb dologidőben egészen más kép tárult elém. A brigádvezető házról-házra járt, bekopogott az ablakokon, hogy munkába szólítsa az embereket. Azután az ilymódon összeverődött gyér társaság megindult a rétre. Amikor kiértek, egyikük azt javasolta:

— Gyújtsunk rá.

Leültek és lassan, tünődve fújták a füstöt. Aztán fogták a kaszát, de alig dolgoztak egy keveset, dörmögni kezdtek: „No, a harmatot elmulasztottuk...“

Nem, most nem mulasztják el a harmatot! Az egész Opoljén teljes erőből folyik a szénakaszálás. A kolhozparasztok minél hamarább igyekeznek betakarítani a dús füvet, hogy aztán hozzáláthassanak a gabona aratásához. És mire a kalászok megtelnek súlyos, aranyló magvakkal, a kolhozok udvarán már ott állnak munkára készen az ellenőrzött aratógépek.

Zaporozsje

1

Ahogy odaértek, siketítő zaj fogadta őket: vagy ötven kalapács csengett huszonöt kovácsműhelyben, melyeket földben ástak meg s gyeptéglával takartak be. Izmos tímárok ültek a feljárók eresze alatt az utcán s vaskos kezükkel ökörbőrt puhítottak...

Az egyik zaporozsjei az út kellős közepén aludt. Tarasz Bulba, óvatosan körüljárva őt lovával, így szólt: „Ejnye, be urasan elterült itt!“

Ilyen kép fogadta Zaporozsjeben Tarasz Bulbát és fiait. Mikor volt ez? Hány évszázaddal ezelőtt? Már régesrégen nyomtalanul eltünt a zaporozsjei Szjecs!

Grandiózus, nagyszerű látványt nyújt a mai szovjet Zaporozsje.

Repülőgépen utaztunk oda 1947 szeptemberében, hogy résztvegyünk a „Zaporozssztal“ kombinát építőinek ünnepségén.

Alattunk ott csillogtak a búzamezők sávjai, a cukorrépaültetvények, az utak finom csíkjai, s a balparti Ukrajna kolhozfalvai és városai.

Előttünk pedig széles ezüstszalagként villant fel a Dnyepr és egy hosszan elnyúló szigetet pillantottunk meg.

— Hortyica — mondotta valaki. — Itt volt valamikor a zaporozsjei Szjecs, ahova Tarasz Bulba elvezette fiait...

Nem messze a szigettől, egy duzzasztógát kőfésűje ívelte

át büszkén a folyót egyik parttól a másikig. Ez volt a Leninről elnevezett dnyepri vízierőmű duzzasztógátja.

Ez a vizierőmű — a leghatalmasabb vizierőmű a Szovjetunióban és egész Európában — az első sztálini ötéves terv idején épült és 1932-ben helyezték üzembe.

Kilenc turbinája — mindegyikük 90 ezer lóerős — évenként közel hárommilliárd kilowatt elektromos energiát termel.

A dnyepri erőmű árasztotta el fénnyel egész Ukrajnát. Az itt termelt elektromos energiával olvasztották az acélt, ez hajtotta a vonatokat és a gépeket.

1943-ban a hitleristák, akiket visszavonulásra kényszerítettek a Szovjet Hadsereg csapásai, felrobbantották a duzzasztógátat és az erőművet.

Felrobbantott betonhalmok, elgörbült szerkezetek, szétrombolt házak, pusztulás és káosz mindenütt: ilyen kép fogadta a dnyepri erőmű helyén a szovjet embereket, a német rablók kiűzése után. Úgy látszott, egyszersmindenkorra kialudtak a dnyepri erőmű fényei. Talán sohasem sikerül többé életrekelteni romjaiból a „Dnyeprogesz"-t.

Ám 1944 februárjában az Állami Védelmi Bizottság elhatározta, hogy hozzá kell látni a helyreállítás előkészületeihez. Építőmunkások érkeztek Zaporozsjebe. Megindult a szívós harc az elektromos energiáért. Harminchárom hónapon át éjjel-nappal dolgoztak az emberek. Leereszkedtek a víz alá és ott gyógyították a duzzasztógát sebekkel borított, darabokra szaggatott testét. Helyreállították a géptermeket. Eltávolították a hasadékokból a felnemrobbant aknákat és bombákat, amelyek bármelyik pillanatban felrobbanhattak volna. Életveszélyes és súlyos munka volt.

1947 tavaszán, amikor a Dnyepr vize kiszabadult a jégpáncél alól és a duzzasztógát felé tört, Zaporozsje felett kigyultak a fények. A Dnyeprogesz feltámadt.

Mindjárt Zaporozsjebe érkezésünk első estéjén kisétáltunk a Dnyeprhez. A gúlaalakú, sudár nyárfák fölött felragyogtak a csillagok. A munkásváros utcáin csillogtak a villanylámpák aranyláncocskái. Felmentünk a gátra.

Alattunk zúgott a víz. Mellettem egy mérnök állt, a vízierőmű egyik építője.

— Egyelőre még csak a Dnyeprogesz egy részét állítottuk helyre — mondotta. — A helyreállítási munkálatok csak az

ötéves terv végén fejeződnek be teljesen. De azt is tekintetbe kell venni, hogy mi nem csupán a régit állítjuk helyre. Tökéletesítjük is az erőművet olymódon, hogy nagyobb teljesítőképességű berendezéssel látjuk el és növeljük a víz esését.

A gátról látható volt Hortyica szigete is.

— Mi van ott? — kérdeztem kísérőmtől.

— Hortyicán? A Mezőgazdasági Villamosítási Tudományos Kutatóintézet fióktelepe. Ezen a telepen villamosekével szántanak. Elektromos erővel kaszálnak és csépelnek. Itt próbálják ki azokat a gépeket, amelyeket néhány év mulva már mindenütt megtalálunk a kolhozmezőkön.

A mérnök elmosolyodott és így folytatta:

— Akik ideérkeznek, a zaporozsjei Szjecs nyomait keresik Hortyicán. A multba akarnak visszatekinteni, s ehelyett megpillantják a jövőt...

2

A szovjet Zaparozsje nem csupán a dnyepri erőműről híres. Itt épült fel közvetlenül a háború előtt a „Zaporozssztal", az az üzem, amelynek nem volt párja egész Európában.

A hitleristák felrobbantották a „Zaporozssztal"-t, s a szovjet emberek elhatározták, hogy ezt is helyreállítják.

A villamosenergiáért folytatott harccal párhuzamosan az acélért is példátlan küzdelem indult meg a Dnyepr partján.

Ez a csata 1947-ben érte el tetőpontját. Az emberek napokig nem hagyták el az üzem területét. Az építkezés vezetőjének, Venyiamin Dimsicnek és az üzem igazgatójának, Anatolij Kuzminnak irodáit a munkálatok főszakaszára tolták előre, mint ahogy a háborúban előretolják a parancsnoki állást. Itt egyébként is minden valamilyen háborús ütközetre emlékeztetett. Az építészmérnököknek viharedzett, napbarnított, katonás arcuk volt. A betonmunkások munkaruháján ott tarkállottak a háborús kitüntetések szalagjai. A Kreml is figyelemmel kísérte a zaporozsjei munka menetét.

Június végén az építőmunkások helyreállították a hőerőművet és üzembe helyezték a nagyolvasztót. Júliusban átadták rendeltetésének a lemezelőhengerművet is; mindezideig egész Európában ez az egyetlen olyan hengersor, amely az óriási

bugákat lemezekké tudja átalakítani, vagyis olyan acéllapokká, amelyekből azután a finomacéllemezt hengerlik.

Az üzem tehát újjászületett. A legfontosabb azonban, amit az ország Zaporozsje építőitől várt, a finomacéllemezműhely és a hideglemezhengermű felépítése volt. Ezeknek a műhelyeknek termékeit a gépkocsigyártásnál használják.

1947-ben nyár elején megindult a lemezhengersor beszerelése. Ez az óriási gép egymagában egész műhelyt foglal el. A lemezelőhengerművel együtt ennek a gépnek a hossza több mint fél kilométer.

Hogy némi képet alkothassunk magunknak a lemezelőhengermű és a lemezhengersor grandiózus méreteiről, ismerkedjünk meg néhány adattal. E géprendszereknek csupán az olajozó berendezése akkora helyet foglal el, amekkorán egy egész gyár elférne. Az olajvezeték csövecskéinek hossza összesen 70 kilométert tesz ki. A lemezhengergépen és a lemezelőhengerművön 7500 kenőhely van, s a kenőszelencék megtöltéséhez egyszerre 200 tonna olajra van szükség.

Augusztusban helyreállították a meleglemezhengerművet. S most teljes erőből megindult a harc a hideglemezhengermű üzembehelyezéséért.

Ennek a berendezése sem kevésbbé grandiózus és bonyolult, mint a meleglemezhengerműé. Az acél mechanikus megmunkálásán kívül itt a kémia is szerephez jut. Hogy az acél kiállja a mélysajtolást, maratókádak rendszerén vezetik keresztül, s csak ezután hengerlik újra igen nagyteljesítményű hengersoron. Ekkor nyerik a gépkocsiipar számára szükséges lemezt. Nemrégiben még azt gondolták, hogy az ilyen műhelyek berendezéséhez csak az amerikaiak értenek. Zaporozsjeban azonban bebizonyosodott, hogy a szovjet szerelők brigádjai biztos kézzel végzik ezt a feladatot.

A jó szerkezetekről azt szokták mondani: „Óraműpontossággal dolgozik". Ha ezt a mondást a hideglemezhengerműre vonatkoztatjuk, úgy ez a kifejezés nem szabatos, mert ez a gép még az óránál is pontosabban működik...

Zaporozsjeban olyan tapasztalt mérnökök dolgoztak, mint Segal, Nyeduzsko, Csudan és sokan mások, akiknek már többször volt alkalmuk arra, hogy felépítsenek és helyreállítsanak üzemeket, nagyolvasztókat, hidakat. Ezek Sztálin-díjas mér-

nökök. De érkeztek ide új emberek is, akiknek nevét akkor még nem ismerték.

Ivan Kurocskát, a szerény, csendes munkavezetőt, az első időkben valahogyan alig vették észre az építkezésnél. De egyszerre kiderült, hogy az ő irányítása mellett dolgozó padlóburkoló brigádok rekordidő alatt raktak le 3500 négyzetméter öntöttvas lapot és 2500 négyzetméter klinkert. A munkát határidő előtt végezték el és mindebben nagy szerepe volt Kurocska erős kezének.

— Micsoda ember ez a Kurocska! — mondogatták egyszerre. — Hiszen ez valóságos sas.

A csőfektető munkások brigádjának addig alig ismert vezetője, Ivan Rumjancev, aki a hőerőműből a hengerdébe vezető csövek lefektetésének munkálatait irányította, azt az újítást eszelte ki, hogy a csöveket blokkonként szereltette össze, s azután már egész blokkokat lehetett összeilleszteni. Ez annyira meggyorsította a munkát, hogy Rumjancev brigádja már májusban teljesítette egész évi tervét. A mesterről most már mindenütt mint kiváló újítóról beszéltek. Neve ismertté vált az építkezés egész területén, sőt az egész Szovjetunióban. 1947-ben őt is és Ivan Kurocskát is Lenin-renddel tüntették ki.

A „Zaporozssztroj" munkásai lelkesen és önfeláldozóan dolgoztak. S végül elérkezett az a nap, amikor helyreállították a hideglemezhengerművet. Elhatározták, hogy este kipróbálják, hogyan működik...

3

Ezen a napon mégis csak sikerült eljutnom a „zaporozsjei Szjecs"-be. Egy ismerős soffőr vitt el oda.

A mai „Szjecs" a zaporozsjei terület egyik legnagyobb kolhoza. 1929-ben szervezték meg, Lobko elvtársnak, a polgárháború vörös partizánjának kezdeményezésére.

A kolhoz a Dnyepr balpartján fekszik, mintegy húsz kilométernyire Hortyica szigetétől. 1929-ben még csak kopár sztyep volt ezen a helyen. Azóta azonban dús gyümölcsöskertet varázsoltak ide, amely több mint ötszáz hektárnyi területet foglal el. Ez a zaporozsjei terület — sőt talán egész Ukrajna — legnagyobb gyümölcsöskertje.

Valami megmagyarázhatatlan bűvös erő árad az őszi kertből, amikor a fák gyümölcsöktől roskadozó ágai egészen a földig hajlanak.

Amott fiatal almafák rendezett sorai állnak. Aranyos csillogással vöröslenek dús gyümölcsei. A sötét lombok már nem is láthatók, annyira elborítják az almák, az illatos, zamatos, nedvdús gyümölcsök.

Távolabb szilvafák sorakoznak. Kékesszürke, hamvas szilvák sötétlenek rajta. Azután körtefák következnek, majd a szőlők. Széles levelek rejtik súlyos, érett fürtjeiket.

S ezt az egész gyümölcsöskertet az utolsó kis fácskáig maguk a kolhozparasztok ültették, a zaporozsjei kozákok utódai. A kert mindössze tizenötéves és máris dúsan virul! A takaros fehér házak szinte belevesznek a zöld lombokba.

Évenként közel egymillió rubel jövedelmet hoz a kolhoznak ez a kert: a „Szjecs" a milliomos kolhozok közé tartozik.

A kolhoz kertésze, Anatolij Bilaj, csendes, éltesebb ember, vezetett végig bennünket a kerten. Fiatal lányok szedték az almafákról a gyümölcsöt. Az almát nagy kosarakba öntötték és másféltonnás teherautókra rakták.

— A városba küldik? — kérdeztem tőlük.

— Nem, ez ajándék a „Zaporozssztal" építőinek.

Estére visszatértünk a „Zaporozssztroj"-hoz.

A műhelyben már ott gyülekeztek a hideglemez-hengermű mellett a mesterek, a mérnökök, a miniszterek, a montőrök. Közeledett az üzembehelyezés ünnepélyes pillanata.

Dimsic, az építkezés vezetője, mondott valamit a főgépésznek. Ez odalépett a kapcsolóasztalhoz és megforgatta a kis emelőkart.

A műszertáblán színes lámpácskák gyúltak ki. Felbúgtak a motorok. Megindultak a hatalmas hengerek. Egymásfelé forogva, megragadták az acélt, összesajtolták — és a szállítószalag utolsó hengerjáratából kifuttot a finomacéllemez ezüstös csíkja.

Ez volt az, amit a haza Zaporozsje építőitől várt.

A jelenlevők nem tudták — de nem is akarták — visszatartani kitörő örömüket. „Hurrá!" — hangzott valamennyi torokból.

Mellettem egy őszbajuszú öreg és egy fiatalember állt.

— Látja-e apám? — kiáltotta az ifjú és szeme felcsillant.

— Látom bizony — bólintott az öreg.

Az öregnek hosszan alácsüngő, ősz bajusza volt. S ahogy elnéztem széles vállát és zömök termetét, egyszerre úgy rémlett, mintha Tarasz Bulba állna mellettem, lakatosruhába öltözve. Az ifjú mellén pedig ott csillogott a Vörös Zászló háborús érdemrendje.

Bányászdicsőség

1

1926-ban egy fiatal scsigrovi legényke érkezett szülőföldjének turgenyevi szépségű tájairól a donyeci sztyep bányavidékére. Ott dolgozott a bányában apja, Fjodor Gurjev.

Akkortájt sok bányában nemhogy a réselőgépet, de még a fejtőkalapácsot sem ismerték: a vájárok kézi csákánnyal fejtették a szenet. Mindenki tudta, hogy nincs nehezebb munka, mint a szénbányászé...

A kis legénykét Miskának hívták. Apja holtfáradtan és koromfeketén tért mindig haza a munkából. Az éles szénpor oly mélyen belemaródott a bőrébe, hogy úgyszólván lehetetlen volt lemosni róla.

— Mit számít az — mondogatta az apja. — Senki sem akar arcképet festeni rólunk. Amikor nyolc órán keresztül fejtjük a szenet, a szépséggel nem sokat törődünk.

Valahányszor Miska apja kézhez kapta bérét, leitta magát. S amikor megmámorosodott az italtól, mindig igen szomorú volt. Ott ült az asztalnál, s nagy, fekete kezét lelógatva, panaszosan énekelte:

„Jaj istenem, mit tegyek,
Egy kő függ fejem felett,
Nagy kő függ fejem felett,
Én szegény fejem felett.“

A kisfiú remegve hallgatta apja énekét. Gyermeki fantáziájában borzalmas kép rajzolódott ki. Látta apját, amint meggörnyedve fejti csákányával a szenet, s feje felett vékony fonálon hatalmas, fekete kő függ és már-már lezuhan.

— Mondd, apám, nagy az a kő?

— Egymillió pud.

— És ha leszakad?

— Hát akkor leszakad. Nem tehetünk ellene semmit.

— De hiszen ez borzasztó lehet, apám.

— Majd megtudod. Nemsokára itt az ideje, hogy te is munkába állj. Magad fogod megkeresni a kenyeredet...

Mihail Gurjev tizenhárom éves korában szállt le először a bányába. A kisfiúnak még a lélekzete is elállt, amikor a szállítókas sebesen, szelet csapva maga körül, leereszkedett a sötét aknába.

— Vajjon most az én fejem felett is ott fog függni az a kő? — töprengett szorongva és erősebben belekapaszkodott apjába.

Kezdetben a bányalámpát hordozta, aztán csillés lett, s végül, éppen úgy, mint az apja, ő is megtanulta, hogyan kell a csákánnyal bánni.

Múltak az évek. Miska megnőtt. Már a bányászmesterség valamennyi ágát végigpróbálta. De az élet sem állt egy helyben. Egyre tökéletesedett a szénkitermelés technikája.

Mihail Gurjev felcserélte a csákányt mechanikus fejtőkalapáccsal. A nehéz csúsztatószánok helyett megjelentek a föld alatt a szállítószalagok. A mesterséges szellőztetők könnyebbé tették a bányában a lélekzést. A bányászok háromszor, négyszer, sőt egyes helyeken tízszer annyi szenet termeltek, mint azelőtt. A munka becsület és dicsőség dolgává vált.

— Mi, donyeciek — mondották a vájárok, s e szavakból büszkeség csendült ki.

1936-ban Gurjevék meghallották, hogy a Don forrásvidékén, a Moszkva-környéki medencében új bányákat tártak fel. Elhatározták, hogy odautaznak, közelebb szülőföldjükhöz, Orlov vidékéhez.

A moszkvai medence nem olyan gazdag szénben, mint a Donyec-medence. A bányák is sekélyebbek. Ám a moszkva-környéki kőszéntelep jelentősége mégis rendkívül nagy. Nemcsak a legnagyobb orosz várost látja el fűtőanyaggal, hanem az erőműveknek, gyáraknak és hőerőműveknek is ez szolgáltatja a szenet. Ez a Szovjetunió központjának kőszéntelepe.

Ide utazott dolgozni Mihail Fjodorovics Gurjev is, aki ekkor már vérbeli bányász volt.

Gurjev nagybátyja, aki egy kerámiai gyárban dolgozott, unszolni kezdte unokaöccsét: hagyja ott azt a piszkos földalatti munkát és térjen át valamilyen „tisztább szakmára". Mihail engedett a rábeszélésnek. Otthagyta a bányát és gyári munkás lett.

De aki már egyszer vájár volt — akár csak rövid ideig is — azt széttéphetetlen lelki kötelékek fűzik a bányaműveléshez. Minden más munkahelyen kényelmetlenül érzi magát, mint ahogy az öreg matróz is kényelmetlenül érzi magát a városi utcákon: szüntelenül hívja őt a tenger, hívják az óceán végtelen térségei és a szabad szelek.

Mihail Gurjev is így vágyott vissza a bányába. Pedig úgy látszott, hogy jobb sora nem is lehetne, mint most: fent dolgozik a föld felszínén, a gyárban. Jó fizetést kap. A munka sem nehéz. S mégis sóvárogva gondolt vissza a szűk vájatokra, s a szén gyantás illatára — vagy helyesebben szólva: arra az érzésre, amely elfogja az embert, amikor bátran és büszkén meghódítja a föld méhét.

Nem is bírta ki sokáig a gyárban. Nemsokára ismét visszatért a bányába. A „Sztalinogorszkugol" tröszt 26. számú bányájába került.

Szokatlan buzgalommal látott hozzá munkájához. Csakhamar kivívta még az öreg bányászok tiszteletét is. A sztahanovisták összejövetelein Gurjev nevét a legjobb moszkvakörnyéki bányászokkal — Boriszkinnal, Saljapinnal, Mozgovijjal együtt kezdték emlegetni. Különösen akkor vált híressé, amikor a német rablók kiűzése után sor került a moszkvakörnyéki bányák helyreállítására. Mihail Gurjev magas kitüntetésben részesült munkájáért: megkapta „A tisztelet jeléül" nevű érdemrendet, s elnyerte a bányamesteri címet...

2

Ám az a bánya, amelyben Gurjev dolgozott, rossz bányának számított a moszkvai medencében. Nem mintha rossz lett volna a szén minősége. Moszkva környékén csaknem min-

denütt egyforma minőségű szenet termelnek ki. Hanem ebben a bányában rosszul szervezték meg a munkát. A bánya nem teljesítette a termelési tervet. Már az egész medence túlszárnyalta a háborúelőtti normákat, a 26. számú bánya azonban még mindig elmaradt mögöttük. S valahányszor Gurjevtől azt kérdezték: melyik bányában dolgozik, szégyelte magát, hogy be kell vallania: a 26. számúban...

Moszkvának pedig egyre több szénre volt szüksége. A háború után fellendült és megizmosodott az ipar. Maga Ioszif Visszarionovics Sztálin is figyelemmel kísérte a moszkvai kőszéntelep munkáját, s a bányászokhoz intézett táviratában sok sikert kívánt nekik. Ezt a kívánságot az emberek úgy fogadták, mint parancsot az újabb támadás megindítására, mint harci felhívást.

Nemsokára olyan embert neveztek ki a 26. számú bánya vezetőjéül, akiből „sugárzik az erő": Ivan Vasziljevics Gorjelovot, az energikus mérnököt. Igazi donyeci bányász volt, a Komszomol és a párt neveltje. Amikor elvégezte a Bányászati Főiskolát, már nagy tapasztalattal rendelkezett a politikai szervezőmunka terén. A fiatal mérnök sohasem tudta elfogadni azt az álláspontot, hogy más dolog a technika, s megint más az élet és a politika. Mérnök volt, s ugyanakkor kommunista politikus is. Így fogta fel feladatát akkor is, amikor a 26. számú bánya élére került.

A bányának megvolt a maga terve. De hogyan lehet ezt a tervet teljesíteni? Hol kezdjék el a dolgot? Mivel foglalkozzanak ma és mihez lássanak hozzá holnap? Ezekre a kérdésekre senki sem tudott pontos választ adni és — ahogy mondani szokták — „mindenki csak a maga nótáját fújta".

Gorjelov részletes munkatervet, vagy pontosabban: ütemtervet készített, s ebben előre kijelölte, mit kell tenni eleinte a szénkitermelés növelése érdekében. 160 pontból állt ez a terv — egytől-egyig konkrétumok. Új gépek beállítását éppúgy előirányozta, mint az aknatornyok lakkozását, hogy a fémrészek ne rozsdásodjanak, fák ültetését, a fatelepről való gondoskodást vagy a bányászlakások tatarozását.

Gorjelov maga köré tudta tömöríteni a bánya legjobb erőit. Megérttette a bányamezők vezetőivel, hogy ők a gazdák

a maguk területén, s úgy is kezelte őket. Ez tetszett a mestereknek, s főnökük példájára ők is azon kezdtek gondolkodni, mit, hogyan és milyen határidőn belül végezhetnének el saját munkaterületükön. Most ébredt fel először bennük az érdeklődés a jövő perspektívái iránt.

A moszkvai pártbizottság szénbányászati osztálya, amely közvetlenül Sztalinogorszkban, a 26. számú bányától négy kilométernyire működött, élénk figyelemmel kísérte a bányászkollektíva tevékenységét és minden támogatást megadott a bánya pártszervezetének. A támadás tehát az egész fronton megindult. S meg is mutatkoztak az eredményei.

1947-ben — évek hosszú sora óta először — a 26. számú bánya is teljesítette tervét. Számos bányamező még túl is teljesítette a tervet, egyes kiváló bányászok pedig — így például Rogyin vájár — határidő előtt teljesítették ötéves tervüket. Az élenjárók között szerepelt Mihail Fjodorovics Gurjev bányamester is, aki ekkor már egy tizenkét főből álló brigád vezetője volt.

Gurjev bányamestert most valami különös tűz hevítette — s ez a tűz fénnyel árasztotta el egész életét. S mikor a szállítókas, amely levitte őket a föld alá, alásiklott a mélységbe — ismét szelet csapva maga körül, mint akkor régen — Mihail Gurjev úgy érezte, mintha egyre feljebb és feljebb emelkedne, a bányászdicsőség szárnyain.

Mihail Gurjev pártonkívüli volt, de lélekben közel állt a párthoz. S 1947 december 21-én a munkaelosztóhelyen, ahol a műszak megkezdése előtt gyülekezni szoktak a bányászok, felállt és megindult hangon ezeket a szavakat intézte elvtársaihoz:

— Fiúk, ma van Sztálin elvtárs születésnapja. Fiúk, számunkra és minden szovjet ember számára nincs a világon senki, aki közelebb állna hozzánk és drágább volna szívünknek, mint Sztálin. Mi, bányászok most mindjárt leszállunk a fejtési fronthoz — de emlékezzetek rá, micsoda nap van ma. Ezt akartam mondani nektek, bányászok...

A bányászok leszálltak a föld mélyébe, a szűk vájatokhoz, a szénpadokhoz, ahol fekete darabokban töredezik le a szén — az ipari Moszkva hője, fénye és ereje — s ezen a napon több mint kétszáz százalékra teljesítették a normát...

Január elején érkeztem a bányába. Ivan Vasziljevics Gorjelov azt indítványozta: szálljak le vele együtt a fejtési fronthoz. Felkerestünk két-három bányamezőt. A föld alatt serényen folyt a munka. A réselőgépek belemartak a szén fekete teleprétegeibe. A szállítószalagokon szakadatlanul áradt a szén a kis kocsik felé. Elektromos kereplők — amelyeket maguk a bányászok találtak fel — jelezték a fejtési frontokon folyó munka menetét. A bányászok arca maszatos volt, de szemük vidáman és elevenen csillogott. Sok egész fiatal arcot pillantottam meg közöttük. Különösen egy sovány, de izmos legényke nyerte meg tetszésemet fürgeségével.

— Ez Vanyuska Okoljelov — mondta a főnök.

Később megismertem a fiatal bányász történetét.

Ivan Okoljelov egy feketetengeri hajómester fia és véletlenül került a moszkvakörnyéki bányába. Családjában ő előtte egyetlen bányász sem volt. S szülei különben is a világ legutolsó mesterségének tartották a bányászatot.

— Ugyan, Vanyusa, már hogyan tudnád te megszokni ezt a földalatti munkát? — mondották neki.

Eleinte valóban nehezére esett az újdonsült bányásznak ez a munka. Szokatlan volt számára és kissé félelmetes is. Okoljelov társai közül egyesek már körülsandítottak, hogyan tudnának kikecmeregni erről a földalatti helyről. Az öreg bányászok kuncogtak.

— Ne félj, én nem fogok megszökni — hárította el a fiatal legény a csipkelődő megjegyzéseket. Tele volt kitartással, lelkesedéssel és akarattal.

Ivan Okoljelov dolgozott mint vájár, mint lőmester, mint gépész a réselőgépnél. Végigdolgozta az első évet, a második évet, a harmadik évet — és most már a világ minden kincséért sem hagyta volna ott a bányát. A negyedik évben pedig a bányamesteri címet adományozták neki; mestere lett a bányászatnak, köztiszteletben álló ember a moszkvakörnyéki szénmedencében, s az egyik legelső ifjúsági brigád vezetője.

Az egyik vájatban Barabanov vízlecsapoló munkással találkoztunk, ezzel a vidám fickóval, aki csak úgy ontotta a tréfás mondásokat. Alig kérdezte meg tőle Ivan Vasziljevics:

— Hogy megy a munka, Barabanics? — s Barabanov máris csasztuskával válaszolt:

Ifjú voltam, táncoltam
S vénen is vigan ropom.
Üssétek le kezem, lábam
Akkor is megmutatom.

— Szavamra mondom, ez meg is mutatja — mondotta a bányavezető. — Tudjátok-e, mi történt a napokban? Megakadtunk a szén berakodásánál. Nos, igen, kevés volt a munkaerő. Leszálltam a föld alá, s mondom a bányászoknak: így és így áll a dolog, fiúk, segítségre van szükségem. Erre ez a Barabanov feláll és miután már elvégezte a saját műszakát, felrakott még egy vagon szenet. Prémiumot utaltunk ki neki, de ő azt mondta: „Nem a prémiumért tettem. Mindennél drágább nekem a bányánk becsülete." Ilyen embereink vannak.

— És őszintén szólva: miért is ne dolgoznánk? — mondotta elgondolkodva Gurjev mester. — Kenyerünk annyi van, amennyi csak kell. Az ellátás kitűnő. Hiszen egy tisztességes vájár vagy havi háromezret keres, sőt van, aki négyet is, Vaszja Rogyin vájár keresete pedig decemberben például kilencezer rubelre is felment...

— Nem a pénzről van szó — szólt közbe Ivan Okoljelov. — A bányászbecsület az, ami oly drága nekünk...

Amikor a bányavezetővel a fejtési frontoknál voltam, ilyen szemrehányások ütötték meg a fülemet:

— Miért nincsenek itt azok a csillék? Hát dolgozni vagy pihenni jöttünk le ide? Mondd csak, Ivan Vasziljevics, szanatórium ez vagy pedig bánya? Miért nincsenek itt a csillék?

— Mindig a csillék miatt akadunk el — ismerte be Gorjelov. — Dehát mit tegyünk, ha a vájárok ma már kétszer olyan gyorsan dolgoznak a fejtési frontokon, mint eddig? Különben pedig tudd meg: lesznek csilléink. Új gépeket állítunk be.

A bányászok nagyrészénél ma már a verseny a fő mozgató erő. A moszkvakörnyéki bányászok azzal büszkélkedhetnek, hogy máris két és félszeresen túlteljesítették a háború előtti szénkitermelési tervet, s ma két és félszer annyi szenet adnak, mint a háború előtt. Az 1948-as év küszöbén levelet

intéztek Sztálin elvtárshoz és megígérték, hogy négy év alatt teljesítik az ötéves tervet.

Ezt a levelet alaposan meggondolták és megfontolták a 26. számú akna bányászai. Jól átgondolta Mihail Gurjev, Ivan Vasziljevics Gorjelov, Popov főmérnök, Vaszja Rogyin, Ivan Okoljelov és sokszáz más társuk. Mindegyikük külön-külön latolgatta, milyen feladatokat kell elvégezni a bányában, menynyi szenet lehet kitermelni, hány munkásházat kell felépíteni és hol ültessék el a szilfa- és hársfasorokat. Mindent megfontoltak ezek az emberek, mert erre kötelezi őket a mindennél drágább munkásbecsület, a dolgos bányászok dicső híre.

A TÚLSÓ OLDALON

Ezerkilencszáznegyvenhat tavaszán először 1946 tavaszán jártam Párizsban. Az újonnan érkezőt valósággal elbódítja ez a város tarka színeivel és virágaival s ódon — sőt már penészlepte — régiségeinek és rikító újdonságainak különös keverékével.

Párizs utcáit járva, az első napokon régen olvasott könyvek elevenednek fel az ember emlékezetében. Ime, egy régiségkereskedés. A kirakat homályos üvege mögött öreg karosszékek láthatók, amott egy megsárgult csontfeszület; sötét fénnyel csillog egy csendélet és a sarokban valami csipkeféle fehérlik. Talán éppen ez előtt a kirakat előtt álldogált valamikor Balzac s itt érlelődtek benne a „Szamárbőr" egyes részletei.

S az a kávéházi sarok ott a gesztenyefák árnyékában — vajjon nem ezt vetette-e vásznára Renoir? Igen, bizonyára ott ült a festő, azon a formás kis széken, nagy ernyő alá rejtőzve a nap sugarai elől...

A párizsi Notre-Dame székesegyház előtt Victor Hugo jut az eszünkbe. Szinte várjuk, hogy valamelyik sötét gótikus boltív mögül hirtelen elénktoppan Quasimodo torz alakja. Ámde illúziónk csakhamar szertefoszlik: az árkádok mögül két amerikai katona lép elő, karjukon egy vörös hajadonnal. Hahotázva nyúlnak széles mancsukkal a blúz kivágása felé...

Szerzetesek érkeznek kerékpáron. Feketeköpenyes rendőrök kószálnak a téren, mint varjak a vetésben. A kávéházak teraszán rikítóan tarka és kockás zakót viselő piperkőcök üldögélnek. III. Sándor hídján öreg anyókák árulják az illatos gyöngyvirágot. A Bourbon-palota komor falait különös felirat ékesíti: „Vizelni tilos!" — a központi börtön kapuján pedig ez a három szó olvasható: „Szabadság, egyenlőség, testvériség"...

Éppen a gesztenyefák virágzásának idején érkeztünk Párizsba. A város oly ragyogó, oly elegáns volt, mintha a kozmetika minden fortélyát felhasználva csinosította volna ki magát. Plakátok és transzparensek megszámlálhatatlan sokasága csábította a közönséget ezerféle szórakozásra. Rikító falragaszok hirdették a mozik műsorát: „A széplány és a szörnyeteg", „A nászágy titka", „Pásztorének", „Kékszakáll".

Ámde ezen a tavaszon sok más plakát is megjelent Párizs utcáin. Két szó váltakozott és vitatkozott ezeken a plakátokon: az „igen" és a „nem". Mindenütt láthattuk és hallhattuk ezt a két szót: — az autóbuszon és a metrón, a házak falán és a fák törzsén. Tombolt közöttük a harc.

E harc az új francia alkotmány tervezete körül robbant ki. A mult vitázott elkeseredetten a jövővel.

Franciaországot valójában évtizedeken át a bankárok egy kis csoportja kormányozta — az úgynevezett „kétszáz család". 1940-ben, amikor a hitleristák, megkerülve a Maginot-vonalat, Párizs felé törtek, a francia burzsoázia és kreatúrái Párizst nyílt várossá nyilvánították, majd megkezdték a nyílt együttműködést a fasisztákkal. A francia kapitalisták már jóval a háború előtt felkészültek arra, hogy Franciaországot Hitler kezére játsszák; ők teremtették meg és ők finanszírozták a francia fasiszta szervezeteket.

Ámde létezett és létezik egy másik Franciaország is, mint ahogy Párizson belül is létezik egy másik Párizs.

A másik Párizst „Vörös Övezet"-nek hívják. Ez a francia főváros munkásnegyede. A Vörös Övezet embereiben testesül meg az ország becsülete és lelkiismerete. Ezek az emberek nem adták meg magukat a bitorlóknak. Párizs munkásai — a fémmunkások és szövőmunkások, a bányászok és vasutasok — ott harcoltak az ellenállási mozgalom osztagaiban. Harcukat a Francia Kommunista Párt vezette.

Amikor a hősi Szovjet Hadsereg megfordította a háború menetét és Franciaország visszanyerte szabadságát és függetlenségét, az igazi hazafiak tevékenyen hozzáláttak az elpusztított gazdaság helyreállításához. Igaz, a francia nép nagyon szegényesen él. Számtalanszor hallottam, hogy egyszerű emberek panaszkodtak az éhség, a drágaság miatt. A párizsiak nyomorúságosan sovány fejadagot kaptak, de a francia munkások — szénbányászok, vasutasok, építőmunkások —

mégis fáradhatatlanul dolgoztak. Ők a jövő előharcosai, akik valóban szabad és független Franciaországot akarnak.

A francia kapitalisták és a nékik engedelmeskedő osztályárulók azonban mindent elkövetnek annak érdekében, hogy még legelemibb jogaiktól is megfosszák a dolgozókat. 1940-ben a hitleristáknak árulták el Franciaországot. Most pedig készen állnak arra, hogy az óceánontúli bitorlóknak adják el hazájukat.

A múlt és jövő között folyó küzdelemben sötét szerepet játszik de Gaulle tábornok, aki egészen nyiltan diktátori hatalomra tör. Ez a hórihorgas tábornok hol új Hitlernek, hol pedig korunk Napoleonjának képzeli magát.

Nem sokkal azután, hogy Párizsba érkeztem, tanúja voltam egy tüntetésnek, amelyet de Gaulle hívei rendeztek. Valamelyik este éppen ott álldogáltam a Place de la Concorde-on. Az Arc de Triomphe-nál gyülekező tüntetők nagyhangú csoportja lobogó fáklyákkal vonult végig a Champs Elysées-n. A menet főképpen kiváltságokat élvező tanintézetek diákjaiból, divatos kávéházak törzsvendégeiből és azokból a tétlen naplopókból állott, akik a Montmartre éjtszakai mulatóiban töltik el életüket. Most ott vonultak a Champs Elysées-n, harciasan kidüllesztették mellüket és ordítóztak:

— De Gaulle kezébe a hatalmat! Le a kommunistákkal!

Valaki, aki éppen ott állt mellettem, mély megvetéssel jegyezte meg ezekről a jómadarakról:

— Két évvel ezelőtt még a hitlerista tisztek csizmáját nyalogatták, most pedig itt páváskodnak!...

Éjfél felé az egyik fáklyás csoport a Châteaudun útkereszteződése felé vette útját, ahol a Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága székel. A csőcselék vad kurjongatások közepette kövekkel dobálta az ablakokat. Betörték a könyvesbolt kirakatát, máglyát raktak a könyvekből és, mint a vademberek, körültáncolták a máglyát.

Kannibálok fáklyásmenete és könyvmáglya... Önkénytelenül is eszembe jutottak Hitler Németországának sötétemlékű terei...

*

A reakció sötét erőivel a munkásosztály áll szemben, élén a Francia Kommunista Párttal.

Jól emlékszem arra a gyűlésre, amelyet a kommunisták

hívtak egybe a Téli Kerékpárversenypálya helyiségében. A hatalmas versenypálya, amely akár egy egész városka lakosságának befogadására is alkalmas, zsúfolásig megtelt. Erős, szélesvállú férfi jelent meg a zászlókkal díszített tribünön.

— Thorez! — dübörgött végig a kiáltás a versenypálya üvegboltozata alatt és valóságos tapsorkán tört ki.

A tribünön álló férfi felemelte kezét, kisimította homlokából sűrű gesztenyebarna hajfürtjeit és beszélni kezdett.

Ez volt Maurice Thorez, a Francia Kommunista Párt főtitkára.

Thorez beszédei mentesek attól a mesterkéltségtől, amely a franciákat oly gyakran jellemzi. Igazi munkástribun, aki még ilyen óriási hallgatósághoz is világosan és egyszerűen tud szólni.

Arról beszélt, milyen elengedhetetlen szükség van arra, hogy Franciaország demokratikus erői egyesüljenek és harcoljanak a mind arcátlanabbul fellépő reakció ellen.

Ez a beszéd közvetlenül a népszavazás után hangzott el, amikor a demokrácia ellenségei ismét felütötték fejüket és ujjongtak, hogy megbukott az alkotmánytervezet, amelyért oly kitartóan harcoltak a kommunisták az Alkotmányozó Nemzetgyűlésen.

Thorez világosan és határozottan beszélt.

— Semmi sem lehet most károsabb és veszedelmesebb, mint a fejvesztettség — mondotta.

Munkások álltak mellettem, akik Ivry-ből, Párizs ipari külvárosából jöttek ide. Figyelmesen hallgatták a szónokot, egyetlen szavát sem akarták elmulasztani. Egyikük, egy hatvan év körüli ember, társaihoz fordulva, komoly hangon így szólt:

— Nos, nem volt igazam? Lám, Maurice Thorez ugyanazt mondja.

Szemmelláthatóvolt, hogy Thorez beszéde, rendkívül felkavarta az embereket. Legégetőbb gondolataikat fejezte ki. Itt a gyűlésen különös világossággal éreztem, milyen közel áll Franciaország miniszterelnökhelyettese* a munkásokhoz. Tudtam, hogy Thorez munkáscsaládból származott és maga is munkás volt; de burzsoa országokban előfordul, hogy az emberek elszakadnak osztályuktól, miután a ranglétrán elértek

* Ebben az időben — 1946-ban — ugyanis a francia kommunisták részt vettek a kormányban.

bizonyos fokot. Maurice Thorez megmaradt a munkások családjában. Gyakran találkozhatunk vele Ivry-ben, vagy Aubervilliers-ben, amint otthonosan elbeszélget a rézművesekkel, lakatosokkal, építőmunkásokkal. Testvérbátyja, Louis Thorez egy munkáspartizán-osztagban harcolva esett el.

Thorezt nemcsak a munkások tisztelik. Langevin professzor, az egyik legkiválóbb francia tudós, azt mondotta nekem: „Az este beszéltem Thorezzal. Nagyon kellemes vele elbeszélgetni. Mintha forrásvízből inna az ember."

A gyűlés után, a kerékpárversenypálya kijáratánál érdekes látványban volt részem. Négy asszony nagy vörös zászlót tartott kifeszítve. Mindenki, aki csak elhaladt mellettük, odadobott a vászonra néhány frankot — a kommunista párt választási alapjának céljaira. Mellettük plakát hirdette: „Mégis a demokrácia győz!"

*

1947 elején a szocialista Vincent Auriol-t választották meg a francia köztársaság elnökévé. Őt is láttam 1946-ban, az Alkotmányozó Nemzetgyűlés egyik ülésén.

Ahhoz, hogy valaki bejusson az ülésre, valamilyen befolyásos személyiség meghívását kellett kieszközölnie. Szerencsém volt, sikerült meghívót kapnom.

A hatalmas félköralakú terem több részre oszlik. Balra a második sorban ott láttam Maurice Thorezt, Jacques Duclos-t, Charles Tillon-t. Itt ültek a kommunisták. Tőlük valamivel jobbra helyezkedtek el a szocialisták. Távolabb, azok között, akik a terem közepe táján ültek, felismertem Herriot-t, Daladier-t. Ez volt a radikálisok helye. Elég széles sávot foglaltak el a katolikusok is, s végül, egészen jobboldalt ültek a republikánus szabadságpárt képviselői, élükön vezérükkel, a cingár, prédaleső Mutter-rel.

A terem közepén, a képviselők karosszékei előtt emelkedett a francia temperamentumra méretezett, széles szónoki emelvény. Mögötte egy másik emelvény állt, amelyen a titkárok és alelnökök helyezkedtek el, s még magasabban az elnöki asztal, amelynél a kis, gömbölyű Vincent Auriol ült. Előtte, egy fémállványon ott csüngött az elnöki tisztség jelvénye — egy közepes méretű harang. Valahányszor rendre kellett utasítani a háborgó termet, Vincent Auriol meghúzta a zsineget és a harang megszólalt.

Az ülés viharos volt. Most kellett megválasztani a miniszterelnököt, akit megbíznak az új ideiglenes kormány megalakításával. A szocialisták jelöltje Felix Gouin volt, aki csak éppen most mondott le. A katolikusok Georges Bidault-t jelölték. Valaki felvetette Edouard Herriot nevét is. A vita sokáig tartott. A kommunisták részéről a Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága Politikai Irodájának tagja, Duclos szólalt fel.

Duclos-t már többször hallottam beszélni. Őt tartják az egyik legjobb szónoknak. Amikor Vincent Auriol kiejtette Duclos nevét, a teremben tapsvihar tört ki. Duclos lassan elhaladt a karosszékek között és felment az emelvényre. Azokról a feladatokról beszélt, amelyek az eljövendő kormányra várnak; arról, hogy az első és legfontosabb feladat: harcolni az ország demokratikus alapjainak megszilárdításáért és egyesíteni minden erőt a reakció ellen.

Vincent Auriol ott ült az emelvényen és közönyösen ingatta fejét.

Duclos most jobbfelé fordult, ahol a republikánus szabadságpárt képviselői ültek, és a reakció cselszövéseiről kezdett beszélni. Szóbahozta a Châteaudun-utcai incidenset és azt mondotta:

— A fasiszta pogrom szervezői, sajnos, itt ülnek közöttünk — és a jobboldalra mutatott.

Az idegesen rángatódzó Mutter ezt már nem bírta elviselni. Felpattant helyéről és kukorékolni kezdett, mint valami kakas. Ezt a bolond rikoltozást aztán az egész kompániája átvette.

— Gyalázat! Gyalázat! — kiáltották a baloldalon.

Vincent Auriol megrázta a csengőjét. De a teremben egyre nagyobb lett a zaj. A képviselők ordítoztak, hadonásztak. Auriol pedig egyre csengetett.

Amikor végre sikerült helyreállítani a rendet, Duclos folytatta beszédét. De néhány perc múlva Mutter ismét akcióba lépett: lábával dobogott és köpködni kezdett. Megint zaj kerekedett. Az elnök most már nem ült, hanem a magas elnöki asztalnál állva, hol a csengőt rázta, hol pedig hadonászott. Végül, megragadva az alkalmas pillanatot, Vincent Auriol felemelte kezét és dörgő hangon elkiáltotta magát:

— Az ülést felfüggesztem — és lassan levonult az emelvényről.

Később még néhányszor találkoztam Auriol-lal, de valahogy mégis úgy maradt meg emlékezetemben, amint tehetetlenül kongatja repedt harangját...

*

Párizs kellős közepén, a Szajna partján mindig találkozhatik az ember ténfergő horgászokkal. Egyikük élesen bevésődött emlékezetembe.

Minden szombaton és vasárnap ott láttam őt az Invalidusok hídjánál. Hosszú, bambusznádból készült horgászbottal üldögélt odalent a víznél.

Negyvenöt év körüli ember lehetett. Vöröses kabát volt rajta, fején széleskarimájú, szürke kalap, keskeny szalaggal. Alsó ajkán kialudt cigarettacsutka fityegett.

Jobboldalán viaszkosvászon szatyor hevert a köveken. Benne csaléteknek való fehér gitt, tartalék horogzsineg, meg egy borosflaskó.

Fent, a hátunk mögött a gesztenyefák lombjai susogtak. Az aszfaltos úton, egymással versenyezve, száguldoztak az autók. A Grand-Palais épülete fölött csíkos zászló lengedezett: itt volt az amerikai kiállítás.

— „Ce Matin", „Le Pays", „Populaire", „Le Monde" — kiáltozták a rikkancsok.

Ő pedig ott üldögélt horgával a víznél.

Sokáig figyeltem őt, de nem láttam, hogy egyetlen sügért vagy pontyocskát, vagy akár csak egy durbincsot kihúzott volna a vízből. Nem! Módszeresen, újra meg újra bevetette a vízbe a horgot, valahányszor az ár túlságosan elsodorta; vagy új csalétket tűzött rá, amikor valamelyik fürge halacska elkapta a régit.

Nem messze tőlünk vontatógőzösök úsztak a zavaros vízen. Amikor a hídhoz értek, meghajtották kéményüket, hogy bele ne ütközzenek a hídba. Úgy tűnt, mintha francia udvariassággal megemelnék kalapjukat, hogy üdvözöljék az Eiffel-tornyot vagy a rendőröket, akik ott állnak a Bourbon-palota vaskapuja előtt.

Időről-időre egy-egy cserkészcsapat vonult végig a parton; rövid nadrág volt rajtuk s ingük ujján különböző színű szala-

gocskák díszelegtek: kitüntetések, amelyeket „jó cselekedeteikért" kaptak. A szerelmespárok, mindenki szemeláttára, zavartalanul csókolództak.

Ő pedig csak ült ott egymagában és horgászott...

Egy alkalommal azután lementünk hozzá és leültünk mellé a kövekre. Eleinte, az illendőség kedvéért, hallgattunk egy darabig, azután beszédbe elegyedtünk vele.

— Nem megy?

Megrázta a fejét:

— Nem nagyon.

— És milyen a csalétek? Csónakkal talán jobban menne? Nézze csak, nézze, az a dinnyehéj ott mindjárt ellöki a dugót... Rágyújt?

— Merci.

— Üldözi a balszerencse, nemde?

Erre aztán kitört a horgász. Még a horgát is félretette:

— Fütyülök rá, megy-e, vagy nem megy! Utóvégre nem azért jön ide az ember, hogy valamit fogjon. Egyszerűen csak pihenni akar. Mert már únja, ami odafenn történik! — s a vállán keresztül hátramutatott. — Ott minden tótágast áll.

— Ha érdekli, François Moineau-nak hívnak. Egyszerű alkalmazott vagyok. Azaz hogy nem is olyan egyszerű. Egy atelier vezetője a Faubourg-Honorén. Valamikor kitűnő vállalat volt. A legjobb — no és persze a legdivatosabb — kutyanyakörveket készítették itt. De most válságba jutott ez a szakma. Éspedig a bőr miatt. Ó, ebben a nyersanyagban most nagy a hiány! Egyébként Franciaországban minden válságba jutott. Ez az én véleményem. Annyi bizonyos, hogy sehol sincs egy szilárd pont. Márpedig az ember jólétben akar élni. Az ördögbe is, mikor lesz már egyszer rend Franciaországban?

— Hogy min múlik ez? Honnan tudjam? Én csak azt tudom, hogy nincs bőr, nincs hús, egy adag langusztának pedig mesébeillő ára van. Még a bort is jegyre adják. Ezen már csak nevetni lehet!...

Miután így kiöntötte a lelkét, újabb fehér csalétek-galacsint erősített a horogra és messze elhajította a zsineget.

A rózsaszín dugó ott ringatózott a zavaros hullámokon...

Úgy éreztem, hogy ez a horgász Párizs lakosságának meglehetősen széles rétegét személyesíti meg. Párizsban ugyanis sok a kiskereskedő, a kávémérés-tulajdonos s még több az

olyan „üzletember", akinek nincs ugyan saját kávéháza vagy boltja, de szüntelenül arról ábrándozik, hogy majd valamiféle „karriert fog csinálni".

Ezek az emberek azután hol az egyik, hol a másik part felé sodródnak, szeretnének jól élni, de hogy milyen úton érhetnék el ezt, arról sejtelmük sincs.

Igyekszenek elkerülni az éles konfliktusokat, a harcot s inkább ott üldögélnek a csendes Szajna partján.

S miközben ez a szerencsétlen Moineau eredménytelenül horgászik, és kialudt cigarettacsutkáját szopogatja, a háta mögött a bankok és trösztök fezőrjei, a degaullisták és a munkásárulók kihalásszák a maguk nagy halát a zavaros vízből.

Igazi párizsi lány

Gyönyörű Párizs tavasszal, amikor a gesztenyefák virágzanak.

Zúgnak a meleg tavaszi esőtől mosott, dús virágdíszbe öltözött nagy boulevardok. A Notre-Dame előtt elterülő ódon téren a külvárosokból jött virágáruslányok árulják gyöngyvirágcsokraikat. A Champs Elysée-n a kávéházak tulajdonosai már kitették a frissen zöldelő fák alá a kis kerek asztalokat és a szalmaszékeket a semmittevő publikum részére.

Még a Quartier Latin szűk sikátorait is barátságosabbá teszi a tavasz — azt a városnegyedet, ahol a diákok, a tudósok és az antikváriusok élnek. A házak öreg, sötét kőfalait sűrűn befutja a repkény, a magas kerítések mögül pedig kihajlanak a pompás, dús glicinia ágai. A rengeteg virágtól nehéz és illatos a levegő.

De van Párizsnak olyan külvárosa is, ahová nem ér el a tavasz fuvallata. Ez a „Bolhapiac". Valóban van itt egy piac, ahol kolduszegény emberek árulják ócskaságaikat. A piac mögött egy piszkos csatorna mentén, nyomorúságos, görbe utcák húzódnak, távolabb pedig egy vegyészeti gyár épülettömbje feketéllik és füstölög szüntelenül. A korom és az egészségtelen maró gőzök annyira megmérgezik itt a levegőt, hogy a csenevész fák levelei elpusztulnak, még mielőtt a fa meglombosodnék.

Az egyik utca sarkán, a gyár mellett piszkos kis kávémérést találunk, a „Fejedelmi Konyhát", amely leginkább valamilyen régi falusi kovácsműhelyre emlékeztet. A pultnál ott álldogál a kávémérés félszemű tulajdonosa. Öreg és mogorva.

— O la la — mondja a tulajdonos, ősz fejét ingatva. — Rövidesen egészen tönkremegyek és odaállhatok majd kéregetni. No persze, miféle nép is lakik erre... Csupa szegény ördög. Ezeknek még egy pohár almaborra se futja...

Hát ami azt illeti, valóban van oka a panaszkodásra. A szomszédok be-bejárnak ugyan hozzá a kávémérésbe, de csak azért, hogy elszívjanak itt egy olcsó, rossz cigarettát és közben azon keseregjenek, milyen nehezen tudnak ma megélni a keresetükből.

A „Fejedelmi Konyhától" nem messze, Grennel anyó házában lakik a kis Jeanne.

Apjára Jeanne nem emlékszik. Gyárban dolgozott és egy nagy robbanás alkalmával pusztult el; ekkor a kislány még csak két éves volt.

Anyjával élt. Marie Lumet — így hívták Jeanne édesanyját — szabónő volt. Minden reggel bement Madame Chenier műhelyébe és ott varrt késő estig. Szombatonként azután olcsó nyalánkságokat hozott haza Jeanne-nak. De később Jeanne anyja is szerencsétlenül járt.

1940-ben Párizst elfoglalták a hitleristák. A Place de la Concorde-on őrséget állítottak fel. Horogkeresztes zászlók lengedeztek a Champs Elysées-n. A tisztek ott üldögéltek a divatos kávéházak asztalánál, itták a francia bort, az arra elhaladó gazdag párizsiak pedig alázatosan hajlongtak előttük.

Ám éltek Párizsban olyan emberek is, akik nem hódoltak be a bitorlóknak. Ezek a külvárosi munkáskerületek lakói voltak: Aubervilliers, Saint-Denis, Ivry munkásai. Beálltak a „maqui"-k közé — így nevezik a francia partizánokat — felrobbantották a katonai szerelvényeket, megtámadták a büntető különítményeket.

A fasiszták számos munkást agyonlőttek, százával vetették őket börtönbe, de a munkások nem adták fel a harcot.

A „Bolhapiac" mögött húzódó utcácskák lakói is résztvettek ebben a harcban. Valamilyen úton eljutott hozzájuk azoknak a győzelmeknek híre, amelyeket a Szovjet Hadsereg aratott a keleti fronton a hitleristák felett. Egy téli napon

Jeanne édesanyjához betoppant Grennel anyó és halkan így szólt:

— Marie, ugye te is hallottad, azt mondják, az oroszok Sztálingrád alatt úgy elverték ezeken az átkozott nácikon a port, hogy csak úgy ropog minden porcikájuk. Hol van az a Sztálingrád?

— Messze — felelte Jeanne anyja. — Valahol a Volgánál.

Az anyóka felsóhajtott, majd elgondolkodva így szólt:

— Az oroszok biztosan győznek. Michaud szomszéd mondta, hogy az oroszoknál ott van — Sztálin...

1944 augusztusában Aubervilliers munkásai, a kommunisták vezetésével, felkeltek a megszállók ellen. Párizs utcáin harcok folytak. A megszállóknak tankjaik voltak és ágyúik. A partizánok csak puskákkal és géppuskákkal harcoltak, de a győzelembe vetett olthatatlan hit fűtötte őket. Bátran és kitartóan küzdöttek.

Talán a második napon történt. Lumet-ék ajtaján kopogtattak. Michaud volt, a lakatos. Kezében csomagot tartott. Odalépett Jeanne anyjához és így szólt:

— Hallgass ide, Marie. A mieinket a városházán körülkerítették. Ellenállnak, de fogytán van a töltényük. A férjed elvtársam volt és te, Marie, becsületes munkásnő vagy. A fiúknak segítségre van szükségük.

— Mi a teendőm? — kérdezte halkan az anya.

— Van egy kis bevásárló kosarad?

— Van.

— Akkor hát tedd bele ezt. — Michaud átnyújtotta a csomagot. — Azután takard le valamivel és igyekezzél bevinni a városházára.

— Mi ez? — kérdezte az anya, miközben átvette a csomagot.

— Ezek itt... — Michaud egy pillanatig habozott, majd suttogó hangon folytatta — kézigránátok.

— Michaud, én félek.

— Marie, az elvtársaink vannak ott!

— Rendben van. Megpróbálok odajutni.

Az asszony máris készülődött. Jeanne kérte, vigye őt is magával. Marie először hallani sem akart róla: „Veszélyes lenne" — mondta. De aztán hirtelen meggondolta magát. Talán úgy vélte, hogy ha a leánykával együtt megy, kevésbbé

fenyegeti veszély; ha az őr megállítja őket, azt mondja majd, hogy bevásárolni voltak és most hazafelé igyekszik a kislányával.

Elindultak. Az Aubervilliers-i városházánál ropogtak a géppuskák. Marie meg a leányka nagynehezen átvágták magukat a boulevardon. Most már nem sok volt hátra. A sarkon felbukkant a városháza kétemeletes épülete. Az egyik másodikemeleti ablakban háromszínű francia zászló lobogott.

Itt azonban egy durva hang kiáltott rájuk. Az őr volt. Odarohant Mariehoz, megragadta a karjánál fogva és a maga érthetetlen nyelvén szitkozódni kezdett.

Az anya elmagyarázta, hogy hazafelé igyekszik kislányával s hogy egy csecsemőt hagytak otthon, azért sietnek.

A német tovább szitkozódott. Az asszony elővette igazolványát. Ezt az igazolványt néhány héttel ezelőtt szerezte Marie-nak Madame Chenier, a műhely tulajdonosa. Az igazolványban az állt, hogy „Marie Lumet, szabónő, divatszalonban dolgozik, ahol német tisztek feleségének varr és ezért este 10 óráig szabadon közlekedhetik az utcán". Az igazolványt az Aubervilliers-i körzet parancsnoka írta alá és a fasiszta sassal díszített harci pecsét hitelesítette.

A katona megvizsgálta az aláírást és a pecsétet, még egyet káromkodott, majd betuszkolta Marie-t meg a kislányt az egyik ház udvarára. Ez átjáró udvar volt, összefüggött a szomszédos udvarral, ez pedig egy kis mellékutcába vezetett. Ezen a kis utcán keresztül Marie és Jeanne eljutottak egészen a városházáig. Hátulról közelítették meg az épületet. Itt magas téglafal húzódott végig, de szerencsére, a kerítés sarka már beomlott, úgyhogy ott be lehetett surranni a városháza udvarára.

Odabenn a városházán teljes volt a felfordulás. Az egymás tetejére rakott, feldöntött asztalok és karosszékek barikádot alkottak az ablakok előtt. A padlón üres töltényhüvelyek, vakolatdarabok, vászontáskák, kötések hevertek.

A munkások az ablakokból tüzeltek ki az utcára. A hitleristák ostrom alatt tartották a városházát.

Bent a városházán egy magas, éltesebb ember volt a parancsnok; mint a legtöbb párizsi munkás, ő is kék zubbonyt viselt. Fején fekete sapka. A parancsnokot mindnyájan Char-

les-nak szólították. Átvette Jeanne anyjától a kosarat és egyszerűen csak ennyit mondott:

— Köszönöm.

A parancsnok már tovább akart menni, amikor az anya észrevette, hogy zubbonya a vállán el van szakadva és csupa vér.

— De hiszen megsebesült — kiáltotta rémülten az asszony.

— Semmi az egész — felelte a parancsnok.

Ekkor valahonnan fentről kiáltás hallatszott:

— Tankok... tüzelnek! — és ugyanabban a pillanatban rettenetes robbanás rázkódtatta meg a falakat. A parancsnok elvágódott, testével védelmezve Jeanne-t. A szoba tele lett füsttel és porral. Jeanne-nak zúgott a füle.

Amikor a meszes por leülepedett, a parancsnok felemelkedett a földről és azt kérdezte Jeanne-tól:

— Nem sebesültél meg?

— Nem — suttogta a kislány, aztán felkiáltott: — Mama!

Anyja ott feküdt mellette, furcsán összekuporodva. Arcát elöntötte a vér.

— Mama! — kiáltotta mégegyszer Jeanne. De az anya nem válaszolt. Körülötte már összesereglettek a munkások.

— Vigyétek a sarokba — mondta valaki.

Ketten felemelték az asszony holttestét, a sarokba vitték és letakarták zubbonyukkal. A zokogó Jeanne-t pedig átvezették egy másik szobába...

Három nap múlva Párizs felszabadult.

Jeanne-t Grennel anyó vette magához. Eddig egyedül éldegélt, fehérneműmosással kereste kenyerét. Most Jeanne is segített a mosásnál és a tiszta ruhát ő szállította haza a megrendelőknek. Keserves élet volt ez. De hiszen így éltek itt csaknem valamennyien a „Bolhapiac" mögött húzódó párizsi külváros szűk utcácskáiban.

Eljött a tavasz. A második tavasz azóta, hogy Párizs felszabadult a német megszállás alól. Jeanne már tizenhárom éves volt.

Május elsejének előestéjén Grennel anyó elküldte Jeanne-t tiszta fehérneművel Jouhaux közjegyző lakására. A leányka már járt a közjegyző házában. Ott lakott nem messze a metroállomástól, a „Bolhapiac" másik oldalán, közel a város központi utcáihoz. A közjegyzőnek zsémbes felesége volt —

olyan sovány, mint a piszkafa — és két ikerlánya: Madeleine és Françoise.

A közjegyzőné, mint rendesen, most is zsörtölődve számolta át a ruhát, lehordta Jeanne-t, hogy rosszul keményítették a lepedőket és ezért mindjárt le is vont 25 frankot.

Jeanne már éppen indulóban volt, amikor a bejáratnál összetalálkozott Madeleine-nel és Françoise-zal.

— Mi holnap kimegyünk a Bois de Boulogne-ba és pónilovon fogunk lovagolni — hencegett Madeleine.

— És süteményt is fogunk enni. Apukánk megígérte — bizonykodott Françoise.

— Oh, hogy szeretnék én is egyszer a Bois de Boulogne-ba menni — sóhajtott fel Jeanne.

— Te még nem voltál ott soha?

— Soha.

— Hűha! Hát micsoda párizsi gyerek vagy te! Te talán még a Champs Elysées-n sem voltál?

— Nem.

— No nézd csak, micsoda párizsi lány ez! — kiáltotta Françoise. — Ott lakik a „Bolhapiac"-nál. Nem is párizsi lány, csak egy „mosó-lány"...

Jeanne-nak fájt a dolog. Hazafelé egész úton azon töprengett, miért is nem igazi párizsi kislány ő? Persze, hogy nem az. Vajjon egyáltalában beengedik-e őt a Champs Elysées-re ebben a kifakult rövid ruhácskában, ebben a szürke kötényben? Hiába mossa ki, a foltok nem mennek ki a mosásban.

Pedig Jeanne nagyon szeretett volna a Bois de Boulogne-ba, a Luna-parkba menni és felülni... nos ha nem is mindjárt a pónilóra, hiszen ez túlságosan drága volna — de legalább a körhintára...

Reggel Suzy, Michaud szomszéd kislánya szaladt be Grennel anyóhoz:

— Grennel néni, hol van Jeanne?

Jeanne kint volt az udvaron. A fekete kis gidát itatta éppen.

— Készülj hamar! — Ma május elseje van, tüntetés lesz. Apuka azt mondta, hogy magával visz engem meg téged.

Suzy vörös szalagot tűzött a mellére és néhány szál gyöngyvirágot tartott a kezében.

— Készülj gyorsan, Jeanne!

— Ej Michaud, minek cipeled magaddal ezeket a kislányokat — dörmögte Grennel anyó, kitekintve az ablakon.

— Ugyan, Grennel anyó, kell néha ezeknek a gyerekeknek is valamit látniok — felelte Suzanne édesapja, Michaud lakatos.

És el is indultak, hogy részt vegyenek a tüntetésen. Mily népesek és zajosak voltak ezen a reggelen a párizsi utcák. Az Aubervilliers-i munkások hosszú oszlopokban sorakoztak fel a metro melletti kis téren. Ezt a metro-állomást „Sztálingrád"-állomásnak nevezik. Innen a Bastille-térre vonultak. Forrongó emberáradat. Elől rezesbanda játszott. A felvonulók feje fölött zászlók lengedeztek. Az ifjak hatalmas táblát vittek: „Éljen a szabadság!" A lányok a „Carmagnole"-t énekelték és még valami vidám dalt a távoli Moszkváról. Jeanne meg Suzy ott lépkedtek az ünnepi menetben, a nagy háromszínű zászló mögött. Igyekeztek lépést tartani Suzy apjával, Michaud-val. Jeanne szeme tágranyílott, beesett arca kipirult...

A Place de la Nation-on vörös drapériával bevont hatalmas tribünt emeltek. A tribünön emberek állottak és karjukat lengetve üdvözölték az elvonulókat. Legelől egy férfias, nyíltarcú, erős, zömök ember. Szürke öltönye bő volt, mint a munkászubbonyok, és egészben véve munkásnak látszott — asztalosnak vagy kőművesnek.

— Thorez! — kiáltották a tömegből és virágok repültek a tribün felé.

— Nézzétek, gyerekek — ez Thorez — mondta Michaud a lánykáknak. — Maurice Thorez, a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának titkára. — Michaud lekapta fejéről a sapkát és elkiáltotta magát:

— Éljen Thorez!

És Jeanne egyszerre csak észrevette, hogy Thorez mellett ott áll az a magas, éltes ember, aki annakidején az Aubersvilliers-i városházán a munkások parancsnoka volt.

Jeanne ránézett és pillantásuk találkozott. A parancsnok is megismerte Jeanne-t. Odahajolt Thorez-hoz és valamit súgott neki. Thorez ekkor szemével megkereste Jeanne-t és intett neki, hogy menjen oda.

— Jeanne, téged hív — mondta Michaud és felsegítette a kislányt a tribünre.

— Jóreggelt Jeanne, gyere ide — mondta Thorez.

És Jeanne most ott állt a tribünön, a felnőttek között. Ott volt az agg André Marty, az alacsony, mosolygós Jacques Duclos, akinek erős alakja tölgyfára emlékeztetett, ott volt Aubervilliers polgármestere, Charles Tillon, és Marcel Cachin. S mellettük ott állt Jeanne, kezében a Thoreztől kapott virágcsokorral.

A tribün körül egyre sűrűbben hullámzott a tömeg. Hangosan szólt a zene, üdvrivalgás töltötte be a teret, vidámar lobogtak a zászlók. Valaki magas, vékony állványlábra helye zett, hosszú vezetékekkel ellátott mikrofónt állított Thorez elé. Thorez felemelte kezét. Most beszélni fog...

Franciaországról, a harcról, a szabadságról beszélt Maurice Thorez.

— Mit akarunk mi, kommunisták, kérdezik tőlünk. Békét és igazságot akarunk. Boldogságot minden ember számára. Vagy talán azért ontották vérüket elvtársaink, hogy újból koldusok legyünk? Talán azért harcoltunk a fasizmus ellen, hogy újból feltámadjon? Csak annak van joga az élethez, aki dolgozik és nem annak, aki kisajátítja mások munkájának gyümölcsét!...

Thorez most hirtelen megfogta Jeanne-t és könnyedén, mint a pelyhet, felemelte a magasba.

— Ennek a kislánynak az anyja életét áldozta Franciaország szabadságáért, Párizs szabadságáért. Ennek a kislánynak joga van a boldog jövőre. Ő igazi párizsi lány, a szabad Párizs, a szabad Franciaország gyermeke.

— Mi, kommunisták, azt akarjuk, hogy az emberek ne ismerjék a balsorsot, ne ismerjék az igazságtalanságot. Hogy ezek a gyermekek — és most még magasabbra emelte Jeanne-t — ezek a gyermekek szabadok, jóllakottak és boldogok legyenek!

Körös körül ott állt a tömeg, munkások, iparosok, kis műhelyek munkásnői, ifjak, lányok. S ameddig csak Jeanne elláthatott, valamennyien tapsoltak és így kiáltottak:

— Úgy van, úgy van, Thorez!

— Kenyeret és boldogságot a gyermekeknek!

— Éljen a szabad Franciaország!

Igen meglepődtem, amikor megtudtam, hogy a „bisztró" — a párizsi kis kávémérések neve — az orosz „bisztro" („gyorsan") szóból származik. Amikor ugyanis 1814-ben a Párizsba elvetődött orosz katonák beugrottak egy-egy ilyen kis italmérésbe, hogy állva felhajtsanak egy pohárka bort, így sürgették a vendéglőst: „A nuka, bisztro!" („Gyerünk csak, gyorsan!") Így lett a nevük bisztró.

Párizsban számtalan ilyen kis kávémérés van s úgy hasonlítanak egymásra, mint az ikrek.

A bisztró nagyobbik felét rendszerint magas, bádoglemezzel borított pult foglalja el. A pult mögött helyezkedik el a vendéglős, vagy a vendéglősné. Hátuk mögött nikkelezett vízforraló emelkedik, a kávé számára, valamint egy polc, amelyen a különböző boros és pálinkás üvegek sorakoznak. Az ilyen kávézóban bort, sört, vagy egy kupica konyakot lehet inni, s ehetik az ember egy-egy maréknyi sült burgonyát is — „földi almát",* ahogy Franciaországban nevezik. Lehet itt kapni cigarettát, öngyujtót, benzint az öngyujtóba, továbbá postai levelezőlapot, papírt, tintát és levélborítékot, sőt még dominóhoz, vagy játékkártyához is juthat itt az ember.

Valamiféle sajátságos klub ez, ahol reggeltől éjtszakáig elbeszélgetnek egymással a legkülönbözőbb korú, foglalkozású és helyzetű emberek. Politikai viták folynak le itt, megtárgyalják a napi eseményeket és az utcai szenzációkat. Szerencsétlen flótások járnak ide, hogy egy kupica pálinka mellett keseregjenek sorsukon — s idejárnak a szerencsések is, hogy zajos baráti körben elbeszéljék sikereiket. De sok az olyan ember is, aki megrögzött szokásból néz be a bisztróba, felhörpint itt egy pohárka olcsó bort, vagy egy kávét, elszív egy cigarettát és elcseveg ismerőseivel.

Ilyen bisztrót találunk a régi, szűk Pont Royal utcácskában a hasonló nevű híd mellett. Ez is a neve: „Bisztró a Pont Royal-hoz". Odabent a bejárattól balra, a kis pénztárasztalnál éltes, terebélyes asszonyság ül. Ez madame Carnot, a bisztró tulajdonosa. Az asztalkához magas pult csatlakozik, mellette Yvonne sürgölődik, a fiatal kiszolgáló leány.

* Pomme de terre = burgonya.

— Igenis, Monsieur, egy pohár sört.
— Parancsol még egy konyakot?
— Merci, Monsieur.
— Ez a bordeauxi kitűnő!

Yvonne rámosolyog a vendégekre, zörög az edénnyel, elvágja a jeget a nagy konyhakéssel s egymásután osztogatja a kis cellofán-zacskókba csomagolt sült „földi almát".

Amikor kevés a vendég, Yvonne-nak szabad ideje van és ilyenkor leül egy kötéssel: barna gyapjúkabátkát köt magának. Majdnem mindenki, aki gyakrabban megfordul a kávézóban, tudja, hogy a kabátka eleje, gallérja és manzsettája sárga lesz, s hogy a gombokat már megvette Yvonne a „Bonmarché"-ban. Munkája közben hallgatja a vendégek beszélgetését és maga is odavet egy-egy szót.

Reggelenként a Pont Royal melletti bisztróban nem igen jár még vendég. Talán csak a reumás levélhordó tér be egy kávéra, vagy a kövér, bajuszos rendőr hagyja ott szálloda előtti posztját, s belép a bisztróba. Megpödri hosszú bajszát, majd ujjával pattintva, Yvonne-ra kacsint. Ez azt jelenti, hogy a biztos úr egy kupica konyakra szomjazik.

Lassan, aprókat kortyintva issza ki a konyakot, az utolsó cseppig. Aztán hetykén sodorint egyet a bajszán, s jelentőségteljes pillantást vetve a vendéglősnére, így szól: „Merci, Madame", majd ismét visszatér posztjára.

A napnak ugyanabban az órájában egy kis csapat leány szalad le a kalaposműhelyből. Ezek törzsvendégek. Yvonne kedves, szivélyes mosollyal fogadja őket:

— Vermut? — kérdezi.

— Ó nem. A vermut még nagyobb étvágyat csinál. Nekünk pedig most nem ez kell. Kávét, Yvonne, kávét!

A lányok sietve felhajtják a gyenge, csak egy ici-picit barna kávét és elfogyasztják az apró szendvicseket, amelyeket szatyrukban hoztak magukkal.

Egy óra múlva újból visszatérnek a kalaposműhelybe.

Este lassan megtöltik a bisztrót a törzsvendégek. Elsőnek André jelenik meg, a cingár üveges, fején ócska svájci sapka, zubbonya foltos a gittől meg a míniumtól.

— Bon soir, messieurs, 'dames — mondja, mélyen meghajolva s nem mindennapi hévvel teszi hozzá:

— Ma megint ott voltam nála s újból megtagadta, hogy kifizesse a tartozását.

Itt már mindenki tudja, miről van szó. André még júniusban behelyezett egy nagy üvegtáblát a divatárukereskedés kirakatába, de a munkájáért járó pénzt mind a mai napig sem tudta megkapni. Minden áldott nap elmegy az üzlet tulajdonosához és ez minden nap ugyanazt mondja neki:

„Ah, monsieur André, legyen türelemmel még egy hétig."

Azóta már sok ilyen hét múlt el.

André egy pohár Martinit rendel, aztán azt mondja:

— Ó hölgyeim és uraim, nem fogja kifizetni!...

Az üveges után Macon apó — egy kedélyes, kövér, pirospozsgás öregember — lép be a bisztróba.

— Ohó! — kiáltja, kitárva az ajtót. — Nagyszerű kompánia. Mondja csak, mademoiselle Yvonne, nem keresett még engem az asszony? Ah nem? Köszönöm! Akkor hát töltsön nekem egy pohárkával.

Az első pohárka után Macon apónál a második következik, azután pedig — a harmadik, és így tovább késő estig, mikor aztán az öregasszony valóban megjelenik, hogy — immár alaposan beszeszelt állapotban — hazavigye.

A bisztróban egyre kevesebb a hely. Két-három taxisoffőr is betér ide, hogy felhajtson egy-egy pohárka olcsó vermutot. Fiatal pár lép be. A legényen rozsdabarna öltöny, rózsaszín nyakkendő, oldalzsebéből zsebkendő kandikál elő; egy kissé affektál és színészkedik, nagyhangon követelve a konyakját. Barátnője, még egészen fiatal lány, festett szempillával és szemöldökkel, feltűzött hajjal; világos kabátkát, sűrűn rakott, kockás skót szoknyát visel és elragadtatott, szerelmes pillantásokat vet a fiúra.

Most a boltos jön be, a szomszédos zöldségüzletből. Magas és borongós, mint valami felhő. Röviden csak ennyit mond:

— Sört! — és némán, figyelmesen kortyolgatja az italt.

A vendéglősné betanult nyájas mosollyal és a megszokott szavakkal fogadja a vendégeket:

— Bon soir, monsieur, bon soir.

Nyolc óra tájban megjelenik a bisztróban Saillant könyvelő. Puffadtarcú, kopasz férfi, barna zakót visel, gomblyukában valamiféle jelvény.

A könyvelő az egész városnegyed legbölcsebb és leghala-

dóbb emberének képzeli magát. Odamegy a pulthoz és udvarias hangon egy pohár bort rendel, majd lassan rágyujt egy cigarettára és azután, a többiek felé fordulva, így szól:

— Nos, uraim, hogy tetszik önöknek Valéry cikkecskéje a mai „Figaro"-ban? Ennek az úrnak igen éles nyelve van. De a mi öreg Blum-unk is jól megfelelt neki a „Populaire"-ben. Mit szólsz hozzá, François?

François, a vízvezetékszerelő, kiálló pofacsontú, összenőtt szemöldökű, szélesvállú ember. Ott áll a pult másik végén. Miközben Saillant tirádájára válaszol, alig fordítja oda a fejét, csak bozontos szemöldöke rándul meg:

— Olyan nagyra van a maga Blum-jával, mint a tyúk az első tojásával — mondja. — Csak az a kérdés, hogy mi fog kikelni ebből a tojásból?

— Hát mindenesetre valami okos dolog. Akármit is mond, ügyesen kicsikarta a kölcsönt ezekből az amerikaiakból.

— Most pedig ezek az amerikaiak felfalják Franciaországot — vágta rá valaki.

— Ostobaság. Ezt a kommunisták mondják. Blum élesszemű politikus, nagyszerű koponya. No és mit javasolnak önök, tisztelt kommunista urak? Béremelést. No de már engedje meg — képzelje csak magát a kormány helyébe. Hiszen a háborúban mindenünk elpusztult. És végül is a béremelés inflációt eredményezne — jelentette ki fontoskodva a könyvelő. — Igen, monsieur, inflációt.

— Ime, a szegény milliomosoknak még prókátoruk is akadt! — jegyezte meg gúnyos hangon a vízvezetékszerelő.

— No persze, könnyű neki! — vetette oda André. — Ő be van biztosítva, de csak lenne az én bőrömben, amikor a négy éhes fiókám várja az ennivalót, én pedig hiába megyek ehhez a boltosnéhoz, nem akar fizetni! Mondjátok meg, mit lehet ezek után még tenni? Kérdezlek benneteket: hát mit?

Miután nem kapott választ kérdésére, újból Yvonne felé fordult és azt mondta:

— Még egy pohárkával. Írja be — holnapig.

— Nem lesz már elég, monsieur André?

— Ó mindegy, odahaza amúgyis megkapom a magamét.

— Nem, André, most már elég lesz! — kiáltotta a vendéglősné éles, ellentmondást nem tűrő hangon a pénztár mellől.

Az üveges veszekedni kezdett és alaposan megmondta a véleményét a bisztró kövér tulajdonosnőjének. Végülis azt tanácsolták neki, hogy menjen haza...

Vasárnaponként egy öregember meg egy öregasszony szokott bejönni a bisztróba, szemmelláthatóan házastársak. Mindketten hetven felé járnak már. A férfi foltozott bársonykabátot visel, amelynek gallérjából hatalmas ádámcsutka mered elő. Az asszony csontos vállát köpeny borítja. A házaspár leül az egyik kis asztalka mellé; két pohár olcsó bort rendelnek és egy pakli kártyát kérnek. Azután itt ülnek három-négy óra hosszat, egyik cigarettát a másik után szívják és keverik a kártyát.

Gyakran ténfereg itt egy igen gyanús alak; kockás sportsapkát hord, fürge egérszeme van. Hol ezzel, hol azzal elegyedik szóba a vendégek közül, de azok csak ímmel-ámmal válaszolgatnak neki s igyekszenek megszabadulni a bőbeszédű tolakodótól. André, az üveges, amikor már lerészegedett, azt szokta neki mondani: „Monsieur, ön eltévesztette a házszámot. Menjen a „Lido"-ba hallgatózni. Az ördögbe is, ide tisztességes publikum jár!"

Néha megjelenik a bisztróban egy magas férfi, aki sötét szemüveget visel. Tokban kis harmonikát hoz magával. Ezt a vendéget mindig egy sovány, hegyesorrú nő kíséri, kézenfogva vezeti, mivel a férfi vak. Yvonne elmondta nekem, hogy odalent vakult meg Spanyolországban, amikor Franco ellen harcolt.

Odatolnak a vaknak egy széket, előveszi a harmonikát és göndör fejét a fújtatóra hajtva, játszani kezd. Az asszony pedig, kezében egy sapkával, végigjárja a hallgatóságot. A vak ember eljátszik néhány egyszerű dalt, majd a többiekhez fordulva, azt mondja:

— Miért hallani oly kevés muzsikát Párizsban? Miért nem énekelnek az emberek? Messieurs, én nem tudom, azelőtt virágzott és ragyogott a mi drága Párizsunk, de most elnémult a dal! Messieurs, nem hallok dalokat...

A jólelkű Macon apó elgondolkodott, majd sóhajtva így szólt:

— Semmi okunk arra, hogy jókedvűek legyünk.

— Sebaj, elvtárs, lesz még nótaszó Párizsban! — vigasz-

talta őket François, a vízvezetékszerelő és megkérte a vakot:
— Játszd el nekünk az „Aubervilliers-i dalt".

A harmonikás ismét ráhajolt a fújtatóra és a bisztróban felcsendült a külvárosi munkásnegyed nótája.

Éjfél felé kiürül a „Pont Royal"-hoz címzett bisztró. Az utcák ebben az időben már csendesek és néptelenek. Az ablakokon már mindenütt lehúzták a redőnyöket. Halkan szemerkél az őszi eső.

Egy taxi száguld el mellettünk, zöld lámpája megvillan. A járókelők jól körültekerik nyakukon a sált és felhajtják zubbonyuk gallérját. Hideg van most Franciaországban.

Egy francia faluban

A névjegyen csak ez a néhány odavetett szó állott: „Michel, fogadd szívesen a Szovjetunióból érkező barátaimat". Ezt a névjegyet egy francia ismerősünk adta a következő szavakkal:

— Ha egyszer elvetődnétek Vauvigny faluba, mutassátok meg ezt a kártyát a vendégfogadósnak.

És íme, most éppen Vauvigny faluba utazunk, az Oise-i departementba.

A szürke aszfaltutat almafák és öreg, magas topolyák szegélyezik. Jobbra és balra ligetek és mezők zöldelnek. Kis majorságok mellett vezet el utunk. A kertekben dúsan virulnak a vérvörös rózsák. A mezőkön rengeteg pipacs: mintha piros selyemmel átszőtt zöld szőnyeg terülne el előttünk — akárcsak nálunk, Ukrajnában.

Elhagyjuk Beauvais-t, aztán a kis Saint-Juste községet, s végre megérkezünk Vauvigny-ba. Az északfranciaországi falvak szokásos képe tárul elénk: kis házikók, vörös cseréptetők, falusi kovácsműhely, bádogkakas a templomtornyon.

Megállunk az útmenti kis kávéháznál. Bent a helyiségben — mint ezekben a kávéházakban általában — bádoggal borított pult. A polcokon tarka címkékkel ellátott palackok sorakoznak. A falon repedt tükör. Olajnyomatok, amelyeket kissé már belepett a légypiszok. A kávéház egyik ajtaja az utcára nyílik, a másik az udvarra, ahol egy kötélen fehérneműt szárad: foltozott harisnyák, szalvéták, egy kockás kötény.

A pult mögött ott áll a gazda: kék vászonzubbony van rajta. Csontos, kissé hajlotthátú férfi. Átnyujtom neki a névjegyet és közben észreveszem, hogy jobbkezének két ujja hiányzik.

Figyelmesen, fürkésző tekintettel vesz szemügyre bennünket és megkérdezi, mit akarunk inni:

— Bordói, maxi-i, monbazillac-i?...

— Hát talán egy-egy pohárka bordóit.

Leülünk a sarokba az egyik asztalhoz és meghívjuk a fogadóst: tartson velünk. Elfogadja a meghívást. Rajtunk kívül amúgy sincs vendég a kávéházban és egy pohárka bor sohasem árt.

Michel Gervais a vendéglős neve. Lassan kialakul a beszélgetés: a falu dolgairól esik szó. Azután a fűvel benőtt üres telken keresztül elvezet bennünket egy ház romjaihoz. A törött téglák halmait belepte a csalán. A házból csak az alapzat, meg a pince üszkös bejárata maradt meg.

— Itt gyilkolták meg a nácik az egyik falubeli legényt, Henry Vasnaux-t, azután felgyujtották a házat. Mikor is volt ez... várjon csak... No persze, negyvennégy július harmadikán történt. Hogy kommunista volt-e? Nem tudom. Talán igen. Erdész volt. Fiatal ember, harmincöt év körüli.

Ott állunk a sötéten tátongó pincebejáratnál. Talpunk alatt csikorog a szürke homok. Erre a homokra omlott ki egy francia hazafi vére.

Köröskörül már mindent benőtt a fű. Virágok fehér habja díszíti a bokrokat. A virágok felett tarka pillangók röpdösnek, méhek zümmögnek. Kissé távolabb megpörkölődött öreg topolyafa áll; egyik oldala kiszáradt, s a lombok csillogó zöldje mögött fekete, elszáradt ágak sötétlenek.

Gervais a faluról beszél nekünk. Vauvigny-ban hétszáz ember él. De igen kevés akad köztük, aki valóban a maga földjén gazdálkodik. Talán öt-hat ember. A többiek mind az ő munkásaik. Lucien Suhard úrnak, a falu bírájának, kétszázötven hektár földje és tíz háza van. Ugyanilyen nagy birtokkal rendelkeznek Pilonék is és még három-négy család. Ezek a falu független emberei.

Van a faluban három bolt, meg egy kávéház és egy kovácsműhely. Egyébként Baudois kovácsnak egész kis műhelye van: csak egy üllőből meg a kovácstűzhelyből áll. Annakidején a

hitleristák Baudois-t Buchenwaldba hurcolták, ahonnan csak nemrég tért vissza.

A többiek? Szegény emberek. Hát hogyne, monsieur, ítélje meg sajátmaga: a falu hétszáz főnyi lakosának összesen negyven tehene van. Ezek közül öt Suhard úré, négy pedig Gremer boltosé. A béreseknek még egy pohár almaborra se telik. Csak azért látogatnak el olykor a kávéházba, hogy egy kicsit elbeszélgessenek.

— Rosszul keresnek?

— Aratási időben napi száznyolcvan frankot keres egy béres, az élelmiszereket pedig jegyre kapja, úgy mint a városban. Csupán az a különbség, hogy a városban egy munkásnak napi 300 gramm kenyér jár, a falun pedig 500 gramm.

A vendéglős elbeszéléséből megtudjuk, hogy a falu lakossága a földjéről betakarított gabona egész mennyiségét köteles beszolgáltatni a szövetkezeteknek, mégpedig kilogrammonként 7 frank 20 centime-ért. A gazdag bérlők azonban el tudnak rejteni valamit és azt spekulánsoknak adják el, tízszeres áron.

A faluban — mint egész Franciaországban — nemrég zajlottak le a választások. A házak falán és a kerítéseken még ott láthatók a választási plakátok. Minden párt nyomatékosan felszólította a falu népét, hogy csakis az ő jelöltjeire szavazzon.

— És kire szavaztak a falubeliek?

— Mindenki arra, akire kedve volt — feleli a vendéglős és vállatvon.

— De mégis, a többség?

— Hát volt, aki a katolikusokra, mások meg a kommunistákra.

— Szóval, vannak a faluban kommunisták is?

— Nem tudom, bizonyára vannak — feleli Gervais, azután hozzáfűzi: — A vendéglősnek nem illik politikával foglalkozni. Az ő dolga: az üzlet.

De úgy látszik, ez a vendéglős mégis csak tud valamit. Ezt elárulja a ravasz mosoly, amely szavait kíséri.

Végigmegyünk a falusi utcán. Most csaknem teljesen kihalt. Még messze van az este. Az emberek kint dolgoznak a mezőn. Csak nagyníha találkozunk egy-egy öreg anyókával — az egyik ott helyezkedett el egy terebélyes topolyafa árnyékában. Kezében lassan mozgott a kötőtű. Az öreg nénike ha-

risnyát köt, miközben mezítlábas unokája egy macskával szórakozik, amely csíkos, mint valami tigris, de igen ártalmatlan kis jószág. Olykor egy-egy asszony siet csörömpölő vederrel a kút öntöttvas csapjához, s futtában odaköszön a vendéglősnek.

Találkoztunk a pappal is: fekete volt, mint a rigó, kerek kalapot és fehér gallért viselt. Vendéglősünk tiszteletteljesen meghajtotta magát, a pap azonban alig biccentette meg a fejét, s összeszorítva keskeny ajkát, továbbment.

— Úgy látom, nincs nagyon szívélyes viszonyban a pappal?

— Nem nagyon — vallotta be a vendéglős.

— És már régóta él ön ebben a faluban?

— Csaknem hét esztendeje. Nem álltam ám én mindig a pult mögött. Azelőtt gyalus voltam a Renault-gyárban. Egészen addig — Gervais felemelte jobbkezét — amíg a gyalukés el nem vitte két ujjamat. Ez harminckilenc decemberében történt. Negyven tavaszán aztán a fiúk azt tanácsolták, hogy utazzam ide és béreljem ki a kávéházat.

— Ohó, szóval volt egy kis pénzecskéje?

— Került valahonnan — hangzott a vendéglős kitérő válasza, s másra terelte a szót.

Visszatértünk a kávéházba és ott üldögéltünk estig. A földekről már hazafelé tartottak a munkások. A fáradt ember lassú, súlyos lépteivel ballagtak az úton.

— Otthon pedig családi gondok fogadják őket, meg valami sovány vacsora: sóska és krumpli. Így élnek ezek az emberek — szólalt meg nagyon komolyan, mély együttérzéssel Gervais.

A kövezeten paták csattogtak, kocsik kerekei zörögtek. Nyikorogtak a kapuk, valaki szitkozódott, juhok bégettek, s egy gúnár gágogott valahol fontoskodó basszushangon: „Gágá-gá-gá...“

A nap már csaknem egészen lenyugodott. A templomtorony alatt egy kakas feketéllett a rózsaszínű égbolt háttere előtt.

— Michel, fel lehetne iratni még egy pohárkával? — kérdezte egy fekete svájcisapkás, csontos, magas férfi, átlépve a kávéház küszöbét. Azután, amikor észrevett bennünket,

hozzátette: — Bizony, fiúk, nincs egy megveszekedett frankom sem, hogy az ördög vinné el ezt az életet!

... Nem sokkal ezután ismét alkalmam volt ellátogatni egy francia faluba, amely Párizstól nem messze, a Fontainebleau-ba vezető út mentén fekszik.

Átutazóban álltunk meg itt. Fontainebleau-ból visszatérve, embertömeget pillantottunk meg a mezőn, a falu mellett.

Egy faállványon búzakalászokkal sűrűn körülfont kereszt emelkedett. Mellette kövér, kopasz pap állt és szónokolt. Arról beszélt, milyen boldogok azok, akik munkában görnyednek, arról, hogy ezen a világon mindenkinek eleve ki van jelölve a maga helye s minél szorgalmasabban és engedelmesebben dolgozik a munkás, annál jobb lesz hozzá a gazdája, a munkaadója. Így következik majd be a teljes harmónia a földön.

A pap prédikációja után a zenészek nyekergetni kezdték hegedűjüket, s a fehérruhás hajadonok és a kispapok — feketék, mint a fiatal varjak — rázendítettek egy imára.

Megkérdeztük, mi történik itt, s megtudtuk, hogy a katolikus ifjúsági szövetség rendez itt aratási ünnepet a tisztelendő úr vezetésével.

A gyűlés után egy kispap lépett az emelvényre és nagy hévvel — sőt úgy rémlett nekem: remegő hangon — arról kezdett beszélni, hogy úgymond, mennyire eltévelyedtek azok a fiatalok, akik a kommunistákat követik.

— A gonoszság és lázadás tüzét gyujtják lángra lelkükben! — süvöltötte a fiatal apostol. — Pedig a munkában görnyedő embernek békére és nyugalomra van szüksége. Íme, itt van előttünk munkánk aranygyümölcse. Örvendezzünk, barátaim!

A hajadonok megtapsolták az apostolt.

Az apostol pedig egy sportember könnyedségével leugrott az emelvényről és mondott valamit a zenészeknek. A zenekar most divatos számokat kezdett játszani. A párok táncra perdültek az aranyos kereszt árnyékában. Távolabb utcai árusok kínálták az olcsó almabort, körtét, pántlikákat, De Gaulle fényképét és vallásos tartalmú füzeteket. Ezután lottó következett. Egy kecskét sorsoltak ki, meg egy fekete kakast fűzfaketrecben. A kecske tulajdonosa — egy magastermetű férfi, sötét kalapban és ugyancsak sötét, szorosan begombolt zakóban ezt kiabálta:

— Száz frankért gazdaságot rendezhetnek be maguknak! Száz frank — ennyi a boldogság ára! Nincs szükség arra, hogy gyűlésekre futkossanak, nincs szükség arra, hogy megmérgezzék magukat szocialista utópiákkal, fizessenek be száz frankot — és a boldogság az ölükbe hull.

A kövér pap ott állt mellette, egy lomha, vörösorrú bérlővel. A tisztelendő úr úgy nézett fel a bérlőre, mintha ő lenne a kakas a templom tornyán. A lomha bérlő pedig tekintélyesen bólogatott és elégedetten simogatta bajuszát, amely úgy meredezett az orra alatt, mint valami drótkefe.

Utazás a Provence-ban

Egy vasárnap elhatároztuk, hogy leutazunk a Provence-ba, Dél-Franciaországba. Avignonba készültünk, hogy résztvegyünk azon az ünnepélyes szertartáson, amelynek keretében a város régi főterének nevét Sztálingrád-térre változtatják át. A párizsi vonat reggel érkezik Avignonba. Az ünnepség megkezdéséig még bőven volt időnk és úgy döntöttünk, hogy addig is körültekintünk kissé a városban.

Avignon az ódon kövek városa. Ha a város főterén kiszállunk az autóbuszból és befordulunk a legközelebbi mellékutcába, egyszerre mintha valami távoli, rég elfelejtett korba kerültünk volna. Ősrégi kőházak sorakoznak itt sűrűn egymás mellett, szorosan egymáshoz dőlve. Az udvarokat benőtte a bodza. A sarkig kitárt ajtókon keresztül macskakőből rakott tűzhelyek, csillogó rézserpenyők, az apostolok fából faragott, festett szobra és fehér női főkötők kandikálnak elő.

Hány esztendős lehet ez a sikátor? Háromszáz? Négyszáz? Vagy talán ötszáz is?

Elhaladva a fodrászkirakatok mellett, a dúskeblű, félrőfös szempillájú szépségek előtt, kiérünk a pápai várkastélyhoz. Hatszáz évvel ezelőtt Avignon pápai székhely volt. A palota termeihez csigalépcső vezet, amelynek kőfokait úgyszólván a sziklába vágták. Márványlapokra vésett neveken akad meg a szemünk: Szent Bonifác, Pius, Gergely, még egy Bonifác, Fülöp...

Háromszázhúsz lépcsőn kell felkapaszkodnunk, hogy feljussunk a palota bástyájára.

Odalenn, a domb lábánál folyik a Rhône. A túlsó parton egy régi erőd kerek, fogazottszélű tornyai láthatók, távolabb pedig mezők, szőlők, olajfaligetek és a dél felé húzódó dombok láncolata.

Arcunkba vág a Provence metsző, száraz szele: a misztrál.

Velünk volt egy sovány fiatal férfi is: egy marseille-i gyógyszerész. Egyébiránt már feladta szakmáját, hogy minden erejét a francia nép szabadságáért vívott harcnak szentelhesse. A háború éveiben a nemzeti ellenállási mozgalom egyik szervezője volt. Az itteni parasztok, szövőmunkások, vasutasok között fejtett ki tevékenységet, harcra buzdította őket a németek ellen.

— Számos, németekkel megrakott vonatot sikerült kisíklatnunk. Egyedül az avignoni fűtőházban huszonhárom mozdonyt robbantottak fel a fiúk — mondotta. — Kiszabadítottuk a gestapo foglyait és a Camargue-ban, a pásztoroknál rejtettük el őket. A Camargue egyébként ott van — mutatott dél felé — a pásztorokat pedig majd meglátják ma az ünnepségen...

A város főterén, amelyet ötszáz éven át Szent Pápák terének hívtak, s amelynek ezután Sztálingrád-tér lesz a neve, már gyülekezett a nép. Megérkezett a polgármester, vállán átvetett szalaggal, megjelentek az öreg tanácsosok, a rendőrség, a cserkészcsapatok és a katonazenekar. A zenészek oly tarka öltözékben voltak, mintha valamilyen farsangi felvonuláson vennének részt. A karmester pántlikákkal feldiszített hosszú botot tartott kezében. Miközben vezényelt, forgatta a botot, feldobta a levegőbe és oda sem nézve, elkapta, mint valami bűvész.

A polgármester fellépett a háromszínű francia és a vörös szovjet zászlókkal díszített tribünre. Rövid beszédet mondott Sztálingrád védőinek hősiességéről. Amikor kiejtette ezt a szót: „Sztálingrád" — a téren egybegyűlt tömeg tapsviharba tört ki és mindenütt felhangzott a kiáltás: „Éljen Sztálingrád! Éljen Oroszország!..."

Természetesen, gondoltam magamban, Avignonban is vannak emberek, akiknek nem tetszik ez az orosz szó. Amikor meghallják, gyűlölettel szorítják össze ajkukat. S mégis, miközben elnéztem a városi lakosság, a szőlőművesek és rézművesek elragadtatott tömegét és a lengedező szovjet zászló-

kat, itt, Dél-Franciaországban, messze-messze a mi Volgánktól és a mi híres városunktól, ahol magam is átéltem a védelem súlyos napjait — éppen itt éreztem át világosan és mélyen, milyen nagyszerű példát mutat a Szovjetunió az egész világ dolgozóinak.

A tribünön újabb szónokok jelentek meg: a pártok képviselői. Kattogtak a fényképezőgépek. Hangosan szólt a zene, s az ezüsttrombiták visszaverték a ragyogó, forró délvidéki nap sugarait.

A tömeg most egyszerre utat nyitott, s festői csoport léptetett a térre, félvad pejlovakon. A lovasok fején sötét, széleskarimájú kalap, övükben kés.

— Lám, itt vannak: ezek a camargue-i pásztorok — mondotta a gyógyszerész.

Minden lovon egy-egy asszony is ült a lovas mögött. Napbarnított, sötéthajú asszonyok voltak, hosszú, rózsaszín, égszínkék vagy élénksárga szoknyában, s mellükön zsinórral összefűzött bársonyblúzban. Némelyikük mezei virágot font a hajába.

A lovasok leszálltak lovukról. Odaléptek kísérőnkhöz, a gyógyszerészhez, s egyszerűen csak Renének szólítva régi ismerősként üdvözölték.

A Camargue pusztáiról jöttek ide az ünnepségre. A Rhône két ága között, Avignontól délre, egy sziget terül el: területe valamivel nagyobb, mint hétszáz négyzetkilométer. Ez a Camargue.

A Camargue pusztáiról jöttek ide az ünnepségre. A Rhône tavacskák, amelyeknek vize tiszta, mint a hegyi kristály. Ott lakik a Provence-i pásztorok bátor népe.

A réteken félvad lovak és félelmetes bikák legelnek.

Ezek a pásztorok vérbeli torreádorok. Kiválasztják a legvadabb bikákat, s a Camargue falvaiban minden vasárnap bikaviadalokat rendeznek. De a camargue-i bikaviadal egészen sajátos valami. Itt a felbőszült bika megölheti a pásztort, de a pásztornak nincs joga ahhoz, hogy megölje a bikát. Az ember fegyvertelenül száll szembe a bikával és akkor tekintik győztesnek, ha sikerül kezével megérintenie az állat homlokát, azt a helyet, ahol az igazi torreádorok beledöfik kardjukat.

Camargue-ba, a pásztorok szigetére, ahol az emberek saját törvényeik és szokásaik szerint élnek, sem a hitleristák nem

tették be lábukat a megszállás egész ideje alatt, sem a francia csendőrök. Ezzel szemben a fasiszták üldözései elől bujkáló francia hazafiak menedéket találtak a Camargue-ban, a partizánoknak pedig kórházuk és fegyverraktáraik voltak ott.

A hivatalos gyűlés után az avignoni Sztálingrád-téren a camarguei pásztorokkal érkezett asszonyok „farandole"-t táncoltak és elénekelték pusztájuk dalait, amelyek falusi ünnepségeken vagy a pásztortűz mellett születtek. A férfiak ütemesen ingatták fejüket és elismerően mosolyogtak.

Késő estig nem hallgatott el a zaj és a zene a városban. Kigyulladtak a fények. A Rhône felett felbukkant a hold széles tányérja, sárgán, mint egy érett dinnye. Meghívtak bennünket a moziba, ahol a „Tornászok díszszemléje" című színes szovjet filmet mutatták be. Az emberek elbűvölten szegezték szemüket a vetítővászonra, s egy-egy jelenetnél taps és elragadtatott felkiáltások hallatszottak. Más helyen mindez magától-értetődő, de itt, a pápák városában, ahol a kirándulók a „szent inkvizíció" kínzókamráját szemlélik meg, ahol a pásztorok „farandole"-t táncolnak, s ahol a szűk sikátorokban sok minden a középkorra emlékeztet, mégis szokatlan volt.

Mozi után még sokáig kószáltunk a városban, magunkba szívtuk a jázmin és a napon átmelegedett kövek illatát. A Rhône mellett húzódó köves úton lópaták csattogtak és egyre halkuló, távolba vesző ének hallatszott. A camargue-i pásztorok tartottak hazafelé.

Reggel a Nizza—Marseille—Párizs-i vonat visszavitt bennünket Franciaország fővárosába. A lyoni pályaudvaron rikkancsok kiáltották a legújabb hírt: megalakult az új kormány. Az újságokban megjelent a miniszterek arcképe. Egyikükben felismertük az egykori avignoni gyógyszerészt. A fénykép alatt ez a felírás állt: „René Artot egészségügyi miniszter, Vaucluse kommunista képviselője."

Menetelés a jövő felé

A Pere-Lachaise-i temetőben, a Kommunardok falától nem messze, két francia ifjú sírja áll: a Moquet-fivéreké. Egyiküket, Serge-t — mindössze tizenkét és fél éves volt — halálra kínozta a gestapo. A másikat — Guy-t — 1941 október 22-én

agyonlőtték a hitleristák Châteaubriantban. Halála előtt néhány órával a következő szavakat írta cellája falára:

„Ti, akik életben maradtok, legyetek méltóak hozzánk, akik életünket adtuk Franciaország szabadságáért."

Ez a testamentum most ott olvasható azon a márványlapon, amelyet a testvérek sírja fölé helyeztek.

Figyeltem a francia fiatalságot — azokat, akik életben maradtak — és különféle embereket láttam közöttük. A Sorbonne lakónegyedében leginkább olyan fiatalemberekkel találkoztam, akik terepszínű zubbonyt viseltek és hajtókájukon nyolcágú lotharingiai kereszt díszlett. Ezek a diákok a katolikus ifjak szövetségéhez tartoztak. Bátran mondhatjuk, hogy legnagyobb részük a jogi fakultás hallgatója. Bármily különösen hangzik is, ebbe az intézetbe, ahol a diákok éveken át a legkülönbözőbb változatokban ismételgetik az ilyen szavakat, mint „jog", „igazság", „törvény" — tartósan befészkelte magát a reakció. A francia burzsoázia ifjú csemetéi tanulják itt a római jogot, a francia királyok törvényeit és a divatos, vagy egykor divatosnak tekintett ügyvédek kazuisztikáját, hogy azután elsajátítva tapasztalataikat, ők is tülekedve felkapaszkodjanak az uborkafára, megtollasodjanak, karriert csináljanak.

Alkalmam volt megfigyelni ezeknek az ifjaknak egy csoportját a Champs Élysées-n a „Figaro" szerkesztőségének épülete mellett. Éjtszaka történt, az Alkotmányozó Nemzetgyűlés tagjainak megválasztása után. A vetítővásznat nézték, a választási eredményekről szóló híreket lesve, s amikor a kivilágított vásznon megjelent feliratból kiderült, hogy valamelyik departement-ban a katolikusok részéről több képviselő jutott be, mint más pártok részéről, a lotharingiai keresztet viselő ifjak elragadtatva üvöltötték:

— Éljen de Gaulle!

— Minden hatalmat de Gaulle kezébe!

Nem egyedül várakoztam ezen az éjtszakán a „Figaro" szerkesztősége előtt. Egy haladó francia újságíró állt mellettem, ötven év körüli ember. Nézte az ordítozó ifjakat és azt mondta:

— Bizisten, ezek aztán nagyon öregek lehetnek! Hiszen ezek valahonnan a tizennyolcadik századból idecsöppent reakciósok.

— Avagy talán a huszadikból?

— Igen, igen. Sajnos.

Ám láttam Párizsban igazi fiatalokat is, olyanokat, akiknek keblében forró, tiszta szív dobog.

A Charonne-negyed utcáin csatangoltunk Jean Téry-vel, a húszéves szerelővel. És Jean Téry, a francia ifjúmunkás, hangosan álmodozott Franciaország jövőjéről:

— Így lesz — mondotta — egészen biztosan így lesz! Eljön az idő, amikor a szabádság nem üres szó többé Franciaországban. Hiszen az élenjárók, a legjobbjaink mind ott vannak a kommunisták oldalán. Tudom, hogy még sok harc vár ránk, de mi fiatalok nem akarunk többé visszatérni a multhoz. Harcolni fogunk a jövőért — együtt a kommunistákkal. A magam nevében és az üzemekben dolgozó fiataljaink nevében mondom ezt. Tudja, az elmúlt évek nagyon megérleltek bennünket. Sokat láttunk. De a jövőbe vetett hitünket nem vesztettük el. Sőt, még erősebbé vált bennük ez a hit...

Az ifjú zavartan, de lelkesen és őszintén beszélt.

— Tudja-e, kikről neveztünk mi el utcákat, metróállomásokat? Gabriel Péri-ről, Fabian ezredesről. Kommunistákról.

Találkoztam fiatalokkal Párizs külvárosában, Ivry-ben is. Ezek a francia főváros felszabadulása után parkot létesítettek külvárosukban és ezt a parkot — Lenin-parknak nevezték el. Az iskola, amelyben az Ivry-i munkások gyermekei tanulnak, Barbusse nevét viseli.

Párizs egy augusztusi napon ünnepelte felszabadulása évfordulóját a fasiszta megszállás alól. Ez a nap hivatalos díszszemlével kezdődött és nagyszabású tüntető felvonulással fejeződött be, amelyet a Republikánus Ifjúsági Szövetség rendezett.

„Menetelés a jövő felé" — így nevezte tüntető felvonulását a párizsi ifjúság. Délután két órakor sorakoztak fel a tüntetők oszlopai a Place de la Republique-en, és onnan végighaladva az egész városon a Trocadéro elé vonultak. A tüntetők soraiban láthattuk a párizsi üzemek ifjúmunkásait, a diákokat, a műhelyek munkáslányait, az egykori partizánokat.

Élénkszínű plakátokat vittek, amelyek szemléltetően mutatták be, hogyan harcol a francia ifjúság a szénért, a kenyérért, az ipar helyreállításáért. A fiatalok felvonulása tömegesen vonzotta oda a párizsiakat. Ott álltak az út mentén, min-

denütt, amerre csak a menet elhaladt. Sok felnőtt, sőt nem egy éltesebb ember is csatlakozott az ifjú tüntetőkhöz.

Ott láttuk a tüntetőknél azoknak az elvtársaknak az arcképét is, akik elestek a német megszállók ellen vívott harcban — abban a harcban, amely Franciaország szabadságáért és jövőjéért folyt. A portrék között ott volt a két Moquet-fivér arcképe is.

A Pere-Lachaise-i temetőben a két fivér a párizsi kommün harcosai mellett nyugszik. A tüntetésen is együtt láthattuk őket: az oszlop élén az 1871-es kommunardok öltözékét viselő ifjak csoportja menetelt. Két korszak szimbolikus találkozása ez, hűségtüntetés a szabadság hagyományai mellett. Ugyanez a csoport olyan plakátot is vitt magával, amely a két árulót: Thiers-t és Lavalt ábrázolta. Mindkettőjüket egyformán gyűlöli a francia nép.

A tüntetők soraiban ott voltak az auschwitzi fasiszta koncentrációs tábor egykori foglyai is. Miközben végigvonultak Párizs utcáin, ezt kiáltották: „Minket a Szovjet Hadsereg mentett meg!"

— Éljen a szovjet-francia barátság! — hangzott fel a válasz.

Az ifjú Párizs tett itt tanúbizonyságot Franciaország demokratikus erői iránt érzett hűségéről s arról a gyűlöletről, amely az árulókkal szemben eltölti. A plakátok százai fejezték ki a szabadságszerető francia ifjúság érzületét.

A tüntetők a demokratikus erők egységének jelszavait kiáltozták és dörgő hangon követelték: „Le a reakcióval!"

Nem ok nélkül tüntetett a párizsi ifjúság a reakció ellen. Az ünnep előestéjén a párizsi reakciós sajtó aljas szovjetellenes kampányt indított. Az „Époque", a „Paris Matin", az „Aube" és a „Monde" című lapok hasábjain gyalázatos kohol-mányok jelentek meg, amelyeknek az volt a céljuk, hogy aláássák Franciaország népi tömegeinek rokonszenvét a Szovjetunió iránt.

Ámde bárhogyan is tomboltak a lapok, bármennyire is szerették volna — gazdáik parancsára — alábecsülni azt a nagy szerepet, amelyet a szovjet nép a hitleristák elleni harcban betöltött: a francia nép jól emlékszik erre a szerepre. Nem ok nélkül történt, hogy Párizs felszabadulásának második év-

fordulóját a nép kezdeményezésére a Sztálingrádról elnevezett utca és tér felavatásával tették emlékezetessé.

A demokratikus erők egyesülésének útja vezet olyan jövő felé, amelyért Franciaország legjobb fiai ontották vérüket. A reakció sötét erői más útra akarják téríteni Franciaországot. De vajjon miért harcoltak a francia nép legjobbjai a német bitorlók ellen? Még egészen frissek az ellenállás hőseinek sírhantjai. A sírkőre, amely alatt a Moquet-fivérek pihennek, ezek a szavak vannak bevésve: „Ti, akik életben maradtok, legyetek méltóak hozzánk, akik életünket adtuk Franciaország szabadságáért!" Ezek a szavak ott dobognak a francia ifjak, a francia munkások szívében, akiknek drága Franciaország szabadsága. Dobognak, mint Claes hamvai.*

Túl az óceánon

Sötét decemberi szürkület volt, amikor az „Amerika" kifutott a newyorki kikötőből. Ezt a hatalmas motoroshajót, amely azelőtt csapatszállítások céljait szolgálta, nemrég alakították át személyszállító hajóvá és ez volt az első útja Európába.

Az utasok összesereglettek a fedélzeten és nézték, mint nyeli el lassan a messzeség a hajótól jobbra elterülő nagyváros fényeit, s óriási felhőkarcolóit, amelyek villogó tábortüzek mérhetetlen sokaságával kivilágított hegyszirtekhez hasonlítottak.

Hat hetet töltöttem New-Yorkban.

Külsőleg ez a város valami hengerműre emlékezteti az embert, amely az idők folyamán óriási méreteket öltött. A bűzös levegőben kirakatok izzó csíkjai villognak, fényreklámok kígyói tekeregnek, minden forog és kavarog, s az egész várost hihetetlen dübörgés, csikorgás és sipítás zaja tölti be. De hogy a hasonlat találóbb legyen, olyan hengerlő üzemet kell elképzelnünk, amelybe kifestett nők, kifutók, rendőrök tömegeit s a tojássárga és zöld taxik százezreit gyömöszölték bele — s mindezt együttvéve elnevezték New-Yorknak.

Ha Moszkva vagy Párizs utcáin jársz, szabadon csaponghatnak gondolataid. Ezekben a városokban sétád üdülés lehet. New-Yorkban — soha. Itt minden lépésnél leselkedik rád

* Claes Eulenspiegel flamand szabadsághős, akit a spanyolok megégettek összegyűjtött hamvait fia a szive felett hordta

valami. Hallottam egy amerikai elbeszélést arról, mint rendelte meg egy másik amerikai valamiféle kenőcsnek a reklámját. „Olyan reklámot készítsen nekem, amely minden lépésüknél pofájukba röhög a járókelőknek" — mondta ez a vállalkozó szellemű amerikai.

Van New-Yorknak még egy sajátsága, amely nyomban szemébe ötlik az idegennek. Ez a város hihetetlenül piszkos. A járdákon mindenütt papírhulladékok, eldobott cigarettacsutkák hevernek. Zöld terület igen kevés akad New-Yorkban. Igaz, itt van a híres Central Park, a newyorkiak pihenőhelye. De a Central Park füve és fái egészen megfeketedtek az örökös koromtól. Szelíd mókusok élnek itt. Mogyoróval táplálják őket. Annyira elhájasodtak, hogy teljesen ellustultak és leszoktak az ugrándozásról.

New-Yorkban a valóság sokszor egészen másképp fest, mint amilyennek a távolból elképzelik. Azt mondják, hogy minél közelebb vagyunk a vászonhoz, annál élesebb a kép. De minél közelebbről figyeljük meg New-York életét, annál inkább elhalványul az a kép, amelyet például a sokat dicsőített amerikai „service"-ről alkottunk magunknak. Ilja Ilf és Jevgenyij Petrov tévedtek „Földszintes Amerika" című művükben. Amerikában nincs „service". Ami jellemző az amerikaiakra, az a dollár bálványozása s hogy bármire kaphatók, ha felmutatsz egy ilyen bankót. De aki szűkében van a dollárnak, az ne számítson se előzékenységre, se udvariasságra.

Az amerikai ércpénzekre ezeket a szavakat vésték: „In God we trust" — „Istenben bízunk". Valamelyik elmés amerikai egy betű beiktatásával új értelmet adott ennek a feliratnak: „In Gold we trust" — „Az aranyban bízunk".

A dollár hatalma, a konszernek és a trösztök hatalma sehol sem olyan erős, mint az Egyesült Államokban. Itt minden eladó és minden megvásárolható. És minden a monopóliumok kezében van.

New-York közelében, Amerika óceáni bejáratánál emelkedik a Szabadság-szobor. „Ez a legnagyobb szabadság Amerikában" — mondta nekem gúnyos mosollyal egy újságíró. Az amerikai demokráciát „dollárdemokráciának" nevezik. Olykor — de csak nagyon ritkán — előfordul, hogy egy-egy olcsó newyorki „szolgáld-ki-magad vendéglő" pultjánál a heti 40 dolláros keresetből élő szegény alkalmazott mellett ott látha-

tunk egy businessman-t is, aki százezrek felett rendelkezik. Aki akarja, Truman elnököt egyszerűen Harry-nak nevezheti. Bárki kiállhat az utcasarokra és beszédet mondhat a paradicsomi boldogságról, vagy arról, milyen előnyei vannak a mechanikus gombnak a közönséges gombbal szemben. Egyesek hajlanak arra, hogy ebben a demokrácia eszményképét lássák. De mihelyt az igazi demokratikus jogok érvényesítéséről van szó — megjelenik a színen a mindenható dollár. A dollár mindenható ereje diktálja a törvényeket, ennek nyomása érezhető a szenátusi vagy képviselőházi választásokon, s ez vezeti nagyon sok amerikai újságíró tollát.

Kora reggeltől késő éjtszakáig, napjában többször árasztja el a hírlapok özöne New-York lakóit. A „New-York Times", a „New-York Herald Tribune", a „Daily Mirror", a „Daily News" és egyéb újságok tucatjainak terjedelmes paksamétái hozzák a legfrissebb híreket.

Az utóbbi időben számos amerikai lap nap nap után uszító hadjáratot folytat a Szovjetunió ellen; mindenféle pletykákat, légből kapott híreket és rágalmazó koholmányokat terjesztenek, amelyeket gazdáik parancsára agyaltak ki. A „szabad" amerikai sajtó irányítottsága tökéletesen nyilvánvaló.

Ez az „elfogultság a Szovjetunióval szemben" az Egyesült Államok ellenséges érzületű monopolista köreiből indul ki. Az aranykirályok klikkje, amely a második világháború idején megsokszorozta vagyonát, egészen nyíltan világuralomra törekszik. Az atombombával ijesztgeti a világot, „dollárpolitikát" folytat, s kezében tartja mindazokat az eszközöket, amelyekkel hatni lehet a tömegekre: a sajtót, a filmet, a rádiót, sőt még az olcsó utcai mutatványosbódékat is.

Abban az időben, amikor én New-Yorkban jártam, itt ülésezett az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése. Ezeken az üléseken vitatták meg a fegyverkezés általános csökkentésének és az atombomba eltiltásának kérdését, amelyet a szovjet küldöttség vetett fel. S ugyanekkor a város középpontjában, a Broadway-n, élelmes üzletemberek „időszerű játékokkal" szórakoztatták a newyorki közönséget. E játékokat így nevezték: „Hogyan dobd le az atombombát", „Lődd le ágyúval a repülőgépet", „Keresd meg a célpontot és bombázd szét". Láttam, amikor a különböző kétes foglalkozású, vigadozó fiatalemberek bedobták az automata hasadékán az öt

vagy tíz centjüket és megmutatták barátnőjüknek, milyen ügyesen fogják ledobni az atombombát, vagy lelőni a repülőgépet...

New-Yorkban rengeteg a mozi. Ezek a filmszínházak reggel kilenc órától éjfélig nyitva vannak. Az előadás többnyire folytatólagos. De ha bemész az egyik moziba és megnézel ott egy filmet a cowboy-ok életéről, már semmi szükséged arra, hogy felkeresd a többi száz mozit is, ahol — a legkülönbözőbb címekkel — ugyancsak cowboy-filmeket adnak. Hiszen ezek a filmek mind egyformák.

Egy alkalommal magam is becsöppentem az egyik moziba a Broadway-n. „A lady és a sztyeppék embere" című filmet adták. A filmet mint újdonságot harangozták be. De mihelyt a vászonra pillantottam, nyomban gyermeknek éreztem magam. Gyermekkoromban, a Vlagyimir melletti vidéki városkában, lelkes nézői voltunk azoknak az amerikai filmattrakcióknak, amelyekben William Hart lépett fel, s vágtatott képről-képre tarka lovacskáján. És most, New-Yorkban, csaknem húsz évvel később ismét találkoztam ezekkel a sutbadobott ranchokkal, a nemeslelkű cowboy-okkal és feketebajuszos gonosztevőkkel. Igaz, William Hart helyén ma már más színész vágtat a tarka lovon, de egyébként semmi sem változott.

Az utóbbi években az amerikai filmipar a szabványos filmattrakció új típusát dolgozta ki: a „lélektani filmregényt", a kötelező csalódásokkal és lelki összeomlással.

Az „átlagamerikai" magátólértetődőnek tart sok mindent abból, ami Amerikában kialakult és meggyökeresedett, még ha ellent is mond a józan észnek. A newyorki „Foulton"-színházban láttam egy színdarabot, amely a fehérek és négerek közötti viszony problémájával foglalkozik. A darab cselekménye 1945-ben játszódik az Egyesült Államok déli részén. A fiatal néger a háború után hazatér Európából, ahol vitézül harcolt az amerikai hadsereg soraiban, tiszti rangot kapott és rendjelekkel tüntették ki. Ámde visszatérve hazájába, a hősből ismét jogfosztott néger lesz, akit ok nélkül börtönbe vethetnek, agyonverhetnek, meglincselhetnek.

A színészek játéka őszinte és élethű volt. A közönség tapsolt — az embereket áthatotta a négerek iránti rokonszenv érzése. Az előadás véget ért. Kimentünk az utcára.

A színházzal szemben ragyogott a „Zöld Terem" kávéház bejárata és én így szóltam oroszul beszélő amerikai útitársamhoz:

— Ide pedig négerek számára tilos a bemenet.

— Igen, természetesen — válaszolta ő közömbösen. S a hangban, amelyen kiejtette ezt a két szót: „Igen, természetesen" — egy szikrája sem volt a felháborodásnak, vagy a sajnálkozásnak. Meglepett engem, hogy ez az intelligens ember, aki csak éppen az imént tapsolt meg egy négert a színpadon, semmi különöset nem talál ezen a feliraton: „Négereknek tilos a bemenet".

Felkerestem New-York néger negyedét és láttam, milyen szörnyű viszonyok között élnek itt az emberek.

November 28-án az amerikaiak megünnepelték a „hálaadás napját". Régi hagyomány, hogy ezen a napon az emberek pulykasültet esznek, játékszerekkel ajándékozzák meg a gyermekeket és hálát adnak istennek, amiért megteremtette Amerikát.

Pulykasült az ünnepi asztalon és mechanikus gyári játékszer a gyermekek kezében — ezek az „átlagamerikai" jólétének jelképei. Ámde csalóka ez az amerikai jólét. A háború óta nehéz és mély ellentmondásokkal teli az élet az Egyesült Államokban.

A felhőkarcolók városában, a lármás, örökké pezsgő New-Yorkban a „hálaadás ünnepének" küszöbén sok-sok fény kialudt. Még a Broadway-n is, ahol legjobban zajlik az élet, elsötétültek esténként a kirakatok. Korlátozni kellett a vasúti közlekedést. Több üzem leállt. Amerikában nem volt elég szén. 400 ezer bányász sztrájkba lépett.

A bányászok azért sztrájkoltak, mert a szénbányák tulajdonosai elutasították a béremelésre és a munkaidő csökkentésére vonatkozó követeléseiket. Valamelyik lapban olvastam az egyik pennsylvaniai szénbányász feleségének levelét. Ezt írta: „Férjem keresete oly kevés, hogy még a család élelmezésére se futja belőle."

A szénbányász asztaláról még a „hálaadás napján" is hiányzik a pulykasült. Nem pulykasültről, hanem egy falat kenyérről ábrándoznak Amerikában a munkanélküliek milliói.

Láttam New-Yorkban rongyos, sápadt gyermekeket, akik a szemétdombokon túrkáltak. Láttam munkanélkülieket, amint éhes szemmel bámultak a csillogó kirakatokra. Láttam és hallottam azokat az amerikai szenátorokat, akik az amerikai életformát dicsőítik. S midőn a komor decemberi szürkületben elhagytam New-Yorkot és az óriási város távolodó fényei felé tekintettem, önkénytelenül is Majakovszkij szavai jutottak eszembe:

„Ha rajtam állna,
ha rajtam
én, bizisten
felfedezném Amerikát,
egy kicsit megpucolnám,
és felfedezném, újra,
*másodízben.“**

Párizsi ősz

Az első korai fagyok az Uralban értek utól. A szerkesztőség megbízásából utaztam oda, hogy cikket írjak a kizeli szénmedence bányászairól. Ezeknek a bányászoknak nagy része határidő előtt teljesítette évi szénkitermelési tervét.

Esténként a tajgák zord vidékén nagy vörös csillagok gyúltak ki az aknatornyok felett, s az emberek tudták, hogy ott, ahol a csillagok kigyúltak, a bányászok már terven felül adták át a szénnel megrakott szerelvényeket. A réselőgépek gépészei, a vájárok, a bányamesterek és a bányavezetők versenyeztek egymással, hogy elnyerjék az elsőséget a szénkitermelésért folyó harcban. Voltak köztük olyanok, akiknek nevét már országszerte ismerték. Kemerovóba, a Donyecmedencébe és a moszkvavidéki bányákba egyaránt eljutott ezeknek a kitüntetett, köztiszteletben álló bányászoknak a híre. De az általános munkalendület azokat is magával ragadta, akiknek nevét még egyszer sem említették meg az újságok vagy a rádió; ezek is minden igyekezetükkel azon voltak, hogy megmutassák egymásnak és az egész országnak: egyre többet

* Szabó Lőrinc fordítása.

termelnek, egyre jobb munkát végeznek. Nekem, a távolról érkezett vendégnek, büszkén beszéltek munkájukról és arról, hogy egy-egy bánya helyén három évvel ezelőtt még erdők zúgtak — azóta pedig a kényelmes lakóházak egész telepe épült fel, tágas, világos iskolát építettek, a klub, a vendéglő és az áruházak építése pedig most van folyamatban. Azt is elbeszélték, hogy amikor a sztálingrádi terület kolhozparasztjai értesültek azokról az eredményekről, amelyeket a kizeli bányászok elértek, három vagon görög- és sárgadinnyét küldtek nekik ajándékba, a moszkvai rádióállomás pedig külön hangversenyt rendezett a „Hatodik Főtárna" bányászainak kívánsága szerint összeválogatott számokból.

Más érdekes dolgokról is értesültem ott az Uralban. Elbeszélték nekem, hogy Csuszovától nem messze, Pasija telepén, egy Rozskov nevű tanító gyümölcsöst létesített, amelyben micsurini alma, körte és szilva érik, s hogy a tanító ezt a gyümölcsöst átadta a községi tanácsnak közhasználatra.

Megtudtam, hogy milyen rendkívüli kincsek rejlenek a Visera vidékén, s hogy milyen grandiózus tervet dolgoztak ki e kincsek kiaknázására. Ellátogattam a kamai vízierőmű építkezéséhez, azután felfelé utaztam a Kama folyón és eliődztem egy darabig Cserdinyben, ebben a régi kis városkában.

F. Resetnyikov leírta valamikor ezt a vidéket. Innen indultak el podlipnajai parasztjai, Pila és Sziszojka. Akkoriban éhező, „gazdátlan" falvak, száműzöttek vidéke volt ez a környék. Most pedig azt hallom, hogy számos faluban már épül a kolhozok áramfejlesztő telepe, hogy a kormány rendjelekkel és érdemrendekkel tünteti ki a parasztokat a magas gabonaterméshozamért, s hogy az egyik kolhozbrigádvezetőt a Szocialista Munka Hőse címre is méltónak találták...

Minderről azonnal szerettem volna írni, égtem a vágytól, hogy megosszam az olvasókkal friss és rendkívül kellemes élményeimet. Egy este ott ültem a cserdinyi kerületi vendégfogadó kis szobájában: riportjaimat írtam, amelyeket a Molotovból induló repülőgéppel akartam elküldeni a szerkesztőségnek. S egyszerre csak az ügyeletes tisztviselőnő közli velem, hogy Moszkva keres telefonon. Felveszem a telefonkagylót és a szerkesztőm hangját hallom:

— Azonnal jöjjön vissza Moszkvába. Sürgősen Párizsba kell utaznia. Most ül ott össze az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése.

Néhány nap múlva Párizsban voltam...

*

Ezen az őszön Párizs különösen elegánsnak, gondtalannak és könnyednek akart mutatkozni, hogy a delegátusok és tanácsadóik, meg az újságírók, akik a világ minden részéről ideérkeznek az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlésére, azt a benyomást nyerjék: Párizsban minden a legnagyobb rendben van. A piperkőcök ott ültek a Champs Élysées divatos kávéházainak asztalánál. Gajmacska- és krizantémkiállításokat rendeztek. A nagy áruházak kirakatai fényben úsztak. A filmszínházak bemutatták a „13 gyilkosság egy éjtszaka" című legfrissebb filmattrakciót. A Place Pigalle-on reggelig megállás nélkül forogtak a körhinták; sűrűn csapódott az éjtszakai kabarék kapuja.

Párizs azonban csak első pillantásra látszott gondtalannak. Ha kissé közelebbről vette szemügyre az ember, mindjárt meglátta az emberek arcán a gondot és az aggodalmat. A metróban és az autóbuszmegállóknál mindenki a drágaságról beszél, az új adókról, arról, hogy korán beköszöntött a hideg és nincs tüzelő. S mind gyakrabban hallhatjuk ezeket a szavakat:

— Nehéz ősz...

Ezen az őszön sztrájkhullám vonult végig egész Franciaországon. Szeptember elején sztrájkba lépett Roubaix 40 ezer szövőmunkása. Példájukat követve Saint-Nazaire 15 ezer kohómunkása, Lotharingia bányászai és más munkáscsoportok is beszüntették a munkát. Párizsban kitört az általános sztrájk. Megálltak az autóbuszok, szünetelt a forgalom a metrón, kialudtak a lámpák, két órára elhallgattak a telefonok, bezártak a kávéházak, megszűnt a munka a postán. A Place de la Republique-en rögtönzött gyűlést tartottak a munkások. Erélyesen követelték a bérek emelését és a havi 13 500 frankos létminimum elismerését.

A Queuille-kormány törvényt hozott egyes kategóriák munkabérének 10—15%-os felemeléséről. Ugyanakkor azonban az árakat is emelték. A metrón 5 frank helyett 10 frankot kellett fizetni. Hatvan százalékkal drágult a menetjegy a helyi-

érdekű vasutakon. Drágább lett a kenyér. a hús, a vaj, a dohány és a cukor. Ilymódon tehát a drágulás többet tett ki, mint a munkabérek emelkedése.

Az árak emelése elsősorban a munkásokat és a kistisztviselőket sújtotta. Láttam, hogyan élnek Párizs dolgozói. Még 1946-ban alkalmam volt ellátogatni a francia főváros egyik külvárosába, Aubervilliers-be. Ott, a piszkos „Bolhapiac" mögött van az Alphonse Daudet-utca. Ez a külvárosnak úgyszólván legszélső utcája. Ezen túl már csak a vegyészeti gyár épülettömbje húzódik, óriási tartályok, tornyok és fekete, füstös kémények.

Az Alphonse Daudet-utca régi, ütött-kopott házikóit inkább viskóknak nevezhetnők.

Az egyik szűk kis udvarban beteges külsejű öregemberrel találkoztam. Kifeslett zubbonyban ült ott egy roskatag asztalnál és babszemeket számolgatott. Charles Chancelet-nek hívták. Chancelet valamikor a vegyészeti gyár munkása volt. Most már hetven éves, ereje elapadt. Azt remélte, hogy öregkorában fia fog gondoskodni róla. De a fiúnak 1940-ben nyoma veszett.

— Most egyedül élek az öregasszonnyal — mondja Chancelet. — Az asszony, tudja, erősebb, mint én. Elment, megpróbálja, hátha sikerül valahol valami kis keresethez jutni és rámbízta, hogy készítsem el az ebédet. Huszonhat babszem jut ma a levesbe. Többet nem szabad felhasználni. Mi, Monsieur, igen szerény emberek vagyunk. Felesleges fényűzést nem engedhetünk meg magunknak. Ime: huszonhat babszem — egy szemmel sem több.

Chancelet mellett, a pincében, Paul Evaux munkás lakott a családjával. A férj, a feleség és hat gyermekük.

— Én még csak tűrhetően élek — beszéli derűsen Paul. — A két legidősebb, Gisèlle és Maurice, most állt munkába. A lányom a szappangyárban kapott munkát, a fiam pedig a kazánműhelyben.

De amit saját szememmel láttam, mindent elárult. Az egész környezet magán viselte a nyomorúság bélyegét. Paul felesége alig harmincöt éves — de öregasszonynak látszott. A pince kőlépcsőjén egy sápadt fiúcska játszott valami sovány, koszos macskával...

Benéztem más házakba is: mindenütt csak nélkülözést láttam. Megkérdeztem:

— Ugyan ki a leggazdagabb ebben az utcában?

Az utca lakói tanakodni kezdtek, hevesen vitatkoztak egymással, s végül megegyeztek abban, hogy a legfüggetlenebb exisztencia: Madame Liabaux.

Madame Liabaux, egy éltesebb, lángvöröshajú nő, éppen kecskéit etette az udvaron. A két kecske — egy fehér meg egy fekete — mohón rágcsálta a rothadt salátaleveleket.

— Igen — erősítette meg Madame Liabaux — elég jól megy a sorom. Enyém ez a házikó, meg ez a két kecske. Azután meg stoppolással és fehérneműmosással is keresek. És tengeri malacokat tenyésztek a kórház részére. Hála istennek, elég tűrhető jövedelmem van. S emellett egyedülálló nő vagyok.

Ez tehát Madame Liabaux, a „független exisztencia"...

Az Alphonse Daudet-utcáról mesélték nekem, hogy egészségügyi bizottság szállt ki az itteni életkörülmények megvizsgálása miatt. Megállapította, hogy a szobák ablakaiba kitett virágok elpusztulnak attól a rengeteg mérgező anyagtól, amelyet a közeli gázgyár és kénsavgyár termel.

A levegő itt valóban csípős és fojtó. A virágok elpusztulnak.

— Dehát akkor hogyan lakhatnak itt emberek? — kérdeztem én.

— Mit tehetünk, Monsieur, lakni csak kell valahol...

Most ismét ellátogattam az Alphonse Daudet-utcába, Paul Evaux családja változatlanul a nyirkos pincében lakott.

— Nos, hogy megy a dolguk? — kérdeztem a férfit, emlékeztetve őt két évvel ezelőtt történt találkozásunkra.

Lemondóan legyintett és kurtán odavetette:

— Rosszul.

De tulajdonképpen fölösleges is volt, hogy feltegyem neki ezt a kérdést...

Így megy itt a sora a munkásembernek. De nem tud kilábalni súlyos helyzetéből még az „átlag francia" sem — ahogy itt a kis rentier-ket, a hivatalnoki kar egy részét és azokat az embereket nevezik, akik némi kis tulajdonnal rendelkeznek. Az egyik párizsi újság érdekes adatokat közölt valamelyik montreuil-i kis vendéglő gazdájának jövedelméről. „Vállalatá-

nak" évi összjövedelme 1 500 000 frank. Ebből az összegből kell fedeznie két alkalmazottjának munkabérét, a helyiség bérét és mintegy 500 ezer franknyi adót. Az adók a teljes bevétel harmadrészét emésztik fel. Az ilyen adóalanyok száma meglehetősen nagy. Az „Inventaire économique de la France" című kézikönyv adatai szerint egyedül a bisztró-tulajdonosok száma 600 ezret tesz ki Franciaországban. Ezek 600 ezer segédalkalmazottat és félmillió pincért foglalkoztatnak. Ez összesen 1 700 000 ember.

Még egy vagy másfél évvel ezelőtt ezek a középső kategóriába tartozó emberek nagy reményeket fűztek az Amerikai Egyesült Államok segítségéhez. A hírhedt „Marshall-tervre" úgy tekintettek, mint valami mentőövre.

Ma már mindezek az illúziók szertefoszlottak, akár a füst. Az amerikaiak nem segítik, hanem fojtogatják Franciaországot. S hiába írta Génévième Tabouis az „Aurore France Libre"-ben, hogy „Franciaország az az ország, amely elsősorban élvezi a »Marshall-terv« áldásait", s hogy Franciaország állítólag „984 millió dollárt kap ajándékba" — az átlagfrancia mindennek már nem hisz. S elsősorban azért nem hisz, mert nem látja, hogy bármiféle áldás származnék Amerikától. Ellenkezőleg: Franciaország gazdasága, amely köré egyre szorosabbra fonódik a Marshall-terv hurka, napról-napra gyengébb lesz és teljesen elveszíti önállóságát.

A mai francia uralkodó pártok politikája, amely teljes mértékben az Amerikai Egyesült Államok akaratának függvénye, gazdasági összeomlásba és egyre élesebb politikai válságba sodorja az országot. Ezt már nem is próbálják titkolni. Egyik árulás a másikat követi. Queuille, Moch és Schuman kormánya cinikus nyíltsággal kijelenti, hogy kész feláldozni Franciaország szuverénitását. A reakciós lapok pedig még azt is megkísérlik, hogy ezt előnyös lépésként tüntessék fel.

A sors iróniája, hogy 1946-ban a Queuille-kormány minisztereinek csaknem a fele az ellen az alkotmány ellen szavazott, amelyet a francia nép azután mégis elfogadott. Ez már önmagában véve is mutatja, milyen ellentmondás van Franciaország jelenlegi „államférfiainak" politikai nézetei és a francia nép érdekei között.

Ilyen körülmények között teljesen nyíltan fejthette ki reakciós tényked ését de Gaulle tábornok, a diktátorjelölt.

Augusztusban de Gaulle propagandakörútra indult a délkeleti kerületekbe. Ez a propagandaútja botrányba fulladt. Grenoble-ban a dolgozók tiltakozó tüntetéssel válaszoltak a tábornok szereplésére. „Le de Gaulle-al!" — kiáltották. De Gaulle személyes testőrsége tüzelni kezdett a népre, a degaullisták segítségére siető rendőrség pedig szétkergette a tüntetőket.

A grenoble-i események a nemzetgyűlés elé kerültek. Kiderült, hogy de Gaulle-nak úgynevezett „védő osztagai" vannak, amelyek Párisban 6 ezer, vidéken pedig 8 ezer főből állnak. Azt is megállapították, hogy de Gaulle vidéki vendégszereplései 10 800 000 frankjába kerültek az államnak, s hogy a tábornok és testőrsége többek között 57 tonna benzint használt fel. A kommunista képviselők a degaullista fegyveres alakulatok azonnali feloszlatását követelték. A kormány azonban megelégedett annak megállapításával, hogy a degaullisták ténykedései veszélyt rejtenek magukban.

Ez a „tartózkodás" még inkább felbátorította az ambiciózus tábornokot. Szeptember végén sajtókonferenciát hívott össze Párizsban, s itt nyíltan kijelentette, hogy át akarja venni a hatalmat.

— Nem tart attól, hogy ha hatalomra jut, erősödhetik a sztrájkmozgalom? — kérdezték a tábornoktól.

— A sztrájkkal való fenyegetődzés nem riaszt vissza bennünket — felelte de Gaulle. — Ellenállást nem tűrünk. Aki ellenünk van, el fogjuk tiporni...

Ilyen bonyolult belpolitikai körülmények között a francia kormány még veszélyes külpolitikai játékba is fogott. Egyébiránt ebben a játékban igen kevés az önállóság. A francia miniszterek csupán sakkfigurák itt, akiket az Egyesült Államok akarata mozgat.

Ugyanakkor, amikor az ENSZ közgyűlés ülésszakán a Szovjetuniónak azt a javaslatát tárgyalták, hogy tiltsák el az atomfegyvert és egy éven belül csökkentsék egyharmadára az öt nagyhatalom fegyverkezését — tehát, amikor a béke és a biztonság megszilárdítását célzó javaslattal foglalkoztak — ugyanakkor Párizsban összeült az úgynevezett nyugati tömbhöz tartozó öt ország nemzetvédelmi minisztereinek értekezlete.

Ez a katonai és politikai tömb, amelyet az Amerikai Egyesült Államok reakciós köreinek utasítására hoztak létre, a háborús gyújtogatók eszköze, s annak az agressziónak céljait szolgálja, amely elsősorban a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen irányul.

Teljesen nyilvánvaló, hogy ez a kalandorpolitika katasztrófális következményekkel fenyegeti Franciaországot. Franciaország katonai kiadásai már 1948-ban is hatalmas összeget emésztettek fel. Ahhoz azonban, hogy a nyugati háborús tömb nemzetvédelmi minisztereinek értekezletén elfogadott terveket végrehajthassa, a francia kormánynak még tovább kell növelnie ezeket a kiadásokat, s ez a hatalmas katonai költségvetés elviselhetetlen teherként nehezedik a francia népre.

A Francia Kommunista Párt, amely éberen őrködik a dolgozó nép érdekei felett, felhívással fordult a dolgozókhoz. E felhívásban többek között ezeket olvashatjuk:

— Francia férfiak és francia nők! Meg kell változtatnunk a kormánypolitikát. Új kormánynak kell felváltania a jelenlegit. Franciaországnak a demokratikus egység kormányára van szüksége, amely megvédi nemzeti függetlenségünket, a nép érdekeit, a szabadságot és a békét.

Új, erősebb sztrájkhullám vonult végig az országon.

Párizs lázban vergődik. Sem a szalónok tarka, rikító falragaszai, sem a rendőrök operettbe illő parádéi, sem bármi más nem rejtheti el a tömegek egyre növekvő elégedetlenségét.

Ilyennek láttuk a francia fővárost 1948 őszén.

*

Franciaország legnagyobb eseménye ezen az őszön az általános bányászsztrájk volt.

A francia bányászok munkafeltételei rendkívül súlyosak, munkabérük pedig semmiképpen sem elegendő ahhoz, hogy eltarthassák családjukat. A bányászok sokszor fordultak már szakszervezeti bizottságaikon keresztül a francia kormányhoz azzal a követeléssel, hogy emeljék fel munkabérüket s biztosítsanak számukra emberi életkörülményeket. Az egyszerű emberek igazságos követelései azonban süket fülekre találtak a kormánynál. Ekkor a bányászok elhatározták, hogy sztrájkba lépnek.

Október 4-én, egy hétfői napon, az északfranciaországi és loire-i bányászok beszüntették a munkát. Mint a párizsi lapok közölték, a sztrájkolók a következő követelésekkel léptek fel: a munkabérek emelése, fokozott balesetelhárítási rendszabályok foganatosítása, az élelmiszerárak csökkentése, a szabadságidő növelése, a munkások jogait biztosító törvény betartása.

Két nap múlva már 300 ezer ember sztrájkolt. A bányákban megakadt a termelés. Szénhiány miatt leálltak a Pas-de Calais-i kokszüzemek. Üzembeszüntetés veszélye fenyegette a vegyészeti gyárakat is. A kormány azonban, ahelyett, hogy kielégítette volna a bányászok igazságos követeléseit, katonai és rendőri fedezettel sztrájktörőket küldött a szénbányamedencékbe. Válaszképpen a bányászok kijelentették:

— Ha nem vonják vissza a csapatokat, nem gondoskodunk tovább a bányák biztonságáról, nem szivattyúzzuk ki a vizet és leállítjuk a ventilátorokat.

A kormány „erélyes rendszabályokra" határozta el magát.

Október 16-án Jules Moch belügyminiszter rádiószózatot intézett a bányászokhoz. Beszédét ezekkel a szavakkal kezdte: „Franciák szólnak a franciákhoz..."

A La Manche-csatornától egészen a Côte d'Azur-ig mindenki ismeri e szavakat. A megszállás sötét éveiben ez volt a nemzeti ellenállás harcosainak jelszava. Ezekkel a szavakkal vezették be adásaikat az illegális rádióállomások. „Franciák szólnak a franciákhoz. Legyetek szilárdak és hajthatatlanok abban a harcban, amely a német fasiszta bitorlók és a vichy-i árulók ellen hazánk felszabadításáért folyik..."

Akkor ezek a szavak reményt és életet öntöttek a franciákba. Megszilárdították a felszabadulásba vetett hitüket. Lélekemelő szavak voltak. Most azonban Jules Moch e bevezető szólam után azzal folytatta beszédét, hogy kegyetlen rendszabályokkal fenyegette a bányászokat. Ám a miniszternek nem sikerült a bányászokat sem megtéveszteni, sem pedig megfélemlíteni.

Október 18-án reggel 8 órakor távirat érkezett a loire-i prefektustól: „A bányákban nincs senki. A ventilátorokat leállították. A mérnökök kijelentik, hogy 7 bányát 8 órán belül, 4 másik bányának a vájatait pedig 11 órán belül elárasztja a víz".

A francia minisztertanács feljogosította a katonaságot, hogy tüzeljen a bányászokra. A prefektusokat pedig felhatalmazta, hogy tiltsanak be minden néven nevezendő gyűlést.

Másnap Jules Moch felhívta telefónon a departement főprefektusát és bemondta neki az előre megállapított jelmondatot: „A kis Charles reggel négy órakor kel fel." Ez jeladás volt a katonai műveletek megindítására. A modern haditechnika minden fegyverével — így többek között tankokkal és tüzérséggel — felszerelt katonai alakulatok támadásra indultak a fegyvertelen bányászok ellen. Saint-Etienne-ban megöltek egy Barrier nevű bányászt, két gyermek apját.

A rádió rendszeres hadijelentéseket közölt a büntetőkülönítmények hadműveleteiről, akárcsak egy igazi háborúban: „A rendfenntartó osztagok elfoglaltak egy nagykiterjedésű, 45 kilométer hosszú és 16 kilométer széles övezetet a belga határ és a Douai, illetve Lille felé vezető út között..."

A támadó csapatok parancsnokai úgy beszéltek a bányászokkal, mint a megszállók. Így például az alès-i körzet bányáinak megszállása azzal kezdődött, hogy olyan rádióközleményt sugároztak szét, amelynek hangja a nyolc évvel ezelőtt ugyanerre a vidékre betört nácik parancsaira emlékeztetett: „A rendfenntartó csapatok fegyverrel fognak elfojtani minden lázadási kísérletet. Az erő a törvény oldalán marad."

A katonaság megszállta a bányákat. A „rendfenntartó erők" megtorló intézkedéseket alkalmaztak a bányászokkal szemben. Már az első napokban mintegy háromezer embert tartóztattak le. Doullens erődjében új koncentrációs tábort létesítettek a sztrájkolók számára.

Saisseval bányavároskát, ahol a sztrájkolók különösen szilárdan tartották magukat, november 24-én reggel 4 órakor megrohanták a csendőrök és a mozgó alakulatok. Körülzárták a házakat és általános házkutatást rendeztek. A csendőrök kezében ott volt a bányászok névsora, főleg azoké, akik a megszállás idején tevékenyen résztvettek a német bitorlók ellen folytatott harcban. Ahol nem nyitottak azonnal ajtót, a csendőrök betörték az ablakokat, kikergették a gyermekeket és asszonyokat a hidegbe és fenekestől felforgatták a nyomorúságos bányászhajlékokat. A „rendfenntartó erők" azt remélték, hogy ilyen rendszabályok segítségével megfélemlíthetik a

munkásokat és megtörhetik harci akaratukat. Céljukat azonban távolról sem sikerült mindenütt elérniök.

A bányavidékekről érkező emberek megrendítő történeteket beszéltek el. Valamelyik bányában rendőrök jelentek meg, hogy letartóztassák az egyik sztrájkolót, ennek azonban sikerült elrejtőznie. A rendőrök ekkor a sztrájkoló bányász öreg édesanyját vették elő. „Ha a fiad nem jelentkezik, téged fogunk letartóztatni" — mondták neki. De az anya azt válaszolta: „Hát csak rajta, vigyetek." S velük ment a börtönbe, fia részére pedig egy cédulát hagyott a szomszédasszonynál: „Folytasd a harcot! Én már öreg vagyok, szívesen ülök a börtönben helyetted."

Jules Moch tehát valóságos háborút viselt a bányászok ellen, tankokat küldött ellenük, s börtönbe vetette a munkásokat. Ugyanakkor pedig igyekezett befeketíteni a kommunistákat, akik támogatták a sztrájkolókat igazságos harcukban.

Párizs reakciós lapjainak üvöltöző kórusa buzgón segítette. Azt a rágalmat terjesztették, hogy a „Kominform" finanszírozza a sztrájkot. A „Ce Matin Le Pays" című újság azt követelte, hogy tartóztassák le a Francia Kommunista Párt vezetőit. Erre az uszításra rákontrázott a szocialisták lapja, a „Populaire" is, amely felszólította a kormányt, hogy „csapjon le a kommunista vezetőkre".

Jules Moch és a reakciós lapok bölcsen hallgattak arról, hogy a bányászok ellen folytatott harc az amerikai tőkések érdekeit szolgálja. Csak egyetlen példát mondok, amely önmagában is szemléltetően bizonyítja ezt a tényt: a francia szén tonnánként 3 ezer frankba kerül, de a kormány, amely nem volt hajlandó felemelni a bányászok munkabérét, ugyanakkor könnyű szívvel hozzájárult ahhoz, hogy Amerikában vásároljanak szenet tonnánként 5500 frankos áron...

A kormány kegyetlen terrorral akarta elfojtani a sztrájkot. De a bányászok kitartottak. Az ő oldalukon volt Franciaország valamennyi dolgozójának rokonszenve. Párizs munkásnegyedeiben az egyszerű emberek pénzt gyűjtöttek, hogy támogassák a sztrájkoló szénbányászokat.

A Place de la République-en, a metró bejáratánál két fiatal munkást láttam, akik az „Humanité"-t árusították. Az újságkötegek mellett, az aszfalton nagy szürke papírlap volt kiterítve, rajta ez a felirat: „A sztrájkoló bányászoknak".

S mindenki, aki odajött, hogy újságot vegyen, 20—50, sőt olykor 100 frankot is adott a sztrájkolók támogatására.

Picasso, a híres festő, egymillió frankot adott a sztrájkoló bányászok támogatását szolgáló alapra. Irène és Frédéric Joliot-Curie, a neves tudósok 10 ezer frankkal járultak hozzá az alaphoz. Egy anya, akinek három gyermeke áldozta fel életét Franciaországért, 500 frankot küldött az „Humanité"-nek, e sokatmondó megjegyzés kíséretében: „Nem minden hazafit öltek meg ellenségeink!" A Collège de France tanárai és alkalmazottai 31 ezer frankot gyűjtöttek össze a sztrájkolók javára, Oradoure parasztjai pedig 2 ezer frankot.

Több mint 300 millió frank gyűlt össze a sztrájkalapra.

A parasztok élelmiszerekkel megrakott szekérkaravánokat küldtek a szénbányászok éhező családjának. Különböző iparágakban sztrájkba léptek a munkások szolidaritásuk jeléül.

Az együttérzésnek ezek a megkapó megnyilvánulásai bátorították a terrortól elcsigázott, erejük fogytán lévő bányászokat. Ám az a kegyetlen megtorló politika, amelyhez hasonlóra Franciaországban a megszállás ideje óta nem volt példa, végül mégis megtette a magáét.

Ötvenhat napig tartott a bányászsztrájk. November 29-én a francia szocialisták megvesztegetett lapja, a „Populaire" ujjongva jelentette gazdáinak: „A bányászok ismét munkába léptek."

De ha a „rendfenntartó erőknek" sikerült is elérniök, hogy a francia bányászok beszüntessék sztrájkjukat, ez a siker pyrrhusi győzelem volt. A bányászok ellen viselt háború még tökéletesebben leleplezte Franciaország népellenes kormányát.

Egyébiránt pedig se szeri se száma azoknak a cselekedeteknek, amelyekkel ez a kormány tanújelét adta a néppel szemben táplált gyűlöletének...

*

November 11-én ülte meg Párizs az első világháború befejezésének harmincéves évfordulóját. Reggel megtartották a hagyományos díszszemlét. A nemzeti gárda alakulatai színpadra illő öltözékükben ünnepélyesen végigvonultak a Champs Élysées-n. A színes kirakatok és a csupasz gesztenyefák mellett zenészek sora haladt csillogó trombitákkal. Az Arc de

Triomphe-ra felszerelt hangszórók a Marseillaise szavait harsogták:

Fel, honunk gyermekei, rajta
Itt a dicsőség reggele...

A nap második felében a Champs Élysées-vel szomszédos utcákon gyülekezni kezdtek a két háború veteránjai: sötétkék svájcisapkás öregek, egykori partizánok, akik a német fasiszta bitorlók ellen harcoltak, hadiözvegyek és azok az ifjak, akik apjukat vesztették el a háborúban. Többezren gyűltek össze. A tüntetők parlamenti képviselők, a volt frontharcosok bizottságának tagjai és szakszervezeti funkcionáriusok vezetésével az Ismeretlen Katona sírjához vonultak, amelyen örökmécses ég.

A hazafias tüntetés résztvevői tisztelegni akartak a fasizmus ellen vívott harcban elesett bajtársaik emléke előtt. Azoknak a nevében, akik életben maradtak, ismét esküvel akarták megerősíteni, hogy megvédik a békét; kifejezésre szerették volna juttatni békeakaratukat.

Ám nem messze az Arc de Triomphe-tól rendőrök és katonák tartóztatták fel a menetet. Egy feszes, fekete egyenruhába öltözött tiszt felemelte kezét és kijelentette:

— A rendőrprefektus úr a kormány utasítása értelmében betiltott minden néven nevezendő tüntetést a Champs Élysées körzetében. Megparancsolom, hogy oszoljanak szét!

— Csak miután teljesítettük kötelességünket — hangzott a válasz a tüntetők tömegéből. — Tisztelegni akarunk bajtársaink emléke előtt.

A tiszt jelt adott és a rendőrök kordont vontak a tömeg előtt, elzárva előlük az utat. Az emberek azonban nem álltak meg. Áttörték a kordont és tovább meneteltek, abba az irányba, ahol a ködös alkonyatban az Arc de Triomphe alatt bíborvörös láng lobogott az Ismeretlen Katona sírjának bronztábláján.

A rendőrség a katonaság támogatásával újabb támadásra indult. A tüntetők védekeztek és barikádokat emeltek. Valaki már bontotta a kövezetet és csakhamar aszfaltdarabok repültek a rendőrök felé. Hatalmas barikád emelkedett az utcán. Egyik oldalán a tüntetők álltak, másik oldalán a rendőrség és a katonaság. A barikád felett vörös zászló lengedezett.

Újabb rendvédelmi osztagok érkeztek. A feszültség tetőpontjára hágott, bekövetkezett az a pillanat, amikor a katonák már készen álltak a tüzelésre. Ekkor hirtelen fiatal lányok rohantak ki a katonai csapatok és a barikád között elterülő holt térségre, a „senki földjére". Egyszerű párizsi lányok voltak, amilyenek ezerszámra dolgoznak a Faubourg Saint Honoré műhelyeiben. Kézenfogva egymást, táncra perdültek és rázendítettek a „Carmagnole"-ra, a francia forradalom kihívó és vérpezsdítő dalára.

A katonák egy pillanatra visszariadtak. Ám ugyanebben a pillanatban a barikád másik végén felhangzott a lövések száraz ropogása: a rendvédelmi osztagok mozgó alakulatai tüzet nyitottak.

A katonaság és a rendőrség előnyomult és visszaszorította a tüntetőket. Működött a gumibot. A fekete, csukott teherkocsik nagy csoportokban szállították el a letartóztatott tüntetőket. Számos sebesültet kórházba kellett vinni. Nemsokára köztudomásúvá vált, hogy a tüntetés letartóztatott részvevői között két parlamenti képviselő is volt.

Egy óra múlva megjelent a „Ce Soir" és az „Humanité" rendkívüli kiadása, de a rendőrség nyomban elkobozta a példányokat.

Este rendőrök és katonák árasztották el Párizs utcáit. Az Invalidusok Palotájánál taxiba szálltam és végighajtattam a Champs Élysées-n. Az útkereszteződéseknél őrszemek álltak. Az „V. György" metróállomásnál fel volt szedve a kövezet.

— Itt csaptak össze a rendőrséggel, Monsieur — jegyezte meg a soffőr.

Az Arc de Trioumphe felé nem engedtek keresztül bennünket. Nagy kerülőt kellett tennünk.

Az operánál egy ismerős újságíróval találkoztam.

— Hallotta, mi történt? — kérdezte.

— Hallottam.

— És a diákokról is hallott?

— Nem, a diákokról nem tudok semmit.

— Két órával ezelőtt megtámadta a rendőrség azt a diákcsoportot is, amely a Sorbonne-tól a Champs Élysées felé vonult — beszélte az újságíró.

Másnap őrjáratok cirkáltak az egész városban. Az ember úgy érezte, mintha idegen katonák szállták volna meg Párizst.

Sötétzöld sisakjuk alól zord tekintettel mérték végig a járókelőket.

Párizs munkásai sztrájkba léptek. A lapok nem jelentek meg. Szájról-szájra jártak a hírek. Azt beszélték, hogy a munkásnegyedekben újabb összetűzésekre került sor a rendőrséggel és a katonasággal. Sebesültek is voltak. A letartóztatások tovább folytak.

Párizs 13. kerületében röpgyűlést tartottak. De egyszerre katonák jelentek meg teherautókon, puskákkal és géppisztolyokkal.

— Lőni akarnak? — kérdezte valaki és a katonák felé közeledett.

Éles, recsegő hang rivallt rá:

— Halt!

A tisztek és a katonák németül beszéltek.

— Ezek talán németek?

Igen, azoknak a csapatoknak a sorában, amelyeket ezen a napon „a rend fenntartása céljából" Párizs dolgozói ellen küldtek, SS-ek is voltak. Ezeket az SS-eket eddig táborokban őrizték, mint hadifoglyokat, most azonban szabadon bocsátották őket, hogy leszámoljanak a munkássággal...

Az „Humanité" egyik legközelebbi számában fényképsorozat jelent meg a véres megtorló akció bűnöseiről. A fényképek alatt magyarázó szöveg állt. Eltettem magamnak ezt a számot, s alább idézek néhány ilyen magyarázó szöveget.

„*Jules Moch.* — Egyik legvisszataszítóbb típus ebben a galériában. Elég, ha valaki egyszer hallja őt, amikor dühbe gurul. Egyébről sem beszél, mint őrjáratokról, üldözésről, főprefektusokról, könnyfakasztó gázokról, katonai kormányzókról és a rend fenntartásáról.

Nézzétek csak jól meg: a nyála csurog, ujjong, amikor arról beszél, hogyan verték az embereket gumibottal.

Semmitől sem riad vissza. Ő adott parancsot arra, hogy gumibottal ütlegeljék a munkásokat és a hadirokkantakat. Még a gyermekek tettleges bántalmazására is képes volt. Mindenütt vér folyik, munkásokat gyilkolnak Marseille-ben, Valenceban, a bányásztelepeken.

Úgy szereti a proletariátust, mint a beefsteaket: véresen."

„*Robert Schuman.* — Valamilyen temetkezési vállalat alkalmazottjára emlékeztet, s hozzá kell fűznünk, hogy 1940.

júliusában valóban ott volt a Köztársaság sírásói között (Pétainre szavazott. s később az ő minisztere lett). Most a béke és biztonság sírásóinak sorában működik."

„*Léon Blum.* — Mindig gyűlölettel viseltetett a munkásosztály vezetőivel szemben. Von Stülpnagel német tábornok* és az SS-ek csak azt ültették át a gyakorlatba, amit Léon Blum hirdetett.

Blum maga a szakadatlan árulás."

„*André Marie.* — Ő volt az az igazságügyminiszter, aki tető alá hozta 1947 novemberének és decemberének galád törvényeit. Ma is igazságügyminiszter, s minden eddiginél galádabb törvénytervezetek szerzője."

Ime, a szabadság ellenségeinek, a francia dolgozók elnyomóinak, a dollár lakájainak arcképcsarnoka.

*

A párizsiak az utcán élnek — mondotta nekem a város egyik ismerője. — A ház csupán éjjeli szállás számukra...

Valóban, a párizsi utcák napközben mindig igen népesek, s reánk, szovjet emberekre, akik hozzászoktunk ahhoz, hogy takarékoskodjunk és számot vessünk minden perccel, meglepően hat, milyen sok Párizsban a tétlen ember.

Csodálkozva nézzük azokat a párizsi polgárokat, akik betérnek a kávéházba, hogy egy pohár silány, olcsó sört rendeljenek, s e pohár ital mellett egy, vagy másfél órát is elüldögélnek a nyitott teraszon, a járókelőket bámulva.

A párizsiak szenvedélyes kedvelői minden eseménynek és látványosságnak. Ha például az utcán vita kerekedik két taxisoffőr között, menten köréjük sereglik a kíváncsiskodók tömege. Gyakran lehetünk szemtanúi az ilyen jeleneteknek: vándorcirkuszok akrobatái kis szőnyeget terítenek le az esőtől nedves járdára és súlyemelő gyakorlatokat végeznek. A bámészkodók egész tömege veszi körül őket. Az egyik öreg akrobata nyögve, a fáradságtól eltorzult arccal emelgette a félmázsás súlyt, abban a reményben: hátha méltányolja valaki erőfeszítéseit és odavet a szőnyegre legalább egy tízfrankost.

A párizsi házak falai csak úgy tarkállanak a rikító falragaszoktól, a különféle plakátoktól. A falragaszok között el-

* Párizs hóhéra.

keseredett vetélkedés folyik. Az egyik plakát arra szólítja fel az embereket, hogy menjenek el ebbe meg ebbe a templomba és hallgassák meg ott a katolikus pap prédikációját. A másik hangosan hirdeti, hogy a legvidámabb hely egész Párizsban a „Paradis" kabaré, itt lehet látni a legszebb lábakat. A harmadik a nagyszabású macska-kiállításra invitálja a párizsiakat...

Bőven akadnak politikai plakátok is. A szocialisták plakátjai a sztrájkoló bányászokat gyalázzák. De Gaulle hívei „Franciaország lángelméjű megmentőjét" dicsőítő röpcédulákkal csúfították el a falakat.

„A franciák sohasem fognak harcolni a Szovjetunió ellen! — olvashatjuk a kommunista párt plakátján. — Soha!!!"

A párizsi utca már hosszú idő óta a politikai csaták színtere lett. Az összecsapások néha olyan formát öltenek, mint november 11-én a Champs Élysées-n, amikor barikádokat emeltek és lövések dördültek el. De többnyire a mindennapi élet jelentéktelennek látszó mozzanataiban nyilvánulnak meg.

A Boulevard Raspail-on napról-napra találkoztam két újságárussal. Egymással szemben álltak az utca két sarkán. Az egyik a degaullisták lapját árusítja, a másik a kommunista párt lapját: az „Humanité"-t. A két újságárus az utcán keresztül állandóan szidalmazza egymást.

— Hallod-e, te „sale", te piszkos fráter! — kiáltja az „Humanité" árusítója. — Hordd el magad innen azzal a koszos zúglapoddal!

A járókelők megállnak. Egyikük azt tanácsolja a tábornok hívének:

— Csakugyan, minek ázol itt ebben az esőben? Add oda az újságjaidat a szemetesnek...

A párizsi utca zajos, tarka és látszólag tétlenül lézengő embertömegében mindinkább szemünkbe ötlenek a legelképesztőbb ellentmondások. A Kapucinusok boulevardján többször találkoztam egy „élő reklámmal". Fekete svájcisapkás, beteges külsejű, ősz öreg ember töltötte be ezt a szerepet. Nyakán rongyos sálat viselt. Vöröses, öreg szeme könnyezett. Lassan lépkedett, hihetetlen erőfeszítéssel emelgette reumától megkínzott két lábát. Milyen nehezen vonszolta durva, félretaposott, magasszárú cipőjét! S'feje felett, könnyedén himbálódzva, tarka plakát meredt az égnek, amelyet az öreg végig-

hordozott a boulevardokon. Egy divatos mulató reklámja volt, amely este hattól egészen reggelig a közönség rendelkezésére áll.

A szükség arra kényszerítette ezt az öreg embert, hogy a mulató plakátjával vánszorogjon Párizs boulevardjain.

A nagy párizsi boulevardokon vándorénekesekkel is találkoztam. Ketten voltak: egy éltes, borotválatlan férfi, ócska kockás zakóban és egy sápadt nő, agyonhordott, horgolt kabátkában. Hideg eső szemerkélt, amely az ember minden pórusát átjárta. A férfi egy lyukas ernyő alatt alacsony zsámolyon ült és harmonikázott, a nő pedig valami kottalapot tartott a kezében és gyenge, rekedt hangon énekelt.

Megdöbbentett, milyen durva ellentét van aközött, amit énekelnek és az utcai zenészek külső megjelenése között. A harmonikás fakó arca szinte élettelennek látszott, s az énekesnő szemében dermedt, mérhetetlen szomorúság rejtőzött; a dal pedig, amelyet a nő énekelt, s a férfi harmonikán kísért, frivol volt, ez a refrén ismétlődött benne: „Örüljetek, táncoljatok „boogie-boogie"-t.

Az emberek megállás nélkül haladtak el mellettük, feltűrve kabátjuk gallérját és mélyen behúzva szemükbe a kalapot. Mogorva rendőr állt az utcasarkon — olyan volt, mint valami öreg varjú. Az eső szakadatlanul szitált. Az ég egyre borúsabb és sötétebb lett. A kávéházban kigyúltak a fények, de a zenészek még mindig ott álltak és egyre csak arról énekeltek, hogy örüljünk és táncoljunk „boogie-boogie"-t.

Valahányszor elénekelte a kuplét, a nő odanyújtotta a járókelők elé a kottalapot és esdeklő hangon kiáltozta:

— Vegyék meg a legújabb amerikai dalt. Csak ötven frank. Monsieur, Madame, vigadjanak, táncoljanak. Ötven frank!...

Sokáig elnéztem ezt a párt.

A zenészek végül belátták: semmi reményük arra, hogy magukra vonják a járókelők figyelmét, felcihelődtek és bementek egy kis bisztróba. A férfi addig turkált a zsebében, amíg talált valami aprópénzt, és kávét rendelt. Odatolták eléje a barna löttyöt. A férfi vörös, meggémberedett keze remegett, amikor átvette a csészét. A nő hosszasan, erőlködve köhögött.

* Boogie-boogie — amerikai tánc.

A hangszóró, amely ott állt a polcon a színes címkével ellátott üvegek között, a divatos dal melódiáját bömbölte, s valami távoli hang bizonygatni kezdte, hogy az életben minden pompás, mindenki örüljön és táncoljon „boogie-boogie"-t. Ekkor a zenész halkan, inkább csak önmagának, feltette a kérdést:

— Ugyan minek örüljünk?

Körüljártatta fáradt tekintetét a bisztró két-három vendégén, az unatkozó pincéren, hosszasan nézte szótlanul ülő társnőjét, s reménytelen hangon válaszolt magának:

— Semminek...

A párizsiakat arra próbálják rávenni, hogy amerikai zenére táncoljanak. Ez közvetlen és átvitt értelemben egyaránt érvényes.

Az amerikaiak szívósan törekszenek arra, hogy áthassák a francia élet minden pórusát. Ez még az utcák külső arculatán is észrevehető. Csak egy pillantást kell vetnünk a mozik reklámjaira, máris látjuk, hogy Hollywood teljes egészében birtokába vette a párizsi filmszínházakat. A divatáruházak kirakataiban „amerikai színekkel" — csillagokkal és sávokkal — ékesített kendők meg sálak láthatók. A könyvesboltok pultjait elárasztják az óceánon túlról érkező ízléstelen könyvek és háborús propagandairatok.

A jelenlegi francia kormány Amerika buzgó lakája. Semmibevéve a nemzeti érdekeket, mindent megtesz, hogy a tengerentúli tőkések számára megkönnyítse Franciaország leigázását. Az ország könyörtelen „marshallizálása" túlságosan szembeszökő tény és szükségképpen felháborodást vált ki a néptömegekből. Ezért az amerikai diktátoroknak és akaratuk engedelmes végrehajtóinak Franciaországban egyik legfőbb gondja, hogy valamilyen módon álcázzák tevékenységüket s eltérítsék a francia népet attól a harctól, amelyet önállóságáért, jogaiért és szabadságáért folytat.

Megvesztegetett reakciós újságírók és írók, mint Sartre, Rousset, Tabouis, Perruchon, Malraux, stb. vállalták magukra azt a visszataszító szerepet, hogy elködösítsék az emberek ítélőképességét s igazolják a háborús gyujtogatók fékevesztett garázdálkodását. A könyvpiacot olyan brosurákkal és köny-

vekkel árasztják el, amelyek az Egyesült Államok „önzetlen segítségét" dicsőítik és Amerika „stratégiai fölényét" magasztalják. Az irodalomban, a művészetben a formalizmust, a természetellenességet, a dekadenciát terjesztik és kultiválják.

Jelen voltam az őszi Salon megnyitásán, ahol a modern francia festészet alkotásait mutatták be. A Salon tágas termeiben többszáz képet állítottak ki. De mi azt kérdeztük magunktól: valóban képek volnának ezek? Ime az egyik, André Marchand műve. Hatalmas, békazöldre festett női akt ül szétterpesztett lábakkal. Két fekete szörnyszülött nyújt oda a nőnek valamit, ami halványan virágszálra emlékeztet. A festő a képnek ezt a címet adta: „Tavasz". Miért? Ezt senki sem tudja. Csak beteges fantázia szülhet ilyen képet. De a „Tavasz" egyáltalában nem kivétel. A Salonban kiállított festmények csaknem mind ehhez hasonló „újszerűségre" törekednek. Igaz, hogy ezek között az emberi méltóságot sértő mázolmányok között realista képek is akadnak. Ilyen például Borisz Taszlickij „Delegátusok" és André Fougeron „Párizsi nők a piacon" című festménye. Ezekben a képekben nincsenek talányok és homályos célzások. Értelem van bennük. És ami a legfontosabb: igazság. Ám ezért az igazságért a reakciós párizsi sajtó heves kirohanásokat intézett e művészek ellen. A „Carrefour" című lap „hanyatlással" vádolta Fougeron-t, bűnéül rótta fel, hogy eltávolodott a „magas művészet" kísérleteitől az élet hétköznapjai felé. Ezzel szemben Marchand beteges fantáziájának szüleményét zseniálisnak nyilvánította...

Saint-Germain des Prés az írók találkozóhelye. Itt, a „Flore" kávéház asztalainál olyan embereket láthatunk, akik nyitott jegyzettömbjük fölé hajolva, ceruzájuk végét rágják, vagy friss nyomdafesték szagát árasztó kefelevonatok olvasásába mélyednek. Ugyancsak itt a Saint-Germain boulvard-tól nem messze, a Dauphin-utcai „Tabou" nevű kis földalatti kávéházban találkoznak éjszakánként az „exisztencialisták" is, Sartre reakciós írónak — a párizsi arisztokrácia egyik legdivatosabb írójának — hívei.

Az exisztencialisták klubját szándékosan úgy rendezték be, hogy valami rozzant, áporodott, fülledt helyiség benyomását keltse. A bejáratnál egy piszkos papírcafatra a következő szavakat mázolták: „Ember, ki itt belépsz, felejtsd el és vesd el

önmagadat". A klub tagjai külön, nyomtatott prospektussal fordulnak a kívülálló vendégekhez, s ebben a következőket mondják magukról:

„Itt táncoló lányokat láthatnak nadrágban és csavargókat egy szál ingben. Ez a szerencsétlen ifjúság saját szennyében nő fel, meghivatja magát egy kis itókára és elvárja, hogy fizessenek érte. Ez a földalatti barlang ifjúsága. A gyűlölet, féltékenység, bárgyúság és vulgáris szexualitás érdekes ötvözete.

A görög ifjak a Földközi-tenger napfényes vidékén hallgatták Szokratész erkölcsi tanításait. Az expresszionisták a Moulin de la Galette közelében levő domb alagútjában itták a fehér bort. A Saint-Germain des Prés szerencsétlen flótásait a bombatámadásoktól való rettegés szoktatta a földalatti élethez. Az az ötlet, hogy földalatti barlangot válasszanak találkozóhelyül, szükségképpen megnyerte tetszésüket".

Ime, az exisztencialisták arcképe. Ami pedig irodalmi és politikai irányukat illeti: a fasizmus nyilt hirdetői, az amerikai háborús gyujtogatók lakájai.

Párizsban egész sereg újság jelenik meg. Ezek a lapok a legkülönfélébb ízlésű olvasók számára készülnek. Nem beszélek most Franciaország haladószellemű, demokratikus sajtójáról, amelynek olvasótömegei a legnagyobbak. Sokszáz hírhedt újságíró áll a különböző megvesztegethető lapok szolgálatában; ezek azzal az igyekezetükkel tűnnek ki, hogy elkódosítsék az olvasók agyát, s elvonják őket az életbevágó, időszerű problémáktól. Az ilyen firkászoknak az a leghőbb törekvésük, hogy olyan hírhez jussanak, vagy olyan hírt koholjanak, amely elképeszti az olvasót és keresztülhatol a legvastagabb hájrétegen is.

Az egyik újság első oldalán például női láb fényképe látható. Felette az érdeklődést felcsigázó cím: „Ez a láb 10 millió frankot ér". A klisé alatt lévő szövegből megtudjuk, hogy Amerikában pályadíjat tűztek ki a legszebb női lábra, s egy bizonyos Mary Wilson nyerte az első díjat, amely 10 millió franknak felel meg.

Egyes párizsi lapok kluturális színvonalát a következő példából is megítélhetjük: az egyik újság az „Anna Karenina" című regényt közli — amelyet egy francia író írt „a hasonló című angol film alapján" (?!)...

1948 őszén nagy port vert fel Párizsban Harry Davis esete. Harry Davis amerikai. Párizsba utazott, s ott élt egy darabig. Amikor lejárt a vizuma és a francia hatóságok felszólították, hogy térjen vissza Amerikába, Harry Davis egyszerre csak felbukkant a Chaillot-palota területén. Felütötte sátrát és kijelentette, hogy ezen a helyen fog lakni és innen nem hajlandó elmozdulni. Elhatározta — no nézd csak! — hogy „világpolgár" lesz és semmiféle hatóságot vagy kormányt nem ismer el többé.

A párizsi rendőrség tanácstalan volt: mitévő legyen ezzel a „világpolgárral"? Végül úgy döntöttek, hogy meghosszabbítják vizumát egészen addig, amig az ENSz közgyűlésének ülésszaka véget nem ér, s államköltségre szállást utalnak ki neki valamelyik olcsó szállodában.

Harry Davis körül azonban ekkor már ott rajzottak az exisztencialisták táborához tartozó különféle csodabogarak. Most a „világpolgár" lett a legújabb divat Párizsban. Fényképe megjelent a lapokban. Falragaszok hirdették a nevét öles betűkkel. S valaki már meg is írta „a világpolgári jogairól szóló deklarációt"...

Párizsban gyakran rendeznek vitákat különböző témákról. Egy őszi este de Gaulle tábornok hívei „a szellem szabadságáról" rendeztek vitát a Salle de la Mutualité-ban.

A vitában igen tarka társaság vett részt: Soustelle, volt gaullista miniszter, Maurice Clavel és André Malraux, írók, és mások. Micsoda vad gyülölet áradt e szónokok beszédéből a kommunizmus felé!

André Malraux a szellemi válságról beszélt, amely — nézete szerint — már több mint háromszáz esztendeje tart Franciaországban. Malraux hangoztatta, hogy minden összeomlóban, pusztulóban van és „csak de Gaulle mentheti meg Franciaországot és az emberiséget".

A szónok cinikusan felszólította az írókat, hogy „fütyüljenek a népre". Véleménye szerint „az igazi művészet hozzáférhetetlen a nép számára".

De Gaulle tábornok védőosztagainak fasiszta suhancai viharosan megtapsolták a gaullista Malraux-t...

Ugyanakkor, amikor a kommunistákat hallgatásra kényszerítik, ugyanakkor, amikor a munkásszónokokat börtönbe

vetik, a fasiszta Malraux szabadon beszélhet és a rendőrség pártfogását élvezi.

Mindaz, ami rothadt és holt, a beteges fantázia minden szüleménye és a téboly minden megnyilvánulása számíthat Franciaország jelenlegi urainak támogatására. S ezzel szemben mindannak, ami az életet jelenti, mindannak, ami becsületes és haladószellemű, üldöztetés és hajsza jut osztályrészül.

André Fougeron festőművész békét követelő plakátot készített. A plakát egy leánykát ábrázol, aki vérezve terül el a földön. A kép hátterében lehulló atombombák láthatók. A rajz alatt ez a szöveg olvasható: „Franciaországnak harcolnia kell ez ellen, a béke nevében". Ezért a plakátért Fougeront bíróság elé akarták állítani, magát a plakátot pedig elkobozták.

Párizs reakciós lapjaiban rendszeres hajtóvadászat folyik a haladó szellemű írók ellen.

Valamikor a világ minden részéből Párizsba utaztak az emberek, hogy áldozzanak a kultúrának. S ez nem ok nélkül történt. Franciaország azelőtt lángelméjű írókat, zeneszerzőket, építészeket, tudósokat, festőket adott a világnak. Ma azonban Franciaországot de Gaulle, a diktátorjelölt, Jules Moch, a hóhér, az áruló Blum, s Sartre, a fasizmus hirdetője teszik „híressé". Ezek az emberek külföldi gyámjaik támogatásával rabláncra akarják fűzni a francia népet, meg akarják mérgezni értelmüket és tudatukat. De a francia nép ellenáll a reakció támadásának, harcol szabadságáért.

November végén a Porte de Versailles kiállítási helyiségében kongresszust tartott a „Békéért és szabadságért" nevű társaság. Franciaország 81 departement-jának 12 ezer küldötte vett részt a kongresszus munkájában: köztük tudósok, művészek, írók, költők, a társadalmi és politikai életben működő közéleti férfiak, a mai francia értelmiség képviselői.

Felszólalt a kongresszuson Boulier abbé is és azt mondotta:

— Nem vagyok kommunista, de együtt dolgoztam a kommunistákkal az ellenállási mozgalom soraiban, s büszke vagyok erre.

A tudósok, művészek, írók és politikusok egyre inkább felismerik, hogy előrehaladni, hasznos munkára törekedni annyit jelent, mint együtt menetelni a néppel, a kommunistákkal...

1948 őszén a párizsi Chaillot-palotában tartotta harmadik ülésszakát az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése. A Mont Trocadéro-n fekvő palota előtt minden reggel száz meg száz gépkocsi állt meg. A palota előtt lévő kis téren reggeltől estig embertömeg nyüzsgött.. Magát a palotát, amely négy múzeumnak és egy háromezer néző számára épült színháznak adott helyet, teljesen átalakították. Az ülésszak szervezői minden tőlük telhetőt megtettek, hogy a környezet minél tökéletesebben Lake-Success-re és Flushing-Medow-ra emlékeztessen. Kilakoltattak egy múzeumot, s a helyén kis fülkéket létesítettek, szakasztott olyanokat, amilyenek Lake-Successben vannak. Amerikából hozattak bútorokat, s olyan telefonközpontot állítottak fel, amellyel akár egy százezer lakosú város távbeszélőforgalmát is le lehetne bonyolítani. Még a régi francia felvonókat is amerikai felvonókkal cserélték fel a Chaillot-palotában. S ha nem lettek volna ott a fő üléstermet körülvevő foyer falairól reánk tekintő freskók, ha nem lettek volna ott a múzeum kőmadonnái, amelyeket egyes termekben benthagytak, s végül, ha nem lett volna ott az Eiffel-torony, amely közvetlenül a palota előtt emelkedik — azt hihettük volna, hogy a közgyűlés ismét New-Yorkban ült össze...

Már a közgyűlés munkájának első napjaiban nyilvánvalóvá vált, hogy az angol-amerikai tömb képviselői rá akarják kényszeríteni akaratukat valamennyi jelenlevőre, s hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetét az Egyesült Államok külügyminisztériumának kirendeltségévé akarják átalakítani. Nem véletlen, hogy a közgyűlés valamennyi szervének élén olyan emberek álltak, akik engedelmesen végrehajtják Washington parancsait. A közgyűlés elnökévé Evatt-ot, a hírhedt ausztráliai politikust választották meg; a legfontosabb bizottság — a politikai bizottság — elnöke a belga Spaak, a szociális, humanitárius és kulturális ügyekkel foglalkozó bizottság elnöke pedig a libanoni Charles Malik lett.

Az ülésszak napirendjén több mint hetven kérdés szerepelt. Ezek között számos olyan kérdés akadt, amelyet az amerikai küldöttség nyomatékos követelésére vettek fel a napirendbe, s amelynek csak az volt a rendeltetése, hogy éket verjen az Egyesült Nemzetek Szervezetének sorai közé és a köz-

gyűlés tribünjét a Szovjetunió ellen irányuló propaganda céljaira használja fel.

Az ülésteremben ott láttuk az amerikai küldötteket: Marshallt, a hírhedt „európai helyreállítási terv" szerzőjét, D. Foster Dullest, Austin szenátort, Eleonor Rooseveltet; s ott volt velük Romulo is, a Fülöp-szigetek amerikai zsoldban álló tábornoka, aki botrányaival szerzett hírnevet magának, továbbá a chilei Santa-Cruz, a francia Ramadier és Schuman, s még sok más diplomata, aki szintén térdre borul a dollár előtt.

Anglia kormányát a kövér, bulldogarcú Bevin, a vörösképű MacNeal, s a rosszindulatú Shawcross képviselték a közgyűlésen...

A háború küldöttei! — így nevezte őket az „Humanité"...

A háború küldöttei ellen szilárd elszántsággal vették fel a harcot a Szovjetunió és a népi demokratikus országok képviselői.

A közgyűlés ülésszakán Visinszkij állt a Szovjetunió küldöttségének élén. Visinszkijt méltán tekintik a legragyogóbb diplomatának. A közgyűlés vitája során senki sem vehette fel vele a versenyt. Minden ülés előtt izgatottan kérdezik egymástól a folyosón az újságírók: „Felszólal-e ma Visinszkij? Miről fog beszélni?" Az egyik francia újság ezt írta róla: „Visinszkij minden szöveget könyv nélkül tud és bámulatos fáradhatatlansággal használja fel e tudását. Meglepő hidegvérrel mondja a legkellemetlenebb dolgokat és sohasem jön ki a sodrából"...

Nem egyszer történt meg, hogy a szovjet küldöttség vezetője a szó szoros értelmében sarokba szorította az imperializmus cégéres prókátorait. Ezek az emberek igen nagy mesterek abban, hogyan kell dagályos szavakkal zsonglőrködni, de a tények logikája megadásra kényszerítette őket. Az igazság mindig erősebbnek bizonyult, mint akár a legszebb hazugság is...

Azok a legfontosabb javaslatok, amelyek a béke és a nemzetközi biztonság megszilárdítására irányulnak, általában a Szovjetunió küldöttségétől indulnak ki. Így volt ez már 1946-ban, a közgyűlés első ülésszakán, amikor Molotov benyújtotta a fegyverkezés csökkentésére vonatkozó javaslatát. Így volt 1947-ben is, amikor Visinszkij javaslatot tett arra, hogy fékezzék meg az egyre szabadabban garázdálkodó háborús gyujtogatókat. S ugyanígy történt most Párizsban is.

A Chaillot-palotában szeptember 25-én már reggel óta az a feszült és ünnepélyes légkör uralkodott, amely a nagy politikai eseményeket rendszerint megelőzi. Visinszkij felszólalását várták. A titkárság munkatársait már kora reggel megrohanták az újságírók százai. Az iránt érdeklődtek, hogy mikor kaphatják meg annak a beszédnek a fordítását, amelyet a szovjetküldöttség vezetője fog tartani? Hatalmas sor állt a kis asztal előtt, ahol az ülésterembe szóló belépőjegyeket adták ki. A teremben és a karzaton minden hely foglalt volt. A távirati ügynökségek és a nagy lapvállalatok képviselői már jóelőre bejelentették igényüket a távíró- és távbeszélővonalakra.

Végre elérkezett a pillanat, amikor Evatt elnök bejelentette:

— A Szovjetunió küldöttét illeti a szó.

Szünni nem akaró taps közepette lépett Visinszkij a szónoki emelvényre. A sokmilliós Szovjetunió nevében a következő világos és határozott nyilatkozatot tette:

— A Szovjetunió tovább folytatja eddigi politikáját: harcol a fasizmus ellen a demokratikus elvekért, a demokratikus országok jólétéért, gazdasági és politikai helyzetük megszilárdulásáért. A Szovjetunió, miután leszámolt a német fasizmussal és a japán militarizmussal, békepolitikát folytat; minden erejét belső feladatainak — főként a háborúban elpusztított népgazdaság helyreállításával és továbbfejlesztésével kapcsolatos feladatoknak — megoldására összpontosítsa. A szovjet népet teljes mértékben a békés munka, az országban folyó szocialista építés megszilárdítása és továbbfejlesztése foglalja le, s tántoríthatatlanul őrködik a béke és a népek biztonsága felett. A Szovjetunió politikája: a nemzetközi együttműködés kiszélesítésének és megszilárdításának állhatatos és következetes politikája. Ez már a szovjet államnak — a munkások és parasztok szocialista államának — jellegéből is következik...

Visinszkij könyörtelenül és élesen, a szovjet hazafi jellemző nyíltságával leplezte le a háborús gyujtogatókat.

Amikor Visinszkij a szónoki emelvényre lépett és beszélni kezdett, akaratlanul is párhuzamot vontam a diplomata és a katona között, aki a csatatéren harcol hazája becsületéért és igazáért. Mint ahogy a katona maga mögött érzi hazáját, mindazt, ami kedves és drága az ember szívének — ugyanígy a

diplomata is, aki felemeli szavát a békéért, népe elválaszthatatlan részének érzi magát, s ez a tudat önt belé erőt.

Látni kellett volna, hogy eltorzult az amerikai küldöttek arca, amikor Visinszkij a közgyűlés tribünjén kimondta a kegyetlen igazságot az új háború gyujtogatóiról!

Mindenki feszült figyelemmel hallgatta szavait. Zizegtek a jegyzettömbök az újságírók kezében, a ceruzák sebesen szántották a papírlapokat. A telefonfülkékben New-Yorkot, Sidneyt, Londont hívták, hogy azonnal továbbadják a lapoknak, amit Visinszkij mondott.

A különösen erőteljes részeknél tapsvihar szakította félbe a szovjet küldöttség vezetőjének felszólalását.

A beszéd vége felé közeledett. Visinszkij előterjesztette javaslatát. Azt indítványozta, hogy egy éven belül egyharmadára csökkentsék az öt nagyhatalom szárazföldi, tengeri és légi haderejét, s tiltsák el az atomfegyvert, mint olyan fegyvert, amely támadó célokat szolgál, nem pedig a védelem céljait.

Mit érnek a túlsó oldal dagályos frázisai az emberiesség elveiről? — Ime, most konkrét javaslat hangzott el, világos és kemény, mint a gyémánt.

— Ez aztán villámcsapás! — jegyezte meg valaki mellettem franciául. S angolul válaszoltak neki:

— O, yes!

Igen, Visinszkij beszéde úgy hatott, mint a villámcsapás. A Szovjetunió szava mindig konkrét és határozott. S a békét és igazságot áhító népek reménykedve függesztik tekintetüket a Szovjetunióra, mert a békepolitika szocialista államunk lényegéből következik. De a békéért harcolni kell. Meg kell védeni a háborús gyujtogatók ellen. A szovjet küldöttség megingathatatlanul és bátran vívta meg ezt a harcot a Chaillot-palotában.

A közgyűlésen beterjesztett szovjet javaslat a döntő támadás jellegét öltötte. Igen természetes, hogy a béke ellenségei erre a frontszakaszra összpontosították nehéztüzérségüket. Bevin angol külügyminiszter, Austin amerikai szenátor, az angol MacNeal, a belga Spaak, a francia Schuman habzó szájjal indultak ellentámadásra. Az agyafúrt megkerülő manőverek és taktikai fogások tucatjait vetették latba, fellengzős

frázisokból ködfüggönyt vontak, hogy álcázzák valódi céljaikat és igazolják az új agresszió előkészítését.

Fellép a tribünre Spaak, s a Szovjetunió hatalmától való félelemmel próbálja megindokolni, miért nem akarja az angol-amerikai tömb a leszerelést. Mint valami színész, hisztérikus pátosszal kiáltja: „Mi félünk Önöktől!"

MacNeal — aki felbőszített bikára emlékeztet — durván és rosszindulatúan rágalmazza a Szovjetuniót. Bevin és Austin ügyetlen „elméleti fejtegetésekbe" bocsátkoznak.

Hitler, Churchill, Daladier komor árnyának körvonalai rajzolódnak ki az agresszió e szóvivői mögött. Ha egy percre behunyjuk szemünket és csak az angol-amerikai szónokok beszédét halljuk, azt hihetnők, hogy nem is volt nürnbergi per, hogy Ribbentropot nem akasztották fel és Göbbels nem lett öngyilkos. Csak külsőt és nevet változtattak, s most titokban újabb támadást készítenek elő a békés országok ellen, védik jogukat az eszeveszett fegyverkezési versenyre. De ismét kinyitjuk szemünket és visszatérünk a valósághoz: nem, ez nem Ribbentrop, hiszen Ribbentropot saját szememmel láttam Nürnbergben a vádlottak padján; ez itten Shawcross, aki nem is németül beszél, hanem angolul és a Nagybritannia küldötteinek számára fenntartott helyen ül...

A szovjet küldöttség kíméletlenül leleplezte az angol-amerikai tömb mesterkedéseit. Visinszkij letépte az álarcot a háború szóvivőiről, pozdorjává zúzta az álteoretikusok hamisító csalfogásait, feltárta annak a félelemnek szinpadias jellegét, amelyet oly buzgón játszott meg Spaak és kipellengérezte a Queuille-kormány neofasisztáit...

Keményen és világosan cseng az igazság hangja:

— Ha a közgyűlés elhatározza az atomfegyver eltiltását, ez hatalmas ösztönzőerőt fog jelenteni a béke megszilárdításának szolgálatában — mondja a Szovjetunió küldöttségének vezetője. — Az ilyen határozat a béke nagyszerű előhírnöke lenne és az emberiség történelme úgy emlékeznék meg róla, mint az emberiesség, a civilizáció és a népek közötti együttműködés legnagyszerűbb aktusáról...

Négy héten át folyt a vita a Szovjetunió küldöttségének javaslatairól. A nemzetközi együttműködés ellenségei valamennyi szószólójukat mozgósították. Az amerikaiak utasítására még Luxemburg képviselője is felmászott a tribünre —

annak a törpe országocskának a küldötte, amelyről azt beszélik, hogy hadserege 13 főből áll. Patétikusan kijelentette:

— Uraim, mi nem akarjuk csökkenteni fegyveres erőinket. Határozottan ellenzem Visinszkij javaslatát.

A teremben nevetés harsant fel.

Mi egyebet is válthatott volna ki ennek a luxemburgi delegátusnak a beszéde, akit az amerikaiak megvásároltak és idecipeltek, hogy még egy szavazattal több álljon rendelkezésükre...

A szovjet javaslatok ellenségeinek kórusát arcátlan nyiltsággal dirigálták az Amerikai Egyesült Államok küldöttei.

S mialatt durván és minden teketória nélkül rákényszerítették akaratukat más államokra, az Egyesült Államok képviselői azon igyekeztek, hogy országukat a kis nemzetek nemesszívű védőjeként tüntessék fel, mely „megmenti" Európát a „vörös veszedelemtől". Közben pedig úgy rendelkeztek az olyan diplomatákkal, amilyen Schuman francia miniszter vagy a belga Spaak, mint ahogy egy kereskedő rendelkezik segédeivel fűszerüzletében.

Erről nyomban meggyőződhetett bárki, aki végignézett egy szavazási procedurát a közgyűlés bármelyik bizottságában vagy albizottságában.

Az elnök szavazásra szólítja fel a küldötteket. „Kérem, emeljék fel a kezüket azok, akik «igen»-nel szavaznak" — mondja. S ezekben a másodpercekben tíz meg tíz alázatos szempár szegeződik az amerikai küldöttre. Vajjon hogy fog ő szavazni? Az amerikai lassan felemeli a kezét, s ekkor — mintha csak árnyékai volnának ennek a kéznek — egyszerre felemelkedik a magasba Kuba, Ausztrália, Brazília, Belgium, Törökország, Görögország és az Amerikai Egyesült Államoktól függő többi ország képviselőjének a keze is. Egyébiránt az a benyomás alakul ki az emberben, hogy az amerikai küldöttség már előre kiadja az utasítást, hogyan és mire kell szavazni. S ezért akadtak olyan emberek is, akik nem akartak az amerikai parancsnak megfelelően szavazni, másrészt azonban nem volt bennük kellő bátorság ahhoz, hogy amerikai gazdáik jogtalan követelései ellen szavazzanak, jóllehet ezek a követelések olykor saját országuk életbevágó érdekei ellen irányultak. Ugyancsak kényelmetlen lett volna számukra, hogy nyiltan tartózkodjanak a szavazástól, hiszen ezzel magukra vonhatják a

mogorva Mr. Austin, vagy a hosszú, száraz Osborn haragját. Így hát egyszerűen eltávoztak a teremből. A lábukkal szavaztak...

A függő országok küldötteinek osztogatott parancsokkal és rendelkezésekkel az angol-amerikai tömb képviselői gépiesen működő „többséget" hoztak össze. De bármi lett is a szavazás eredménye, az erkölcsi győzelem a Szovjetunió küldöttségének oldalán volt. A világ népei látták, ki védi a béke és biztonság ügyét, s ki az, aki a háború tüzét élesztgeti. A nyugtalanságról tanúskodó levelek százai érkeztek a szovjet küldöttség címére.

Az élet igazsága a szovjet emberek oldalán volt, és ott is marad. S e nagy igazsággal szembesítve még visszataszítóbban hatott az imperializmus diplomatáinak képmutatása.

Leggyakrabban a közgyűlés ama bizottságának ülésein voltam jelen, amely az emberi jogokról szóló nyilatkozat tervezetét tárgyalta.

Ebben a bizottságban ott láttam a kuomintangista Csang doktort, a törvény csürés-csavarásának nagymesterét, továbbá Grumbachot, az öreg francia szocialistát, Cassin professzort, Eleanor Roosevelt amerikai delegátusnőt, Santa-Cruzt, Chile képviselőjét és még számos más küldöttet. Igen ünnepélyesen és ékesszólóan beszéltek „az egyenlőség szent elveiről", a jogok védelméről, az emberi méltóság elismeréséről. Ám minél tovább vitatkoztak az emberi jogok nyilatkozatának tervezetéről, annál nyilvánvalóbbá vált e küldöttek többségének az a törekvése, hogy a lehető legnagyobb mértékben megnyirbálják és korlátozzák az egyszerű emberek jogait, s a nyilatkozatból ne hagyjanak meg mást, mint a puszta látszatot, az üres burkot, amely mögött nincs semmiféle tartalom.

A nyilatkozat tervezetét előzőleg külön bizottság dolgozta ki E. Roosevelt asszony elnökletével. Ugyan miért volt szükségük az amerikai és angol uraknak és az angol-amerikai tömb egyéb képviselőinek erre a nyilatkozatra, melyet most az egész emberiség szemeláttára megnyirbáltak?

Az angol-amerikai tőkések kiszolgálói, akik ezt a nyilatkozattervezetet kidolgozták, nyilván arra számítottak, hogy e tervezetet aduként használhatják fel abban a tisztességtelen játszmában, amelyet a Szovjetunió és a népi demokráciák ellen folytatnak. Arra számítottak, hogy a Szovjetunió és a népi de-

mokratikus országok ellenezni fogják ezt a tervezetet, s akkor ők világgá kürtölhetik: „Lám, mi síkra szállunk az emberi jogokért, a Szovjetunió pedig e jogok ellen foglal állást!" Ennek azonban éppen az ellenkezője történt.

A Szovjetunió küldöttei kijelentették: „Rendben van, de miféle jogok is ezek voltaképpen? Tudják-e Önök, uraim, hogy a mi Szovjet Alkotmányunk már régen túlszárnyalta azokat a szűkre szabott emberi jogokat, amelyeket ez a nyilatkozat tartalmaz? A mi szovjet embereink már régesrégen olyan jogokat élveznek, amelyeknek Önök még a proklamálására sem merik rászánni magukat. Nem, ha már komolyan akarunk beszélni az emberi jogokról, úgy ezeket a jogokat biztosítani kell mindenki számára, fajra, nemzetiségre és nemre való tekintet nélkül, s garanciát kell nyújtani arra nézve, hogy nem maradnak papíron".

Ezzel kapcsolatban a szovjet küldöttség számos komoly módosítást és kiegészítést ajánlott a tervezethez. Ekkor a nyilatkozat „megalkotói" felhördültek. Ezek a javaslatok cseppet sem voltak ínyükre. Azt szerették volna, ha a deklaráció puszta látszat marad, ha ígér ugyan egyet-mást, de nem nyújt semmit. Ködfüggönyként akarták felhasználni, amelynek leple mögött támadást indíthatnak a dolgozók életszínvonala és a viszonyleg jelentéktelen demokratikus vívmányok ellen, amelyek felett a dolgozók egyes tőkés országokban rendelkeznek.

Ettől fogva az emberi jogokról szóló nyilatkozat tervezetének megvitatása az ENSz közgyűlésének szociális bizottságában lényegileg a szovjet módosítások és indítványok megvitatásává vált. A megbeszélések középpontjában most már nem a szűkre szabott nyilatkozattervezet állt, hanem ezek a javaslatok és módosítások.

Aki hallotta az angol-amerikai tömb szónokainak cikornyás beszédét, könnyen felismerhette igazi céljaikat és szándékaikat. Ezek a célok és szándékok távolról sem arra irányultak, hogy megalapozzák az emberi jogokat, hanem éppen ellenkezőleg: arra, hogy biztosítsák az elnyomás és önkény szabadságát.

Az egyik ülésen például azt a szovjet javaslatot tárgyalták, amely leszögezi, hogy a szólásszabadság nem szolgálhatja a fasizmus propagandájának céljait. Az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország és Belgium küldöttei állást foglaltak e javaslat ellen.

— Nem értjük, mit jelent ez a szó: „fasizmus" — jelentette ki színlelt naivitással a belga delegátus.

Öt éven keresztül viselt háborút az emberiség a fasizmus ellen. A fasiszták falvakat, városokat és egész államokat dúltak fel vadállati kegyetlenséggel. Emberek millióit égették el elevenen. S íme, Belgium küldötte kijelenti: „Nem, mi nem tudjuk, mi is az a fasizmus. Nem szavazhatjuk meg a szovjet javaslatot..."

A belga küldött segítségére siet Cassin francia professzor, egy fess kis öregúr, rövidre nyírt Mikulás szakállal.

— Pardon, elnök úr, delegátus urak. Nem tilthatjuk be a fasiszta propagandát, mivel ennek a szónak nincs jogi meghatározása — mondja szinpadiasan gesztikulálva.

De ugyan miféle „jogi meghatározás" alapján tiporta a fasizmus csizmája négy éven keresztül Franciaországot? Miféle „jogi meghatározás" alapján lőtték agyon a fasiszták a francia hazafiakat Chateaubriant-ban és Mont Valérien erődjében?

Cassin professzor mindezekre a kérdésekre adós maradt a felelettel. Lesütötte a szemét és őszes szakállát simogatta.

Hány ehhez hasonló példát lehetne még felhozni! Itt van például Solomon Grumbach, az öreg francia szocialista. Hadonászva szónokol:

— Franciaország a szabadság bölcsője! Az egyenlőség és az emberi jogok védelmének elve — ez a mi történelmünk. Készek vagyunk megosztani tapasztalatainkat.

Ugyanakkor pedig egy másik francia szocialista, Jules Moch, parancsot ad, hogy vonuljanak fel tankokkal a sztrájkoló bányászok ellen és irgalmatlanul tüzeljenek a népre.

S végül sor kerül az ember munkához való jogának megvitatására. A szovjet küldöttség azt javasolta: iktassanak be a nyilatkozatba egy pontot, amely biztosítja a védelmet a munkanélküliség ellen. Azt is javasolta a szovjet küldöttség: mondják ki, hogy fajra, nemzetiségre és nemre való tekintet nélkül mindenkit egyenlő bér illet meg egyenlő munkáért.

Azt hihetnők, hogy ezek a javaslatok nem adtak alkalmat semmiféle vitára. Világosan és pontosan tükrözik a dolgozók legszélesebb rétegeinek érdekeit; olyan javaslatok ezek, amelyeket támogatniok kell mindazoknak, akik valóban törődnek az emberi jogokkal.

Ám az Egyesült Államok delegátusa, E. Roosevelt asszony, nyomban szólásra jelentkezett, hogy állást foglaljon a szovjet javaslat ellen. Egyetlen helytálló érvet sem tudott felhozni a javaslattal szemben. Ehelyett elvörösödve és túságosan emelt hangon egyszerűen kijelentette: „Ellenezzük a szovjet módosítást, s annak elfogadását nem fogjuk megengedni..."

Anglia, Franciaország és Kuomintang Kína képviselői is támogatták az Egyesült Államok küldöttét. „Minek terheljük meg ezt a cikkelyt felesleges részletekkel" — mondották képmutató módon.

Ezek az urak legszívesebben teljesen eltörölték és betiltottak volna minden néven nevezendő emberi jogot. Menten dühbe gurulnak, ha meghallják a „demokrácia" szót és azonnal tiltakoznak: „elfogadhatatlan, lehetetlen..."

Van azonban egy olyan tény, amelybe beleütköznek és pozdorjává zúzódnak e képmutatók „érvei". Ez a tény: szocialista államunk létezése és virágzása. A Sztálini Alkotmány létezésének ténye.

Mihelyt arról kezdenek beszélni a kapitalizmus szolgái, hogy a munkanélküliség megszüntetése lehetetlenség, szót kér a Szovjetunió küldötte, s számokra, tényekre támaszkodva így szól: „Nem, nem lehetetlenség. A Szovjetunióban például nincs munkanélküliség. A Szovjetunióban az emberek egyenlő munkáért egyenlő bért kapnak".

Az egész világ tud azokról az emberi jogokról, amelyeket a Szovjet Alkotmány hirdet és biztosít. S a Szovjet Alkotmány létezésének tényével mindenkinek számolnia kell. Ezt még azok is elismerik, akiket semmiképpen sem lehet azzal gyanúsítani, hogy rokonszenveznek hazánkkal. Ugyanaz a Cassin nevű francia professzor, akiről az előbb szó volt, a következőket írta az emberi jogok nyilatkozatával foglalkozó cikkében: „Kénytelenek vagyunk számolni a Szovjet Alkotmány létezésével".

Természetesen kénytelenek! A kapitalizmus kiszolgálói tehetetlen dühükben megpróbálják ugyan befeketíteni a Szovjet Alkotmányt. De vajjon elhomályosíthatja-e a légy a napot?

Bármiről folyt is a vita a közgyűlés teljes ülésén vagy bizottságaiban — akár az atomenergia ellenőrzésének kérdéséről, akár Koreáról, akár pedig a Biztonsági Tanácsban történő szavazás elveiről — mindig elkerülhetetlenül két erő, két ideológia, az államok két tábora ütközött meg egymással. A Szov-

jetunió, Ukrajna, Belorusszia, Lengyelország és Csehszlovákia küldöttei a béke ügyét védték és a nemzetközi együttműködés megszilárdításáért szálltak síkra, az angol-amerikai tömb képviselői pedig arra törekedtek, hogy megingassák és aláássák azokat az alapelveket, amelyekre az Egyesült Nemzetek Szervezete épült.

November 6-án, szombaton, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 31-ik évfordulójának előestéjén, olyan vita lángolt fel a Chaillot-palotában ülésező politikai biozttság tárgyalásán, amely sokáig emlékezetes marad a közgyűlés valamennyi résztvevője számára.

Ezen a napon több küldöttség címére távirat érkezett a görög tengerészek szövetségétől. A távirat közölte, hogy a monarchofasiszta görög kormány halálra ítélte e szakszervezet tíz funkcionáriusát, s hogy az ítélet végrehajtását hétfő reggelre tűzték ki. A szövetség felszólította a küldötteket: emeljék fel szavukat az ártatlanul elítélt tengerészek védelmében.

Az esti ülésen Costa de Relier elnökölt. Lengyelország küldötte szót kért és a görög tengerészek üzenetének soronkívüli megvitatását követelte. Visinszkij támogatta a lengyel küldött követelését. A dolog nem tűrt halasztást, hiszen hétfőn reggel a tíz tengerész már nem lesz az élők sorában, s akkor már késő megvitatni a kérelmet. Tíz emberéletről van itt szó!...

MacNeal angol küldött azonban kijelentette, hogy kategórikusan tiltakozik az ilyen javaslat ellen. Ragaszkodott ahhoz, hogy a politikai bizottság folytassa az úgynevezett Balkán-bizottság jelentésének vitáját és ne térjen el a megállapított napirendtől.

Az angol küldöttség támogatta az amerikai, a francia és néhány más delegátus is. Képmutató módon azt hangoztatták, hogy „az egész emberiséggel szemben rájuk háruló magasztos kötelességük" tudata szabja meg állásfoglalásukat.

A közönség és az újságírók körében a felindultság jelei mutatkoztak. Egy hajszálon függött tíz ember élete, s a diplomata urak hidegvérűen az eljárási szabályzatról beszéltek, s arra hivatkoztak, hogy „a napirend megváltoztatása kényelmetlenségekkel járna"...

Costa de Relier kijelentette, hogy szavazást tart szükségesnek: tárgyalja-e meg a bizottság soronkívül a görög tengerészek táviratát, avagy folytassa a napirenden levő kérdés

vitáját? Az angol-amerikai tömb főkolomposai nyugodtan fogadták az elnök bejelentését. Bíztak „szavazógépükben".

Elérkezett a válságos pillanat. Az újságírók felemelkedtek helyükről. A mellettem ülő öreg amerikai riporter, aki már az égvilágon mindenhez hozzáedződött, s a honoráriumon kívül minden mással szemben teljes közönyt tanúsított, azt mormogta:

— Hiába minden, hétfőn úgyis kivégzik őket...

Huszonnyolc delegátus emelte fel a karját, hogy MacNeal indítványára szavazzon; ez az indítvány ténylegesen egyértelmű volt azzal a követeléssel, hogy a bizottság hunyjon szemet a készülő gyilkosság felett. De a Szovjetunió, Belorusszia, Csehszlovákia és Lengyelország továbbra sem tágítottak attól, hogy meg kell menteni az ártatlanul elítélt emberek életét.

Az elnök, aki teljesen elvesztette a fejét, félbeszakította a szónokokat és idegesen kopogott kis kalapácsával. MacNeal vérvörös arccal felugrott helyéről, hadonászott és szitkozódott. Ezúttal azonban még az egyébként engedelmes küldöttek is kiestek szerepükből, Szíria, Equador, Salvador, Venezuela és Belgium küldöttei kijelentették, hogy ámbár a Görögországban halálra ítélt tíz tengerész ügye formálisan nem tartozik a közgyűlés hatáskörébe, az emberiesség követelménye mégis arra készteti őket, hogy síkra szálljanak az elítéltekért...

Az ülés viharos lefolyású volt. Végül Couve de Murville francia küldött a következő homályos határozati javaslatot terjesztette elő: a bizottság „bizalmát nyilvánítja az elnök iránt abban a tekintetben, hogy minden hasznosnak látszó lépés meg fog történni".

A francia küldött javaslatának tényleges értelme ez volt: a bizottság mossa a kezeit.

A szovjet küldöttség vezetője e határozat szabatosabb megfogalmazását követelte: olyan határozatot javasolt, amely utasítja az elnököt, hogy tegyen meg minden intézkedést a görög szakszervezeti mozgalom halálra ítélt vezetőinek megmentése érdekében.

— Mindazok, akik itt felszólaltak, egyetértenek abban, hogy lépéseket kell tennünk a görög monarcho-fasiszták tíz ártatlan áldozatának megmentése érdekében — mondotta Visinszkij. — Meg kell mentenünk ezeket az embereket, s e célból konkrét határozatot kell hoznunk. A szovjet küldöttség

ragaszkodik ahhoz, hogy ez a határozat világos és egyértelmű legyen. A szovjet küldöttség elszántan küzdeni fog egyes küldöttségeknek ama próbálkozása ellen, hogy kezüket mossák ebben a szégyenletes ügyben; küzdeni fog az önök soraiban ülő egyes küldötteknek ama szándéka ellen, hogy a kivégzés előtt álló ártatlan embereket Pontiustól Pilátusig küldözgessék, s végül keresztre feszíttessék őket, mint országuk és népük szabadságának vértanúit. A szovjet küldöttség elszántan küzdeni fog azoknak a próbálkozásai ellen, akik arra akarják rávenni a bizottságot, hogy tétlen szemlélője legyen ennek az ügynek. Nem fogjuk megengedni, hogy az önök tétlensége bemocskolja az Egyesült Nemzetek Szervezetének nevét...

Még sokáig folyt a politikai bizottságban az elkeseredett vita. De a Szovjetunió és a népi demokratikus országok küldötteinek állhatatossága végülis megmentette a tíz görög tengerész életét.

December 12-én este 18 óra 10 perckor felhangzott Evatt elnöki kalapácsának utolsó koppantása, s az elnök bejelentette, hogy a közgyűlés párizsi ülésszaka végetért.

A terem kiürült. A jupiter-lámpák kialudtak. Elhagytam a Chaillot-palotát, s ott álltam a téren, a Trocadero szökőkútjai előtt. Sűrű, ködös alkony szállt le a városra. A ködben tompa fények világítottak...

Csaknem három hónapon át dúlt a harc a Chaillot-palotában. Vérontásra itt persze nem került sor. S amikor Marshall, az amerikai küldöttség vezetője, Visinszkij felé fordult, választékos és udvarias kifejezéseket használt: „A Szovjetunió tisztelt képviselője" — mondogatta. „Barátom, Visinszkij úr" — szólt hízelgő mosollyal ajkán az ausztráliai Evatt is. Ám a reakciós amerikai sajtótudósítók írógépeinek kattogása nagyonis élénken emlékeztetett a német géppuskák ropogására, amelyet Kiev mellett hallhattunk 1941-ben, s egyes marshallizált diplomaták beszéde Göbbels szónoklatait idézte emlékezetünkbe.

Igen, itt valóban tomboló harc folyt: az egyik oldalon a tartós béke és demokrácia hívei álltak, a másik oldalon pedig a reakciós atomlovagok.

Fülemben még ott csengett az ősz, kissé hajlott hátú Dulles, a vörösképű MacNeal, s a kopasz, jezsuitára emlékeztető Ramadier süvöltő hangja, meg a belga Spaaké, aki titokban azzal büszkélkedik, hogy állítólag Churchillre hasonlít...

De ezen a decemberi estén Párizsban gondolataim hazám körül jártak. Felidéztem emlékezetembe a mesterek, mérnökök, kolhozparasztok, tanítók, pártmunkások és komszomolisták arcát és azt gondoltam: „Drága elvtársaim, honfitársaim — amikor ti a szenet bányásszátok, a gépeket építitek, gyermekeinket nevelitek, vagy gyümölcsöt termesztetek a kolhozok földjén: a békét szilárdítjátok meg s a béke ügyéért harcoltok. Milyen parancsolóan üvöltöznének ezek a dullesek, macnealok, ramadier-k, és spaakok, milyen fékevesztetten garázdálkodnának, ha nem léteznék a Szovjetunió, ha nem léteznének az erős, hatalmas és nyíltszívű szovjet emberek! De ti itt vagytok! Amikor a szovjet küldött a közgyűlés tribünjére lépett, vele együtt megjelentek a tribünön az uraliak, a moszkvaiak, az ukránok, a belorusszok, a grúzok, a kazahok, távolkeletiek: a szovjet emberek, a győzelem és a béke építői.

Hangotok végigharsogott az egész világon, s az egész haladószellemű emberiség reménységgel és bizalommal tekintett és tekint Kelet felé, abba az irányba, ahol az ódon moszkvai Kreml felett esténként kigyúlnak a nagy vörös csillagok".

Párizs 1949-ben

Első pillanatra úgy látszik, hogy itt minden a maga helyén van. Az Eiffel-torony ott áll, ahol állnia kell: a Szajna partján, szemben a Trocadéro szökőkútjaival. A gesztenyefák már elvirágzottak, de a kert rácsos kerítése mögött vérvörös rózsák lángolnak. A klasszikusok sírjait a Pantheon ünnepélyes félhomálya övezi. A Montmartre egész éjtszaka fényben úszik. A boulevardok padjain szenvedélyesen csókolódznak a szerelmes párok, s az utcákon falragaszok tarkállanak: „Ma: «A brilliánsok éjtszakája»".

Vajjon mi lehet az a „brilliánsok éjtszakája"? A párizsi arisztokrácia bálja. Egy ideérkezett amerikai milliomos rendezte Sévie marquise palotájában. Másnap azután jelentették a reggeli lapok: „Ma éjtszaka az Avenue d'Orsay-n két milliárd értékű drágakő táncolt polgáriruhás rendőrök védelme alatt".

A képes magazinok részletesen leírták, milyen toalettben jelentek meg a hölgyek és hogyan csillogtak a brilliáns ékkövek. Közölték, hogy csupán borravalóként 25 ezer frankokat dobtak oda a rendőröknek, s a következő szombatra beharangozták a „csipkék éjtszakáját".

S ugyanakkor, amikor Sévie marquise palotájában két milliárd frank táncolt, az Ismeretlen Katona Sírja felett emelkedő Arc de Triomphe tetejéről levetette és a kövezeten halálra zúzta magát egy hadirokkant. Hátrahagyott levelében azt írta: azért határozta el magát az öngyilkosságra, mert nincs miből megélnie.

Sokan, nagyon sokan vannak Párizsban olyanok, akiknek nincs miből megélniök.

Aki csak a belváros színes plakátjait nézi, azt hiheti, hogy Párizs vígan éli napjait. De vessünk csak egy pillantást azokra az egyszerű emberekre, akikkel minden nap találkozunk az utcán, az autóbuszon vagy a metróban — s akkor világosan látjuk, milyen távol esik az örömtől ez a kendőzött város, s milyen nehéz itt az élet.

Láttam Párizsban egy öreg festőművészt, aki az utca gyalogjáróján állította ki képeit, hogy bármilyen alacsony áron is, de eladja őket. Vevője azonban nem akadt, s este éhesen, elkinzottan rakta fel képeit egy kis taligára és elindult hazafelé — pénz nélkül, kenyér nélkül, remény nélkül.

Láttam a koldusokat is, amint alamizsnáért könyörögtek a metró bejáratánál.

S a lapokban saját szememmel olvastam a következő hirdetést: „Főiskolai végzettséggel és a legkitűnőbb referenciákkal rendelkező közgazdász bármilyen munkát elvállal. Éjjeli őrnek, vagy takarítónak is elmegy..."

A Tuilleriák kertjének padjain kora reggel összekuporodott embereket láthatunk. Ezeken a kemény padokon töltötték az egész éjtszakát. Hajléktalanok.

Az élet pedig egyre nehezebb s egyre drágább...

Franciaország állami költségvetésében hatalmas rés mutatkozik. Petsche pénzügyminiszter bejelentése szerint a teljes deficit májusban 83 milliárd frankra rúgott. Óriási összeg ez.

Mi idézte elő ezt a példátlan hiányt? Sok minden. Részük van benne azoknak a botrányos pénzügyi spekulációknak is,

amelyekbe magasállású állami tisztviselők is belekeveredtek, része van benne a francia nép akarata ellenére folytatott indokínai háborúnak és a nagyiparosok szabotázsának is. Végső fokon azonban a jelenlegi — teljes mértékben az amerikai monopolistáktól függő — francia kormány nemzetellenes politikájának eredménye ez a helyzet.

A kormány eredménytelen kísérleteket tett arra, hogy betömje a költségvetésben tátongó rést. Megszüntették a rokkantak és árvák segélyezését. Ismét felemelték a kisiparosok és kiskereskedők, a munkások és parasztok jövedelemadóját, emelték a benzin árát. De mindezek az intézkedések elégteleneknek bizonyultak. A deficit változatlanul ijesztő mértékű maradt.

Felmerült az a gondolat, hogy ismét magánkézbe adják a legfontosabb iparágak államosított vállalatait, többek között a hadifontosságú üzemeket is.

Erre azonban már a francia szocialisták lapja, a „Populaire" is kénytelen volt megszólalni és elismerni, hogy „a rendteremtés ürügye alatt helyre akarják állítani azoknak a legfontosabb iparágaknak kapitalista ellenőrzését és igazgatását, amelyeknek tulajdonát a nemzet közösségére ruházták".

Ramadier miniszter törvénytervezetet nyújtott be a nemzeti repülőgépépítő társaság több államosított üzemének felszámolásáról.

Hogy megindokolja, miért kell bezárni ezeket az üzemeket, Ramadier arra hivatkozott: e vállalatok nem rentábilisak, s a kormánynak még arra sincs fedezete, hogy kifizesse a munkások munkabérét. A valóságban azonban Ramadier törvénytervezete csupán egy láncszeme a francia nemzeti ipar lerombolására irányuló általános tervnek, amelynek végrehajtására a francia kormány amerikai gazdáitól kapott parancsot.

A képviselőházban és a nemzetgyűlésen egész májusban és júniusban heves vita folyt a költségvetési deficit fedezésének módjairól. Június 3-án egész éjtszaka ezeket a kérdéseket tárgyalta a parlament. Másnap mindenki sietve megnézte a reggeli lapokat, hogy részleteket tudjon meg a vita lefolyásáról. Hiszen életbevágóan fontos kérdést vitatott meg a parlament. Ám a „Figaro"-nak, az egyik legnagyobb francia lapnak első oldalán, legfelül, az újság legfeltűnőbb helyén, a következő hír jelent meg:

„Meghalt a legokosabb kakas"

„Auberge de Mannet-ben (indre-i és loir-i departement) tegnap kimúlt Jules, a legokosabb kakas. Ez a kakas angol és francia nyelvű vezényszavaknak engedelmeskedett. A turisták sohasem mulasztották el az alkalmat, hogy gyönyörködjenek képességeiben. Szerencsére Jules számos ivadékot hagyott maga után."

Csak e cikkecske alatt, s jóval apróbb betűkkel, közölte a lap a parlamenti vitáról szóló jelentést.

Burzsoa szempontból mindez teljesen logikus. Nálunk, a szovjet országban, a párt és a kormány persze arra törekszik, hogy az emberek minél szélesebb körét vonja be az állam irányításába; náluk azonban — Franciaországban, Amerikában, Angliában — a kormányzó és uralkodó körök igyekezete ennek éppen az ellenkezőjére irányul: el akarják vonni a népet az állami ügyektől. Ne gondoljatok arra, hogy holnap alamizsnáért kell koldulnotok, ne törődjetek hazátok jövőjével; inkább olvassátok ezt a cikkecskét, amelyből megtudhatjátok, hogy Auberge de Mannet-ban kimúlt a legokosabb kakas...

2

Három évvel ezelőtt láttam először Párizst. Tavaly másodszor is ellátogattam ebbe a városba, s ez év tavaszán ismét. Vajjon miféle változásokon ment keresztül e három év alatt a város külső arculatá?

Az első, ami feltűnik: az amerikai „turisták" óriási száma.

Az amerikaiak vízum nélkül utazhatnak Franciaországba (noha Amerikába a franciák vízum nélkül nem tehetik be a lábukat).

Az az amerikai, aki ma francia földre lép, úgy érzi magát, mint saját birtokán. Közismert, milyen befolyásuk van az amerikaiaknak Franciaország gazdasági életére. Az amerikai tőkések tervszerűen „marshallizálják" Franciaországot, megfojtják a francia ipart, kezükbe kaparintják a kereskedelmet, rákényszerítik akaratukat a francia miniszterekre. S az amerikaiak befolyása Párizs mindennapi életét is áthatja.

Az óceánon túlról érkező „turisták" az első szempillantásra felismerhetők. Hanyag pózban, keresztbevetett lábakkal

ülnek a kávéházak asztalánál. Úgy mérik végig tekintetükkel az arra elhaladó nőket, mint lócsiszár a lovakat. Mindent megengedhetnek maguknak.

Párizs központjában, a Champs Élysées-n külön klubjuk van, ahova franciáknak tilos a bemenet. A párizsi utcákon „jeepek" száguldanak amerikai katonákkal; a katonák fehér, kerek sisakján két betű olvasható: „M. P.". Ez annyit jelent: amerikai tábori rendőrség.

Az egyik párizsi szállodán amerikai zászlót láttam. Megkérdeztem, milyen alkalomból tűzték ki ezt a lobogót? Mint megtudtam, ebben a szállodában — amelyben rendszerint külföldiek szállnak meg — vagy tíz angol, tizenöt belga, néhány dán és holland lakik. Most azonban két amerikai is beköltözött. Nyomban azt követelték, hogy ennek tiszteletére tűzzék ki az amerikai lobogót.

S a lobogót ki is tűzték...

Az amerikai urak olykor a művészet mecénásaiként lépnek fel. Holmark amerikai levelezőlap-király pályázatot hirdetett Franciaországban egy „Párizsi karácsony" című színes levelezőlapra, s azt a feltételt szabta, hogy a rajzok tartalma „a lelki üdvösséget" szolgálja. Ez a derék mecénás így két legyet üt egy csapásra. Először is, csaknem ingyen jut hozzá a párizsi művészek rajzaihoz, s ezen szépen megtollasodik. Másodszor pedig, a francia művészek a pályázati feltételek értelmében rózsaszínű angyalokat kénytelenek rajzolni, s ez bizonyos mértékben hozzájárul ahhoz, hogy mind a művészek, mind pedig a levelezőlapokat megvásároló közönség figyelmét eltereljék azokról a komor gondolatokról, amelyeket az ország elveszett szabadsága ébreszthet bennük.

Az amerikai ízlést majmoló párizsi kiadók elárasztják a könyvpiacot a bulvárirodalom termékeivel. Ha megállunk egy percre a könyvesboltok kirakatai előtt, a következő címeket olvashatjuk: „Az erotika antológiája", „A nő titkos fortélya", „Szerelmi szótár", „Mussolini szeretőjének visszaemlékezései"...

Előfordul olykor, hogy az amerikai civilizáció ennél nyíltabb formában is érvényesíti befolyását. Június 13-án délután 2 órakor Párizs központjában, a Boulevard d'Haussman-on egy férfi sétálgatott anyaszült meztelenül. Egymagában ballagott és valamit dúdolt az orra alatt. A rendőr megállította és

közölte vele, hogy a francia törvények értelmében nyilvános helyeken tilos pucéran sétálni.

— De én akarok — felelte csökönyösen a férfi.

Bekísérték a rendőrségre. Ott kiderült róla, hogy amerikai, 22 éves, chicagói születésű. Azért jött a francia fővárosba, hogy a Sorbonne-on — a legrégibb párizsi egyetemen — folytassa tanulmányait. Alaposan felöntött a garatra, melege lett, s így ez a derék „diák" elhatározta, hogy Ádám-kosztümben fog sétálni.

Az egyik rendőrt elszalasztották fehérneműért és ruháért, az amerikait felöltöztették és békével elbocsátották.

Az egyik francia lap, amely hírt adott erről az esetről, nem mulasztotta el, hogy a következő talpnyaló megjegyzéssel ne hajbókoljon e pucér, részeges fráter előtt: „El kell ismernünk — írta — hogy pompás a testalkata és, mint minden amerikainak, van érzéke a vidám tréfákhoz"...

Érdemes talán beszámolni még egy esetről, amely ugyancsak Párizsban játszódott le, s amelynek főhőse ugyancsak egy amerikai. Most tavasszal történt, hogy egy amerikai őrmester megfojtott egy francia nőt. Csak úgy, szórakozásból. A gyilkosságért bíróság elé akarták állítani. Ám az amerikai hatóságok közbeléptek és értésükre adták a franciáknak: ne üssétek bele az orrotokat olyan dologba, amihez semmi közötök. Majd mi magunk fogjuk elbírálni: valóban törvényszék elé kell-e állítani ezt az embert, vagy sem?...

A gyilkost szabadlábra helyezték. Azt beszélik, hogy ezután szimfóniát költött „Megfojtás" címmel s most előadja valamelyik kávéházban...

Ezek az öntelt, arcátlan fickók úgy jönnek Franciaországba, mint saját gyarmatukra. Párizs központjában elfoglalják a legjobb épületeket; irodákat és ügynökségeket nyitnak; feltételeket diktálnak a franciáknak. Közismert tény, hogy a Marshall-terv igazgatósága azt javasolta Franciaországnak: „csökkentse az ország helyreállítására előirányzott kiadások százalékarányát" és „szállítsa le a fogyasztás átlagos színvonalát"...

Az amerikai irodák és hivatalok szolgálatába lépő franciákkal nyilatkozatot íratnak alá, amelyben kötelezik magukat, hogy semmiféle igényt nem támasztanak gazdáikkal szem-

ben, nem vesznek részt sztrájkokban és nem lépnek be szakszervezetbe.

Bruce, az Egyesült Államok franciaországi nagykövete, most tavasszal beszédet mondott a párizsi amerikai klubban, s ez alkalommal igen átlátszó célzást tett arra, hogy „belső támadás esetén az amerikai csapatok akcióba lépnének Franciaországban".

„Belső támadáson" az amerikaiak és franciaországi kreatúráik olyan megmozdulást értenek, amely Franciaország függetlenségének megvédését tűzi ki célul. „Belső támadásnak" nevezik például a tavalyi bányászsztrájkot — azoknak a bányászoknak a megmozdulását, akik állampolgári jogaikért, kenyerükért és hajlékukért harcoltak.

Sok olyan ember akad Párizsban, aki szolgálatkészen hajbókol az amerikaiak előtt. Találunk köztük urasági inasokat, kabarétulajdonosokat, divatárukereskedőket és francia minisztereket is. Ezek valamennyien azt remélik, hogy az amerikaiak odavetnek nekik valami koncot. Ám még több Párizsban az olyan ember, aki gyűlöli az óceánontúli gyarmatosítókat és szereti Franciaországot. Ezekben az emberekben van becsület és büszkeség, s megvan bennük az akarat ahhoz, hogy harcoljanak szabadságukért és függetlenségükért. Nehéz fába vágják fejszéjüket az amerikaiak, ha ezeket az embereket meg akarják félemlíteni, s lehetetlenre vállalkoznak, ha — akár a világ minden dollárjáért is — meg akarják őket vásárolni.

ÚJRA OTTHON

A csillag

1

Sok szép város van a világon, de a legszebb közöttük mégis csak Moszkva. A világnak nem egy táját bejártam már. Láttam az Alpokat és a Földközi-tengert, kószáltam a párizsi utcákon, áthajóztam az Atlanti-óceánon. De bármerre jártam, szívem mindenütt Moszkva felé húzott. Ha behúnytam a szemem, magam előtt láttam a széles Vörös-teret, a Kreml ódon falait, a mauzóleum körül emelkedő fenyőket, s a Szent Vaszilij-templom kupoláit, amelyek mintha rávésődnének a nyugodt moszkvai égbolt kék zománcára. Minden szovjet ember jól ismeri ezt az érzést, ezt az ellenállhatatlan vonzalmat, amely hazájához, drága Moszkvájához köti.

Eszembe jut egy téli éjtszaka, amelyet az aknavetősök fedezékében töltöttem el 1942-ben, valahol a Donyec-medencében, Gyebalec vagy Rovenyki környékén. A fedezék nyirkos és hideg volt. A földön katonák aludtak. Ketten ott ültek a sarokban, a fal deszkaburkolatához támaszkodva. A saját-készítésű lámpa egyre gyengébben pislákolt, végül kialudt. Odakünn vaksötét volt, süvített a hóvihar. Valahol, a közelben, lövedékek robbantak.

S ekkor a sarokban ülők közül csendesen megszólalt az egyik — hangja után ítélve még egészen fiatal — katona:

— Este pedig az Ohotnij-Rjad-on keresztül hazafelé tartok az egyetemről. Köröskörül fények, egy kis égett benzin- és aszfaltszag érzik, de még erősebb az Alekszandr-kert fiatal, csak nemrég kizöldült hársfáinak illata. Emlékszel rá, milyen illatuk volt? S ha felnézel, közvetlenül a fejed felett egy csil-

lag ragyog a tornyon. Nagy, rubintvörös csillag. Figyeld csak, hogy árad belőle a fény — mintha élne...

Hol lehet most az a fiatal aknavetős? Talán ő is azok között volt, akik gyalogmenetben Berlinig vonultak, majd pedig, miután a győztes büszke tekintetével végigpillantott a Reichstag fekete, üszkös falain, ismét visszatért a moszkvai egyetemre? Nem tudom. Sem a nevére, sem az arcára nem emlékszem. Csak a hangját hallottam azon az éjtszakán a bunkerben. Az is lehet, hogy elesett valahol Ukrajnában, feláldozta ifjú életét szovjet hazájáért.

De beszéljünk most az ő élő, soha ki nem húnyó Csillagáról.

1946. május elsejét Párizsban ünnepeltem. Van ennek a városnak egy tere, amelyet így hívnak: Csillag-tér. Itt emelkedik a hatalmas Arc de Triomphe. Alatta az Ismeretlen Katona sírja. A sírkövön örökmécses lobog. Ez a halottak lángja — de vajjon megtaláljuk-e itt az élők Csillagát is?

A francia főváros egyik munkáskerületének elöljárósági épületén márványtáblát helyeztek el a bejáratnál a következő felirattal:

„Párizs 20-ik kerületének fiai, akik elpusztultak azért, hogy Franciaország élhessen." Alatta nevek következnek. Csupán néhány név maradt meg emlékezetemben:

— Banaux — munkás, agyonlőtték a nácik.

— Vercrice — öreg munkás, elesett a Párizsért vívott ütközetben.

— Louis Thorez — kommunista, elpusztult a nácik elleni harcban...

Párizsban metró-állomást neveztek el Fabian ezredesről, a nemzeti ellenállás csapatainak parancsnokáról. Utcát neveztek el a kommunista Gabriel Périről. Ezek az emberek azért harcoltak, hogy Franciaország életben maradjon. De én találkoztam a partizánharc egyik részvevőjével, Marcel Counot-val. Kemény lakatoskeze volt és sovány, ráncos arca. Sokat köhögött és, mintegy mentegetődzve, így szólt:

— Rossz a tüdőm.

Megkérdeztem tőle:

— Milyen a munkások élete?

— Nehéz. Egyébként a nélkülözést még csak el lehetne viselni valahogy. Van valami, ami még ennél is bántóbb. Fény-

űzésben élnek körülöttünk olyan emberek, akik a hitleristák segítőtársai voltak. Ismerek egy őrnagyot. A németek alatt a csendőrségnél szolgált, partizánokat jelentett föl — azután pedig de Gaulle érdemrenddel tüntette ki és előléptette. Sok ilyen ember van Franciaországban. Ezek gyűlölik a köztársaságot. Nem is titkolják, hogy legszívesebben megfojtanák a demokráciát.

Május elsején Párizs kivonult az utcára. A tüntetők a Place de la Nation-on gyülekeztek. Sűrű sorokban érkeztek a munkáskerületekből. Elől lobogó vörös zászló alatt a Francia Kommunista Párt vezetői haladtak: az erős, zömök Maurice Thorez, a kissé alacsony Jacques Ducios, az ősz André Marty, Charles Tillon és a többiek. Mögöttük vasutasok, gépgyári munkások, rakodómunkások, lakatosok, szövőmunkások, varrónők meneteltek.

— Éljen a szabadság! Éljen a demokrácia! — kiáltották és magasra emelték ökölbe szorított kezüket.

A felvonulók oszlopaiban megszólaltak a zenekarok. Az ifjak és lányok egyik csoportja az 1871-es párizsi kommunardok öltözékében vonult fel. S e kommunárdok egyszerre rázendítettek egy dalra. Franciául énekelték — de a mi ifjúságunk csengő dala volt ez:

Én hazám, én Moszkvám,
Te legkedvesebb...

S itt, a párizsi utcán, különös világossággal tárult fel azoknak a feszült éveknek mély értelme, amelyeket hazánk átélt. Eszembe jutottak azok a tüntetések, amelyek nálunk Oroszországban zajlottak le ifjúságunk hajnalán, amikor a nagy francia forradalom és a párizsi kommün példaképei lelkesítették lángoló fantáziánkat.

Hogy felnőtt, hogy megizmosodott a mi gyönyörű hazánk! Moszkva dalát zengik a párizsi terek. A kommunizmus építőinek példaképe lelkesíti az egész világ dolgozóit!

A kommunárdok öltözékében felvonuló ifjak és lányok megálltak a tribün előtt és énekeltek. Azután Maurice Thorez lépett a tribünre. Elsimította homlokáról sűrű, gesztenyebarna hajfürtjeit és beszélni kezdett.

— Nincs szükségünk áldemokráciára, amely védi és támogatja a fasisztákat. A mi szemünk előtt az igazi demokrácia: a baráti Szovjetunió példaképe lebeg — mondotta Maurice Thorez.

Mellettem egy vászonzubbonyos férfi állt. Kabátja hajtókáján — mint a tüntetés többi részvevőjénél is — gyöngyvirágcsokor díszlett. S most ez az egyszerű, ismeretlen ember lekapta kopott sötétkék svájcisapkáját, s feje felett meglóbálva, így kiáltott:

— Éljen a Szovjetunió, amely megmentette Európát Hitlertől!

S az egész tömeg visszhangozta kiáltását. Ilyen volt május elseje Párizsban, a Place de la Nation-on.

Este a munkásnegyed egyik filmszínházában voltam. A „Díszszemle a Vörös-téren" című szovjet színesfilmet mutatták be. Az emberek megbűvölten szegezték szemüket a vászonra. Megjelent a Kreml tornya, felette a rubintvörös csillaggal.

— A Kreml! — zúgták a teremben. Dübörgő taps tört ki. A párizsiak a mi moszkvai Csillagunknak tapsoltak. A mi szovjet hazánknak.

2

Van az orosz embernek egy jellemvonása, amely különös élességgel különbözteti meg őt minden más embertől. A nagy nyugtalanság és a nagy öröm napjaiban az orosz ember sohasem marad egymagában. Emberek közé megy, hogy az egész néppel együtt gondolkodjék, cselekedjék, éljen, örvendjen. Ez a szív hívó szava...

Boldog az, aki látta Moszkvát a szovjet nép ünnepein, amikor a lakosság apraja-nagyja kivonul az utcára. Mindenki itt van, hogy kimutassa örömét és büszkeségét.

Van mivel büszkélkedniök a moszkvaiaknak. Büszkék lehetnek tágas és ragyogó utcáikra, pompás házaikra, hatalmas gyáraikra, tudományuk és művészetük kincseire, a világ legnagyszerűbb metrójának csodálatos földalatti csarnokaira, s az óriásváros széles mellét díszítő Lenin-rendre.

Sűrű áradatban özönlik a nép a Gorkij-utcán. Mindenki a Vörös-tér, a Kreml csipkézett falai felé tart. Ünnepi han-

gulat árad mindenkiből és köröskörül minden ünnepi díszt ölt. Annyi a virág az utcán, hogy nincs olyan virágoskert, amely felvehetné vele a versenyt. Zöld virágfűzérek, aranyrojtos vörös zászlók, csillagok és feliratok ékesítik a házak homlokzatát.

A Központi Távíróhivatal előcsarnoka felett kék gömb forog. S a mi édes városunk vörös vezérlőcsillagként ragyog a földgömb felett.

A tereket elárasztják a moszkvaiak. De igen sok távolról érkezett vendéget is láthatunk az ünneplő tömegben. Itt egy napbarnított üzbég sétál tarka bő selyemköpenyben, ott két grúz cserkeszviseletben, amott pedig csendesóceáni matrózok. Fegyelmezett rendben katonák lépdelnek. Az ország minden részéből a fővárosba sereglenek a szovjet emberek. Vannak, akik tizenegy napon át utaztak a Távolkeletről, hogy Moszkvában ünnepeljék ezt a napot.

A tereken, a szabadban felállított dobogókon zenekarok játszanak. A legjobb énekesek jöttek el, hogy egész Moszkva előtt énekeljenek. Zeneszó árad a hangszórókból, a házak ablakából és az erkélyekről.

A Puskin-téren emelkedik Puskin emlékműve. Talán éppen ezen a téren — nem, nem ezen, hanem a régi Sztrasztnaja-téren — állt száz egynéhány évvel ezelőtt maga a költő, s látva a nyomorúságosan öltözött, elcsigázott és meggörnyedt moszkvai népet, szomorúan elmerengett:

Meglátom-e, barátaim, népünket szabadon?...

Ó, ha valamilyen csoda révén egyszerre feltámadna a lázadó, szabadságszerető költő! Büszkén emelné fel fejét, s homlokán kisimulnának a töprengés-szántotta barázdák. Ledobná válláról nehéz köpenyét, s kitárná két karját a boldog, szabad, ünneplő nép felé.

— Mi a neve a ti boldogságotoknak? Mi a neve a ti erőtöknek? — kérdezné.

S a nép azt felelné:

— Sztálin!

Tódul az ünneplők tarka, színes, zúgó áradata a tágas Vörös-tér felé. A felvonulás résztvevői közül sokan gyermekeiket is magukkal hozták. A három-négyéves kis állampol-

gárok, kényelmesen elhelyezkedve apjuk vállán, boldog ámulattal nézik az előttük kitáruló, dús napfényben úszó, szokatlanul élénk, csengő és színes világot. S ezen a világon minden nyitva áll számukra. Ha gyermekésszel nem is tudják még felfogni ezt, piciny szívük sok mindent megérez.

Amikor pedig az apák elvonulnak a mauzóleum magas tribünje előtt, amelyen ott áll Ioszif Visszarionovics Sztálin, erős karjukkal felemelik kicsinyeiket, s magasan és büszkén hordozzák őket, mint valami zászlót...

Eszembe jut fővárosunk egyik május elsejei ünnepe. A felvonulás végén, amikor már az utolsó oszlopok is kiértek a térre, egyszerre csak két kis leányka szaladt ki a sorból. Megálltak a mauzóleum előtt, összeverték kis tenyerüket és lelkesen kiáltozták:

— Sztá-lin elvtárs!...

Hangosan szólt a zene, harsogó üdvrivalgás és énekszó töltötte be a teret, s ebben a tarka zsivajban még meghallani is nehéz volt a két kis leányka hangját, hát még megérteni, hogy mit kiáltanak. De íme, a két lányka egyszerre azt látta, hogy Sztálin észrevette őket, a kicsiny gyermekeket, s karját üdvözlésre emelte. Lehet, hogy csak ők látták így, de talán valóban így volt. Az egyik kislány nem tudta fékezni elragadtatását s táncra perdült, azzal a közvetlen, őszinte érzéssel, amelyre csak a gyermekek képesek.

Valaki azt mondta:

— Gyermekeink a jövő felé menetelnek a Vörös-téren keresztül!

Gyönyörű az a jövő, amely gyermekeink előtt feltárul. Az apák és az anyák bizonyára értik, amit mondok. Amikor csendesen gyermekünk bölcsője fölé hajoltunk vagy ragyogó szemébe néztünk, hányszor gondoltunk a jövőre! Vajjon milyen jövő vár reá? Nem, ez a jövő nem lesz sötét, mint a vak örök éjtszakája, nem lesz sós, mint a könny és nem lesz néma, mint a sír. Ragyogónak, napfényesnek látjuk mi gyermekeink holnapját...

Egész nap betölti a zsivaj Moszkva széles utcáit. Este pedig fényszórók zöld, vörös és kék sugarai lobbannak fel és törnek az ég felé, majd az első üdvlövés, az ágyúk első ünnepélyes sortüze után rakéták tarka virágfüzérei röppennek

fel a kupolák és tornyok fölé. Az utcák fényárban úsznak. A Kreml csipkézett falai úgy rajzolódnak ki, mintha valaki aranyos pontokkal rávéste volna őket az égbolt kék hátterére.

Moszkva különböző pontjai felett léggömbökről lebocsátott vörös zászlók imbolyogtak. S az égbolton megjelent Lenin és Sztálin kivilágított arcképe.

Az emberek egy pillanatra megállnak és elragadtatva néznek a magasba. Azután újult erővel hangzik fel az utcákon és tereken a dal, a zene.

Éjfél.

Tizenkettőt ütnek a Szpasszkij-torony órái. De még nappali fényben úszik a város. Villanylámpák koszorúi, csillagok, fényszórók világítanak mindenfelé és fény árad minden ablakból is. Úgy ünnepelnek a moszkvaiak, mintha a legbensőségesebb, legoroszabb, legcsengőbb dalt énekelnének...

3

De Moszkva nemcsak ünnepnapokon szép. Ennek a városnak dicsősége és ereje a dolgos hétköznapokon születik meg. Nem ismerek még egy várost a világon, ahol ilyen egységben munkálkodnának a közjón akadémikusok és egyszerű munkások, költők és mérnökök, a legkülönbözőbb foglalkozású és képességű emberek.

Az alkotó ihlet csillaga ragyogja be kommunista munkájukat, s ennek fényénél mind magasabbra és magasabbra emelkednek az emberek.

Eszembe jut egy epizód. Egy nap meglátogattam régi ismerősömet, Andrej Ivanovics Bakulint, s elhatároztuk, hogy együtt elmegyünk a Tretyakov-képtárba, ahol akkor nyílt meg a festők őszi kiállítása.

Andrej Ivanovics törzsökös moszkvai. Most hatvankét éves. Ebből negyvenkét esztendőt az esztergapad mellett töltött el.

Végigmentünk a termeken, megnéztük a képeket. Társam egyes képeket megdicsért, másokról kedvezőtlen véleményt nyilvánított.

Az egyik arckép előtt különösen hosszú ideig állt, alaposan szemügyre vette, azután így szólt:

— Rendkívüli.

— Mi rendkívüli?

— Nézd csak meg figyelmesebben ezt a képet. Mit látunk itt?

A kép munkáslányt ábrázolt. Az esztergapad mellett állt és az esztergakés munkáját figyelte. Sokezer ilyen lánnyal találkozhatunk a gyárakban, s nem láttam benne semmi különöset.

— Nos hát, idehallgass — mondotta az öreg esztergályos. — Eszembe jut egy dal, amelyet a munkások énekeltek régebben. Te talán nem is hallottál ilyen éneket és ilyen szavakat:

„Szegény mesteremberekre csak gyötrelmek várnak,
Úgy térnek meg a robotból, mint a sírі árnyak..."

— Szomorú nóta — de igaz. Ehhez nem fér kétség. Akkoriban, ha a munkás ledolgozta a maga tíz óráját a gép mellett, utána úgy lézengett, mint valami sírontúli árnyék. Most pedig nézd meg ezt a fiatal munkáslányt: olyan, mint a sas! S talán azt gondolod, hogy csak a festő képzeletében él így? Szó sincs róla. Magam is személyesen ismerem, még a nevét és adatait is közölhetem. Ez Szavkina elvtársnő, a „Vörös Proletár" esztergaműhelyének élmunkás-brigádvezetője. Érdemes megnézi, hogy tér ő haza munkájából. Felemelt fővel, kipirult arccal. Hősnő! Olyan magasra emelkedett az ember a maga területén, oly erővel sugárzik belőle a lelki szépség, hogy a művész nem haladhatott el e jelenség mellett. Nem állhatta meg, hogy le ne fesse, s itt, a Tretyakov-képtárban ki ne függessze e hősnő arcképét. Nos, ez az, ami rendkívüli...

Igen, rendkívüli, ha Moszkva távoli — s még csak nem is oly távoli — múltját vesszük alapul.

Ha az ember végigmegy Moszkván, minden lépésnél valami új vonásra bukkan ennek az ősrégi s egyre fiatalodó városnak arculatán. Itt új épületek emelkednek, amott már zúg a fák smaragdzöld lombja a zajos Ohotnij-Rjad mentén, s a gránitba és márványba öltöztetett Gorkij-utca úgy terül el előttünk, mint a jövőbe vezető nyílegyenes országút.

Esténként kék fények gyúlnak fel és húnynak ki valahol nagyon magasan az égbolton, szinte azt hihetnők: a csillagok között. S nem egykönnyen jön rá az ember, hogy ezek az új

magasépítkezések villamos hegesztésének fényei. Ha pedig valaki felkapaszkodnék a rácsos állványzaton ebbe a szédítő magasságba és barátságosan megkérdezné a villamoshegesztő munkást: „Kedves elvtársam, ki vagy te tulajdonképpen és honnan kerültél ide ehhez a moszkvai építkezéshez?" — ő talán felsorolná mindazokat a helyeket, ahol már megfordult, ahol hasonló építkezéseknél dolgozott. Olyan neveket mondana, mint Dnyeprogesz és Magnyitka, Krivorozsje és Kramatorszk, duzzasztógátakról és nagyolvasztókról beszélne. Egy moszkvai ház magasságából megpillantanánk egész mérhetetlen hazánkat, amelyet élő fények ragyognak be. Ezeket a fényeket munkások gyújtották fel.

Nagy és fáradhatatlan a munkában a mi népünk. Alekszej Makszimovics Gorkij már nagyon régen, vagy negyven évvel ezelőtt, ezt mondotta munkásainkról „Az anya" című elbeszélésében: „Nézzétek meg őket és meglátjátok: Oroszország lesz a föld legragyogóbb demokráciája!"

S íme, ma valóban a föld legragyogóbb demokráciája Oroszország, Moszkva pedig a világ szíve.

Egyre messzebb haladunk előre, s egyre magasabbra emelkedünk. Ma már nem azok vagyunk, akik tegnap voltunk, s holnap már nem azok leszünk, akik ma vagyunk. Sztálin vezet bennünket.

Valahányszor Moszkváról beszélünk vagy Moszkvára gondolunk, mindig Sztálin elvtársra gondolunk, mert Sztálin szüntelenül gondol ránk — külön-külön mindegyikünkre.

Valamikor — még a háború előtt — egy régi mesternél voltam vendégségben. Moszkvától távol lakott. Egy este ott ültünk az asztalnál és teáztunk, amikor hirtelen megszólalt a telefon. A házigazda felvette a kagylót. „Sztálin akar beszélni önnel" — mondották neki. A mester azt sem tudta, hova legyen a meglepetéstől. Sztálin elvtárs pedig megkérdezte tőle, hogy érzi magát, hogy mennek a dolgok az üzemben, s hogy tetszik az új lakás. (Nem sokkal ezelőtt a mester új lakást kapott, s mint kiderült, Ioszif Visszarionovics még az ilyen részletekről is tudott!) Rövid beszélgetés volt. Mindössze négy percig tartott. De egész életemen át emlékezni fogok rá.

Mindig magam előtt látom az esti, vagy talán éjtszakai Moszkvát, a Kreml csipkézett falait, egy kivilágított ablakot, s az ablak mögött Sztálint, soha ki nem alvó kis pipájával

és jóságos mosolyával. Valakit felhív telefonon — talán Zaporozsjében, vagy az Uralban, vagy az Altájon, avagy a Távol-Keleten — és megkérdezi: „Hogy érzi magát? Hogy haladnak a dolgai?..."

S azt gondolom magamban: ha egybegyűjtenők mindazt, ami a világon a legjobb, a legragyogóbb — ez Moszkva volna.

Tavasz van. Az egyetem előtti napsütéses kis parkban, ahol Lomonoszov szobra áll, az egyetem végzett növendékei gyülekeznek. Talán köztük van az az ifjú is, akinek hangját hallottam ama bizonyos éjtszakán az aknavetősök bunkerében. Az Alekszandr-parkból a rügyező fák lombjainak átható illata árad felém. A Kreml tornyai felett fecskék keringenek. Valahonnan pneumatikus kalapácsok kopogása hallatszik. A városban folyik az építés.

Ha pedig már nem vagy az élők sorában, drága bajtársam, aki oly lelkesen és finoman idézted emlékezetünkbe Moszkvát azon a háborús éjtszakán a Donyec-medencében, ha a hazáért harcolva elestél — akkor is itt állsz mellettünk, mert a szeretet halhatatlan. A te élő, soha ki nem húnyó csillagod ott világít Moszkva felett, ott világít az egész világ felett.

Minden este kigyúl azon a házon, ahol Sztálin lakik. Beragyogja Moszkvát, a világ legszebb városát. Beragyogja az egész világot! Ez az élet csillaga.

Azok a karcolatok, amelyeket V. Poltorackij „Úton és otthon" című kötete tartalmaz, s amelyeket itt az olvasó figyelmébe ajánlunk, különböző időpontokban íródtak. Egyesek közülük azt az időszakot örökítik meg, amikor a szovjet nép a Nagy Honvédő Háború győzelmes befejezése után hozzálátott az ország helyreállításához. Mások egy későbbi időszakot ábrázolnak: azokat az éveket, amikor a szovjet emberek kimagasló sikereket értek el a háborúutáni ötéves terv teljesítése terén. A külföldi témákkal foglalkozó karcolatok bemutatják az olvasónak, milyen volt Páris élete 1946-ban és 1949-ben.

Természetes, hogy azokon a vidékeken, amelyeket a szerző itt leír, azóta sok minden gyökeresen megváltozott. Itt, ahol csak üszkös romok voltak, azóta új gyárépületek tömbjei emelkedtek. Ott, ahol az emberek akkor bámulatos kitartással a háborút követő időszak nehézségeit küzdötték le, most már bőség, öröm és boldogság honol.

Sok minden megváltozott azóta a világon is. Hatalmas, legyőzhetetlen erővé fejlődött a béke híveinek mozgalma, amelynek a Szovjetunió nyomban a második világháború befejezése után élére állt.

V. Poltorackij karcolatai kétségtelenül számot tarthatnak az olvasó érdeklődésére, mert élő tanubizonyságai a szovjet emberek nagyszerű munkájának, s mert hiteles feljegyzések formájában megörökítik annak a harcnak ragyogó fejezeteit, amelyet a népek a jobb jövőért, a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívnak.

Ez a mű 1952-ben a Sztálin-díj III. fokozatát kapta.

A kiadó

TARTALOM

A HABORÚ UTÁN

	Oldal
A béke építői	3
Az öreg bójagyújtogató	21
Elit	25
A Potudany-folyónál	31
Este Gorkiban, ahol Lenin lakott	37
A prohorovkai hídfő	42
A moszkvai	49
A besszarábiai sztyepen	53
A nép, amely meglátta a világosságot	63
Oroszország mélyén	68
A vlagyimiri Opolje	75
Zaporozsje	81
Bányászdicsőség	87

A TÚLSÓ OLDALON

Ezerkilencszáznegyvenhat tavaszán	95
Igazi párizsi lány	103
Bisztró a Pont Royal-nál	111
Egy francia faluban	116
Utazás a Provence-ban	121
Menetelés a jövő felé	124
Túl az óceánon	128
Párizsi ősz	133
Harc a békéért	156
Párizs 1949-ben	169

ÚJRA OTTHON

A csillag	176

Felelős szerkesztő: LESZEV IRÉN
Műszaki felelős: Siklós Béla
Felelős kiadó: az Új Magyar Könyvkiadó igazgatója
A kiadó minden jogot fenntart

Ez a kiadás 10,000 példányban készült, az MNOSZ 5601/50 Á és 5602/50 A szabványok szerint

7282 — Egyetemi Nyomda, Budapest. — Fel. vez.: Janka Gyula igazgató

POLTORACKIJ
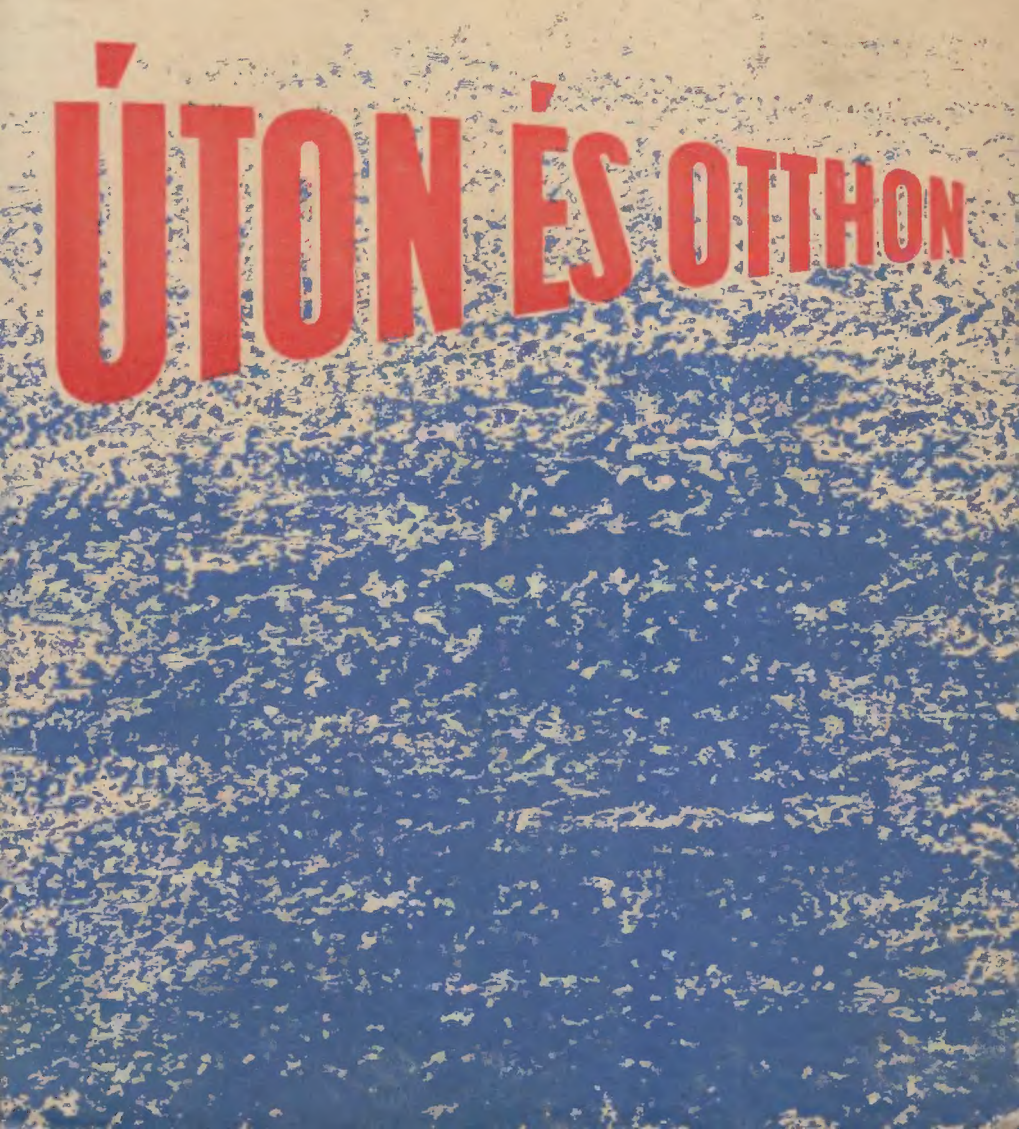
ÚTON ÉS OTTHON